

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม JOURNAL OF SOCIAL WORK AND SOCIAL ADMINISTRATION

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
FACULTY OF SOCIAL ADMINISTRATION THAMMASAT UNIVERSITY

ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) 2568 | VOL.33 NO.2 (JULY-DECEMBER) 2025

ISSN 3027-8880 (PRINT)
ISSN 3027-8899 (ONLINE)

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีที่ 33 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2568

ISSN 3027-8880 (Print)

ISSN 3027-8899 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม เป็นวารสารทางวิชาการของ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ ด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม ตลอดจนวิทยาการทางด้านการบริหารสังคม การพัฒนาชุมชน การศึกษา และการบริหารงานยุติธรรม ซึ่งเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ในแนวสหศาสตร์ นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับคณาจารย์ นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานทางด้านสังคมสงเคราะห์และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนักศึกษาในการนำเสนอผลงานทางวิชาการ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าในศาสตร์สังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคมต่อไป

กำหนดการออกวารสาร

ปีละ 2 เล่ม เดือนมกราคม-มิถุนายน และ เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

คณะที่ปรึกษาวารสาร

1. คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์	ที่ปรึกษาวารสาร
2. ศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย	ที่ปรึกษาวารสาร
3. ศาสตราจารย์ศศิพัฒน์ ยอดเพชร	ที่ปรึกษาวารสาร
4. ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทช์ พวงงาม	ที่ปรึกษาวารสาร
5. ศาสตราจารย์ ดร.กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์	ที่ปรึกษาวารสาร
6. ศาสตราจารย์ ดร.นฤมล นิราทร	ที่ปรึกษาวารสาร
7. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ	ที่ปรึกษาวารสาร
8. รองศาสตราจารย์อภิญญา เวชยชัย	ที่ปรึกษาวารสาร
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อัญมณี บุรณกานนท์	ที่ปรึกษาวารสาร

บรรณาธิการ (Editor-in-Chief)

รองศาสตราจารย์ ดร.วรวรรณดี พูลพอกสิน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial Assistant)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาตี ลิ้มสกุล คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

1. ศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา	สำนักวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
2. ศาสตราจารย์ ดร.ทวี เชื้อสุวรรณทวี	สถาบันราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล
3. รองศาสตราจารย์เล็ก สมบัติ	นักวิชาการอิสระ
4. รองศาสตราจารย์สุรางค์รัตน์ วศินารมณ	นักวิชาการอิสระ
5. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
6. รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
7. รองศาสตราจารย์ ดร.นพพร จันทรนำชู	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ขยางกุล	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา รอดแก้ว	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฎิภา อภิรักษ์ไกรศรี	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรินดา ดาสี	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยพร อุโฆษจันทร์	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

13. Professor Dr. Yang Peishan

Department of Social Work,
National Taiwan University

14. Professor Dr. Bob Doherty

School for Business and Society,
University of York

15. Dr. Amber Mckinley

Australian Graduate School of Policing and
Security, Charles Sturt University

16. Dr. Kevin Tan

National University of Singapore

ฝ่ายตรวจภาษาต่างประเทศ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษระ เพชรดิน

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2. อาจารย์ ดร.นลินี นกิตติพา เชื้อคำฟู

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. Dr. Gwyn Peredur Evans

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฝ่ายจัดการและประสานงาน

นางสาวพิมพ์ผกา งอกกลม

นางสาวสุวรี ปิ่นเจริญ

นางสาวสุธิมา วุฒิกิจาร

นางสาวอรอนงค์ บุษราคัม

ว่าที่ร้อยตรีอิทธิวัตร เกาศรี

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคมฉบับนี้ เป็นการนำเสนอบทความจำนวน 10 เรื่อง ได้แก่ (1) ความรอบรู้ด้านสุขภาพตอนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย (2) การประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร (3) การพัฒนาอารยสถาปัตย์ รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน (4) การรับรู้ความกตัญญูของเยาวชนที่เคยมีพฤติกรรมเสพติด (5) เหลียวหลัง แลหน้า ปัญหาหนี้ในระบบไทย (6) CSR Performance, Technological Innovation, and Corporate Value: Evidence from NEVs Industry in China (ประสิทธิภาพของ CSR นวัตกรรมทางเทคโนโลยี และมูลค่าของบริษัท: หลักฐานจากอุตสาหกรรม NEVs ในประเทศจีน) (7) ลังอำนาจของข้อมูลข่าวสารในยุคของการเจริญเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัล: ภัยคุกคามต่อสังคม (8) รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท (9) The Implementation of Aging Society Policy in Thailand: A Case Study of Nonthaburi Municipality (การนำนโยบายสังคมสูงวัยไปปฏิบัติในประเทศไทย: กรณีศึกษาเทศบาลนครนนทบุรี) และ (10) โมเดลเชิงสาเหตุทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารในช่วงซ่อมบำรุงอากาศยาน

นอกจากนี้ ในส่วนท้ายเล่ม มีบทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) จำนวน 1 เรื่อง คือ “In Praise of Floods: The Untamed River and the Life It Brings” ซึ่งแปลเป็นไทยว่า “การสรรเสริญน้ำหลาก: แม่น้ำที่ไหลอย่างอิสระกับชีวิตที่มากับสายน้ำหลาก” โดยหนังสือเล่มนี้เป็นผลงานชิ้นสุดท้ายของ Scott (2025) ที่ถูกตีพิมพ์หลังจากที่เขาเสียชีวิตไปในปีเดียวกัน

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าทางวิชาการต่อผู้สนใจศึกษาค้นคว้า ในนามของกองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม ขอขอบคุณ เจ้าของบทความที่สรรสร้างงานวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะเพื่อความสมบูรณ์และน่าสนใจของบทความ ทั้งนี้ หากผู้อ่านท่านใดมีข้อเสนอแนะต่อการปรับปรุงวารสาร ทางกองบรรณาธิการยินดีรับฟังความคิดเห็นและพร้อมนำไปพิจารณาเพื่อพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิ พิุลพอกสิน

บรรณาธิการ

wanwadee@tu.ac.th

ความคิดเห็นในบทความและงานเขียนซึ่งตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนแต่ละท่านโดยอิสระ กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป หากท่านใดประสงค์จะนำบทความหรืองานเขียนในวารสารเล่มนี้ไปตีพิมพ์เผยแพร่ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคมเป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพโดย TCI จัดอยู่ในกลุ่มที่ 2

สำนักงาน

กองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 0-2696-5512 โทรสาร 0-2696-5513

สารบัญ

หน้า

□ บทบรรณาธิการ

ความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนโยกย้ายถิ่นฐานทางการแพทย์ของไทย นภินทร ศิริไทย วรรณวดี พูลพอกสิน	1
การประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและ บุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำ กรุงเทพมหานคร สวรส วงษ์จันทร์ ฐิยาพร กันตธาณวัฒน์ บุญจันทร์ สีสันต์	40
การพัฒนาอารยสถาปัตยกรรม รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน วิมลพันธ์ ถาวรประเสริฐ เกษมศานต์ โชติชาครพันธ์ุ จุฬารณณ์ ขอบใจกลาง ธฤชณู เมธาวุฒิสกุล	71
การรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชน ที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด นัสรินทร์ แซ่สะ กาญจน์สุนภัสร์ บาลทิพย์ นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ วัลภา ฐาน์กาญจน์	103

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เหลียวหลิง แลหน้า ปัญหาหนี้ของระบบไทยและแนวทางการแก้ไข วรรณษา เผือกงาม ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์	133
CSR Performance, Technological Innovation, and Corporate Value: Evidence from NEVs Industry in China Qing Wu Theeralak Satjawathee Zhan Wang	166
พลังอำนาจของข้อมูลข่าวสารในยุคของการเจริญเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัล: ภัยคุกคามต่อสังคม พิศาล อมรรัตนานุกภาพ กฤษณ์ ปัทมะโรจน์	211
รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท นภัสกรรณ์ ฐูปแก้ว นรินทร์ ลังศรีรักษา รัชฎาพร เกตานนท์ ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา	253
The Implementation of Aging Society Policy in Thailand: A Case Study of Nonthaburi Municipality กฤตินัยน์ ฤทธิชัย สุวิชา เป้าอารีย์	276

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
โมเดลเชิงสาเหตุทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน เพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารในช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน <i>อภิวัฒน์ อรัญภูมิ</i> <i>ดุจเดือน พันธมนาวิน</i>	313
☐ บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) “In Praise of Floods: The Untamed River and the Life It Brings” <i>เทียนชัย สุริมาศ</i>	348
☐ การเสนอบทความ - หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ - ขั้นตอนการส่งบทความ - แบบฟอร์มเสนอบทความ - วิธีเขียนบทความ	363
☐ จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ	373
☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายในสถาบัน	375
☐ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความภายนอกสถาบัน	375

ความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย Health Literacy on Thailand's Medical Cannabis Policy

Received 24 June 2024
Revised 16 August 2024
Accepted 27 August 2024

นภินทร ศิริไทย¹
Napintorn Sirithai²
วารณวดี พูลพอกสิน³
Wanwadee Poonpokin⁴

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่ไทยมีนโยบายกัญชาทางการแพทย์ได้ส่งผลต่อการรับรู้และตื่นตัวของประชาชนมากขึ้น บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรง ซึ่งมีค่าอยู่ในช่วง 0.6-1.0 และความเชื่อมั่นที่ 0.8972 จากกลุ่มตัวอย่างประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป โดยกำหนดโควตาในกลุ่มวัยรุ่น วัยทำงาน และผู้สูงอายุ จำนวนเท่าๆ กัน หลังจากนั้นเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง รวม 365 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ากลาง และค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ รวมทั้งการใช้สถิติ One-sample t-test ในการทดสอบสมมติฐาน มีผลการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: napintorn@gmail.com

² Doctoral student in the Doctor of Philosophy Program in Social Policy, Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

³ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: wanwadee@tu.ac.th

⁴ Associate Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

ความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของกลุ่มตัวอย่างโดยรวม เกือบครึ่งหนึ่งอยู่ในระดับพอใช้ ร้อยละ 47.7 รองลงมาคือระดับไม่ดี ร้อยละ 37.8 เมื่อทดสอบสมมติฐาน พบว่า ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 70 มีความรอบรู้ไม่เกินระดับพอใช้ หากจำแนกตามวัยของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มวัยรุ่นมีความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมระดับพอใช้ มากกว่าครึ่ง คือ ร้อยละ 53.1 และกลุ่มผู้สูงอายุจำนวนเกือบครึ่ง คือร้อยละ 47.4 ที่อยู่ในระดับไม่ดี เมื่อจำแนกรายด้านของความรอบรู้ด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างโดยรวม พบว่า มากกว่าครึ่ง มีความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านความเข้าใจ ในระดับพอใช้ ร้อยละ 58.6 โดยกลุ่มวัยทำงานมีความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านความเข้าใจในระดับพอใช้เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 64.7 รองลงมา กลุ่มผู้สูงอายุ ร้อยละ 56.8 และกลุ่มวัยรุ่น ร้อยละ 54.7 ตามลำดับ ในขณะที่ด้านการสื่อสาร พบว่า เกือบครึ่งหนึ่งอยู่ในระดับไม่ดี โดยข้อมูลที่พบนี้จะ เป็นประโยชน์หรือแนวทางต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการมีนโยบายส่งเสริมความรอบรู้โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนและกลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ของไทยได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: กัญชาทางการแพทย์, ความรอบรู้ด้านสุขภาพ, นโยบายของประเทศไทย

Abstract

Since the introduction of Thailand's medical cannabis policy, public awareness and engagement have increased significantly. This quantitative study aimed to examine health literacy regarding Thailand's medical cannabis policy. Data were collected from 365 Thai residents aged 15 years and over, using the questionnaire which was validated by the index of Item-Objective Congruence ranging from 0.6 to 1.0 with obtaining a reliability coefficient of 0.8972.

The sample was obtained through quota sampling across adolescents, working-age adults, and older adults, followed by purposive sampling. Descriptive statistics (frequency, percentage, median, and quartile deviation) and a one-sample t-test was used for data analysis.

Key findings reveal nearly half of the respondents (47.7%) had fair health literacy about the medical cannabis policy, followed by a poor level (37.8%). More than 70% of the sample had health literacy not exceeding the fair level, which did not support the preset hypothesis. By age group, over half of adolescents (53.1%) had fair overall health literacy, while nearly half of older adults (47.4%) were at a poor level. Regarding specific domains, more than half of the respondents (58.6%) had fair health literacy in the “understanding” domain, with the highest proportion among working-age adults (64.7%), followed by older adults (56.8%) and adolescents (54.7%). In contrast, nearly half of the sample demonstrated poor literacy in the “communication” domain. These findings can inform relevant agencies in developing policies to strengthen health literacy, particularly among youth and older adults, to promote the appropriate use of medical cannabis in Thailand.

Keywords: Medical cannabis, Health literacy, Policy in Thailand

บทนำ

ด้วยความก้าวหน้าและตื่นตัวของหลายประเทศ ที่มีการถกเถียงเรื่องการนำกัญชามาใช้ประโยชน์มากขึ้น ส่งผลให้ในประเทศไทย มีการปรับแก้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพืชกัญชาและการใช้ประโยชน์จากกัญชา มาตั้งแต่ปี

2559 โดยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562 ที่อนุญาตให้ใช้กัญชาเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์และการศึกษาวิจัยได้ และต่อมาได้มีพัฒนาการเกี่ยวกับพืชกัญชา กฎหมายเกี่ยวกับกัญชาและนโยบายกัญชาของไทยมาโดยตลอด จนกระทั่งวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2565 เป็นวันที่พืชกัญชาไม่จัดเป็นยาเสพติดให้โทษในประเภท 5 ตามประมวลกฎหมายยาเสพติดอีกต่อไป ยกเว้นสารสกัดที่มีระดับ THC เกินร้อยละ 0.2 โดยน้ำหนัก (ประกาศกระทรวงสาธารณสุข, 2565) ทำให้มีการนำกัญชามาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์และเพื่อเศรษฐกิจได้

ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ประชาชนไทยได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยอย่างรวดเร็วและไม่จำกัดขอบเขต ประชาชนมีการรับรู้และความตื่นตัว จนเกิดเป็นกระแสทางสังคมอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ประชาชนแต่ละกลุ่มจึงมีปฏิกิริยาหรือการแสดงออกด้านความคิด ความเห็นต่อกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ที่แตกต่างกัน และในบางครั้งยังเกิดกรณีการโต้แย้งทางความคิด ความเห็นอย่างรุนแรง นั่นแสดงให้เห็นว่าผู้คนมีการรับรู้และความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health literacy) ต่อกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ที่แตกต่างกันจึงส่งผลต่อความเชื่อ ความเข้าใจ และพฤติกรรมด้านสุขภาพ รวมไปถึงการแสดงทั้งความคิดเห็น และการกระทำที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพที่ไม่เหมือนกันตามไปด้วย หากประชาชนในสังคมมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับที่ไม่ดี อาจนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากกัญชาอย่างไม่เหมาะสม และเกิดผลกระทบอันตรายต่อพฤติกรรมทางสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้

โดยความรอบรู้ด้านสุขภาพ มีการพูดถึงในเวทีด้านสุขภาพระดับโลก และแวดวงด้านสุขภาพและสาธารณสุขมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แต่ในขณะนั้น ทั่วโลกยังไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญกับคำว่า Health literacy มากนัก ต่อมา Nutbeam (2000) ได้นำเสนอแนวคิดและแบ่งทักษะของความ

รอบรู้ด้านสุขภาพ ที่มีความชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งยังมีงานวิจัยหลายชิ้นที่ระบุอย่างชัดเจนไปในทิศทางเดียวกันว่าผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับไม่มีมีแนวโน้มที่จะเจ็บป่วยจนต้องพักรักษาตัวในโรงพยาบาลใช้บริการรักษาฉุกเฉินมากกว่า มีความสามารถในการป้องกันและดูแลสุขภาพน้อยกว่าผู้ที่มีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ดีหรือสูงกว่า

จากสถานการณ์และปรากฏการณ์ของข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยดังกล่าว ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ ตลอดจนความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชนเกี่ยวกับกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยที่แตกต่างกัน หากประชาชนในสังคมมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับที่ไม่มีดี อาจนำไปสู่การใช้ประโยชน์จากกัญชาอย่างไม่เหมาะสมและเกิดผลกระทบอันตรายต่อพฤติกรรมทางสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมได้

ดังนั้น การศึกษาสถานะหรือระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของประชาชนไทย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ และกำหนดทางออกหรือทางเลือกจากสถานการณ์ความรู้ความเข้าใจต่อกรณีนโยบายกัญชาทางการแพทย์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุดในการใช้ประโยชน์จากกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย เพื่อการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชนและการรักษาโรคของกลุ่มผู้ป่วยได้อย่างชัดเจนขึ้น รวมไปถึงการลดผลกระทบต่อเด็กเยาวชนและสังคมโดยรวม

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างต่อกรณีนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป

สมมติฐานการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างไม่เกินร้อยละ 70.0 มีความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย น้อยกว่าหรือเท่ากับระดับพอใช้ ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามผลการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งพบว่าประชากรไทยมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับพอใช้ (อังคินันท์ อินทรกำแหง, 2557) หรือระดับเพียงพอ (กัญญา แซ่โก, 2552; บังอรศรี จินดาวงค์ และคณะ, 2557)

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

นโยบายกัญชาทางการแพทย์ หมายถึง นโยบาย รวมถึงกฎหมายและประกาศกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับนโยบายทางการแพทย์ที่เสนอโดยพรรคภูมิใจไทย ซึ่งเป็นคณะรัฐมนตรีไทย ชุดที่ 62 ที่ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 และมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี

ประชากรไทย หมายถึง คนไทยที่อายุ 15 ปีขึ้นไป ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมกลุ่มวัยรุ่น วัยทำงาน และผู้สูงอายุ

ความรอบรู้ด้านสุขภาพ หมายถึง กระบวนการและทักษะทางปัญญา และสังคมของประชากรไทยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจและความสามารถของปัจเจกบุคคลที่จะเข้าถึง/ค้นหา รับรู้และทำความเข้าใจ สื่อสาร/โต้ตอบ คิดวิเคราะห์/ไตร่ตรอง การประเมิน/ตัดสินใจ และการใช้ประโยชน์เพื่อจัดการตนเองด้านสุขภาพ/พฤติกรรมสุขภาพของตนเองเกี่ยวกับกัญชา กัญชาทางการแพทย์ และนโยบายกัญชาทางการแพทย์ โดยใช้แนวคิดความรอบรู้ด้านสุขภาพของ Nutbeam (2000, 2008, 2009) มาเป็นกรอบหลักในการศึกษาครั้งนี้

แนวคิดที่ใช้

การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างต่อกรณีนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย โดยมีการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกัญชาในด้านการใช้ประโยชน์และการควบคุม

หลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทยประสบปัญหาเรื่องการสร้างความรู้และการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์เพื่อบำบัดรักษาโรคไม่แตกต่างจากประเทศอื่นๆ เพราะไทยรับแนวคิดที่ว่ากัญชาเป็นยาเสพติดเช่นเดียวกับสังคมนิกอติ และไทยมีการออกพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ที่ระบุให้กัญชาเป็นยาเสพติดประเภท 5 จึงเป็นอุปสรรคทางด้านกฎหมาย ที่ทำให้การศึกษาความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ลดน้อยลงหรือแทบจะไม่มีเลย แต่เมื่อสังคมนิกอติและสังคมนิกอติไทยมีการตื่นตัวและถกเถียงกันเรื่องของการใช้กัญชาทางการแพทย์เพื่อการบำบัดรักษาโรคมามากขึ้น ทั้งยังมีกระบวนการทางสังคมนิกอติในการเรียกร้องให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ เพื่อให้สามารถนำกัญชามาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์และการศึกษาวิจัยเพื่อบำบัดรักษาโรค รวมไปถึงการศึกษาวิจัยการนำมาใช้ประโยชน์อื่นได้ โดยในปี พ.ศ. 2562 จึงสำเร็จผลราชกิจจานุเบกษาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562 เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 ทำให้ประเทศไทย เป็นประเทศแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีการอนุญาตให้ใช้กัญชาเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์และการศึกษาวิจัย นั่นทำให้เกิดปัจจัยเอื้ออย่างสำคัญต่อการศึกษาวิจัยและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของการใช้กัญชาทางการแพทย์เพื่อการบำบัดรักษาโรคได้สะดวกมากขึ้น

อย่างไรก็ตามมีความห่วงใยจากนักวิชาการจำนวนหนึ่ง ที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายการใช้กัญชาทางการแพทย์เพื่อการบำบัดรักษาโรค โดยได้นำเสนอข้อเท็จจริงจากความรู้ทางวิชาการที่พบว่า มีข้อบ่งชี้ทางการแพทย์ที่จำกัดเพียงไม่กี่โรค มีเพียงบางอาการที่สามารถใช้กัญชาในการบำบัดรักษาได้อีกทั้งยังไม่สามารถนำมาทดแทนการรักษามาตรฐานได้ (ธีระ วรธนารัตน์, 2563) นอกจากนี้ ยังพบว่า มีงานวิจัยและรายงานวิชาการจากต่างประเทศออกมาในปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับผลกระทบต่อสังคมนิกอติที่เกิดขึ้นจากการนำ

กัญชามาใช้ทางการแพทย์ และการเปิดเสรีให้ใช้กัญชาทั่วไป เช่น สติอุบัติเหตุ จราจรที่เพิ่มขึ้น อัตราการเสพยาในเด็กและเยาวชนที่สูงขึ้น ตลอดจน อาชญากรรมที่เพิ่มขึ้นและเชื่อมโยงกับการลดละเลิกกัญชาไปใช้นอกเหนือจาก ที่อนุญาตในวงการแพทย์ (ธีระ วรธนารัตน์, 2561) จึงเกิดเป็นแนวคิดทางสังคม ในด้านการกำกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกัญชาและยาเสพติด เพื่อกำกับ ควบคุม และป้องกันการกระทำผิดกฎหมายและผลกระทบต่อสังคมจากปัญหาจาก การใช้ประโยชน์จากกัญชาและยาเสพติด

2. แนวคิดความรอบรู้ด้านสุขภาพ หรือ health literacy คือ หนึ่งในแนวคิดสำคัญของการพึ่งพาตนเองและการจัดการดูแลสุขภาพของตนเองและ ชุมชนได้อย่างยั่งยืน นั่นคือ การที่ประชาชนมีความสามารถในการเข้าถึง รับรู้ และเข้าใจข้อมูลความรู้สุขภาพ มีศักยภาพในคิดวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูล ข่าวสารความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม และนำข้อมูลความรู้สุขภาพนั้น เข้ามาสู่ กระบวนการเลือกและการตัดสินใจต่อแนวทางการปฏิบัติและการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมในการดูแลสุขภาพของตนเองได้ ซึ่งตรงกับเป้าหมายของ หลักการแนวคิดความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยเป้าหมายของการมีความรอบรู้ด้าน สุขภาพที่สอดคล้องกัน คือ การนำไปสู่ผลลัพธ์ทางสุขภาพ (Health outcomes) และผลลัพธ์ทางสังคม (Social outcomes) ได้แก่ การมีพฤติกรรมทางสุขภาพ สุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีของปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยรวมอย่างยั่งยืน

สำหรับ คำจำกัดความและกรอบแนวคิดที่ได้รับการยอมรับ และ นำไปใช้ขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะระดับสากล มาจากแนวคิดของ Nutbeam (2000, 2008) เป็นหลัก ซึ่งเป็นหัวเรียวหัวแรงสำคัญในการขับเคลื่อนแผนงาน Health literacy ให้กับองค์การอนามัยโลก โดยได้ให้ความหมายความรอบรู้ ด้านสุขภาพไว้ล่าสุดในการประชุมคณะทำงานหลักด้านโรคไม่ติดต่อ หรือ WHO Global coordination mechanism on the prevention and control of NCDs (2017) ว่า “ความรอบรู้ด้านสุขภาพ คือ การที่คนมีทักษะ นอกจากอ่าน

ออกเขียนได้แล้ว ยังต้องสามารถทำกิจกรรมอื่นๆ ที่บ่งถึงการมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ อันประกอบด้วย การเสาะหาข้อมูลทำความเข้าใจ และสามารถนำข้อมูลสุขภาพมาใช้ตัดสินใจในสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ไม่ว่าจะอยู่ที่บ้าน ในชุมชน หรือในสถานพยาบาลก็ตาม” (ธีระ วรรณารัตน์, 2561) รวมไปถึงกรอบแนวคิดของ Nutbeam (2000, 2008, 2009) ที่ได้จำแนกทักษะความรอบรู้ด้านสุขภาพ เป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 Functional ระดับที่ 2 Communicative/interactive และระดับที่ 3 Critical health literacy อีกทั้งยังได้เสนอ “Conceptual model of health literacy as a risk” ที่มีองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ (1) การเข้าถึงข้อมูล (Access) (2) ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) (3) ทักษะการสื่อสาร (Communication skill) (4) ทักษะการตัดสินใจ (Decision skill) (5) การจัดการตนเอง (Self-management) และ (6) การรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) ซึ่งได้รับการยอมรับและนำมาใช้อย่างแพร่หลายอีกด้วย

นอกจากนั้น การศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพที่นำมาจัดแบ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพ ได้ 3 ระดับ (Freedman et al., 2009; Institute of Medicine, 2004; Lee et al., 2004; Manganello, 2008; Paasche-Orlow & Wolf, 2007; Zarcadoolas et al., 2005, อ้างถึงใน กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กองสุขศึกษา, 2558; Sorensen et al., 2012) ดังนี้

ปัจจัยระดับบุคคล ได้แก่ (1) คุณลักษณะส่วนบุคคล การศึกษา เพศ อายุ เชื้อชาติ อาชีพ รายได้ วัฒนธรรม ภาษา ความสามารถในการเรียนรู้ การใช้สื่อ ความสามารถและปัจจัยทางกายภาพ (2) ความรู้ (ความรู้ทั่วไป ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การรู้เท่าทันเรื่องราวอื่นๆ) (3) ความเชื่อและทัศนคติ (4) พฤติกรรมความเสี่ยงทางสุขภาพ (5) ทักษะและความสามารถส่วนบุคคล (6) พฤติกรรมสุขภาพ (การปฏิบัติตามคำสั่งแพทย์ การตรวจสุขภาพเป็นประจำ ความร่วมมือในการใช้ยาตามคำสั่งแพทย์ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภค การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ การดูแลสุขภาพตนเอง)

(7) รูปแบบการใช้ชีวิต (8) การจัดการสุขภาพและความเจ็บป่วย (9) ระดับความเครียด (10) สถานะทางสุขภาพ (11) คุณภาพชีวิต และ (12) การปรับปรุงโอกาสและทางเลือกของสุขภาพ

ปัจจัยระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ (1) ทักษะส่วนบุคคล (ทักษะทางปัญญา ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์และใช้ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะการใช้สื่อ ทักษะการสื่อสารและการประเมิน ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ทักษะในการจัดการสุขภาพตนเอง ทักษะทางสังคมและทักษะการพิทักษ์สิทธิตนเอง) (2) สิ่งแวดล้อม (3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยและผู้ให้บริการ และ (4) อิทธิพลของครอบครัวและกลุ่มเพื่อน

ปัจจัยระดับสังคม ได้แก่ (1) การจัดระเบียบชุมชน (2) ความเท่าเทียมทางการศึกษา สังคม สุขภาพ และโครงสร้างทางการเมือง (3) ความสามารถของสื่อสารมวลชน ตลาด และหน่วยงานรัฐที่ให้ข้อมูลด้านสุขภาพที่ถูกต้องเหมาะสม (4) การกระทำทางสังคมเพื่อการมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยทางสุขภาพ การเสริมสร้างพลังทางสุขภาพ (5) การสนับสนุนทางสังคม (6) การพัฒนา (การพัฒนาความรู้ การพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนสามารถดูแลตนเอง การพัฒนาศักยภาพ การจัดโปรแกรมให้สุขศึกษาและการอบรม การพัฒนาองค์กร ที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน ให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น การพัฒนานโยบาย การใช้กฎหมาย นโยบาย ข้อบังคับให้เกิดการบังคับใช้) (7) การเข้าถึงและใช้บริการทางสุขภาพ (การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ การรักษาและการดูแลสุขภาพ) (8) การมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของสังคมและการปฏิบัติ (9) การปรับปรุงโอกาสและทางเลือกของสุขภาพ (10) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการทางสังคมเพื่อสุขภาพ และ (11) ค่าใช้จ่ายทางสุขภาพ

ทั้งนี้ในการศึกษาครั้งนี้ นอกจากนำแนวคิดดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังได้นำแนวคิดอื่นๆ มาใช้ในการศึกษาด้วย ได้แก่ แนวคิดเรื่องสิทธิด้านสุขภาพตามธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559 ซึ่งสอดคล้องกับธรรมนูญขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1946)

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนจากฐานข้อมูลออนไลน์ โดยคำหลักที่ใช้ในการสืบค้นข้อมูล คือ “ความรอบรู้ด้านสุขภาพ” “นโยบายกัญชา” และ “กัญชาทางการแพทย์” จากข้อมูล 2 แหล่งหลัก คือ (1) ฐานข้อมูลออนไลน์ที่เข้าถึงได้ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ใช้ช่วงเวลานับตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ.2559-เดือนเมษายน พ.ศ. 2566 ในการสืบค้นซึ่งครอบคลุมข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในรูปของบทความวิจัย บทความวิชาการ เอกสาร รายงานวิจัย และเอกสารการประชุม/สัมมนาวิชาการต่างๆ (2) ตำราวิชาการที่มีความทันสมัย และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนามโดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบสอบถาม

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ คนไทยที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ซึ่งมีจำนวนประมาณ 56,745,815 คน (ภัทรณัญช์ สิริธิตสว่าง, 2564) ผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ขนาดตัวอย่าง 384 คน โดยจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่มวัย ได้แก่ (1) กลุ่มวัยรุ่น อายุ 15-24 ปี (2) กลุ่มวัยทำงาน อายุ 25-59 ปี และ (3) กลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป และทำการเก็บข้อมูลโดยกำหนดโควตาในแต่ละกลุ่มวัย จำนวนเท่าๆ กัน คือ กลุ่มละ 128 คน หลังจากนั้นใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง

สำหรับเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้เกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ (1) คนไทยอายุ 15 ปี ขึ้นไป (2) สามารถสื่อสารอ่านภาษาไทยและคำนวณตัวเลขได้ (3) ยินยอมและสมัครใจในการให้ข้อมูลและร่วมในการวิจัย และ (4) สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ กรณีตอบแบบสอบถามออนไลน์ (เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 รูปแบบตามความเหมาะสมของสถานการณ์ คือ การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยตรง และการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผ่าน

การสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการปกป้องความปลอดภัยจากความเสี่ยงต่อการติดเชื้อของอาสาสมัคร)

ส่วนเกณฑ์การคัดออก กรณี (1) กลุ่มตัวอย่างตอบข้อคำถามไม่ครบถ้วน และ (2) กลุ่มตัวอย่างไม่ได้ส่งคืนแบบสอบถามตามเวลาที่กำหนด ซึ่งทำให้ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลรวมได้ ส่วนเกณฑ์การถอนหรือยุติการเข้าร่วมการวิจัย กรณีกลุ่มตัวอย่างขอถอนตัวออกจากกรให้ข้อมูลหรือตอบแบบสอบถามไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดๆก็ตาม ซึ่งในกรณีเช่นนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อสิทธิประโยชน์ใดๆ ต่อกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างรายอื่นตามที่กำหนดโควตาในแต่ละกลุ่มอายุ จนครบตามจำนวนและเวลาที่กำหนดของการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้ (1) กำหนดประเด็น จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรอบรู้ด้านสุขภาพและวิเคราะห์ปัจจัยความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย (2) ดำเนินการสร้างและพัฒนาแบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย โดยการศึกษาจากเอกสาร ทบทวนนิยาม ตัวแปร และองค์ประกอบของตัวแปร เพื่อพัฒนาเป็นแบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถาม แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คำถามที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยระดับบุคคล เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพ การสมรส ภาษา การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานะรายได้และรายจ่าย สุขภาพกาย สุขภาพโดยรวม และสิทธิหลักประกันสุขภาพ โดยข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย ลักษณะครอบครัว การตัดสินใจในครอบครัว การแสดงความคิดเห็นในครอบครัว แบบแผนการปฏิบัติต่อสมาชิกในครอบครัว การสื่อสารแลกเปลี่ยน

ข้อมูลข่าวสารกับบุคคลอื่น การติดตามข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ ความเข้าใจ ต่อข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ การรับรู้และสื่อสารเรื่องสิทธิหลักประกันสุขภาพ สิ่งแวดล้อมและชุมชนที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ทำงาน/สถานศึกษา โดยข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 3 คำถามที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยแวดล้อมระดับสังคม เป็น ข้อคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในชุมชน การให้บริการข้อมูลด้านสุขภาพของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การให้บริการด้านสุขภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมจากหน่วยงานต่างๆ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางสังคม และความสนใจต่อนโยบายของภาคการเมือง โดยข้อคำถามเป็นแบบ เลือกตอบ จำนวน 6 ข้อ

ส่วนสุดท้าย ส่วนที่ 4 เป็นคำถามที่เกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย โดยเป็นข้อคำถามที่มุ่งวัดการรับรู้และการปฏิบัติหรือพฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพของประชาชนต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย โดยลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราวัด ประเมินค่า (Rating scale) 5 ระดับ ที่วัดระดับการรับรู้และการปฏิบัติหรือ พฤติกรรม ตั้งแต่ระดับการรับรู้ดีเยี่ยมหรือมีการปฏิบัติมากที่สุด (5 คะแนน) ระดับการรับรู้ดีหรือมีการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ (4 คะแนน) ระดับการรับรู้ พอใช้ได้หรือมีการปฏิบัติเป็นบางครั้ง (3 คะแนน) ระดับการรับรู้ไม่ดีหรือมี การปฏิบัติน้อยครั้ง (2 คะแนน) จนถึงไม่มีการรับรู้หรือไม่มีการปฏิบัติเลย (1 คะแนน) รวมจำนวนข้อคำถาม 34 ข้อ ซึ่งจะมีคะแนนความเป็นไปได้อยู่ใน ช่วง 34-170 คะแนน ส่วนนี้ ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ (1) การเข้าถึง ข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ (Access) จำนวน 6 ข้อ (2) ความรู้ความเข้าใจ (Cognition) ต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย จำนวน 9 ข้อ (3) ทักษะ การสื่อสาร (Communication skill) เกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย จำนวน 5 ข้อ (4) ทักษะการตัดสินใจ (Decision skill) เกี่ยวกับนโยบาย กัญชาทางการแพทย์ของไทย จำนวน 4 ข้อ (5) การรู้เท่าทันสื่อ (Media

literacy) เกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย จำนวน 4 ข้อ และ (6) การจัดการตนเอง (Self-management) ในการใช้ประโยชน์จากนโยบายกัญชาทางการแพทย์ จำนวน 6 ข้อ โดยตัวอย่างคำถามที่เกี่ยวข้องกับความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย เช่น ท่านมีความเข้าใจก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ในระดับใด ท่านรู้และเข้าใจว่านโยบายกัญชาทางการแพทย์ คือ การอนุญาตให้ใช้กัญชาในการรักษาโรคและใช้เพื่อทางการแพทย์เท่านั้น ในระดับใด ท่านสามารถตัดสินใจใช้กัญชาเพื่อรักษาโรคหรือดูแลสุขภาพได้ด้วยตนเอง ในระดับใด เป็นต้น

หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำคะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง มาเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานความรอบรู้ด้านสุขภาพ แล้วนำมาจำแนกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับไม่ดี คือ ค่าคะแนนน้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 59 ของคะแนนเต็ม ระดับพอใช้ คือ ค่าคะแนนร้อยละ 60-79 ของคะแนนเต็ม และระดับดี คือ ค่าคะแนน ร้อยละ 80 ขึ้นไปของคะแนนเต็ม 170 คะแนน ทั้งนี้เป็นการแปลผลระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย 3 ระดับ ตามที่ อังคินันท์ อินทรกำแหง (2560) และ Nutbeam (2008) ระบุไว้ ซึ่งประกอบด้วย ระดับไม่ดี คือ ระดับพื้นฐาน (Functional health literacy) ระดับพอใช้ คือ ระดับสื่อสารหรือมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Communication/interactive health literacy) และระดับดี คือ ระดับการวิเคราะห์ (Critical health literacy)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ มีขั้นตอนดังนี้

1. การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ได้แก่ นักวิชาการที่เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ 1 คน ด้านเครื่องมือและการวัด 2 คน และด้านการวิจัยทางสังคม 2 คน ตรวจสอบความสอดคล้องของประเด็นคำถามและวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้ค่าคะแนนความสอดคล้องอยู่ในช่วง 0.60-1.00 ซึ่งถือว่าข้อคำถามมีความตรง อย่างไรก็ตาม

ก็ตามผู้ศึกษาได้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อความและคำต่างๆ ในข้อคำถามตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

2. การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง 3 กลุ่ม รวมจำนวน 30 คน (ร้อยละ 10 ของขนาดกลุ่มตัวอย่างจริง) คือ กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวนกลุ่มละ 10 คน โดยการทดลองใช้เครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างโดยตรงจำนวน 10 คน และผ่านการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 20 คน หลังจากนั้น นำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วยการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาค (Cronbach's reliability coefficient alpha) ซึ่งโดยหลักการ ภาพรวมของชุดคำถาม ควรมีค่า 0.7 ขึ้นไป ถึงจะยอมรับได้ว่าข้อคำถามมีความเชื่อมั่น (Cronbach, 1951) โดยการวิจัยครั้งนี้ มีการตรวจสอบข้อคำถามเฉพาะในส่วนที่ 4 ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพที่มีลักษณะเป็นมาตรวัดประเมินค่า (Rating scale) 5 ระดับ พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8972 ซึ่งถือว่าแบบสอบถามส่วนนี้มีความน่าเชื่อถือ ที่สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจริงได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง จำนวน 2 รูปแบบ คือ การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยตรงและการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผ่านช่องทางออนไลน์ เนื่องจากในช่วงที่เก็บข้อมูล ระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน พ.ศ. 2566 ยังคงมีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 หลังจากนั้นตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถาม ผลการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมารวมจำนวน 365 ชุด ทั้งนี้ การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยตรง ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในสถานที่ต่างๆ ได้แก่ อาคารสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ โรงอาหารกระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

ในจังหวัดนนทบุรีและจังหวัดเชียงใหม่ สถานศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดสุราษฎร์ธานี มุลินธิ์ข้าวขวัญ จังหวัดสุพรรณบุรี ห้างสรรพสินค้า จำนวน 144 ชุด คิดเป็นร้อยละ 39.5 และการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผ่านช่องทางออนไลน์ จำนวน 221 ชุด คิดเป็นร้อยละ 60.5 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่เก็บข้อมูลได้

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ด้วยการใส่สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ากลาง และค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ ครอบคลุมทั้งในส่วนของข้อมูลปัจจัยระดับบุคคล ข้อมูลปัจจัยระดับปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ข้อมูลปัจจัยแวดล้อมระดับสังคม และความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย เนื่องจากเป็นการเก็บข้อมูลแบบเจาะจง และขนาดตัวอย่างมีจำนวนไม่มาก จึงวิเคราะห์และแสดงค่ากลางแทนค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ แทนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งมีความเหมาะสมมากกว่าในทางสถิติ

จริยธรรมการวิจัย งานวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในคน จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ ตามหนังสือรับรองเลขที่ 132/2565 เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2565

ผลการศึกษา

จากการศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย โดยวิธีการศึกษาเชิงปริมาณและใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลได้ 365 คน โดยคิดเป็นร้อยละ 95.05 จากขนาดตัวอย่างทั้งหมดตามที่กำหนดไว้จำนวน 384 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีข้อค้นพบที่น่าสนใจ โดยจำแนกผลการศึกษาเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยระดับบุคคล

1.1 ข้อมูลปัจจัยระดับบุคคล จำแนกตามอายุ เพศ ศาสนา สถานภาพ การสมรส ระดับการศึกษา และภาษาที่ใช้เป็นหลักในชีวิตประจำวัน ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มอายุ 15-24 ปี มากที่สุด ร้อยละ 35.5 เป็นเพศหญิงมากที่สุด ร้อยละ 57.5 นับถือศาสนาพุทธมากที่สุด ร้อยละ 87.1 มีสถานภาพโสดเป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 49.6 มีระดับการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรีมากที่สุด ร้อยละ 34.0 และเป็นผู้ที่ใช้ภาษาไทยเป็นหลักในชีวิตประจำวันเป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 91.8

1.2 ข้อมูลปัจจัยระดับบุคคล จำแนกตามอาชีพ รายได้ และสถานะ รายได้กับรายจ่ายของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.3 มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือนเป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 47.7 และเป็นผู้ที่มีสถานะ รายได้พอเพียงกับรายจ่าย แต่แทบไม่มีเงินเหลือเก็บ เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 40.00

1.3 ข้อมูลปัจจัยระดับบุคคล จำแนกตามสถานะสุขภาพกาย สถานะ สุขภาพโดยรวมในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมาและหลักประกันสุขภาพของ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีสุขภาพกายสมบูรณ์ แข็งแรงดี เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 75.3 มีสุขภาพโดยรวมในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา มีสุขภาพแข็งแรงดี เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 40.3 และเป็นผู้ที่อยู่ใน ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (บัตรทอง) เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 30.1

ส่วนที่ 2 ข้อมูลปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2.1 ข้อมูลปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จำแนกตามลักษณะ ครอบครัว รูปแบบการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในครอบครัว การแสดงความคิดเห็น ในเรื่องต่างๆ ของครอบครัว และแบบแผนการปฏิบัติต่อสมาชิกในครอบครัว ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีลักษณะ

ครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวที่มีสามีภรรยา โดยอาจจะมียุวกหรือไม่มีลูกก็ได้ เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 44.1 สำหรับรูปแบบการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในครอบครัว เป็นลักษณะที่ขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 28.8 ส่วนเรื่องของการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ของครอบครัว เป็นการใช้เหตุผล เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 61.6 และเป็นผู้ที่มีแบบแผนการปฏิบัติต่อสมาชิกในครอบครัวด้วยการให้ความรักความใส่ใจ มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 77.3

2.2 ข้อมูลปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จำแนกตามการสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับบุคคลอื่น การติดตามข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ ความเข้าใจต่อข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ และการรับรู้และสื่อสารถึงสิทธิหลักประกันสุขภาพของตนเองของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่นบ้างเป็นบางครั้งเป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 47.1 ซึ่งเป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกับการสื่อสารแลกเปลี่ยนกับบุคคลอื่นเป็นประจำ ร้อยละ 46.8 เป็นผู้ที่มีการติดตามข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพเท่าๆ กับข้อมูลข่าวสารด้านอื่นๆ เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 42.2 เป็นผู้ที่มีความเข้าใจดีและสามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้บ้าง เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 56.4 และเป็นผู้ที่มีการรับรู้และสื่อสารถึงสิทธิหลักประกันสุขภาพของตนเอง ในลักษณะที่รับรู้และสามารถบอกถึงสิทธิหลักประกันสุขภาพของตนเองได้ เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 34.8

2.3 ข้อมูลปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จำแนกตามสิ่งแวดล้อมชุมชนที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ทำงาน/สถานศึกษาของตนเองของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมชุมชนที่อยู่อาศัยมั่นคง ปลอดภัยและมีสุขลักษณะที่ดี เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 43.8 สำหรับเรื่องสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ทำงาน/สถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมชุมชนที่ทำงาน/สถานศึกษาปลอดภัยและมีสุขลักษณะที่ดี เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 40.5

ส่วนที่ 3 ข้อมูลปัจจัยแวดล้อมระดับสังคม

3.1 ข้อมูลปัจจัยแวดล้อมระดับสังคม จำแนกตามความสัมพันธ์ โดยรวมกับชุมชนที่อยู่อาศัย การเข้าถึงและรับบริการข้อมูลสุขภาพจากหน่วยงาน/สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การเข้าถึงบริการสุขภาพและใช้บริการสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์โดยรวมกับชุมชนที่อยู่อาศัย ในระดับดี เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 37.0 ส่วนเรื่องการเข้าถึงและรับบริการข้อมูลสุขภาพจากหน่วยงาน/สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่เข้าถึงและรับบริการข้อมูลสุขภาพจากหน่วยงาน/สถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้สะดวกเป็นบางครั้ง เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 36.2 และเป็นผู้ที่การเข้าถึงบริการสุขภาพได้ง่ายและใช้บริการสุขภาพได้สะดวกมาก เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 36.7

3.2 ข้อมูลปัจจัยแวดล้อมระดับสังคม จำแนกตามการส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมจากหน่วยงานต่างๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมโดยรวม และความสนใจและติดตามนโยบายของภาคการเมืองโดยรวม ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน พบว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่ได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมจากหน่วยงานต่างๆ บ้างเป็นบางครั้ง เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 48.8 ส่วนเรื่องการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมโดยรวม กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมโดยรวมเป็นบางครั้ง เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 40.6 และเป็นผู้ที่มีความสนใจและติดตามนโยบายของภาคการเมืองโดยรวมบ้างเป็นบางครั้ง เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 40.3

ส่วนที่ 4 ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย มีดังนี้

4.1 ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย จากการศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 365 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีค่ากลางของความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในภาพรวม คือ

105 จากค่าคะแนนเต็ม 170 และค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ เท่ากับ 17.00 โดยมีค่ากลางของความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในแต่ละด้านทั้ง 6 ด้าน ดังนี้ **ด้านความเข้าใจต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยมากที่สุด** คือ 30 จากค่าคะแนนเต็ม 30 และค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ เท่ากับ 3.50 รองลงมา ได้แก่ **ด้านการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ** คือ 19 จากค่าคะแนนเต็ม 45 และค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ เท่ากับ 3.50 **ด้านการจัดการตนเองในการใช้ประโยชน์จากนโยบายกัญชาทางการแพทย์** ซึ่งมีค่ากลางอยู่ที่ 18 จากค่าคะแนนเต็ม 25 และค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ เท่ากับ 3.50 **ด้านทักษะการสื่อสารเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย** มีค่ากลางอยู่ที่ 15 จากค่าคะแนนเต็ม 20 และค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ เท่ากับ 3.50 และ**ด้านทักษะการตัดสินใจ** มีค่ากลาง 12 จากค่าคะแนนเต็ม 20 มีค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ เท่ากับ 3.00 และ**ด้านการรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย** มีค่ากลาง 12 จากค่าคะแนนเต็ม 30 มีค่าเบี่ยงเบนควอไทล์ เท่ากับ 2.50

4.2 ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย โดยรวมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยโดยรวม ในระดับพอใช้ เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 47.7 และหากจำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 15-24 ปี หรือกลุ่มวัยรุ่น มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับพอใช้ เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 53.1 ในขณะที่ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือกลุ่มผู้สูงอายุ มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย อยู่ในระดับไม่ดี เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 47.4 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย

ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ (คะแนนเต็ม 170)	กลุ่มวัยรุ่น (n ₁ =128)		กลุ่มวัยทำงาน (n ₂ =119)		กลุ่มผู้สูงอายุ (n ₃ =118)		กลุ่มรวม (n=365)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ดี (≥ ร้อยละ 80 คือ คะแนน 136 คะแนนขึ้นไป)	27	21.1	10	8.4	16	13.6	53	14.5
พอใช้ (ร้อยละ 60-79 คือ คะแนน 101-135 คะแนน)	68	53.1	60	50.4	46	39.0	174	47.7
ไม่ดี (< ร้อยละ 59 คือ คะแนน ตั้งแต่ 100 คะแนนลงไป)	33	25.8	49	41.2	56	47.4	138	37.8
การแปลผลระดับความรอบรู้	พอใช้		พอใช้		ไม่ดี		พอใช้	

4.3 ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามองค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพ 6 ด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 365 คน มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับพอใช้เป็นจำนวนมากที่สุด ในด้านความเข้าใจต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ร้อยละ 58.6 รองลงมาคือ ด้านการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ ร้อยละ 46.5 ด้านทักษะการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ร้อยละ 41.9 ด้านการจัดจัดการตนเองในการใช้ประโยชน์จากนโยบายกัญชาทางการแพทย์ ร้อยละ 41.7 และด้านการรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ร้อยละ 40.3 ตามลำดับ ในขณะที่ กลุ่มตัวอย่างมีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในด้านทักษะการสื่อสารเกี่ยวกับ

นโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในระดับไม่ตีเป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 45.2

4.4 ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในแต่ละองค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพ 6 ด้าน ของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามกลุ่มอายุ พบว่า

(1) กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 15-24 ปี หรือกลุ่มวัยรุ่น จำนวน 128 คน เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับพอใช้เป็นจำนวนมากที่สุดทั้ง 6 องค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ ในด้านความเข้าใจต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยเป็นจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 54.7 รองลงมาคือ ความรอบรู้ด้านสุขภาพ ในด้านความการเข้าถึงข้อมูลนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ร้อยละ 50.0 และด้านการรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ร้อยละ 45.3 ตามลำดับ

(2) กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 25-59 ปี หรือกลุ่มวัยทำงาน จำนวน 119 คน เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในด้านความเข้าใจต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับพอใช้ เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 64.7 รองลงมาคือ เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในด้านการสื่อสารเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในระดับไม่ตี ร้อยละ 53.0 และเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในด้านการเข้าถึงข้อมูลนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในระดับพอใช้ ร้อยละ 49.6 ตามลำดับ

(3) กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 118 คน เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในด้านความเข้าใจต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับพอใช้ เป็นจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 56.8 รองลงมาคือ เป็นผู้ที่มี

ความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในด้านการสื่อสารเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในระดับไม่ตี ร้อยละ 52.5 และเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในด้านด้านการรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับไม่ตี ร้อยละ 46.6 ตามลำดับ

4.5 การทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ตามตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างภาพรวม จำนวนมากที่สุดมีความรอบรู้ด้านสุขภาพอยู่ในระดับพอใช้ ร้อยละ 47.7 ในขณะที่การทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ One-sample t- test เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนของกลุ่มตัวอย่างกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (น้อยกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 70 มีความรอบรู้ด้านสุขภาพไม่เกินระดับพอใช้) ผลพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 312 คน หรือร้อยละ 85.5 มีคะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพไม่เกินระดับพอใช้ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาดังกล่าว นำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพ ได้แก่ ปัจจัยระดับบุคคล ปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และปัจจัยแวดล้อมระดับสังคม โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีปัจจัยระดับบุคคล ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะส่วนบุคคล ความรู้ ความสามารถและปัจจัยทางกายภาพที่เอื้อต่อการมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ ทั้งในด้านความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย ความรู้ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ระดับการศึกษา การมีหลักประกันสุขภาพที่ครอบคลุมขั้นพื้นฐาน ส่วนปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะครอบครัว การเลี้ยงดู ความเชื่อ ทัศนคติพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ และสภาพแวดล้อมทางกายภาพของกลุ่มตัวอย่างที่เอื้อ

ต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์อย่างเหมาะสม และปัจจัยแวดล้อมระดับสังคม เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม การเข้าถึงและการใช้บริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม การเข้าถึงและการใช้บริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ และการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมทางสังคมที่เอื้อต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์อย่างเหมาะสม

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า การศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพในประเทศไทย มีความหลากหลายแตกต่างกันตามแต่วัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชนไทยและประชากรในกลุ่มต่างๆ นั้น เช่น การศึกษาของเบญจมาศ สุรมิตรโมตรี (2556) ที่ได้ศึกษาการวัดระดับความแตกฉานด้านสุขภาพ กับปัจจัยด้านอายุ เพศ อาชีพระดับการศึกษา และที่อยู่อาศัย ในกลุ่มประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า ปัจจัยด้าน เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา และที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน มีผลกับระดับความแตกฉานด้านสุขภาพที่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยด้านอายุที่แตกต่างกัน ไม่มีผลกับคุณลักษณะของความแตกฉานด้านสุขภาพ ส่วน ภมร ดรุณ และ ณรงค์วิทย์ ชุนพิจารย์ (2559) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพและความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพกับผลลัพธ์พฤติกรรมสุขภาพของประชาชนวัยทำงาน อำเภอพรเจริญ จังหวัดบึงกาฬ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนที่ต่างกัน มีความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมแตกต่างกัน สำหรับการศึกษานี้ของ ศรีสุตา บุญขยาย (2562) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านการศึกษาด้านความเพียงพอของรายได้

และการรับรู้หนังสือโดยการอ่าน การเขียนที่แตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพ เป็นต้น

2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย อยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งเป็นความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับสื่อสารหรือมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้ตามแนวคิดของ Nutbeam (2000, 2008) ที่มีการแบ่งทักษะของความรอบรู้ด้านสุขภาพ เป็น 3 ระดับ คือ (1) Functional health literacy ได้แก่ ทักษะพื้นฐานด้านการฟัง พูด อ่าน และเขียนที่จำเป็นต่อความเข้าใจและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (2) Communicative/interactive health literacy ได้แก่ ทักษะในการเข้าใจความรู้สึกสุขภาพ สามารถตัดสินใจเพื่อใช้ประโยชน์ในความรู้สึกสุขภาพนั้นได้ และ (3) Critical health literacy ได้แก่ ระดับความเข้าใจที่มากขึ้น มีการใช้ทักษะทางปัญญาในการตัดสินใจเกี่ยวกับความรู้สึกสุขภาพที่สูงขึ้น โดยไม่ได้มุ่งเน้นไปที่ทักษะระดับบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายรวมถึงการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดปัจจัยสำคัญด้านสุขภาพของสังคม โดยใกล้เคียงกับการจัดแบ่งระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ 3 ระดับ ของ Freedman et al. (2009, อ้างถึงใน ขวัญเมือง แก้วดำเกิง, 2561; ธีระ วรรณรัตน์ และคณะ, 2558; อังคินันท์ อินทรกำแหง, 2560) คือ (1) พื้นฐานทางด้านแนวคิด (Conceptual foundations) (2) ทักษะการวิเคราะห์ (Critical skills) และ (3) การเป็นพลเมือง (Civic orientation)

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างโดยรวมมีความรอบรู้ด้านสุขภาพที่สูงกว่าระดับพื้นฐาน และเป็นทักษะที่มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ สามารถเข้าถึง เข้าใจ ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยได้ สามารถตัดสินใจและจัดการตนเองเพื่อใช้ประโยชน์จากนโยบายกัญชาทางการแพทย์ได้

แต่หากพิจารณาจำแนกตามกลุ่มอายุ จะพบว่า กลุ่มวัยรุ่น และกลุ่มวัยทำงานมีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย โดยรวม อยู่ในระดับพอใช้เป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุมีความรอบรู้

ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยโดยรวม อยู่ในระดับไม่ดี เป็นจำนวนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ รุ่งนภา อาระหัง และคณะ (2561, อ้างถึงใน ศรีสุตา บุญขยาย, 2562) ที่พบว่าปัจจัยด้านอายุมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรอบรู้ด้านสุขภาพขั้นปฏิสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 18-48 ปี มีคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพมากกว่าผู้ที่มีอายุ 49 ปีขึ้นไป และผู้ที่มีอายุในช่วง 50-59 ปี ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ตอนกลางหรือวัยกลางคนที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต สามารถรับรู้หรือทำความเข้าใจ ข้อมูลข่าวสารและสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือประสบการณ์กับผู้อื่นได้ดี และใกล้เคียงกับการศึกษาของ Kobayashi et al. (2015) ที่พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ไม่เพียงพอมีอัตราที่สูงขึ้นในกลุ่มที่มีอายุมากขึ้น โดยเฉพาะวัยสูงอายุ เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นกลุ่มที่มีความถดถอยของร่างกาย ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมลงในทุกระบบ เช่น การได้ยิน การมองเห็น การเคลื่อนไหวที่ช้าลง การทำงานของสมองลดลง ทำให้มีข้อจำกัดในการรับรู้หรือทำความเข้าใจกับข้อมูลข่าวสารมากขึ้น ในขณะที่การศึกษาของศิริลักษณ์ อัครพิน และคณะ (2563) ที่ได้ศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพของนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต่อการใช้กัญชาในทางการแพทย์ ซึ่งพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อการใช้กัญชาทางการแพทย์ในระดับน้อย

อย่างไรก็ตาม ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในระดับพอใช้และไม่ดีเป็นส่วนใหญ่ นั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ อังคินันท์ อินทรกำแหง (2560) ที่พบว่า ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพ อยู่ในระดับพอใช้ได้ที่ร้อยละ 58.9 การศึกษาของ และสอดคล้องกับการศึกษาของ เกศินี สราญฤทธิชัย (2563) ที่พบว่า ในปี พ.ศ. 2557 ได้มีการสำรวจความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่อง 3อ. 2ส. (อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์ ไม่สูบบุหรี่ ไม่ดื่มสุรา) ของประชาชนไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป ใน 77 จังหวัด จำนวน 31,200 คน พบว่า ส่วนใหญ่มีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับไม่ดีพอ คิดเป็นร้อยละ 59.4 รองลงมาคือ ระดับพอใช้ คิดเป็นร้อยละ 39 และระดับดีมาก

มีเพียงร้อยละ 1.6 เท่านั้น นอกจากนั้น อังคินันท์ อินทรกำแหง (2557) ได้มีการพัฒนาแบบสัมภาษณ์ความแตกฉานด้านสุขภาพตามหลักพฤติกรรม 3๐ 2๘ เพื่อใช้ในการประเมินความแตกฉานด้านสุขภาพของคนไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป โดยทำการศึกษาในประชากรไทยทั่วประเทศ พบว่า คนไทยส่วนใหญ่มีระดับความแตกฉานด้านสุขภาพอยู่ในระดับพอใช้คิดเป็นร้อยละ 72.0

เมื่อจำแนกตามองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของกลุ่มตัวอย่างโดยรวม พบว่า ระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพในด้านความเข้าใจก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย อยู่ในระดับพอใช้ เป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการเข้าถึงข้อมูลนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ด้านการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ ด้านการจัดการตนเองต่อการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ และด้านความรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ตามลำดับ ในขณะที่ ด้านการสื่อสารเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย อยู่ในระดับไม่ดีเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อจำแนกองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ตามกลุ่มอายุ พบว่า กลุ่มวัยรุ่น มีความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับพอใช้เป็นจำนวนมากที่สุดทั้ง 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านความเข้าใจ ด้านการเข้าถึงข้อมูล ด้านการรู้เท่าทันสื่อ ด้านการจัดการตนเอง ด้านการตัดสินใจ และด้านการสื่อสาร ตามลำดับ

ในขณะที่กลุ่มวัยทำงาน มีความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับพอใช้เป็นจำนวนมากที่สุดใน 4 องค์ประกอบคือ ด้านความเข้าใจก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ด้านการเข้าถึงข้อมูลนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ด้านการรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย และด้านการจัดการตนเองต่อการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ ตามลำดับ โดยมีความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับไม่ดี ในด้านการสื่อสารเกี่ยวกับ

นโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ของไทย สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุมีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ในระดับพอใช้ เป็นจำนวนมากที่สุดใน 2 องค์ประกอบ คือ ด้านความเข้าใจต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย และด้านการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ ตามลำดับ และมีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับไม่ต่ำ เป็นจำนวนมากที่สุดใน 4 องค์ประกอบ คือ ด้านการสื่อสารเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ด้านการรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ด้านการจัดการตนเองต่อการใช้ประโยชน์และด้านการเข้าถึงข้อมูลนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย ตามลำดับ

จึงนับได้ว่า เป็นความเสี่ยงด้านสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้นได้ต่อการรับรู้ความเข้าใจ และการใช้ประโยชน์จากกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย หากประชาชนมีการเลือกหรือการตัดสินใจในการใช้กัญชาเพื่อการบำบัดรักษาโรคและการดูแลสุขภาพอย่างไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม และไม่ปลอดภัย

ดังนั้น การส่งเสริมให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ มีทักษะและความสามารถในด้านความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับเรื่องของกัญชา การใช้ประโยชน์จากกัญชา และนโยบายกัญชาทางการแพทย์ที่ถูกต้อง เหมาะสม เท่าทันต่อข้อมูลข่าวสารและสถานการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างเร่งด่วน รวมถึงต้องนำองค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพ ทั้ง 6 องค์ประกอบ (อังคินันท์ อินทรกำแหง, 2560; Nutbeam, 2008, 2009) ได้แก่ ด้านความเข้าใจ ด้านการเข้าถึงข้อมูล ด้านการตัดสินใจ ด้านการสื่อสาร ด้านการรู้เท่าทันสื่อ และด้านการจัดการตนเองมาประกอบกันในการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพของประชาชนด้วย เนื่องจากแนวคิดของความรู้ด้านสุขภาพไม่ได้เป็นเพียงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพเท่านั้น แต่ต้องมี

ทักษะและสามารถหรือศักยภาพในการวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจข้อมูลข่าวสารสุขภาพในเชิงลึก ต้องรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารที่มีทั้งข่าวลวง ข่าวบิดเบือนหรือโฆษณาเกินจริง ต้องมีทักษะในการสื่อสารปฏิบัติสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขได้อย่างมั่นใจ เพื่อสอบถามข้อมูลทำความเข้าใจเกี่ยวกับการวินิจฉัยและรักษาโรค การต่อรองหรือการกำหนดทางเลือกหรือการตัดสินใจในการรักษาโรคหรือการดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

โดยสรุป การศึกษาคั้งนี้ เป็นการศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยที่มีความไม่แน่นอนของนโยบายการปฏิบัติ และมีการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์หรือนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการที่บุคคลหรือประชาชนจะมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับดี หรือระดับการวิเคราะห์ตามแนวคิดของ Nutbeam ได้นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยระดับบุคคลหรือปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพทั้ง 3 ด้านด้วย คือ ปัจจัยระดับบุคคล ปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และปัจจัยแวดล้อมระดับสังคม เรียกได้ว่าเป็นปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ หรือ Social Determinants of Health (SDH) ซึ่งเป็นแนวคิดตามธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2565 และ World Health Organization (2024) ที่ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า “ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่บุคคลเกิด เติบโต ทำงาน ดำรงชีวิตอยู่ จนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต รวมถึงปัจจัยและระบบต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนกำหนดสภาพแวดล้อมเหล่านั้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางกายภาพ เช่น เพศ (Sex) และเพศภาวะ (Gender) อัตลักษณ์เฉพาะบุคคล มลภาวะ และปัจจัยทางสังคมเชิงระบบที่สลับซับซ้อน เช่น นโยบายและระบบเศรษฐกิจ ทิศทางการพัฒนาบรรทัดฐานในสังคม นโยบายทางสังคม และระบบการเมืองการปกครองซึ่งล้วนมีผลต่อสุขภาพของประชาชนทั้งสิ้น” ดังนั้น ผลลัพธ์ทางสุขภาพที่พึงประสงค์จะ

เกิดได้นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางกายภาพหรือปัจจัยระดับบุคคล และปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมทางสังคมที่เข้ามามีส่วนในการกำหนดสุขภาพของประชาชนในสังคมนั้น ๆ ด้วย เช่น ระบบบริการสาธารณสุขและสุขภาพ ระบบสังคมวัฒนธรรม ระบบการศึกษา ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ ระบบการสื่อสารและเทคโนโลยี และระบบอื่นๆ ในสังคม ที่ประกอบกันเป็นระบบนิเวศทางสังคมของความรอบรู้ด้านสุขภาพที่จะส่งผลให้ประชาชนในสังคมนั้น มีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับดีได้ และในทางกลับกัน หากประชาชนในสังคมมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับที่ดีหรือระดับการวิเคราะห์ได้ ย่อมใช้ศักยภาพของตนเองในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการหรือการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและสังคมในด้านต่างๆ ที่จะเอื้อให้ประชาชนและสังคมมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในระดับที่ตีมากขึ้นได้ เช่นกันในฐานะพลเมืองตื่นตัว (Active citizen) อันเป็นการเสริมพลังอำนาจและสร้างความเป็นธรรมด้านสุขภาพให้เกิดขึ้นในสังคมได้ (Nutbeam, 2017; World Health Organization, 2008)

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีการส่งเสริมให้ประชาชนในสังคมไทยมีความรู้ความเข้าใจต่อประโยชน์และโทษของกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย รวมไปถึงการพัฒนาทักษะและความสามารถในการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางเพื่อการบำบัดโรคและการดูแลสุขภาพของในแต่ละกลุ่มอายุให้มีความจำเพาะเจาะจงมากขึ้น โดยกลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่อาจจะได้รับผลกระทบจากนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยได้มากกว่ากลุ่มวัยอื่นๆ ด้วยความเสื่อมถอยของสภาพร่างกาย โรคต่างๆ ที่คุกคามสุขภาพ และปัจจัยเอื้อที่นำไปสู่การตัดสินใจต่อการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุมีทักษะหรือสามารถเข้าถึงและเข้าใจข้อมูลนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย สามารถรู้เท่าทันสื่อเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยหรือการโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ สามารถตัดสินใจและจัดการตนเองในการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างถูกต้อง

และปลอดภัย รวมไปถึงมีความสามารถหรือมีทักษะในการสื่อสารเกี่ยวกับกัญชา การใช้ประโยชน์จากกัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ได้อย่างถูกต้อง ในขณะที่กลุ่มวัยทำงาน เป็นกลุ่มวัยสำคัญที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต สามารถรับรู้หรือทำความเข้าใจข้อมูลข่าวสารและสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือประสบการณ์กับผู้อื่นได้ดี รวมไปถึงมีปัจจัยเอื้อต่างๆ ที่ส่งผลต่อการมีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับที่ดีได้มากกว่ากลุ่มวัยอื่นๆ โดยเน้นการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยที่ถูกต้อง ชัดเจน เพื่อสามารถใช้เป็นฐานในการตัดสินใจใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์ที่เหมาะสมกับตนเองได้อย่างถูกต้อง และปลอดภัย ส่วนกลุ่มวัยรุ่น เป็นกลุ่มวัยที่มีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย อยู่ในระดับพอใช้เป็นจำนวนมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับอีก 2 กลุ่มวัย และมีความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยในระดับพอใช้ ทั้ง 6 องค์ประกอบ โดยกลุ่มวัยรุ่นเป็นกลุ่มที่มีความสามารถและทักษะในการเข้าถึงและสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ดีกว่ากลุ่มวัยอื่น แต่หากกลุ่มวัยรุ่นมีความรู้ความเข้าใจต่อนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยไม่มากพอ อาจจะไปสู่ความเสี่ยงต่อการตัดสินใจใช้กัญชาอย่างไม่สร้างสรรค์และอาจจะได้รับผลกระทบจากนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยได้ง่ายเช่นกัน ดังนั้น การเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มวัยรุ่นให้มากขึ้นจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนคนไทยสามารถใช้ประโยชน์จากกัญชาทางการแพทย์อย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์สูงสุดและลดผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งในด้านสุขภาพและสังคมให้มากที่สุดเช่นกัน

ข้อเสนอแนะได้จากผลการศึกษา

จากข้อค้นพบจากการศึกษาข้างต้น อาจจะเป็นประโยชน์และนำไปสู่การพิจารณาเพื่อกำหนดเป็นนโยบาย/แนวทางในการปฏิบัติและในการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพต่อการใช้ประโยชน์จากกัญชาและนโยบายกัญชาที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย ได้ดังนี้

1. นโยบายการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพต่อกัญชาและการใช้ประโยชน์จากกัญชาของประชาชน โดยมุ่งหวังให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกัญชาและการใช้ประโยชน์จากกัญชาอย่างสมเหตุผลและเกิดความปลอดภัย โดยเฉพาะการมีทักษะทางปัญญาในการคิดวิเคราะห์เชิงลึก ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับกัญชาในเชิงลึก การรู้เท่าทันการสื่อสารและการโฆษณาชวนเชื่อที่หลอกลวง บิดเบือน และเกินไปจากความเป็นจริงเกี่ยวกับกัญชาและยากัญชาซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของประชาชนแต่ละกลุ่มให้มีความรู้ด้านสุขภาพต่อกัญชาและการใช้ประโยชน์จากกัญชาของประชาชนแต่ละกลุ่มวัยโดยคำนึงถึงการจัดการปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความรู้ด้านสุขภาพต่อกัญชาและการใช้ประโยชน์จากกัญชาของประชาชนแต่ละกลุ่มวัย อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1.1 กลุ่มเยาวชน ควรเน้นพัฒนาและเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับกัญชาและกัญชาทางการแพทย์ รวมถึงทักษะการรู้เท่าทันสื่อเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกัญชาและกัญชาทางการแพทย์ สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจในการใช้ประโยชน์จากกัญชาอย่างสร้างสรรค์ โดยกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงสาธารณสุข รวมถึงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ โดยนำข้อมูล ข้อเท็จจริง และความรู้ เกี่ยวกับกัญชาและกัญชาทางการแพทย์ให้กับผู้เรียนหรือเด็กและเยาวชนได้รับรู้ เรียนรู้ หรือจัดให้มีการพูดคุย/แสดงความคิดเห็นเพื่อทำความเข้าใจที่ถูกต้อง และเพิ่มทักษะการคิด

วิเคราะห์เกี่ยวกับคุณและโทษของกัญชาและกัญชาทางการแพทย์ให้กับผู้เรียน หรือเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับสถานการณ์

1.2 กลุ่มวัยทำงานหรือประชาชนทั่วไป ควรเน้นการสื่อสารเผยแพร่ ข้อมูลความรู้และข้อเท็จจริงของกัญชา และกัญชาทางการแพทย์เพื่อนำไปสู่ การคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์จากกัญชาทางแพทย์เพื่อ การรักษาโรคและการดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสม

1.3 กลุ่มผู้สูงอายุ ควรเน้นการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การสร้าง ความรู้ความเข้าใจ และการรู้เท่าทันสื่อที่เกี่ยวข้องกับกัญชาทางแพทย์ เพื่อให้ สามารถใช้ประโยชน์จากกัญชาทางแพทย์เพื่อการรักษาโรคและการดูแลสุขภาพ อย่างถูกต้องและเหมาะสม

1.4 กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรปรับปรุงข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และข้อเท็จจริง เกี่ยวกับคุณประโยชน์และโทษของกัญชา การใช้ประโยชน์จากกัญชาในทุกมิติ อย่างรอบด้าน เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มได้รับรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงและเท่าทัน สถานการณ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกัญชาและกัญชาทางการแพทย์ที่ถูกต้องและ เป็นปัจจุบัน รวมทั้งปรับปรุงช่องทางการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับกัญชาและกัญชาทางการแพทย์ให้ทันสมัย เข้าถึงได้ง่าย เหมาะสมกับประชาชนแต่ละกลุ่ม และมีมาตรการเฝ้าระวัง ควบคุม ดูแลจัดการ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกัญชาและกัญชาทางการแพทย์ที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม หรือเตือนภัยให้กับประชาชนทุกกลุ่มอย่างรวดเร็วและเท่าทันต่อสถานการณ์ โดยเฉพาะการโฆษณาเกินจริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพทั้ง 3 ด้าน คือ ปัจจัย ระดับบุคคล ปัจจัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และปัจจัยแวดล้อมระดับสังคม ที่ส่งผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับกัญชา การใช้ประโยชน์จาก

กัญชา และนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทย เพื่อศึกษาในรายละเอียดของ ปัจจัยต่างๆ และสามารถใช้ในการวิเคราะห์ต่อยอดการพัฒนาความรู้ด้าน สุขภาพในเชิงลึกได้มากขึ้น

2. ควรมีการศึกษาถึงสิ่งแทรกแซง (Intervention) และผลที่เกิดขึ้น จากนโยบายกัญชาทางการแพทย์เพิ่มเติม เพื่อตอบเป้าหมายสำคัญของแนวคิด ความรอบรู้ด้านสุขภาพ คือ ผลลัพธ์ทางสุขภาพ (Health outcome) จาก กัญชาและนโยบายกัญชาทางการแพทย์ของไทยที่มีความชัดเจนมากขึ้น

3. ควรมีการศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพก่อนนโยบายกัญชาในระยะ ต่อไปของรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2566 หรือหลังจากนั้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยน ผ่านทางการเมืองและส่งผลกระทบต่อทิศทางนโยบายกัญชาและกัญชาทางการแพทย์ ของไทย เพื่อให้เห็นพัฒนาการ/การเปลี่ยนแปลงของความรอบรู้ด้านสุขภาพต่อ นโยบายกัญชาของประชาชนในบริบทไทย

เอกสารอ้างอิง

- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กองสุขศึกษา. (2558). *การประเมินและการสร้างเสริม ความรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy)*. กระทรวงสาธารณสุข.
- กัญญา แซ่โก. (2552). *ความแตกต่างด้านสุขภาพในผู้ป่วยผ่าตัดตา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ไม่ได้ตีพิมพ์]*, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เกศินี สราญฤทธิชัย. (2563). *ความรอบรู้ด้านสุขภาพ: แนวคิด ทฤษฎีและ การประยุกต์ใช้*. โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา.
- ขวัญเมือง แก้วดำเกิง. (2561). *ความรอบรู้ด้านสุขภาพ เข้าถึง เข้าใจและ การนำไปใช้*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

- ธีระ วรณารัตน์, ภัทรวัฒน์ วรณารัตน์, อรจิรา วงษ์คนตรี, และ มณฑิชา เจนพานิชทรัพย์. (2558). รายงานผลการวิจัยการทบทวนสถานการณ์ และกลไกการจัดการความแตกฉานด้านสุขภาพ. สถาบันวิจัยระบบ สาธารณสุข.
- ธีระ วรณารัตน์. (21 ตุลาคม 2561). นโยบาย "กัญชา"...ระวังเรื่องโง่ จน และ เจ็บ. สำนักข่าวอิสรา. <https://www.isranews.org/isranews-article/70460-kuncha.html>
- ธีระ วรณารัตน์. (2563). รายงานผลการวิจัยกรณีศึกษานโยบายกัญชาทาง การแพทย์: สถานการณ์ ผลกระทบ แนวทางจัดการ และข้อเสนอแนะ เชิงนโยบายสำหรับประเทศไทย. ศูนย์ศึกษาปัญหาการเสพติด (ศศก.).
- บังอรศรี จินดาวงศ์, เสาวนันท บำเรอราช, วริศรา ลูวีระ และ ปิยธิดา คูศิริญู รัตน์. (2557). ความแตกฉานด้านสุขภาพระดับพื้นฐานของผู้ป่วย ที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลศรีนครินทร์ จังหวัดขอนแก่น. ใน การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, บัณฑิตวิทยาลัย, <https://gsbooks.gs.kku.ac.th/57/grc15/files/mmp88.pdf>
- เบญจมาศ สุรมิตรไมตรี. (2556). รายงานการศึกษาส่วนบุคคลเรื่อง ความฉลาด ทางสุขภาพ (Health Literacy) และสถานการณ์การดำเนินงานสร้าง เสริมความฉลาดทางสุขภาพของคนไทยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคม อาเซียน. การฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารการทูตรุ่นที่ 5, สถาบัน การต่างประเทศทเวะวงศัวโรปกการ กระทรวงการต่างประเทศ.
- ประกาศคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เรื่องธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพ แห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559. (7 ธันวาคม 2559). ราชกิจจา นุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนพิเศษ 284 ง หน้า 11.

- ประกาศคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เรื่องธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2565. (10 เมษายน 2566). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 140 ตอนพิเศษ 84 ง หน้า 13.
- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษในประเภท 5 พ.ศ. 2565. (9 กุมภาพันธ์ 2565). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 35 ง หน้า 8.
- พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522. (27 เมษายน 2522). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 96 ตอนที่ 63 ฉบับพิเศษ หน้า 40.
- พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2562. (18 กุมภาพันธ์ 2562). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 136, ตอนที่ 19 ก, หน้า 1.
- ภมร ตรุณ และ ณรงค์วิทย์ ขุนพิจารย์. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อความรอบรู้ด้านสุขภาพและผลลัพธ์พฤติกรรมสุขภาพของประชาชนวัยทำงาน อำเภอพระเจريญ จังหวัดบึงกาฬ. *วารสารวิชาการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 9*, 22(1), 14-24.
- ภัทรณัฐ สิริสวัสดิ์. (12 มีนาคม 2564). จำนวนประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามกลุ่มอายุ ความต้องการพัฒนาขีดความสามารถ เพศ ที่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2557-2563. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. https://www.m-society.go.th/news_view.php?nid=29989
- รุ่งนภา อาระหัง, สุธีรา ฮุ่นตระกูล และ ศศิธร รุจนเวช. (2561). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพต่อพฤติกรรมป้องกันการโรคความดันโลหิตสูงสำหรับกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง ที่ชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม. *วารสารแพทยนาวิ*, 45(3), 509-562.

ศรีสุตา บุญขยาย. (2562). รายงานการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ของประชาชนไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป กรณีศึกษาเขตสุขภาพที่ 4. กลุ่มขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และพัฒนากำลังคน, ศูนย์อนามัยที่ 4 สระบุรี กรมอนามัย.

ศิริลักษณ์ อัครพิน, กรกนก เสาร์แดน, ลลดา ทองจำนงค์ และ ญาตาวิ เชนเชาวนิช. (2563). ความรอบรู้ด้านสุขภาพของนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต่อการใช้กัญชาในทางการแพทย์. ใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, การประชุมสัมมนาวิชาการเนื่องในโอกาส ครบรอบ 66 ปี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม: การปลดล็อกความเหลื่อมล้ำสู่ความยั่งยืน (น.211-222). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.

อังคินันท์ อินทรกำแหง. (2557). การพัฒนาและใช้เครื่องมือประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพของคนไทยวัยผู้ใหญ่ในการปฏิบัติตามหลัก 3อ.2ส. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, กองสุขศึกษา.

อังคินันท์ อินทรกำแหง. (2560). การสร้างและพัฒนาเครื่องมือความรอบรู้ด้านสุขภาพของคนไทย. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, กองสุขศึกษา.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16, 297-334. <https://doi.org/10.1007/BF02310555>

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>

- Kobayashi, L. C., Smith, S. G., O’Conor, R., Curtis L. M., Park D., von Wagner C., Deary, I. J., & Wolf, M. S. (2015). The role of cognitive function in the relationship between age and health literacy: A cross-sectional analysis of older adults in Chicago. USA. *BMJ open*, 5(4), e007222. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2014-007222>
- Manganello, J. A. (2008). Health literacy and adolescents: A framework and agenda for future research. *Health Education Research*, 23(5), 840-847. <https://doi.org/10.1093/her/cym069>
- Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: A challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International*, 15(3), 259–267. <https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259>
- Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social Science and Medicine*, 67(12), 2072-2078. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2008.09.050>
- Nutbeam, D. (2009). Defining and measuring health literacy: What can we learn from literacy studies? *International Journal of Public Health*, 54, 303–305. <https://doi.org/10.1007/s00038-009-0050-x>
- Nutbeam, D. (2017). Health literacy as a population strategy for health promotion. *Japanese Journal of Health Education and Promotion*, 25(3), 210-222. <https://doi.org/10.11260/kenkokyoiku.25.210>

- Paasche-Orlow, M. K., & Wolf, M. S. (2007). The causal pathways linking health literacy to health outcomes. *American Journal of Health Behavior*, 31(Suppl 1), S19-S26. <https://doi.org/10.5555/ajhb.2007.31.suppl.S19>
- Sorensen, K., Van den Broucke, S., Fullam, J., Doyle, G., Pelikan, J., Slonska, Z., & Brand, H. (2012). Health literacy and public health: A systematic review and integration of definitions and models. *BMC Public Health*, 12, 80-93. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-80>
- World Health Organization. (1946). *Constitution of the World Health Organization*. https://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf
- World Health Organization. (2008). *The right to health Fact sheet no.31*. https://www.unscn.org/web/archives_resources/files/Factsheet31.pdf
- World Health Organization. (2024). *Operational framework for monitoring social determinants of health equity*. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/375732/9789240088320-eng.pdf?sequence=1>
- Zarcadoolas, C., Pleasant, A., & Greer D. S. (2005). Understanding health literacy: An expanded model. *Health Promotion International*, 20(2), 195–203. <https://doi.org/10.1093/heapro/dah609>

**การประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครู
และบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริม**

การเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร

Needs Assessment for Developing Digital Skill of Teachers and Education

Personnel Under Bangkok Office of Learning Encouragement

Received 13 October 2024

Revised 3 February 2025

Accepted 5 February 2025

สวรส วงษ์จันดี¹

Sawarose Wongchandee²

ฐิยาพร กันตธานวัฒน์³

Thiyaporn Kantathanawat⁴

บุญจันทร์ สีสันต์⁵

Boonchan Sisan⁶

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครูและพนักงานราชการ จำนวน 204 คน ถูกคัดเลือกมาด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: 65036038@kmit.ac.th

² Graduate student in the Master's program in Educational Administration, School of Industrial Education and Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok, Thailand.

³ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาครุศาสตร์อุตสาหกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: thiyaporn.ka@kmit.ac.th

⁴ Associate Professor Dr., Lecturer of Department of Industrial Education, School of Industrial Education and Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok, Thailand.

⁵ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาครุศาสตร์อุตสาหกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: boonchan.si@kmit.ac.th

⁶ Associate Professor Dr., Lecturer of Department of Industrial Education, School of Industrial Education and Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok, Thailand.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิด แบบตอบสนองคู่ โดยการวิเคราะห์ ข้อมูลใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) ในการจัดลำดับของความต้องการ จำเป็น ผลวิจัยสรุป พบว่า ผู้ทำงานด้านบริการมีความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนา ทักษะด้านดิจิทัล ด้านประสบการณ์ เป็นอันดับที่ 1 ($PNI_{\text{modified}} = 0.25$) อันดับ ที่ 2 ด้านความรู้ ($PNI_{\text{modified}} = 0.24$) อันดับที่ 3 ด้านความสามารถ ($PNI_{\text{modified}} = 0.23$) อันดับที่ 4 ด้านคุณลักษณะ ด้านความรู้ ($PNI_{\text{modified}} = 0.19$)
คำสำคัญ: การประเมินความต้องการจำเป็น, ทักษะดิจิทัล, ครูและบุคลากร ทางการศึกษา

Abstract

The objective of this research was to analyze the needs for developing digital skills of teachers and education personnel in the Bangkok Office of Learning Encouragement. The sample group using multi-stage random sampling consisted of 204 government teachers and public sector employees. Data was collected from a dual-response questionnaire and was analyzed by descriptive statistics, including mean and standard deviation, and the Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) technique which was used to prioritize the needs. The findings concluded that service workers had the following priorities for digital skills development needs: Experience aspect ($PNI_{\text{modified}} = 0.25$) Knowledge aspect ($PNI_{\text{modified}} = 0.24$) Ability aspect ($PNI_{\text{modified}} = 0.23$) Characteristics in terms of knowledge aspect ($PNI_{\text{modified}} = 0.19$)

Keywords: Needs assessment, Digital skills, Teachers and education personnel

บทนำ

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร ได้กำหนดทิศทาง การพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยระบุ เป้าประสงค์ไว้ว่า ครูและบุคลากรใช้ เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อ การวัดและประเมินผล และ การปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพผู้เรียน โดยมีกลยุทธ์ คือ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน และ จัดการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนและ ความต้องการตลาด ให้ประชาชนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริง โดย เน้นหลักสูตรการศึกษาอาชีพช่างพื้นฐาน และให้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใน การจัดการเรียนการสอนด้านอาชีพ เช่น การเรียนผ่าน YouTube, Facebook Live, ระบบการเรียนรู้เปิดสำหรับมหาชน (Massive Online Open Courses [MOOC]), ระบบคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction: [CAI]) ฯลฯ เป็นต้น รวมถึงสนับสนุนให้เกิดระบบการผลิตที่ครบวงจรและเปิด พื้นที่ส่วนราชการเป็นที่แสดงสินค้าของชุมชนเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับ ชุมชน (สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร, 2566) อีกทั้งสำนักงาน คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2563) ได้กำหนด กรอบแนวทางการพัฒนาทักษะดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐ เพื่อการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ พลเรือน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561) จากแนวทาง การนำทักษะด้านดิจิทัลไปปรับใช้ในระดับองค์กร ตามคู่มือทักษะด้านดิจิทัลของ ข้าราชการและบุคลากรภาครัฐโดยสำนักงาน ก.พ. 2560 ปรับปรุงครั้งที่ 1 มิถุนายน 2562 พบว่าสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร ระบุ เป้าประสงค์และกลยุทธ์ทางเทคโนโลยี ในการปรับเปลี่ยนสถานศึกษาในสังกัด ให้มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน บุคลากรส่วนใหญ่สามารถใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของหน่วยงานได้อย่าง คล่องแคล่ว และประชาชนสามารถรับบริการของหน่วยงานผ่าน App/mobile

app ซึ่งมีการส่งเสริมการใช้งานอย่างทั่วถึง ช่องทางการสื่อสารหลักผ่าน Website และช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งได้กำหนดบทบาทของสายงานการสอนว่าอยู่ในกลุ่มเป้าหมายของผู้ทำงานด้านบริการ โดยได้มีการศึกษาการบริหารจัดการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในสถานการณีนิวออร์มัลของสำนักงาน กศน. กทม. พบว่า ได้มีการวางแผนการดำเนินงานพัฒนาการบริหารงาน โดยปรับประยุกต์ การประสานงานต่างๆ ด้วยระบบออนไลน์ เช่น กลุ่มไลน์ อีเมล เฟซบุ๊ก เป็นต้น พัฒนาบทเรียนออนไลน์แบบทดสอบออนไลน์ตลอดถึงการพัฒนาต่อยอด การประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงาน สรุปผลงานโดยส่งต้นฉบับผ่านทางแอปพลิเคชัน นำข้อมูลขึ้นระบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ สำหรับผู้ผ่านการทดสอบออนไลน์ดำเนินการจัดส่งเกียรติบัตรอิเล็กทรอนิกส์ผ่านอีเมล (ปรเมศวร์ ศิริรัตน์, 2564) แต่จากผลการรายงานการตรวจราชการของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบกรุงเทพมหานคร ประจำปีงบประมาณ 2566 พบว่า ครูผู้สอนขาดประสบการณ์ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ และขาดความชำนาญในการใช้เทคโนโลยี จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนตามสถานการณ์อยู่ตลอดเวลาทำให้การออกแบบ การเรียนรู้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการฝึกทักษะและปลูกฝังสมรรถนะแก่ผู้เรียน อีกทั้งครูผู้สอนบางส่วน ไม่ถนัดการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์และยังพบว่าบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีไม่เพียงพอทำให้การจัดทำข้อมูลและสารสนเทศของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบกรุงเทพมหานคร ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการ (กรมส่งเสริมการศึกษานอกระบบ, 2566) ผลการดำเนินงานดังกล่าวทำให้เห็นว่าไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ส่งผลกระทบต่อการให้บริการทางการศึกษา ทำให้ต้องมีการพัฒนาทักษะดิจิทัลเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ของการพัฒนาผู้เรียน ประชาชนและผู้รับบริการ ซึ่งในการพัฒนาประเด็นดังกล่าวตรงกับวุฒิภาวะรัฐบาลดิจิทัล ในระยะเริ่มแรกหรือรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-government) โดยการพัฒนาทักษะดิจิทัล ใน

ระยะแรกนั้น ควรวิเคราะห์และระบุภาพรวมความต้องการพัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากรภายในสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็นมาใช้ในงานวิจัยเพื่อสำรวจความต้องการพัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากรภายในสถานศึกษา สสำรวจความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน (What is) กับสภาพที่ควรจะเป็น (What should) ซึ่งให้ได้ข้อมูลที่สามารถระบุสภาพปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริงที่เกิดขึ้น เพื่อนำสู่การพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษาและกำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพที่เกิดขึ้นจริงกับสภาพที่ควรจะเป็น เรียกอีกอย่างว่า การประเมินความต้องการจำเป็น มีประโยชน์ต่อการทำให้การวางแผนมีทิศทางมีความเป็นไปได้ และมีโอกาสเกิดผลสัมฤทธิ์ตามที่มุ่งหวัง นอกจากนี้ยังนำข้อมูลไปใช้เป็นหลักเทียบความสำเร็จของการดำเนินงาน ทำให้สามารถวางแผนการปฏิบัติภายใต้ทางเลือกที่เหมาะสม (สุวิมล ว่องวานิช, 2558)

จากที่กล่าวมาข้างต้นด้วยความสำคัญและแนวคิดของการพัฒนาทักษะดิจิทัล ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเป็นทิศทางในการหาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของพนักงานด้านบริการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้การประเมินหาความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังเพื่อเป็นการกระตุ้นให้พนักงานด้านบริการในสถานศึกษาพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลให้เป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ รวมถึงใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษาและแนวคิดการประเมินความต้องการจำเป็น ดังต่อไปนี้

ทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา

ทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ การมีทักษะพื้นฐานอย่างความรู้ความสามารถในการใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัล ตลอดจนถึงการมีทักษะขั้นสูงอย่างความสามารถในการพัฒนาซอฟต์แวร์ต่างๆ และสามารถเข้าใจหรือประยุกต์การใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด มาใช้ในงานเกี่ยวกับการประมวลผลข้อมูลเพื่อให้ได้เป็นสารสนเทศ ซึ่งจะต้องสนับสนุนการทำงานตั้งแต่การนำเข้า การจัดเก็บ การจัดการ การป้องกัน การสื่อสาร และการค้นสารสนเทศ โดยจะต้องผสมผสานเทคโนโลยีต่างๆ เข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว จึงจะช่วยให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพได้ (บุญชู ใจใส, 2564; วริศร เฝาวณิช, 2564) ซึ่งทักษะด้านดิจิทัลในหน่วยงานภาครัฐของไทยมีแนวโน้มในการพัฒนาด้านบริการและการทำงานภายในหน่วยงานผ่านระบบดิจิทัลเพิ่มสูงขึ้น ได้ดำเนินการสร้างมาตรฐานการทำงานตลอดจนการส่งเสริมระบบให้บริการภาคประชาชนโดยนวัตกรรมด้านดิจิทัลเพื่ออำนวยความสะดวกด้านข้อมูลดิจิทัลให้กับประชาชนและระหว่างภาครัฐด้วยกัน (อุดมโชค อาษาวิมลกิจ, 2565) ซึ่งในส่วนสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้จัดทำทักษะดิจิทัล

ที่จำเป็นของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อการสร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีรอบความคิด และทักษะที่จำเป็นที่จะสนับสนุนการดำเนินบทบาทและพฤติกรรมที่คาดหวังของบุคคลในการปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัลเป็นทักษะทั่วไป (Generic skills) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ ดังนี้ (1) ความสามารถ (2) ความรู้ (3) ประสบการณ์ และ (4) คุณลักษณะ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

กล่าวโดยรวมจะเห็นได้ว่า ทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องมีทักษะพื้นฐานในการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการเข้าถึง ค้นหาข้อมูล การนำเข้า การจัดเก็บ การจัดการ การป้องกัน การสื่อสาร การค้นสารเทศ และใช้บริการบนโลกออนไลน์ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสนับสนุนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และพัฒนาซอฟต์แวร์ต่างๆ ซึ่งทำให้สามารถสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยทักษะด้านดิจิทัลของผู้ทำงานด้านบริการ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้กรุงเทพมหานครที่ได้จากการศึกษาเอกสารคู่มือทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐโดยสำนักงาน ก.พ. 2560 ปรับปรุงครั้งที่ 1 มิถุนายน 2562 ทั้งหมด 4 องค์ประกอบ ดังนี้

ด้านความสามารถ

ความสามารถ คือ ทักษะและคุณลักษณะที่สามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งหรือหน้าที่รับผิดชอบของตนได้ตามมาตรฐานหรือเป้าหมายขององค์กร กำหนดไว้ (อภิวรรตน์ กรมเมือง, 2563) โดยสามารถกำหนดกรอบการให้บริการแบบเชื่อมโยง และเทคนิคการออกแบบกระบวนการ ปฏิบัติตามข้อตกลงระดับการให้บริการและกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Service-level agreement) ประยุกต์เครื่องมือดิจิทัลเพื่อการทำงาน ใช้โปรแกรมดิจิทัลเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับงานประจำ เข้าถึงและตระหนักดิจิทัล ใช้งานเครื่องมือด้านดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันขั้นต้นสำหรับการทำงาน ใช้ดิจิทัลเพื่อ

การทำงานร่วมกัน ปฏิบัติตามกฎหมาย กรอบธรรมาภิบาล (Governance framework) และหลักปฏิบัติ (Principle) ที่ดีด้านดิจิทัล (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

ด้านความรู้

ความรู้ คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ เช่น ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ความรู้ความเข้าใจเชิงวิชาการและวิชาชีพที่บุคลากรต้องมีเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จลุล่วง เทคนิคการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่สนับสนุนการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และการทำงานร่วมกัน ความรู้ด้านการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัย รวมถึง ประเด็นทางสังคม ความเป็นส่วนตัว จริยธรรม ความรู้เกี่ยวกับหลักการสำคัญเกี่ยวกับข้อมูล การเลือกใช้และการตีความข้อมูล (Data literacy) ความรู้ด้านกรอบธรรมาภิบาล มาตรฐานหลัก แนวปฏิบัติที่ดี กฎหมายดิจิทัล และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ความรู้เกี่ยวกับเป้าหมาย พันธกิจ กระบวนการทำงานและการให้บริการของหน่วยงาน เทคนิคการออกแบบการให้บริการ เทคนิคการจัดการข้อตกลงระดับการให้บริการและการทำงาน (Service level agreement management) ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล ทิศทางการใช้งานเทคโนโลยีของผู้ให้บริการ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงหลักของโลก (Mega trends) (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

ด้านประสบการณ์

ประสบการณ์ คือ เป็นการเรียนรู้จากเงื่อนไขที่ชัดเจนนำไปสู่จุดเริ่มต้นด้านสติปัญญาในการทำงาน โดยมี “เหตุผล” ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ เพราะแต่ละบุคคล มีความแตกต่างกันในลักษณะของการเรียนรู้ (Kolb, 1984) การได้ประสบมาด้วยตนเอง ความเข้าใจ ความรู้ความชำนาญ การประสบประสบการณ์ตรง การผ่านสิ่งต่างๆ มา ประสบการณ์มีตั้งแต่เริ่มแรก โดย

ประสบการณ์ที่ผู้ทำงานด้านบริการควรมีคือ ประสบการณ์การใช้งานดิจิทัลในการทำงานและในชีวิตประจำวัน อย่างถูกต้องและปลอดภัย ประสบการณ์การใช้และตีความข้อมูลเพื่อการทำงาน ประสบการณ์การให้บริการตามภารกิจของหน่วยงาน หรือมีประสบการณ์ในการรวบรวม วิเคราะห์ และสื่อสารข้อมูลความต้องการใช้งาน (Requirement) ของผู้รับบริการหรือผู้ใช้งาน จนสามารถนำความเข้าใจพฤติกรรมและความต้องการของประชาชนหรือผู้รับบริการมาปรับปรุงระบบการทำงานและการให้บริการได้ ประสบการณ์การทำงานที่หลากหลายทั้งภารกิจหลัก ภารกิจรองและภารกิจสนับสนุนของส่วนราชการในระดับที่เข้าใจภารกิจ กฎระเบียบ กระบวนการและความเชื่อมโยงของส่วนงานต่าง ๆ รวมทั้งวัฒนธรรมองค์กร ทั้งภายในและระหว่างหน่วยงาน ประสบการณ์ในการตีความ และ/หรือบังคับใช้บทบัญญัติของกฎหมาย ประสบการณ์การนำนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน หรือกลยุทธ์ขององค์กรไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ (Implementation) (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

ด้านคุณลักษณะ

คุณลักษณะ คือ ลักษณะเฉพาะที่เป็นของแต่ละบุคคล หรือพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาในด้านของทักษะ ทักษะคิด ความประพฤติ และการปฏิบัติ (เบญจวรรณ เลิศหัตถกิจ, 2556) โดยคุณลักษณะของผู้ทำงานด้านบริการที่ควรมี ได้แก่ มุ่งเป้าหมาย คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาได้ เปิดรับประสบการณ์ใหม่ ริเริ่ม สร้างสรรค์ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่น กล้าตัดสินใจ พร้อมรับความเสี่ยง รับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2561)

การประเมินความต้องการจำเป็น

การประเมินความต้องการจำเป็น คือ กระบวนการที่เป็นระบบในการหาความต้องการจำเป็นเพื่อให้ได้ข้อมูล ในการตัดสินใจหรือหาวิธีแก้ปัญหาได้ตรงกับสภาพหรือความต้องการที่แท้จริง เป็นเครื่องมือในการวางแผนให้กิจกรรมบรรลุเป้าหมาย นอกจากนี้ยังเป็นเทคนิคที่ช่วยในการสำรวจ

ความต้องการหรือปัญหาที่เกิดขึ้นของหน่วยงานซึ่งนอกจากจะสะท้อนปัญหาที่จะต้องแก้ไขแล้วยังสามารถนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหา (ศิริพร อัจปักษา, 2557) โดยวิธีการเป็นการกำหนดความแตกต่างระหว่างสภาพที่มุ่งหวังกับสภาพที่เป็นอยู่จริงส่วนใหญ่จะเน้นความแตกต่างของผลลัพธ์ (Outcome gaps) โดยวิธีการ Priority Needs Index (PNI) แบบปรับปรุงเป็นสูตรปรับปรุงจากสูตร PNI เป็นวิธีการหาค่าผลต่างของ (I - D) แล้วหารด้วย D เพื่อควบคุมขนาดความต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยที่ไม่มีช่องว่างมากเกินไปและให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบเมื่อใช้ระดับของสภาพที่เป็นฐานในการคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวังของกลุ่ม $PNI\ modified = (I - D)/D$ จากนั้นจึงจัดเรียงลำดับความสำคัญของความแตกต่างนั้น แล้วเลือกความต้องการจำเป็นที่สำคัญมาแก้ไข (สุวิมล ว่องวานิช, 2558)

เครื่องมือและวิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ข้าราชการครู 78 คนและพนักงานราชการ 357 คน สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร รวมทั้งหมด 435 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ข้าราชการครูและพนักงานราชการ สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร จำนวน 204 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางเครจซี่และมอแกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้จำนวนข้าราชการครู 38 คน และพนักงานราชการ 166 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 แบ่งศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับเขตออกเป็น 6 กลุ่ม โดยกำหนดเป็นสถานศึกษาตามกลุ่มโซนของกรุงเทพมหานคร (คำสั่งสภากรุงเทพมหานครที่ 44/2557 เรื่องการแบ่งพื้นที่รับผิดชอบประจำกลุ่ม

ปฏิบัติงานของสำนักงานเขต) ได้ กลุ่มกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงเทพใต้ กลุ่มกรุงเทพเหนือ กลุ่มกรุงเทพตะวันออก กลุ่มกรุงธนเหนือ กลุ่มกรุงธนใต้

ขั้นตอนที่ 2 ใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) โดยวิธีการจับฉลากแบบไม่ใส่คืน เพื่อให้ได้รายชื่อของศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับเขตที่จะทำการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากการคิดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เก็บข้อมูลแต่ละศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับเขตในกลุ่มโซน ให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างครบทั้ง 204 คน โดยเทียบสัดส่วนบัญญัติไตรยางศ์เพื่อกำหนดให้มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวนข้าราชการครู และพนักงานราชการ จากสูตรดังนี้

$$\text{ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง} = \frac{\text{จำนวนประชากรในแต่ละขนาด} \times 204}{435}$$

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของสถานศึกษาและของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ระดับเขต

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ชนิดแบบตอบสนองคู่ (Dual-response format) โดยประกอบด้วย (1) ด้านความสามารถ (2) ด้านความรู้ (3) ด้านประสบการณ์ (4) ด้านคุณลักษณะ

แบบสอบถามที่จัดทำขึ้นได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พบว่าข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.8-1.0 ซึ่งมีค่า 0.5 ขึ้นไป แสดงว่ามีความตรงเชิงเนื้อหาผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ทั้ง 39 ข้อ จากนั้นผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงกับข้าราชการครู และพนักงานราชการที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 30 คน นำผลการทดลองมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามหลังจากทดลองใช้แบบสอบถาม ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) มีค่าความเชื่อมั่นสภาพที่เป็นจริง ด้านความสามารถ 0.90 ด้านความรู้ 0.90 ด้านประสบการณ์ 0.88 ด้านคุณลักษณะ 0.87 และสภาพที่คาดหวัง ด้านความสามารถ 0.90 ด้านความรู้ 0.89 ด้านประสบการณ์ 0.84 ด้านคุณลักษณะ 0.90 ซึ่งในแต่ละด้านผ่านเกณฑ์โดยมีค่าตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป ซึ่งถือว่าเป็นค่าผ่านเกณฑ์ระดับความเชื่อมั่นที่ดีมาก (Cronbach, 1951) หาค่าอำนาจจำแนก (Item Discrimination) โดยใช้วิธีสหสัมพันธ์อย่างง่ายแบบเพียร์สันโดยการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อ พบว่าทุกข้อคำถามผ่านเกณฑ์ที่ 0.2 ขึ้นไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่คาดหวัง และประเมินความต้องการจำเป็นที่มีต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

วิเคราะห์ข้อมูลสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่คาดหวังที่มีต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร นำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น Modified Priority Needs Index ($PNI_{Modified}$) เพื่อควบคุมขนาดของความต้องการจำเป็นให้อยู่ในพิสัยที่ช่วงไม่กว้างมากจนเกินไป และให้ความหมายเชิงเปรียบเทียบ เมื่อใช้ระดับของสภาพที่เป็นจริงในการคำนวณค่าอัตราการพัฒนาเข้าสู่สภาพที่คาดหวัง โดยสูตรการคำนวณ ดังนี้

ค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) (สุวิมล ว่องวานิช, 2558)

$$PNI_{Modified} = (I-D)/D$$

เมื่อ $PNI_{Modified}$ แทน ค่าดัชนีจัดเรียงลำดับความต้องการจำเป็น

I แทน สภาพที่คาดหวัง

D แทน สภาพที่เป็นจริง

จากนั้นนำมาจัดลำดับความสำคัญของความตั้งการจำเป็นที่มีต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานครตามค่า $PNI_{Modified}$ จากค่ามากไปหาน้อย เมื่อแปลความหมายของค่า $PNI_{Modified}$ จะได้เป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการจากสภาพที่เป็นอยู่จริงไปยังสภาพที่คาดหวัง ข้อคำถามใดที่มีค่า $PNI_{Modified}$ สูง แสดงว่ามีความคาดหวังในอัตราการแลกเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาการที่มาก จะถูกจัดลำดับความจำเป็นอยู่ในลำดับแรก และจัดลำดับค่า $PNI_{Modified}$ เรียงลงมาตามลำดับ

ผลการศึกษา

จากการดำเนินการวิจัยเรื่อง การประเมินความต้องการจำเป็น การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบกรุงเทพมหานคร สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตารางที่ 1

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบกรุงเทพมหานคร และจัดลำดับความต้องการจำเป็น ด้วยดัชนี $PNI_{Modified}$ โดยภาพรวม

รายการ	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่คาดหวัง		ความต้องการ	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	PNI modified	อันดับ
1. ความสามารถ	3.38	0.55	4.17	0.67	0.23	3
2. ความรู้	3.36	0.53	4.18	0.72	0.24	2
3. ประสบการณ์	3.38	0.57	4.22	0.74	0.25	1
4. คุณลักษณะ	3.59	0.64	4.27	0.66	0.19	4

จากตารางที่ 1 ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพที่เป็นจริงต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล ด้านคุณลักษณะ เป็นอันดับที่ 1 ($\bar{x} = 3.59$, S.D. = 0.64) อันดับที่ 2 คือ ด้านประสบการณ์ ($\bar{x} = 3.38$, S.D. = 0.57) อันดับที่ 3 คือ ด้านความรู้ ($\bar{x} = 3.36$, S.D. = 0.72) อันดับที่ 4 คือ ด้านความสามารถ ($\bar{x} = 3.36$, S.D. = 0.55)

ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพที่คาดหวังต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล ด้านคุณลักษณะ เป็นอันดับที่ 1 ($\bar{x} = 4.27$, S.D. = 0.66) อันดับที่ 2 คือ ด้านประสบการณ์ ($\bar{x} = 4.22$, S.D. = 0.74) อันดับที่ 3 คือ ด้านความรู้ ($\bar{x} = 4.18$, S.D. = 0.72) อันดับที่ 4 คือ ด้านความสามารถ ($\bar{x} = 4.22$, S.D. = 0.74)

ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล ด้านประสบการณ์ เป็นอันดับที่ 1 ($PNI_{Modified}$) = 0.25 อันดับที่ 2 ด้านความรู้ ($PNI_{Modified}$) = 0.24 อันดับที่ 3 ด้านความสามารถ ($PNI_{Modified}$) = 0.23 อันดับที่ 4 ด้านคุณลักษณะ ด้านความรู้ ($PNI_{Modified}$) = 0.19

ตารางที่ 2

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังรายด้านของการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร และการจัดลำดับความต้องการจำเป็นด้วยดัชนี $PNI_{Modified}$

รายการ	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่คาดหวัง		ความต้องการ	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	PNI modified	อันดับ
ด้านความสามารถ						
1. สามารถระบุประเด็นปัญหา และผลกระทบของปัญหาของกระบวนการทำงานและการให้บริการแบบแยกส่วน	3.17	0.62	4.25	0.88	0.34	1
2. สามารถลำดับความสำคัญของปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ปัญหาเพื่อบูรณาการกระบวนการให้บริการ	3.37	0.64	4.05	0.75	0.20	8

รายการ	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่คาดหวัง		ความต้องการ	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	PNI modified	อันดับ
3. สามารถกำหนดแนวทางการปฏิบัติการเชิงรุกและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการแก้ปัญหาได้ทันเหตุการณ์และป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำในอนาคต	3.31	0.70	4.18	0.83	0.26	3
4. สามารถเสนอแนวทางการบูรณาการกระบวนการให้บริการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3.29	0.69	4.06	0.83	0.23	6
5. สามารถปฏิบัติงานตามข้อตกลงหรือเงื่อนไขการทำงานที่สร้างร่วมกัน	3.56	0.74	4.17	0.85	0.17	10
6. สามารถติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามข้อตกลงการให้บริการด้วยรูปแบบ/วิธีการทางดิจิทัล	3.36	0.81	4.20	0.84	0.25	4
7. ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล ทิศทางการใช้งานเทคโนโลยีของผู้ใช้บริการ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงหลักของโลก	3.39	0.76	4.21	0.80	0.24	5
8. ความเข้าใจด้านกรอบธรรมาภิบาลมาตรฐานข้อมูลภาครัฐ และมาตรฐานข้อมูลรัฐบาลแบบเปิด	3.22	0.81	4.19	0.89	0.30	2
9. ความรู้ความเข้าใจในกฎหมายดิจิทัล และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง	3.42	0.79	4.18	0.82	0.22	7

รายการ	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่คาดหวัง		ความต้องการ	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	PNI modified	อันดับ
10. สามารถใช้งานเครื่องมือด้านดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันขั้นต้นสำหรับการทำงาน	3.42	0.77	4.24	0.82	0.24	5
11. สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแบบออนไลน์ เพื่อการทำงานร่วมกับคนในองค์กร	3.47	0.80	4.19	0.84	0.20	8
12.สามารถปฏิบัติตามกฎหมาย กรอบธรรมาภิบาล และหลักปฏิบัติ ที่ดีที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัล	3.56	0.80	4.22	0.77	0.19	9
ด้านความรู้						
1. ความเข้าใจในเทคนิคการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่สนับสนุนการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และการทำงานร่วมกัน	3.22	0.73	4.29	0.81	0.33	1
2. ความเข้าใจในการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัย	3.41	0.68	4.19	0.82	0.23	5
3. ความเข้าใจด้านเทคนิคการออกแบบการให้บริการ	3.40	0.69	4.19	0.82	0.23	5

รายการ	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่คาดหวัง		ความต้องการ	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	PNI modified	อันดับ
4. ความเข้าใจด้านเทคนิคการจัดการ ข้อตกลงในการสร้างความเข้าใจ ขั้นตอนให้บริการแก่ประชาชนผู้มา ติดต่อตามระดับการให้บริการ	3.34	0.77	4.16	0.84	0.25	3
5. ความเข้าใจด้านเทคนิคการจัดการ ข้อตกลงเพื่อวางแผนการทำงาน ระหว่างกลุ่มงานในองค์กรให้การ ทำงานเกิดความถูกต้อง รวดเร็ว ลด อุปสรรคในการทำงาน	3.40	0.70	4.16	0.84	0.22	6
6. ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสำคัญ ของข้อมูล เลือกใช้ข้อมูลและการ ตีความข้อมูล	3.38	0.70	4.18	0.85	0.24	4
7. ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยี ดิจิทัล ทิศทางการใช้งานเทคโนโลยี ของผู้ใช้บริการและแนวโน้มการ เปลี่ยนแปลงหลักของโลก	3.32	0.69	4.17	0.83	0.26	2
8. ความเข้าใจด้านกรอบธรรมาภิบาล มาตรฐานข้อมูลภาครัฐ และมาตรฐาน ข้อมูลรัฐบาลแบบเปิด	3.36	0.70	4.16	0.79	0.24	4
9. ความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย ดิจิทัลและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง	3.34	0.69	4.14	0.85	0.24	4

รายการ	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่คาดหวัง		ความต้องการ	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	PNI modified	อันดับ
10. ความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายพันธกิจ กระบวนการทำงานและการให้บริการของหน่วยงาน	3.44	0.74	4.17	0.80	0.21	7
ด้านประสบการณ์						
1. มีประสบการณ์การเพียงพอในการให้บริการตามภารกิจของหน่วยงาน	3.35	0.75	4.31	0.86	0.29	1
2. มีประสบการณ์การทำงานที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนภารกิจของส่วนราชการในระดับที่เข้าใจภารกิจ ภาวะเทียบ กระบวนการ	3.42	0.70	4.31	0.86	0.26	3
3. มีประสบการณ์การนำนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน หรือกลยุทธ์ขององค์กรไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ	3.42	0.70	4.15	0.83	0.21	6
4. มีประสบการณ์การเชื่อมโยงวัฒนธรรมองค์กรในการทำงาน ทั้งภายในและระหว่างหน่วยงาน	3.40	0.68	4.23	0.80	0.24	4
5. มีประสบการณ์การใช้งานดิจิทัลในการทำงานและในชีวิตประจำวัน อย่างถูกต้องและปลอดภัย	3.38	0.78	4.28	0.81	0.27	2
6. มีประสบการณ์การใช้และตีความข้อมูลเพื่อการทำงาน	3.43	0.70	4.16	0.83	0.21	6

รายการ	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่คาดหวัง		ความต้องการ	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	PNI modified	อันดับ
7. มีประสบการณ์ในการตีความ และ/หรือบังคับใช้บทบัญญัติของกฎหมาย	3.31	0.70	4.12	0.85	0.24	4
8. มีประสบการณ์ในการรวบรวม วิเคราะห์ และสื่อสารข้อมูลความต้องการใช้งานของผู้รับบริการหรือผู้ใช้งาน	3.40	0.75	4.16	0.85	0.22	5
ด้านคุณลักษณะ						
1. เป็นบุคคลที่มีเป้าหมายในการทำงาน	3.42	0.70	4.15	0.83	0.30	1
4. เป็นบุคคลที่เปิดรับประสบการณ์ใหม่ ริเริ่ม สร้างสรรค์ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง	3.62	0.79	4.29	0.78	0.19	4
5. เป็นบุคคลที่สามารถสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	3.66	0.73	4.26	0.78	0.16	5
6. เป็นบุคคลที่กล้าตัดสินใจ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง	3.74	0.79	4.29	0.77	0.15	6
7. เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี	3.71	0.79	4.26	0.75	0.15	6
8. เป็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด	3.67	0.74	4.26	0.75	0.16	5

รายการ	สภาพที่เป็นจริง		สภาพที่คาดหวัง		ความต้องการ	
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	PNI modified	อันดับ
9. เป็นบุคคลที่คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัวและมีจิตสาธารณะ	3.79	0.79	4.26	0.75	0.12	7

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์และการจัดลำดับความต้องการจำเป็น การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน มีรายละเอียดสรุป ดังนี้

ด้านความสามารถ

ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล ด้านความสามารถ ในการระบุประเด็นปัญหา และผลกระทบของปัญหาของกระบวนการทำงานและการให้บริการแบบแยกส่วนเป็นอันดับที่ 1 ($PNI_{Modified}$) = 0.34 อันดับที่ 2 คือ สามารถใช้โปรแกรมดิจิทัลเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับงานประจำ ($PNI_{Modified}$) = 0.30 อันดับที่ 3 คือ สามารถกำหนดแนวทางการปฏิบัติการเชิงรุกและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการแก้ปัญหาได้ทันเหตุการณ์และป้องกันไม่ให้เกิดซ้ำในอนาคต ($PNI_{Modified}$) = 0.26 อันดับที่ 4 คือ สามารถติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามข้อตกลงการให้บริการด้วยรูปแบบ/วิธีการทางดิจิทัล ($PNI_{Modified}$) = 0.25 อันดับที่ 5 คือ สามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อการทำงาน ($PNI_{Modified}$) = 0.24 และ สามารถใช้งานเครื่องมือด้านดิจิทัลหรือแอปพลิเคชันขั้นต้นสำหรับการทำงาน ($PNI_{Modified}$) = 0.24 อันดับที่ 6 คือ สามารถเสนอแนวทางการบูรณาการกระบวนการให้บริการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ($PNI_{Modified}$) = 0.23 อันดับที่ 7 คือ สามารถ

เข้าถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ($PNI_{Modified}$) = 0.22 อันดับที่ 8 คือ สามารถลำดับความสำคัญของปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ปัญหาเพื่อบูรณาการกระบวนการให้บริการ ($PNI_{Modified}$) = 0.20 และ สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแบบออนไลน์ เพื่อการทำงานร่วมกันกับคนในองค์กร ($PNI_{Modified}$) = 0.20 อันดับที่ 9 คือ สามารถปฏิบัติตามกฎหมาย กรอบธรรมาภิบาลและหลักปฏิบัติที่ดีที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัล ($PNI_{Modified}$) = 0.19 และอันดับที่ 10 คือ สามารถปฏิบัติงานตามข้อตกลงหรือเงื่อนไขการทำงานที่สร้างร่วมกัน ($PNI_{Modified}$) = 0.17

ด้านความรู้

ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล ด้านความรู้ มีความเข้าใจในเทคนิคการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่สนับสนุนการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และการทำงานร่วมกันเป็นอันดับที่ 1 ($PNI_{Modified}$) = 0.33 อันดับที่ 2 คือ มีความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล ทิศทางการใช้งานเทคโนโลยีของผู้ใช้บริการ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงหลักของโลก ($PNI_{Modified}$) = 0.26 อันดับที่ 3 คือ มีความเข้าใจด้านเทคนิคการจัดการข้อตกลงในการสร้างความเข้าใจขั้นตอนให้บริการแก่ประชาชนผู้มาติดต่อตามระดับการให้บริการ ($PNI_{Modified}$) = 0.25 อันดับที่ 4 คือ มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสำคัญของข้อมูล เลือกรับข้อมูลและการตีความข้อมูล มีความเข้าใจด้านกรอบธรรมาภิบาล มาตรฐานข้อมูลภาครัฐ และมาตรฐานข้อมูลรัฐบาลแบบเปิด และมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายดิจิทัล และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ($PNI_{Modified}$) = 0.24 อันดับที่ 5 คือ มีความเข้าใจในการใช้งานเทคโนโลยีอย่างปลอดภัย และ มีความเข้าใจด้านเทคนิคการออกแบบการให้บริการ ($PNI_{Modified}$) = 0.23 อันดับที่ 6 คือ มีความเข้าใจด้านเทคนิคการจัดการข้อตกลงเพื่อวางแผนการทำงานระหว่างกลุ่มงานในองค์กรให้การทำงานเกิดความถูกต้องรวดเร็ว ลดอุปสรรคในการทำงาน ($PNI_{Modified}$) = 0.22 และอันดับที่ 7 คือ

มีความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมาย พันธกิจ กระบวนการทำงานและการให้บริการของหน่วยงาน ($PNI_{Modified}$) = 0.21

ด้านประสบการณ์

ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล ด้านประสบการณ์ มีประสบการณ์การเพียงพอในการให้บริการตามภารกิจของหน่วยงานเป็นอันดับที่ 1 ($PNI_{Modified}$) = 0.29 อันดับที่ 2 คือ มีประสบการณ์การใช้งานดิจิทัลในการทำงานและในชีวิตประจำวัน อย่างถูกต้องและปลอดภัย ($PNI_{Modified}$) = 0.27 อันดับที่ 3 คือ มีประสบการณ์การทำงานที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนภารกิจของส่วนราชการในระดับที่เข้าใจภารกิจ กว้างขวาง ครอบคลุมงาน ($PNI_{Modified}$) = 0.26 อันดับที่ 4 คือ มีประสบการณ์การเชื่อมโยงวัฒนธรรมองค์กรในการทำงาน ทั้งภายในและระหว่างหน่วยงาน และมีประสบการณ์ในการตีความ และ/หรือบังคับใช้บทบัญญัติของกฎหมาย ($PNI_{Modified}$) = 0.24 อันดับที่ 5 คือ มีประสบการณ์ในการรวบรวม วิเคราะห์ และสื่อสารข้อมูลความต้องการใช้งานของผู้รับบริการหรือผู้ใช้งาน ($PNI_{Modified}$) = 0.22 อันดับที่ 6 คือ มีประสบการณ์การนำนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน หรือกลยุทธ์ขององค์กรไปปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ และมีประสบการณ์การใช้และตีความข้อมูลเพื่อการทำงาน ($PNI_{Modified}$) = 0.21

ด้านคุณลักษณะ

ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพที่เป็นจริงต่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล ด้านคุณลักษณะ เป็นบุคคลที่มีเป้าหมายในการทำงาน อันดับที่ 1 $PNI_{Modified}$) = 0.30 อันดับที่ 2 คือ เป็นบุคคลที่สามารถแก้ปัญหา ในการทำงาน ($PNI_{Modified}$) = 0.26 อันดับที่ 3 คือ เป็นบุคคลที่สามารถวิเคราะห์แยกแยะส่วนของปัญหาได้เป็นอย่างดี ($PNI_{Modified}$) = 0.24 อันดับที่ 4 คือ เป็นบุคคลที่เปิดรับประสบการณ์ใหม่ ริเริ่ม สร้างสรรค์ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ($PNI_{Modified}$) = 0.19 อันดับที่ 5 คือ เป็นบุคคลที่สามารถสื่อสารและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ($PNI_{Modified}$) = 0.16 อันดับที่ 6 คือ เป็นบุคคล

ที่กล้าตัดสินใจ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ($PNI_{Modified}$) = 0.15 และ เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี อันดับที่ 7 คือ เป็นบุคคลที่คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ ($PNI_{Modified}$) = 0.12

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร สามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. การประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านประสบการณ์มีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาเป็นอันดับที่ 1 เนื่องจาก ประสบการณ์ด้านดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานครต้องการพัฒนา จากการที่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของโลกที่รวดเร็ว มีการนำเทคโนโลยีเข้าใช้ในการทำงาน และมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานที่เข้ากับยุคดิจิทัล ทำให้ผู้ทำงานด้านบริการมีการปรับตัวและต้องการมีประสบการณ์ เพื่อการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของตนเองให้เพิ่มขึ้นจากเดิม โดยประสบการณ์เป็นสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ และเกิดองค์ความรู้ขึ้น จนนำไปสู่การพัฒนาต่อยอด สอดคล้องกับบุญชู ใจใส (2564) ได้กล่าวว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน ด้านโครงสร้างพื้นฐานได้แก่ มีการพัฒนาบุคลากรภายในสถานศึกษาให้มีความสามารถด้านเทคโนโลยีและมีทักษะดิจิทัลเพื่อจะได้นำความรู้และประสบการณ์ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้เพื่อการพัฒนางานและพัฒนาองค์กร และสอดคล้องกับ Gürsoy (2021) ได้ทำการศึกษาเรื่อง Digital storytelling ในการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 รายวิชาวิทยาศาสตร์ พบว่า นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูควรได้รับ

การฝึกประสบการณ์ในการเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับ Digital storytelling เพราะถือว่าการสอนแบบ Digital storytelling เป็นประโยชน์ให้การเรียนรู้ที่มีความหมายและถาวรเป็นเรื่องสนุกและสร้างแรงบันดาลใจ

2. การประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านความรู้ มีความต้องการจำเป็นเป็นอันดับที่ 2 เนื่องจาก ความรู้ ความเข้าใจ ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องศึกษา เรียนรู้ทำความเข้าใจในพื้นฐานความรู้ด้านเทคนิคการให้บริการและการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย จนทำให้พัฒนาการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความรู้ด้านดิจิทัลเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ผู้ทำงานด้านบริการได้พัฒนาตนเอง และนำความรู้นั้นมาปฏิบัติในการพัฒนาองค์กร สอดคล้องกับ Manco-Chavez et al. (2020) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบูรณาการ ICT และทักษะดิจิทัลในช่วงโควิด 19 ผลการวิจัยพบว่า ในยุคที่มีการแพร่ระบาดต้องตระหนักอย่างมากว่าความรู้ด้านดิจิทัล จะช่วยให้สามารถเอาชนะความยากลำบากที่อาจเกิดขึ้นได้ และสอดคล้องกับ โสภิตา สว่างเลิศกุล (2560) กล่าวว่า Digital skill หรือทักษะดิจิทัล เป็นการมีทักษะพื้นฐาน เช่น ความรู้ ในการใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัลตลอดจนถึงการมีทักษะขั้นสูงอย่างความสามารถในการพัฒนาซอฟต์แวร์ต่างๆ และสามารถเข้าใจหรือประยุกต์การใช้งานเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้

3. การประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านความสามารถ มีความต้องการจำเป็นเป็นอันดับที่ 3 เนื่องจาก การปฏิบัติงานในการพัฒนาองค์กรให้บุคลากรมีความสามารถในการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลนั้น ผู้ทำงานด้านบริการจำเป็นต้องมีความสามารถด้านดิจิทัล มีความสามารถในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ปัญหา และข้อมูลสารสนเทศ รวมถึงการประสานงานและการทำงานร่วมกันเพื่อการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร สอดคล้องกับ อันธิกา

ปริญญาโท (2563) ได้กล่าวว่า ทักษะดิจิทัล เป็นการมีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ ระบบเครือข่าย โปรแกรมคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์เคลื่อนที่และเครื่องมือดิจิทัล ในการสืบค้น รวบรวม ประมวล ใช้งาน และจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบสามารถสร้างงานและนำเสนองานได้อย่างชำนาญ เข้าใจข้อมูลที่ซับซ้อน เข้าถึง ค้นหา และใช้บริการบนอินเทอร์เน็ตได้ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิดเชิงสร้างสรรค์ สามารถประเมินความเชื่อมโยงและแยกแยะความจริงออกจากโลกเสมือนได้รวมถึงสามารถทำงานแบบออนไลน์ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด และสอดคล้องกับ สัญญา พันพิลา (2562) ได้ศึกษาเรื่องความสามารถด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ พบว่า แนวทางการพัฒนาความสามารถด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับศักยภาพองค์กร ควรส่งเสริมให้บุคลากรมีความสามารถด้านเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับศักยภาพองค์กร นำสื่อและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อยกระดับศักยภาพองค์กร ให้กับสถานศึกษา ในการบริหารองค์กรและพัฒนางานองค์กร ทั้งในระดับสถานศึกษาและต้นสังกัด

4. การประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านคุณลักษณะ มีความต้องการจำเป็นเป็นอันดับที่ 4 เนื่องจาก คุณลักษณะเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร มีลักษณะ พฤติกรรมการทำงานที่ตรงตามความต้องการขององค์กรที่ระบุไว้ว่า ตามที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาพึงมี และสามารถที่จะพัฒนางานองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ตรงตามภารกิจของหน่วยงาน สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2561) ได้กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะของ ผู้ทำงานด้านบริการที่ควรมี ได้แก่ มุ่งเป้าหมาย คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาได้ เปิดรับประสบการณ์ใหม่ ริเริ่ม สร้างสรรค์ เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สื่อสารและ

ทำงานร่วมกับผู้อื่น กล้าตัดสินใจ พร้อมรับความเสี่ยง รับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม และสอดคล้องกับ นวัตกรรม เก็มกาแมน (2563) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการรู้ดิจิทัลสำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7 พบว่าแนวทางการพัฒนาการรู้ดิจิทัลสำหรับครูได้แก่ ด้านการสร้างสรรค์ กระตุ้นการสร้างเจตคติการพัฒนาสื่อการสอนบนแพลตฟอร์มที่หลากหลาย ด้านจริยธรรม การให้ความรู้ทางพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์และการใช้ดิจิทัล เพื่อความมั่นคงปลอดภัย และ ด้านการสื่อสาร ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมผ่าน การใช้ดิจิทัล

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สภาพที่เป็นจริงของการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร ด้านความสามารถ มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ครูและบุคลากรทางการศึกษาควรจัดทำแผนพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาความสามารถด้านดิจิทัลในการดำเนินการ ออกแบบกระบวนการทำงานที่มีการประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อการทำงาน ใช้โปรแกรมดิจิทัลเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับงานประจำ การทำงานร่วมกัน และปฏิบัติตามกฎหมาย กรอบธรรมาภิบาล และหลักปฏิบัติที่ดีด้านดิจิทัล เพื่อการเข้าถึงและเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างปลอดภัย

2. ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานครสูงที่สุด ได้แก่ ด้านประสบการณ์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดนโยบายการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีประสบการณ์การใช้งานดิจิทัลในการทำงานและในชีวิตประจำวัน อย่างถูกต้องและปลอดภัย เพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพต่อผู้รับบริการทางการศึกษาใน สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร

3. สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำ กรุงเทพมหานครสามารถนำข้อมูลการประเมินความต้องการจำเป็นการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา ไปเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดทิศทาง ในการวางแผนแนวทางการพัฒนาส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษาให้มีทักษะดิจิทัลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลสูงสุดต่อการพัฒนาสถานศึกษาและผู้เรียน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานครมุ่งเพื่อเป็นสารสนเทศในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการพัฒนาทักษะดิจิทัลของ ผู้ทำงานด้านบริการให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. ควรจัดทำหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานครให้ สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการประยุกต์ใช้ทักษะดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน และการให้บริการการเรียนรู้

3. ควรพัฒนารูปแบบการพัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และรู้เท่าทันสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลง

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเรียนรู้. (2566). รายงานผลการตรวจสอบสำนักงานส่งเสริม การเรียนรู้กรุงเทพมหานคร ประจำปีงบประมาณ 2566. สำนักงาน ส่งเสริมการเรียนรู้ กรุงเทพมหานคร.

นพวัฒน์ เก็มกาแมน. (2563). แนวทางการพัฒนาการรู้ดิจิทัลสำหรับครู สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7 [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์], มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

- บุญชู ใจใส. (2564). ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อทักษะดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร]. ระบบฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. https://gsmsis.snru.ac.th/e-thesis/file_att1/2021112962421229126_fulltext.pdf
- เบญจวรรณ เลิศหัตถกิจ. (2556). การสร้างแบบวัดคุณลักษณะนักวิจัยสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. คลังสถาบันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. <https://hdl.handle.net/20.500.14740/43585>
- ปรเมศวร์ ศิริรัตน์. (2564). รายงานการวิจัยการบริหารจัดการส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในสถานการณ์นิวนอร์มัลของสำนักงาน กศน.กทม. สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2). อักษรเจริญทัศน์.
- วริศร เผ่าวนิช. (2564). ทำความรู้จัก Digital skill คืออะไร ทำไมถึงเป็นทักษะแห่งอนาคตที่คนรุ่นใหม่ต้องมีกับ วริศร เผ่าวนิช. บริษัท เทคซอสมีเดีย จำกัด. <https://techsauce.co/connext/career-insight/digital-skills>
- ศิริพร อาจปัญญา. (2557). การประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองของครูสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จังหวัดราชบุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. คลังปัญญามหาวิทยาลัยศิลปากร. https://sure.su.ac.th/xmlui/bitstream/handle/123456789/10516/Siriporn_Ardpaksa_fulltext.pdf?sequence=2&isAllowed=y

- สัณญา พันพิลา. (2562). *ความสามารถด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ* [วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช]. คลังปัญญา
มสธ. <https://ir.stou.ac.th/handle/123456789/6229>
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2563).
*ว4/2563 กรอบแนวทางการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลสำหรับข้าราชการ
ครูและบุคลากรทางการศึกษา*. สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู
และบุคลากรทางการศึกษา. [https://otepc.go.th/th/content
_page/item/2928-4-2563.html](https://otepc.go.th/th/content_page/item/2928-4-2563.html)
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2561). *ทักษะด้านดิจิทัลของ
ข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล*.
https://www.ocsc.go.th/?post_type=laws&p=42304
- สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร. (2566). *ข้อมูลพื้นฐานสำนักงาน
ส่งเสริมการเรียนรู้ประจำกรุงเทพมหานคร*. [https://dolebkk.go.th/
about-us/history/](https://dolebkk.go.th/about-us/history/)
- สุวิมล ว่องวานิช. (2558). *การประเมินความต้องการจำเป็น*. สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภิตา สว่างเลิศกุล. (2560). 'ดิจิทัล สกิล' เตรียมพร้อมสู่ไทยแลนด์โมเดลใหม่.
Post Today. <https://www.posttoday.com/life/life/516410>
- อภิวรรณ กรมเมือง. (2563). การมีส่วนร่วมของพนักงานและความสามารถในการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ของไทย.
*วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ, 11(2), 75-88*. [https://ejournals.swu.ac.th/index.php/
MBASBJ/article/view/13593](https://ejournals.swu.ac.th/index.php/MBASBJ/article/view/13593)

- อันธิกา ปริญญาณิลกุล. (2563). ทักษะดิจิทัลที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพในธุรกิจโรงแรมไทย: กรณีศึกษาโรงแรมในเครือดุสิตอินเตอร์เนชั่นแนลในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยาลัยดุสิตธานี.
- อุดมโชค อาษาวิมลกิจ. (2565). แอปพลิเคชันภาครัฐ: คุณภาพและบริการสาธารณะในยุคดิจิทัล. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 30(2), 206-231
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334.
<https://doi.org/10.1007/BF02310555>
- Gürsoy, G. (2021). Digital storytelling: Developing 21st century skills in science education. *European Journal of Educational Research*. 10(1), 97-113. <https://doi.org/10.12973/eujer.10.1.97>
- Kolb, D.A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
<https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Manco-Chavez, A. J., Uribe-Hernandez, Y. C., Buendia-Aparcana, R., Vertiz-Osores, J. J., Alcoser, S. D. I., & Rengifo-Lozano, R. A. (2020). Integration of ICTS and digital skills in times of the pandemic Covid-19. *International Journal of Higher Education*, 9(9), 11-20. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n9p11>

การพัฒนาอารยสถาปัตย์ รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล
อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน

Developing Universal Design to Support Tourism for All
Creatively and Sustainably

Received 15 October 2024

Revised 5 March 2025

Accepted 17 March 2025

วิมลพันธุ์ ถาวรประเสริฐ¹

Wimonpan Thawornprasert²

เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์³

Kasemsarn Chotchakornpan⁴

จุฬารณย์ ขอบใจกลาง⁵

Chulaporn Kobjaiklang⁶

ธฤชณ เมธาวุฒิสกุล⁷

Thidsanu Methawuttisakul⁸

¹ เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: wimonpan.t@nida.ac.th

² Officer at the Sustainable Development and Sufficiency Economy Studies Center, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

³ รองศาสตราจารย์ ดร. พ.ต.ท., ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: kasems.c@nida.ac.th

⁴ Associate Professor Dr. Pol. Lt. Col., Director of the Sustainable Development and Sufficiency Economy Studies Center, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ผู้จัดการศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: chulaporn.kob@nida.ac.th

⁶ Assistant Professor Dr., Manager of the Sustainable Development and Sufficiency Economy Studies Center, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

⁷ นักวิจัยประจำศูนย์ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนและเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: thidsanu.sae@nida.ac.th

⁸ Researcher at the Sustainable Development and Sufficiency Economy Studies Center, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) อธิบายความสำคัญและแนวทางในการพัฒนาอารยสถาปัตย์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุกกลุ่มอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน (2) เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ในพื้นที่ท่องเที่ยวของประเทศไทย อันจะช่วยเสริมศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่ใช้วิธีศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารวิชาการ บทความ งานวิจัย ข่าวสารและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่า (1) ความสำคัญของการพัฒนาอารยสถาปัตย์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุกกลุ่มอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ได้แก่ ส่งเสริมความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งยังสามารถขยายกลุ่มนักท่องเที่ยวได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น เป็นการยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ (2) แนวทางการพัฒนาอารยสถาปัตย์เพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย ประกอบด้วย การพัฒนากฎหมายและนโยบาย การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้ การพัฒนาการให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตร การสร้างความตระหนักรู้ ความเข้าใจ และการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ (3) แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย มี 3 มิติ ได้แก่ มิติการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว มิติข้อจำกัดทางด้านกฎหมายและนโยบาย และมิติการรับรู้และความเข้าใจในแนวคิดอารยสถาปัตย์ (4) สถานการณ์ด้านอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย เริ่มจากการขนส่งสาธารณะที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในเขตเมืองที่มีการพัฒนาการออกแบบเพื่อทุกคนอยู่ในระดับสูงจนถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

การพัฒนาอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้สามารถรองรับและตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุก

กลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ได้มีข้อเสนอแนะดังนี้ (1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ การบังคับใช้กฎหมาย การจัดสรรงบประมาณ และการส่งเสริมความร่วมมือ (2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในภาคการท่องเที่ยว และการสร้างความตระหนักรู้ (3) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ได้แก่ การสนับสนุนการวิจัย บริการวิชาการ และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ที่สามารถทำให้เกิดนวัตกรรมทั้งในด้านการออกแบบและการใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างความสะดวกสบายและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: อารยสถาปัตยกรรม, การท่องเที่ยว, ความยั่งยืน

Abstract

This article aims to: (1) explain the development discourse of universal design on universal design in the tourism industry, emphasizing creativity and sustainability for all groups, and (2) propose ways to apply the concept of universal design in tourist areas in Thailand, which will help enhance the capacity to accommodate a diverse range of tourists. This academic article used a secondary data review by gathering data from academic documents, articles, research, news, and related situations.

The study found that: (1) the developing universal design to meet the needs of tourism for all groups creatively and sustainably has to promote equality, reduce inequality, expand the tourist base, enhance the quality of tourist attractions, and promote a positive image of the country; (2) the development of universal design for tourism should emphasize legal and policy development, the enhancement of accessible tourist attractions, the improvement of inclusive tourism services, the promotion of awareness and

understanding, and the creation of economic incentives; (3) approaches to applying universal design in Thailand's tourism sector encompass three key dimensions: accessibility to tourism facilities, legal and policy limitations, and public perception and understanding of the universal design concept; (4) the current situation of universal design in Thailand's tourism sector starts with public transportation, which plays a crucial role in providing access to tourist destinations. This ranges from urban areas with a high degree of universal design integration to natural tourist attractions.

To ensure that the development of universal design in Thailand's tourism sector can meet the needs of tourism for all groups way, the following recommendations are proposed: (1) policy recommendations include enforcing laws, allocating budgets, and promoting cooperation; (2) practical recommendations include training and developing personnel in the tourism sector and raising awareness; and (3) academic recommendations include supporting research, academic services, and the development of new technologies that can create innovations in design and technology to enhance convenience and safety in tourism.

Keywords: Universal design, Tourism, Sustainability

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวของประเทศไทย นับเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ เนื่องมาจากประเทศไทยมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี และมีการพัฒนารูปแบบ

การท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและเน้นความยั่งยืนมากขึ้น มีการผสมผสานวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา และความเป็นไทยเพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญอีกกิจกรรมหนึ่งของทุกคน ที่เปิดโอกาสให้คนทุกเพศ ทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน ผู้สูงอายุ คนปกติ คนป่วย คนพิการ หรือหญิงตั้งครรภ์ สามารถที่จะเดินทางไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว หรือ ร่วมทำกิจกรรมพิเศษที่ทุกคนต้องการตามแต่วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม (ประกาศ ปาวา ทองสว่าง, 2565)

จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ระบุว่า โลกกำลังเข้าสู่สังคมสูงอายุ และในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2556-2566) แนวโน้มของอัตราการเกิดลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สัดส่วนเด็กและวัยรุ่นที่อายุไม่เกิน 19 ปี ลดลงจากร้อยละ 26.0 มาอยู่ที่ ร้อยละ 21.7 ทั้งนี้ทำให้ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว โดยมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากถึงร้อยละ 20.0 ของประชากรทั้งประเทศ (กองสถิติพยากรณ์, 2567)

ในขณะที่ องค์การสหประชาชาติ ก็ได้คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2593 จำนวนผู้สูงอายุทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นอยู่ที่ 2,092 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรโลก ดังนั้น “ผู้สูงอายุ” จะทยอยกลายเป็นคนส่วนใหญ่ และโครงสร้างประชากรโลกกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมผู้สูงอายุ จึงเป็นความท้าทายของทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจที่ต้องเร่งปรับตัวและทำความเข้าใจพฤติกรรมของผู้สูงอายุ หรือ Baby Boomer ที่แตกต่างจากเจนเนอเรชันอื่นๆ โดยเฉพาะในมิติ การท่องเที่ยวที่ต้องปรับรูปแบบเพื่อรองรับ “นักท่องเที่ยวสูงอายุ” ที่มีความต้องการท่องเที่ยวเดินทางและมีศักยภาพมากพอสำหรับการจับจ่ายใช้สอยเพื่อซื้อความพึงพอใจในวัยเกษียณ (Salika Knowledge Sharing Space, 2565)

เมื่อกล่าวถึงผู้สูงอายุ หรือ Baby boom generation นั่นคือ ผู้ที่เกิดระหว่างปี พ.ศ. 2489 - 2507 ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จึงมีประสบการณ์ชีวิตมากกว่าคนรุ่นหลัง หลายคนไม่มีภาระทางสังคม มีความพร้อมทางด้านการเงินจากการเก็บออม หรือการดูแลจากสวัสดิการของรัฐ สามารถดูแลตัวเองได้ นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มที่มองหากิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวแบบ เนิบช้า สัมผัส เรียนรู้และมุ่งสร้างประสบการณ์ที่มีคุณภาพ จึงมักกำหนดคุณลักษณะที่สำคัญของรูปแบบการเดินทางและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตามความชอบ เพื่อการพักผ่อนหรือท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ตลอดจนนักท่องเที่ยวผู้พิการที่มีความต้องการประสบการณ์ในการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นความท้าทาย การสร้างประสบการณ์กับโลกภายนอกไปพร้อมๆ กับเรียนรู้ตัวตน เรียนรู้ที่จะช่วยเหลือกันและกัน ซึ่งจะได้รับประสบการณ์และผ่อนคลายความเครียดทางจิตใจ ผ่านการเดินทางท่องเที่ยวได้อีกด้วย (ประกาศ ปาวาทองสว่าง, 2565)

ในขณะที่ข้อมูลจากองค์การอนามัยโลก แสดงให้เห็นว่าตัวเลขคนพิการในโลกมีสูงถึง 785 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 15 ของประชากรโลก และคาดว่าจะยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ยุโรปและสหรัฐอเมริกา โดยคาดการณ์ว่าในยุโรปจะมีคนพิการมากถึง 160 ล้านคนในปีค.ศ. 2025 และในสหรัฐอเมริกาจะมีมากถึง 100 ล้านคนในปีค.ศ. 2030 ซึ่งประเทศเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นนักท่องเที่ยวหลักของประเทศไทยทั้งสิ้น สิ่งสำคัญคือเมื่อคนพิการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้น ก็จะส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจในภาพรวม ทั้งนี้มีงานวิจัยในยุโรปที่เกี่ยวข้องกับความความสามารถในการใช้จ่ายของกลุ่มคนพิการ พบว่าร้อยละ 70 ของประชากรที่เป็นคนพิการในทวีปยุโรป มีความพร้อมทั้งสภาพทางการเงินและความสามารถทางร่างกายในการเดินทางท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวคนพิการจะใช้จ่ายมากกว่านักท่องเที่ยวปกติถึง 1.16 เท่า นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ได้พยากรณ์มูลค่าของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

สำหรับคนพิการในยุโรปตั้งแต่ ปีค.ศ. 2005 - 2025 เอาไว้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ พลังในการใช้จ่ายเพื่อให้ได้เดินทางท่องเที่ยวตามที่ต้องการนั้น ค่าใช้จ่ายมักจะทวีคูณเสมอ เนื่องจากว่าการเดินทางทุกครั้งจะต้องมีผู้ร่วมเดินทางไปด้วย กลุ่มคนพิการจึงเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ที่มีความน่าสนใจ ทั้งในด้านจำนวนที่เพิ่มขึ้นและพลังในการใช้จ่าย ดังนั้น ภาครัฐและผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงควรเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ด้วย (กัลยา สว่างคง, 2564)

การพัฒนาอารยสถาปัตยกรรม (Universal design) เพื่อรองรับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวผู้พิการและนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุของสังคมไทยในปัจจุบันพบว่ายังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เอื้ออำนวยและไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทักษะคติของสังคมที่มีต่อคนพิการยังเป็นมุมมองในด้านลบ โดยสังคมส่วนใหญ่ยังคงมีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวของผู้สูงอายุและผู้พิการ คือ การสร้างภาระและความยากลำบากให้บุคคลอื่น ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการเดินทางท่องเที่ยวของกลุ่มคนเหล่านี้ คือ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เอื้ออำนวยในการเดินทาง อันเกิดจากการออกแบบในเชิงสถาปัตยกรรม ตลอดจนการขนส่งสาธารณะต่างๆ ที่มีส่วนในการจำกัดขอบเขตของการเดินทาง ทำให้บุคคลเหล่านี้ขาดโอกาสและพื้นที่ในสังคม ส่งผลให้นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุและผู้พิการขาดโอกาสในการเดินทางท่องเที่ยว เพียงเพราะเป็นคนกลุ่มน้อยของสังคม (ประภาศ ปาวา ทองสว่าง, 2565) อย่างไรก็ตามการสร้างเมืองอารยสถาปัตยกรรม ถือเป็นเรื่องที่จะต้องอาศัยความร่วมมือและบูรณาการการทำงานของหน่วยงานทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะในเชิงกายภาพ แต่ยังรวมถึงการเข้าถึงสื่อและเทคโนโลยีด้วย

ที่ผ่านมา ภาครัฐของไทยมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการขนส่งสาธารณะต่างๆ เพื่อรองรับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุและผู้พิการมากขึ้น ทั้งในมิติของระบบสาธารณูปโภคต่างๆ ห้องสุขา รวมถึงเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้ง

มวล (Tourism for all) ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายต่างๆ หลายโครงการ นับเป็นการจุดประกายให้สังคมไทยหันมาให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการมากขึ้น โดยการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมถึงให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้มีโอกาสเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างไร้อุปสรรค เพื่อให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วในด้านการท่องเที่ยว สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ ให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2565)

วัตถุประสงค์ของบทความ

1. เพื่อนำเสนอความสำคัญและแนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอารยสถาปัตย์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุกกลุ่มอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน
2. เพื่อนำเสนอแนวทางในการประยุกต์ใช้แนวคิดด้านอารยสถาปัตย์ในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ ในประเทศไทย เพื่อให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย

ความเป็นมาและความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design)

อารยสถาปัตย์ เป็นหลักการออกแบบที่มีมานานกว่า 3 ทศวรรษ โดยจุดเริ่มต้นของแนวคิดนี้มาจากพระราชบัญญัติคนพิการแห่งอเมริกา ค.ศ. 1990 (The Americans with Disabilities Act [ADA]) ของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้สิทธิในการสร้างความเท่าเทียมให้กับประชาชน หลังจากกฎหมายดังกล่าวออกมา จึงเกิดแนวคิดการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ และแนวคิดนี้ก็แพร่หลายไปทั่วโลก เหตุผลเพราะจำนวนของคนพิการที่มีมากขึ้น และสิ่งของเครื่องใช้ของผู้พิการก็มี

มาก จึงเป็นอุปสรรคสำหรับผู้พิการเหล่านั้น ต่อมาสมาคมมาตรฐานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา จึงได้ออกพระราชบัญญัติคนพิการแห่งอเมริกา ค.ศ. 1990 (The Americans with Disabilities Act [ADA]) ขึ้นเพื่อกำจัดอุปสรรคต่อคนพิการ โดยรับรองสิทธิของคนพิการให้ทัดเทียมกับคนทั่วไป ถือเป็นกฎหมายสิทธิภาคพลเมืองที่ดีที่สุดฉบับหนึ่งเท่าที่เคยมีมาของประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายดังกล่าวได้รับการลงนามโดยประธานาธิบดี จอร์จ เอช ดับเบิลยู บุช (George Herbert Walker Bush) ในวันที่ 26 กรกฎาคม ค.ศ. 1990 จุดมุ่งหมายเพื่อขจัดปัญหาการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ต่อคนพิการ และต้องการให้คนพิการเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและสังคมกระแสหลักของวิถีชีวิตของคนอเมริกัน แต่กฎหมายนี้ยังไม่ใช้ได้กับสินค้าหรือบริการทุกอย่าง ต่อมา ศาสตราจารย์ โรนัลด์ แอล เมส (Prof. Ronald L. Mace) แห่งมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นคนพิการ ได้ริเริ่มแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม หรือการออกแบบเพื่อคนทั้งมวลขึ้น โดยได้ทำการทดลอง ออกแบบ ดัดแปลงของใช้ส่วนตัวของตนเอง เพื่อใช้สำหรับผู้พิการ หลังจากนั้น จึงได้นำหลักการนี้มาใช้ในการพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับคนพิการ และต่อ ยอดจนเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อคนทั้งมวล (Design for all) โดยเน้นความทัดเทียมของทุกคนที่สามารถใช้ผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ออกแบบอย่างเดียวกันได้ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำหรือความแตกต่างของผู้คนในสังคม ในขณะที่เดียวกันองค์การสหประชาชาติ ก็ได้พยายามเผยแพร่และส่งเสริมแนวคิดในเรื่องอารยสถาปัตยกรรม เพื่อให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตในอาคารและสิ่งแวดล้อม ตามโครงการ Promotion of Non-Handicapping Physical Environment for Disabled Persons นี้อีกด้วย ต่อมา ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1995 ได้มีการเผยแพร่หลักการของอารยสถาปัตยกรรม เวอร์ชัน 1.1 (Universal design version 1.1) และพัฒนาเป็นเวอร์ชัน 2.0 ออกเผยแพร่ เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1997 เป็นการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ ได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียม

กัน โดยไม่ต้องมีการดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจง เพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, กรมพลศึกษา, 2561)

กล่าวโดยสรุป ความหมายของ “อารยสถาปัตยกรรม” หรือ Universal design จึงหมายถึง แนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ สภาพแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน และบริการต่างๆ โดยคำนึงถึงความต้องการของทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนพิการ ผู้สูงอายุ หรือบุคคลทั่วไป โดยไม่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างเท่าเทียม

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวสำหรับทุกคน เป็นแนวคิดที่ผสมผสานทั้งการออกแบบสภาพแวดล้อมที่เข้าถึงได้กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องอาศัยทฤษฎีและแนวคิดหลายด้านเพื่อให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์สูงสุดและสามารถครอบคลุมทุกกลุ่มนักท่องเที่ยว โดยแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญมีดังนี้

1. แนวคิดอารยสถาปัตยกรรม (Universal design)

หรือการออกแบบสำหรับทุกคน เกิดขึ้นจากการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องปรับปรุงเฉพาะเจาะจงสำหรับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ผู้ที่ริเริ่มแนวคิดนี้ได้แก่ โรนัลด์ แอล เมซ (Ronald L. Mace) จากมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา ประเทศสหรัฐอเมริกา สถาปนิกผู้ก่อตั้งศูนย์การออกแบบสากลที่มหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา เขาตัดสินใจมุ่งเน้นไปที่การออกแบบบ้านที่เข้าถึงได้สำหรับทุกคน ภายใต้แนวคิด "การออกแบบสากล" แนวคิดของ โรนัลด์ แอล เมซ ที่เกี่ยวกับการออกแบบสากลคือ การออกแบบผลิตภัณฑ์และอาคารให้ดูสวยงามและใช้งานได้เต็มที่สำหรับทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นใคร อายุเท่าไร มีความสามารถอย่างไร หรืออยู่ในสถานการณ์ใดก็ตาม ยังมี คำที่ใช้เรียกรูปแบบการออกแบบสากล ได้แก่ การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Design for all) การออกแบบที่ครอบคลุม (Inclusive design) และการออกแบบที่ปราศจาก

สิ่งกีดขวาง (Barrier-free design) และเพื่อให้ผลิตภัณฑ์หรืออาคารถือเป็น การออกแบบสากล จะต้องปฏิบัติตามหลักการออกแบบสากล 7 ข้อ ได้แก่ มีความเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์ (Equitable use) มีความยืดหยุ่นในการใช้ งาน (Flexibility in use) มีความเรียบง่ายและใช้งานง่าย (Simple and intuitive) ข้อมูลชัดเจน (Perceptible information) ป้องกันความผิดพลาดได้ (Tolerance for error) ช่วยผ่อนแรงได้ (Low physical effort) และ ขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสม (Size and space for approach and use) ซึ่งหลักการนี้มีการนำไปใช้ ทั่วโลก (Woodward, 2024)

ดังนั้น อารยสถาปัตย์ จึงเป็นหลักการออกแบบที่เป็นมาตรฐานสากล ที่ทุกคน ทุกสภาพร่างกายสามารถใช้ได้ โดยเน้นประโยชน์สูงสุด สะดวก ทันสมัย ปลอดภัย และเป็นมิตรกับคนทั้งมวล รวมถึงการออกแบบบ้านเรือน สิ่งปลูกสร้าง อาคาร สถานที่ แหล่งท่องเที่ยว ระบบขนส่ง พื้นที่สาธารณะต่างๆ และสิ่งของ รอบตัวเพื่อตอบสนองการใช้งานของสมาชิกในสังคม ทุกวัย ทุกสภาพร่างกาย เรียกได้ว่าเป็นการออกแบบที่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่คุ้มค่าและครอบคลุม การใช้งานได้ทุกกลุ่ม ช่วยเสริมสร้างความสุขและความเสมอภาคเท่าเทียมให้ เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2564)

2. แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล (Tourism for all)

การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการสร้างโอกาส ในการท่องเที่ยวสำหรับทุกคนโดยไม่มีการแบ่งแยก แนวคิดนี้สนับสนุน การออกแบบบริการ โครงสร้างพื้นฐานในการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีข้อจำกัดทางกายภาพหรือผู้ที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ แนวคิดนี้เริ่มต้นจากการตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมของโอกาสใน การท่องเที่ยวสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีข้อจำกัดเฉพาะ การท่องเที่ยว เพื่อคนทั้งมวลไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคใน

สังคมทำนั้น แต่ยังเป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวโดยรวมอีกด้วย ซึ่งทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลนั้น ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบเพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย เช่น การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เข้าถึงได้ (Accessible facilities) และการพัฒนาระบบขนส่งที่เหมาะสมสำหรับทุกคน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศหลายแห่ง รวมถึง United Nations World Tourism Organization (UNWTO) หรือองค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติที่ได้เสนอให้ทุกประเทศพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวที่เท่าเทียมกัน

สำหรับประเทศไทยเองนั้น ก็ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล โดยในปีพ.ศ. 2559 ประเทศไทย โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ร่วมกับ UNWTO เป็นเจ้าภาพ จัดงานวันท่องเที่ยวโลก ภายใต้หัวข้อ “การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล การเข้าถึงที่เท่าเทียม” (Tourism for all, promoting universal accessibility) ระหว่างวันที่ 26-29 กันยายน พ.ศ. 2559 ณ โรงแรมสยามเคมปินสกี โดย พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้กล่าวถึงแนวคิดหลักของวันท่องเที่ยวโลก ปีพ.ศ. 2559 ไว้ว่า การท่องเที่ยวหรือการเดินทางคือ สิทธิของประชาชนทุกคน เราจึงต้องร่วมกันทำให้การท่องเที่ยว มีความเหมาะสมกับคนทุกวัยทุกกลุ่ม ซึ่งจะต้องมีการวางแผนและการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับประเทศไทย มีประเด็นเรื่องการท่องเที่ยว หลากหลายด้าน ทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงการแพทย์และสุขภาพ รัฐบาล จึงมีการกำหนดการพัฒนาเขตพื้นที่ท่องเที่ยวเพิ่มเติม โดยการมุ่งเน้นเชื่อมโยง สถานที่ท่องเที่ยวให้สามารถท่องเที่ยวต่อเนื่องได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความพร้อม และขับเคลื่อนให้ประเทศไทย เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก ส่งเสริมด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและกระจายรายได้ไปสู่ประชาชน อย่างยั่งยืน ตามวิสัยทัศน์แผนพัฒนาท่องเที่ยวแห่งชาติ ภายใต้ยุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศ 20 ปี (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559)

ดังนั้น การพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวสำหรับทุกคน จึงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมากในสังคมปัจจุบัน โดยเน้นที่การสร้างสภาพแวดล้อมและสถานที่ท่องเที่ยว ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมสำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นคนพิการ คนสูงอายุ หรือบุคคลทั่วไป (ขจิต เมตตาเมธา, 2566) ซึ่งมีหลักการสำคัญ 7 ประการ ได้แก่

(1) มีความเท่าเทียมกันในการใช้ประโยชน์ (Equitable use) เป็นการออกแบบที่ยึดหลักความเท่าเทียมกันในการใช้งาน เพื่อให้ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกนี้ได้อย่างเสมอภาค เช่น การออกแบบเคาน์เตอร์ให้บริการของหน่วยงานต่างๆ ที่มีความสูงต่างระดับ เพื่อให้ผู้จรดเข็นหรือเด็กสามารถใช้งานได้สะดวก

(2) มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน (Flexibility in use) เป็นการออกแบบที่รองรับผู้ใช้งานที่มีความหลากหลาย ให้ใช้ได้เหมือนกัน เช่น อุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก ควรออกแบบให้มีความยืดหยุ่นต่อการใช้งาน ทั้งผู้ที่ถนัดมือซ้ายและมือขวา หรือสามารถปรับรูปแบบตามความสูงได้

(3) มีความเรียบง่ายและใช้งานง่าย (Simple and intuitive to use) เป็นการออกแบบที่ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นง่ายต่อการเข้าใจ โดยไม่คำนึงถึงประสบการณ์และระดับความรู้ความสามารถของผู้ใช้ ว่ามีความรู้ระดับใด ทำให้ผู้ใช้งานสามารถใช้งานได้ง่าย

(4) ข้อมูลชัดเจน (Perceptible information) เป็นการออกแบบที่ทำให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูลได้เหมือนกัน สามารถสื่อสารข้อมูลที่จำเป็นกับผู้ใช้ และปราศจากข้อจำกัดของผู้มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัส โดยการใช้อัญลักษณ์ ใช้พื้นผิวต่างสัมผัส หรือใช้สีสันที่โดดเด่นสะดุดตา และการแนะนำการใช้งานด้วยสื่อที่หลากหลาย

(5) ป้องกันความผิดพลาดได้ (Tolerance for error) เป็นการออกแบบที่คำนึงความปลอดภัยของผู้ใช้ โดยลดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆ ที่

อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ตั้งใจ เช่น การออกแบบทางลาดให้มีราวจับ มีจุดพัก และเบรลล์บล็อก เพื่อความปลอดภัย

(6) ช่วยผ่อนแรงได้ (Low physical effort) เป็นการออกแบบที่เน้นให้ผู้ใช้งานไม่ต้องออกแรงมาก สะดวกต่อการใช้งานแม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกาย เช่น ก้อนน้ำที่เปิด-ปิดง่าย ด้วยการยกขึ้นและกดลง

(7) ขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสม (Size and space for approach and use) เป็นการออกแบบให้มีขนาดที่เหมาะสม และมีพื้นที่สำหรับการเข้าถึงและการใช้งานที่เพียงพอ เช่น ขนาดของห้องน้ำสำหรับผู้พิการที่ออกแบบให้เหมาะสมต่อการใช้รถเข็น มีขนาดพื้นที่เพียงพอสำหรับการหมุน หรือกลับรถเข็นได้ภายในห้องน้ำ

3. แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development)

การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นคำที่ใช้กันมากในการพัฒนาประเทศ มีการให้คำนิยามแตกต่างกันไปตามการแปลความของประเทศต่างๆ ประเทศไทยได้นำแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาปรับใช้ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) รัฐบาลได้เน้นการพัฒนาคนให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางการพัฒนาประเทศที่ยึดแนวคิด “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เป็นปรัชญานำทางในการบริหารประเทศโดยยึดหลักทางสายกลาง มุ่งการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน สู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาประเทศแบบองค์รวม โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนอย่างถาวร (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2562)

ดังนั้น เมื่อนำเอาการพัฒนาอย่างยั่งยืน มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) จึงหมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งยังต้องสามารถสร้างผลประโยชน์ให้กับชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย แนวคิดนี้ถูกนำเสนอโดยองค์การสหประชาชาติในฐานะหนึ่งในเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals [SDGs]) ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในด้านการลดความเหลื่อมล้ำ (Reducing inequality) จึงได้มีการผสมผสานแนวคิดอารยสถาปัตย์ให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสามารถเข้าถึงได้สำหรับทุกคน การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการใช้พลังงาน และสร้างสภาพแวดล้อมที่คงทน คือแนวทางที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

4. กรณีศึกษาจากต่างประเทศ

การศึกษากรณีตัวอย่างจากประเทศที่ประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาอารยสถาปัตย์รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย จะช่วยให้ประเทศไทยมีอารยสถาปัตย์ที่ทุกคนสามารถใช้งานได้อย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน หรือเพื่อรองรับการท่องเที่ยวให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ในระยะยาว ขอยกตัวอย่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาอารยสถาปัตย์ ดังนี้

4.1 ประเทศญี่ปุ่น เป็นหนึ่งในประเทศที่มีการนำอารยสถาปัตย์มาใช้ในการออกแบบเมืองและสถานที่ท่องเที่ยวมากที่สุด โดยเฉพาะในเมืองโตเกียว ที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานรองรับผู้พิการและผู้สูงอายุอย่างครบถ้วน เมื่อปี ค.ศ. 1994 ญี่ปุ่นได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับอาคารสำหรับผู้พิการและทุพพลภาพออกมาใช้ จึงมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

ให้คนทุกกลุ่มเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ไม่ว่าจะเป็นอาคารสำนักงาน ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงแรม ระบบขนส่งมวลชน สถานที่สำคัญต่างๆ เช่น ห้องน้ำ เอนกประสงค์ที่มีอยู่ทุกที่ การบริการขนส่งที่สะดวกสบาย เบรลล์บล็อก (Braille block) ทางเดินผู้พิการทางสายตา ทางลาด ทางเท้าที่ไล่ขั้นต่างระดับ (Stepless) เป็นต้น โดยอารยสถาปัตย์เหล่านี้อยู่เบื้องหลังการใช้ชีวิตประจำวัน ของชาวญี่ปุ่น ที่ออกแบบโดยคิดคำนึงถึงคนหลากหลายกลุ่มให้ใช้งานได้ง่าย ซึ่งมีผลทำให้นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวญี่ปุ่นได้อย่างสะดวกสบายราบรื่นในทุกพื้นที่อีกด้วย (โบท JapanPerspective, 2562)

4.2 ประเทศสิงคโปร์ เป็นอีกหนึ่งประเทศต้นแบบในภูมิภาคอาเซียน ที่ส่งเสริมอารยสถาปัตย์รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล แม้ประเทศสิงคโปร์จะเป็นประเทศขนาดเล็กที่มีประชากรเพียงแค่ 5.5 ล้านคน ทว่าสิงคโปร์ก็ยังสามารถเป็นผู้นำในภูมิภาคอาเซียนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน รวมถึงเรื่องการออกแบบอารยสถาปัตย์ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เสริมสร้างความสุข สะดวก ปลอดภัย ให้กับคนทุกวัยในครอบครัว และเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลได้เป็นอย่างดี โดยมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่คำนึงถึงการเข้าถึงของคนทุกกลุ่ม เช่น การสร้างทางลาดในสถานที่สาธารณะ ทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา ห้องสุขาสำหรับผู้ใช้รถเข็น ทั้งในตัวอาคาร สนามบินและสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ รวมทั้งระบบขนส่งมวลชนให้เหมาะสมกับผู้ใช้รถเข็นที่สะดวกมากขึ้น (Nation TV, 2562)

นอกจากนี้ ยังมีประเทศอื่นๆ ที่ให้ความสำคัญกับอารยสถาปัตย์ เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา สวีเดน และออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐานการออกแบบที่เป็นมิตรกับคนทั้งมวลในระดับประเทศ ความสำคัญของการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในระดับสากลนี้ ช่วยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสถานที่และบริการต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียม และส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลได้อย่างยั่งยืน

ความสำคัญของการพัฒนาอารยสถาปัตย์

การพัฒนาอารยสถาปัตย์ ได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นในปัจจุบัน นอกจากเพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันสำหรับคนทุกกลุ่มแล้ว ยังสามารถตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับทุกคนอีกด้วย แนวคิดนี้ได้ถูกกำหนดให้เป็นกติกาสากลของโลกทั้งในปัจจุบันและอนาคต ที่มุ่งเน้นการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้งานได้อย่างสะดวก ปลอดภัย และเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ที่มีความต้องการพิเศษอื่นๆ อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่และเป็นมิตรกับทุกคน และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยมีความสำคัญดังนี้

1. ส่งเสริมความเท่าเทียมและลดความเหลื่อมล้ำ การออกแบบที่เป็นมิตรกับคนทั้งหมด จะช่วยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียม เสริมสร้างความสุขและความเสมอภาคให้เกิดขึ้น อีกทั้งยังสามารถขยายกลุ่มนักท่องเที่ยวได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น เหตุผลคือเมื่อแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถรองรับคนทุกกลุ่มได้ ก็จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ผู้สูงอายุและคนพิการ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2564)

2. ยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว และส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศ การนำอารยสถาปัตย์มาประยุกต์ใช้ในแหล่งท่องเที่ยว จะสามารถยกระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานสูงขึ้น มีความสะดวก ปลอดภัย และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นับว่า อารยสถาปัตย์เป็นเครื่องมือที่ช่วยเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเพื่อให้ทุกคนสามารถท่องเที่ยวได้อย่างมีความสุข การมีแหล่งท่องเที่ยวที่รองรับคนทุกกลุ่ม เป็นการสะท้อนถึงความใส่ใจในสิทธิและความเสมอภาคของพลเมือง เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศ และ

เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2563)

แนวทางการพัฒนาและประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ เพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย

การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะการดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ประเทศไทยยังมีช่องว่างที่ต้องพัฒนาและปรับปรุง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความสะดวกในการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือผู้ที่มีข้อจำกัดด้านร่างกาย เพื่อให้การพัฒนาและการประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ในประเทศไทยสามารถรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดแนวทางการพัฒนาที่สร้างสรรค์และยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของทุกกลุ่ม รวมถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมของประเทศ มีแนวทางดังนี้

1. **แนวทางการพัฒนาอารยสถาปัตย์เพื่อการท่องเที่ยวในประเทศไทย** มีความจำเป็นต้องดำเนินการตั้งแต่การพัฒนากฎหมายและนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไปพร้อมๆ กับการพัฒนาสถานที่ การให้บริการ การสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจ รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจเพื่อกระตุ้นให้เกิดการลงทุนในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

1.1 **การพัฒนากฎหมายและนโยบาย (Legal and policy framework)** การพัฒนาอารยสถาปัตย์ในสถานที่ท่องเที่ยว ควรเริ่มต้นจากการปรับปรุงกฎหมาย นโยบาย ข้อบังคับ และมาตรฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง โดยการทบทวนแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐใน

การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง กำหนดบทบาท และความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน ประชาสัมพันธ์ เสริมสร้างความเข้าใจในระเบียบและกฎหมายด้านการท่องเที่ยว เพื่อสนับสนุนการออกแบบที่เข้าถึงได้และเป็นมิตรกับทุกคน (ประกาศ ปาวา ทองสว่าง, 2565)

1.2 การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้ (Accessible tourism development) การออกแบบ พัฒนา และปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว ให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมเป็นหัวใจของการพัฒนาอารยสถาปัตย์ แนวทางนี้ควรประกอบด้วย (1) การสร้างเส้นทางที่เข้าถึงได้ เส้นทางสำหรับผู้ที่มีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหว เช่น ทางเดินสำหรับรถเข็นและลิฟต์ที่เข้าถึงได้ รวมถึงการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้สามารถรองรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และครอบครัวที่มีเด็กเล็กได้อย่างปลอดภัย (2) การติดตั้งสัญลักษณ์และป้ายที่ชัดเจน ป้ายบอกทางและข้อมูลต่างๆ ควรมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย ทั้งในรูปแบบตัวอักษร ภาพ และสัญลักษณ์ รวมถึงการใช้อักษรเบรลล์หรือสัญลักษณ์ที่เข้าใจได้สำหรับผู้พิการทางการมองเห็น (3) ห้องน้ำและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ห้องน้ำสาธารณะในสถานที่ท่องเที่ยวควรได้รับการออกแบบให้เข้าถึงได้ และใช้งานง่ายสำหรับทุกคน โดยควรมีพื้นที่กว้างเพียงพอสำหรับรถเข็น และมีอุปกรณ์ช่วยจับที่ปลอดภัยและเหมาะสม

1.3 การพัฒนาการให้บริการด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตร (Inclusive tourism services) นอกจากการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพแล้ว การให้บริการด้านการท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการปรับปรุง เพื่อให้เป็นมิตรกับทุกกลุ่มนักท่องเที่ยว ได้แก่ (1) การฝึกอบรมบุคลากร ทั้งผู้ประกอบการและพนักงานในภาคการท่องเที่ยว ควรได้รับการฝึกอบรมในเรื่องการให้บริการที่รองรับผู้พิการและผู้สูงอายุ เช่น การช่วยเหลือทางกายภาพและการให้ข้อมูลที่เข้าใจง่าย (2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ควรมีการพัฒนาระบบขนส่งที่เข้าถึงได้ เช่น รถโดยสารที่มีทางขึ้นสำหรับรถเข็น

และระบบการให้บริการที่อำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

1.4 การสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจ (Awareness and education) การสร้างความตระหนักรู้ในสังคม ส่งเสริมและรณรงค์ให้มีการศึกษา เพื่อสร้างแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันในการส่งเสริมการรับรู้ เกี่ยวกับความสำคัญของการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล ซึ่งแนวทางนี้สามารถทำได้โดย (1) การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักรู้ โดยการจัดงานอบรมสัมมนา เกี่ยวกับอารยสถาปัตย์สำหรับผู้ประกอบการการท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจและสร้างแรงบันดาลใจในการปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว (2) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลและด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านสื่อมวลชน เช่น เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล อีกทั้งยังสามารถเพิ่มโอกาสการจ้างงานคนพิการและบุคคลวัยเกษียณ พร้อมทั้งจัดทำและเผยแพร่คู่มืออารยสถาปัตย์ การออกแบบที่เป็นมิตรกับคนทั้งมวลในรูปแบบที่ทันสมัย เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในสังคมให้ได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2563) ทั้งนี้ การเน้นถึงประโยชน์ของการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่เข้าถึงได้ ไม่เพียงแต่จะสร้างความสะดวกสบายแก่ผู้สูงอายุหรือผู้พิการเท่านั้น แต่ยังส่งผลดีต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอีกด้วย

1.5 การสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ (Economic incentives) เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอารยสถาปัตย์ และการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ให้เกิดเป็นรูปธรรมต้องอาศัยการบูรณาการ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างแรงจูงใจโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจเพื่อกระตุ้นให้เกิดการลงทุนในเรื่องนี้ ได้แก่ (1) การมอบเงินสนับสนุน โดยเฉพาะงบประมาณจากภาครัฐที่เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ ในการสนับสนุนให้กับธุรกิจท่องเที่ยวหรือชุมชนท้องถิ่น ที่มีความต้องการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกตามแนวทาง

อารยสถาปัตย์ (2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งประเทศไทยมีเทศกาลที่หลากหลายตลอดทั้งปี การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ผนวกแนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลเข้าไปด้วย จะเป็นการดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม และยังส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนท้องถิ่นอีกด้วย

2. แนวทางการประยุกต์ใช้แนวคิดอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย

การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะการดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีความหลากหลาย ใดๆก็ตาม เมื่อกล่าวถึงการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ประเทศไทยยังมีช่องว่างที่ต้องพัฒนาและปรับปรุง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและความสะดวกในการเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือผู้ที่มีข้อจำกัดด้านร่างกาย ปัจจุบันสถานการณ์การพัฒนาอารยสถาปัตย์ในประเทศไทยยังคงเผชิญกับความท้าทายในมิติต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 มิติการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Accessibility)

แม้ประเทศไทยจะมีการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง แต่การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มยังคงเป็นปัญหาอยู่ โดยเฉพาะผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น การขาดทางลาดสำหรับรถเข็น ห้องน้ำสำหรับผู้พิการ หรือสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งที่ยังไม่มีบริการที่เข้าถึงได้สำหรับผู้พิการ ตัวอย่างเช่น สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งโบราณสถานบางแห่ง ที่ยังไม่มีมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้รองรับทุกคน ที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาอารยสถาปัตย์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวมากขึ้น แต่ยังมีอุปสรรคในด้านการบังคับใช้กฎหมายและข้อกำหนดเกี่ยวกับการออกแบบสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งอาจต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกคน

ประโยชน์ของความสามารถในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่จะส่งผลต่อผู้พิการเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปยังกลุ่มบุคคลที่ต้องประสบกับปัญหาด้านอุปสรรคในการเข้าถึงพื้นที่ การใช้งาน และการเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ เด็ก ครอบครัว หญิงมีครรภ์ และผู้ที่มีความทุพพลภาพชั่วคราว รวมถึงกลุ่มบุคคลอื่นๆ ที่โดยท้ายที่สุดแล้ว ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของชีวิตมนุษย์ต่างก็ต้องการสิ่งแวดล้อม สินค้า และบริการที่สะดวกสบายต่อการเข้าถึงด้วยกันทั้งสิ้น (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2565)

2.2 มิติข้อจำกัดทางด้านกฎหมายและนโยบาย (Legal and policy challenges) ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งระบุถึงสิทธิของคนพิการในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวและบริการสาธารณะ อย่างไรก็ตาม การบังคับใช้นโยบายดังกล่าวยังไม่เข้มงวด และไม่มี การตรวจสอบหรือการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้การพัฒนาอารยสถาปัตย์ในสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งยังไม่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ในภาคการท่องเที่ยว ยังไม่มีการออกกฎหมายหรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการส่งเสริมการออกแบบที่สอดคล้องกับอารยสถาปัตย์ในสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งทำให้การพัฒนาและปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวที่มีอยู่ต้องดำเนินการอย่างล่าช้า

ที่ผ่านมา มีเพียงโครงการพัฒนาของหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดโครงการ “ททท. ทัวร์อารยสถาปัตย์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล” (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) และ โครงการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับมูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล จัดทำโครงการ “ส่งเสริมอารยสถาปัตย์หรือ Friendly design ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อรองรับสังคมสูงอายุ” พร้อมเปิดพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับประชาชน

กลุ่มเปราะบางให้สามารถเข้าถึงงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ภายใต้แนวคิดการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววัฒนธรรมเพื่อคนทั้งมวล (Cultural tourism for all) (ไทยรัฐออนไลน์, 2566)

2.3 มิติการรับรู้และความเข้าใจในแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม (Awareness of universal design) ความตระหนักรู้และความเข้าใจในแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม ยังคงเป็นปัญหาสำคัญในประเทศไทย ผู้ประกอบการในภาคการท่องเที่ยวบางส่วน อาจไม่เข้าใจถึงความสำคัญของการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่เข้าถึงได้ หรืออาจมองว่าการลงทุนในการปรับปรุงอารยสถาปัตยกรรมเป็นต้นทุนที่สูง โดยที่ยังไม่เห็นถึงประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่สามารถสร้างขึ้นได้จากการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล แม้จะมีการจัดการสัมมนาและอบรมในเรื่องการออกแบบอารยสถาปัตยกรรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ยังไม่แพร่หลายในกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวในวงกว้าง ทำให้การนำแนวคิดอารยสถาปัตยกรรมไปใช้ยังไม่ครอบคลุมในสถานที่ท่องเที่ยวทุกประเภท เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล จัดกิจกรรมหุดอารยสถาปัตย์พบเมล็ดพันธุ์ใหม่ ครั้งที่ 4 เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ เรื่องการออกแบบที่เป็นมาตรฐานสากลและเป็นมิตรกับคนทั้งมวลมากขึ้น (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565)

ถึงแม้สถานการณ์การพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ยังคงมีความท้าทาย แต่ก็มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งได้ดำเนินการในเรื่องนี้แล้ว อาทิ อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม จังหวัดชัยภูมิ มีการปรับปรุงพื้นที่เพื่อให้ผู้พิการและผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ โดยเฉพาะการสร้างทางเดินไม้ที่เป็นมิตรกับรถเข็นและมีการจัดทำห้องน้ำที่สอดคล้องกับมาตรฐานอารยสถาปัตย์ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการปรับปรุงเส้นทางเข้าชมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้สามารถรองรับผู้พิการ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น อุปกรณ์แปลภาษามือสำหรับผู้บกพร่องทางการได้ยิน

ตัวอย่างของความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยว เหล่านี้ ยังสามารถเป็นต้นแบบให้กับสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ในประเทศไทยได้อีกด้วย

3. สถานการณ์ด้านอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย

จากแนวทางการพัฒนาและการประยุกต์ใช้ในมิติต่างๆ ประกอบกับการศึกษาแนวทางจากประเทศที่ประสบความสำเร็จ เป็นการเรียนรู้ถึงการนำทฤษฎีและแนวคิดมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยเพื่อพัฒนาอารยสถาปัตย์และการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการของทุกกลุ่มได้อย่างเหมาะสม โดยเริ่มจากการขนส่งสาธารณะที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในเขตเมืองจนถึงแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้การส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องดังกล่าวนี้มากขึ้น เช่น บริษัทระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ผู้ให้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอส ที่ผลักดันและส่งเสริมการประยุกต์ใช้แนวคิดให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย และทุกสภาพร่างกายเข้าถึงการให้บริการที่ได้รับประโยชน์อย่างสะดวก ปลอดภัยและเท่าเทียม ได้แก่ การเดินทางฟรีสำหรับผู้โดยสารที่แสดงบัตรประจำตัวคนพิการ ทุกสถานีจะมีลิฟต์โดยสาร ทางลาดรถเข็น และเจ้าหน้าที่นำทางสำหรับผู้พิการด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “สังคมดี สุขภาพดี สภาพแวดล้อมดี ท่องเที่ยวดี การออกแบบดี คุณภาพชีวิตดี” ของรางวัล “Friendly Design Awards 2024” ประเภท ขนส่งมวลชนเพื่อคนทั้งมวล ในงาน Thailand Friendly Design Expo 2024: มหกรรมอารยสถาปัตย์ นวัตกรรมสุขภาพ และการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ครั้งที่ 8 เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2567 (ฐานเศรษฐกิจ, 2567)

นอกจากนี้กลุ่มบริษัทสยามพิวรรธน์ ผู้พัฒนาอสังหาริมทรัพย์และธุรกิจค้าปลีกที่มีชื่อเสียงระดับโลก อาทิ สยามพารากอน สยามเซ็นเตอร์ สยามดิสคัฟเวอรี ไอคอนสยาม และสยาม พรีเมียม เอาท์เล็ต กรุงเทพ ได้เป็นผู้นำในการพัฒนาและประยุกต์ใช้อารยสถาปัตย์ ภายใต้แนวคิดความเท่าเทียม

และการมีส่วนร่วม ด้วยการออกแบบศูนย์การค้าภายใต้แนวคิดหลักด้าน อารยสถาปัตยกรรม ซึ่งได้รับ 5 รางวัลเกียรติยศ Friendly Design Awards 2024 ด้วยเช่นกัน ซึ่งถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวบนเขตเมืองที่มีการพัฒนาการ ออกแบบเพื่อทุกคนในระดับสูงอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย ที่อำนวยความสะดวกให้กับผู้คนที่มวลเข้าถึงสถานที่ได้อย่างสะดวกสบาย ปลอดภัย ทั้งถึง และเท่าเทียม (MGR online, 2567)

สำหรับการประยุกต์ใช้กับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประเทศไทยได้นำร่องโครงการอารยสถาปัตยกรรมในอุทยานแห่งชาติเมื่อปี.ศ. 2563 จำนวน 2 แห่งแรกของไทย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย และ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จากนั้นเป็นต้นมาก็มีการพัฒนาโครงการอารยสถาปัตยกรรมในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทั้งหมดทั่วประเทศ เช่น อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จ.เชียงใหม่ อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตน์ธารา-หมู่เกาะพีพี เป็นต้น ปัจจุบัน อุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย มีทางลาดสำหรับรถเข็นอยู่หลายจุด มีห้องน้ำสำหรับผู้พิการ 2 แห่ง มีศูนย์รักษาความปลอดภัย เพื่อให้ผู้พิการสามารถแจ้งเหตุหรือขอความช่วยเหลือได้สะดวก มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้พิการสามารถสอบถามข้อมูลในด้านต่างๆ ได้สะดวก และยังมีเส้นทางขึ้นไปชมน้ำตก ซึ่งทำเป็นทางลาดสำหรับให้ผู้พิการเข็นสามารถขึ้นไปชมวิวน้ำตกได้ถึงชั้นที่ 4 และจุดชมวิวที่ข้ามไปทางฝั่งจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้ยังมีรถเข็นวีลแชร์ไว้ให้บริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย ในอนาคตทางอุทยานมีโครงการ จะทำทางลาดที่สามารถเข้าไปสัมผัสกับน้ำตกได้เลย รวมถึงจะมีการสร้าง บ้านพักสำหรับผู้พิการที่มีการออกแบบที่ช่วยอำนวยความสะดวกได้อย่างเต็มที่ ผลจากการมีเส้นทางอารยสถาปัตยกรรมในอุทยาน เจ้าหน้าที่ทุกคนต้องเรียนรู้เพิ่มเติม เนื่องจากผู้มาใช้งานแต่ละคนมีความพิการแต่ละส่วนไม่เหมือนกัน หรือ ถ้าเป็นผู้สูงอายุก็จะให้ความช่วยเหลือที่แตกต่างกัน โดยเรียนรู้จากคนที่มาใช้งานเป็นหลัก ดูว่านักท่องเที่ยวต้องการความช่วยเหลือแบบไหน เจ้าหน้าที่จะคอยสอบถามนักท่องเที่ยวว่าอยากให้ช่วยแบบไหน โดยทุกจุดจะมีเจ้าหน้าที่

คอยดูแลให้ความช่วยเหลือ และมีป้ายสื่อความหมายให้ข้อมูลที่ชัดเจน หลังการเปิดใช้เส้นทางลาดสำหรับผู้พิการในพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกเจ็ดสาวน้อย ทำให้มีนักท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ทั้งนักท่องเที่ยวที่ใช้รถเข็น ซึ่งไม่ได้มีเฉพาะแค่ผู้พิการเท่านั้น แต่ยังมีผู้สูงอายุ รวมถึงเด็กๆ ที่พ่อแม่นำลูกใส่รถเข็นเด็กมาด้วย (ปิ่น บุตรี, 2563)

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมในภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทยสามารถรองรับและตอบสนองต่อความต้องการของการท่องเที่ยวสำหรับคนทุกกลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เนื่องจากแนวคิดอารยสถาปัตยกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความเท่าเทียม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐต้องเข้ามากำกับดูแลในเรื่องของการใช้กฎหมายการจัดสรรงบประมาณ และการส่งเสริมความร่วมมือ ดังนี้

1.1 การบังคับใช้กฎหมาย ควรส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายและมาตรฐานของอารยสถาปัตยกรรมอย่างเข้มงวด เพื่อให้การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวสอดคล้องกับแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม ควรมีการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งกำหนดบทลงโทษสำหรับสถานที่ที่ไม่ปฏิบัติตามมาตรฐาน เช่น การตรวจสอบโครงสร้างพื้นฐาน ทางเดินสำหรับรถเข็น ห้องน้ำที่เข้าถึงได้ และสัญลักษณ์ที่ชัดเจน เพื่อให้แน่ใจว่าสถานที่ท่องเที่ยวสามารถรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มได้ตามนโยบาย

1.2 การจัดสรรงบประมาณ รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมในสถานที่ท่องเที่ยว โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม นอกจากนี้ ควรให้สิทธิประโยชน์ทางธุรกิจแก่ผู้ประกอบการที่ลงทุนในการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรม เช่น การลดหย่อนภาษี

หรือการมอบเงินสนับสนุนแก่ธุรกิจท่องเที่ยวที่พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ เป็นต้น

1.3 การส่งเสริมความร่วมมือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่นในการการพัฒนาอารยสถาปัตย์ควรร่วมมือกัน โดยรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนในการออกนโยบายและจัดหาทรัพยากร ภาคเอกชนช่วยในด้านการลงทุนและการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องกับนโยบาย ส่วนชุมชนท้องถิ่นก็มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลและร่วมออกแบบสถานที่ท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติทุกภาคส่วน สามารถประยุกต์ใช้แนวคิดด้านอารยสถาปัตย์ในพื้นที่ท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปฏิบัติได้ดังนี้

2.1 การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในภาคการท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน บุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวควรได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการให้บริการที่รองรับผู้พิการและผู้สูงอายุ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยในการอำนวยความสะดวก เช่น การช่วยเหลือทางด้านกายภาพ การให้ข้อมูลที่ชัดเจนและเหมาะสม นอกจากนี้ หน่วยงานด้านการศึกษาและการฝึกอบรมในสาขาการท่องเที่ยว ควรบรรจุหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับอารยสถาปัตย์ และการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล เพื่อให้คนรุ่นใหม่เกิดความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดนี้

2.2 การสร้างความตระหนักรู้ เพื่อเพิ่มการรับรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ควรมีการจัดแคมเปญรณรงค์ผ่านสื่อสาธารณะและสื่อออนไลน์ เช่น การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของอารยสถาปัตย์ในรูปแบบที่ทันสมัย และประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับสังคมและเศรษฐกิจ การสร้างความตระหนักรู้ในหมู่ประชาชนทั่วไป จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และทำให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืนมากขึ้น

2.3 การสร้างเครือข่าย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับนานาชาติ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับประเทศอื่นๆ ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการพัฒนาอารยสถาปัตย์ จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถนำแนวปฏิบัติที่ดีมาปรับใช้ได้ เช่น ประเทศญี่ปุ่น สวีเดน หรือออสเตรเลีย จะช่วยให้ประเทศไทยสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การสนับสนุนการวิจัย บริการวิชาการ และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อการออกแบบอารยสถาปัตย์เป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญ ที่สามารถทำให้เกิดนวัตกรรมทั้งในด้านการออกแบบและการใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างความสะดวกสบายและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เช่น การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) การสั่งงานด้วยเสียง การใช้ Remote control การตั้งเวลาให้อุปกรณ์ทำงานโดยอัตโนมัติ หรือ Internet of Things (IoT) ในการพัฒนาบริการที่เข้าถึงได้สำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ สิ่งเหล่านี้จะช่วยเพิ่มความสะดวกและสร้างประสบการณ์ที่ดีสำหรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม

บทสรุป

การพัฒนาอารยสถาปัตย์ ที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนนี้ นับว่ามีความสำคัญในมิติของการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในภาพรวมทั้งหมด โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ถือเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีความครอบคลุมในหลายด้าน เป็นการเปิดโอกาสในการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่เท่าเทียมและเข้าถึงได้สำหรับทุกคน โดยเฉพาะในสังคมที่มีความหลากหลายและการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวแล้วสำหรับประเทศไทย การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล ไม่ได้เป็นเพียงการสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวให้กับผู้พิการและผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังเป็นการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งในบทความนี้ได้กล่าวถึง ความสำคัญของอารยสถาปัตย์และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

โครงสร้างพื้นฐาน และบริการที่รองรับการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล แนวทาง การพัฒนาอารยสถาปัตย์ที่ครอบคลุมตั้งแต่การปรับปรุงกฎหมาย การออกแบบ สถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้ การพัฒนาการให้บริการการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับ ทุกกลุ่ม การฝึกอบรมบุคลากร การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีและการส่งเสริมการรับรู้ ผ่านการขับเคลื่อนโครงการ ภายใต้งานที่เกี่ยวเนื่องในทุกภาคส่วน เพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีความ ยั่งยืนและสร้างประโยชน์ให้กับสังคมโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ องค์การการท่องเที่ยวโลก ในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ตระหนักถึง ความเท่าเทียมในด้านการให้บริการ และโอกาสสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว มากขึ้น (United Nations World Tourism Organization [UNWTO], 2013)

ความสำเร็จของการพัฒนาอารยสถาปัตย์ในภาคการท่องเที่ยวของ ประเทศไทย จะเกิดเห็นผลเป็นรูปธรรมได้นั้น ต้องอาศัยการบูรณาการจาก ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาครัฐในการกำหนดนโยบาย การบังคับใช้กฎหมาย และการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า ส่วนภาคเอกชนจะอยู่ในรูปแบบของ การลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับ และชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วม ออกแบบพื้นที่ท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้เยี่ยมชม โดย ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านนี้จะช่วยให้การท่องเที่ยว ของไทย สามารถเติบโตอย่างต่อเนื่องและรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่หลากหลายได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การพัฒนาอารยสถาปัตย์จึงไม่ใช่เป็นเพียง แค่การตอบโจทยด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้าง สังคมที่น่าอยู่ เป็นธรรม และยั่งยืน โดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและสิทธิของทุกคน ในการเข้าถึงการเดินทางท่องเที่ยวและประสบการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียม กันอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2559). *วันท่องเที่ยวโลก 2559 "การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลเข้าถึงอย่างเท่าเทียม"*. <https://www.mots.go.th/News-view.php?nid=7983>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. <https://www.mots.go.th/download/Research/ProjectToPromoteSustainableTourism.pdf>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). *ททท. ทวีร์อารยสถาปัตย์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล กรุงเทพฯ – ขอนแก่น*. <https://www.mots.go.th/news/1001560>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, กรมพลศึกษา. (2561). *มาตรฐานอุปกรณ์ สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกทางนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุ. คลังสื่อประชาสัมพันธ์ กรมสนับสนุนการบริการสุขภาพ*. <https://prgroup.hss.moph.go.th/attachments/article/707/ebook01.pdf>
- กองสถิติพยากรณ์. (2567). *11 กรกฎาคม...วันประชากรโลก 2567*. NSO ขวนอ่าน. <https://www.nso.go.th/public/e-book/NSOLetsRead/population.html>
- กัลยา สว่างคง. (2564). *นักท่องเที่ยวคนพิการ ความท้าทายใหม่ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย*. Techsauce Team. <https://techsauce.co/saucy-thoughts/disabled-society-aging-society-travel>
- ขจิต เมตตาเมธา. (2566). *การออกแบบเพื่อมวลชน Universal Design. คลังความรู้ SciMath*. <https://www.scimath.org/article-technology/item/12879-universal-design>
- ฐานเศรษฐกิจ. (2567). *“รถไฟฟ้าบีทีเอส” รับรางวัล Friendly Design Awards 2024*. <https://www.thansettakij.com/pr-news/news/general-news/614813>

- ไทยรัฐออนไลน์. (28 มกราคม 2566). *เดินหน้า..อารยสถาปัตย์ (Friendly Design) ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. Thairath Online. <https://www.thairath.co.th/lifestyle/2614173>
- โบ๊ท JapanPerspective. (2562). *Universal Design ในญี่ปุ่นที่วินวินทั้งผู้ออกแบบและผู้ใช้งาน*. Kiji. <https://kiji.life/universal-design-japan>
- ปิ่น บุตรี. (2563). *มิติใหม่ “น้ำตกเจ็ดสาวน้อย” แหล่งท่องเที่ยวเพื่อผู้พิการ นำร่องอารยสถาปัตย์แห่งแรกในอุทยานแห่งชาติ*. MGR online. <https://mgronline.com/travel/detail/9630000019902>
- ประกาศ ปาวา ทองสว่าง. (2565). *การพัฒนาการจัดการอารยสถาปัตย์ตามนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลของโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (EEC) [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]* บัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. DSpace at Silpakorn University. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/4490/1/60604801.pdf>
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2565). *“ทูตอารยสถาปัตย์พบเมล็ดพันธุ์ใหม่ ครั้งที่ 4”* ย้ำจุดยืน “ธรรมศาสตร์” เมืองอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล. <https://tu.ac.th/thammasat-170865-exchange-knowledge-universal-design>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2563). *คู่มืออารยสถาปัตย์ การออกแบบที่เป็นมิตรกับคนทั้งมวล*. <https://www.thaihealth.or.th/?p=137350>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (26 พฤศจิกายน 2563). *Friendly Design ท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียม*. <https://shorturl.asia/oNQZ1>

- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2564). *ความหมายของ Tourism for All การท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล*. <https://www.dasta.or.th/th/article/695>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2565). *คู่มือการเข้าถึงทางการท่องเที่ยวสำหรับคนทั้งมวล หลักการ เครื่องมือ และแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ*. https://www.dasta.or.th/uploads/file/202210/1666863822_d3a7abb6d7cfc0c1fa53.pdf
- MGR online. (2567). *กลุ่มบริษัทสยามพิวรรธน์ รับ 5 รางวัลเกียรติยศ Friendly Design Awards 2024 ตอกย้ำผู้นำจุดหมายปลายทางระดับโลกที่เป็นมิตรกับคนทั้งมวล*. <https://mgronline.com/business/detail/9670000119751>
- Nation TV. (2562). *"สิงคโปร์" ต้นแบบอารยสถาปัตยกรรมอาเซียน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล*. <https://www.nationtv.tv/news/378731014>
- Salika Knowledge Sharing Space. (18 กันยายน 2565). *แชร์ไอเดียพัฒนาการท่องเที่ยวให้พร้อมสำหรับ 'นักท่องเที่ยวสูงวัย' หัวใจพร้อมลุย*. <https://www.salika.co/2022/09/18/idea-for-aging-society-tourism/>
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2013). *Recommendations on accessible tourism*. <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284415984>
- Woodward, S. (2024). *Ronald Mace and his impact on universal design*. Center for Disability Rights. <https://cdrnys.org/blog/advocacy/ronald-mace-and-his-impact-on-universal-design>

การรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชน
ที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด

Perceptions of Gratitude Among Youth Recovering
from Substance Abuse

Received 17 October 2024

Revised 27 January 2025

Accepted 5 February 2025

นัสรีนทร์ แซ่สะ¹

Natsarin Saesa²

กาญจน์สุนัทธ์ บาลทิพย์³

Karnsunaphat Balthip⁴

นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ⁵

Narit Doungsuwan⁶

วัลภา สุวานกาญจน์⁷

Wallapa Thakan⁸

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบนิเวศของการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรในสังคมสูงวัยผ่านการสร้างเสริมความกตัญญูสู่การมีเป้าหมายชีวิตของเยาวชนกลุ่มเปราะบาง มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบาย

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ปัตตานี ประเทศไทย E-mail: natsarin.s@psu.ac.th

² Assistant Professor, Lecturer of Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani, Thailand.

³ รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย E-mail: quantar.b@psu.ac.th

⁴ Associate Professor Dr., Lecturer of Faculty of Nursing, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Songkla, Thailand.

⁵ รองศาสตราจารย์ ดร., ศูนย์อาสาสมัคร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย E-mail: narit.d@psu.ac.th

⁶ Associate Professor Dr., Volunteers Unit, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Songkla, Thailand.

⁷ ผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษ, ศูนย์อาสาสมัคร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สงขลา ประเทศไทย E-mail: wallapa.t@psu.ac.th

⁸ Specialist of the Volunteers Unit, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus, Songkla, Thailand.

การรับรู้ความกตัญญูของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เยาวชน อายุ 15-25 ปี สัญชาติไทย สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ และมีความยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการการวิจัยจำนวน 16 คน ระยะเวลาการเก็บข้อมูล 6 เดือน ระหว่างเดือนสิงหาคม 2565 ถึง มกราคม 2566 เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ

ผลการศึกษา พบว่า เยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ ได้ให้ความหมายของความกตัญญูไว้ 3 ประการ ได้แก่ (1) การรักตัวเองและไม่ทำร้ายตัวเอง (2) การไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ และ (3) การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่และผู้มีพระคุณ การที่เยาวชนกลุ่มนี้รับรู้ความหมายความกตัญญู เป็นการสร้างเสริมความกตัญญูเพื่อการมีเป้าหมายชีวิตของเยาวชนมีความสำคัญที่จะพัฒนาเยาวชนให้เจริญเติบโต งอกงาม และแบ่งปัน และมีความสามารถในการพัฒนาสังคม ร่วมพัฒนาระบบนิเวศของการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ได้อธิบายการรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างเสริมความกตัญญู เพื่อการมีเป้าหมายชีวิตและการมีสุขภาพที่ดีของเยาวชนกลุ่มนี้

คำสำคัญ: การรับรู้, ความกตัญญู, เยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด

Abstract

This article forms part of a research project on the development of a compassionate coexistence ecosystem in an aging society through nurturing gratitude to promote purpose in the lives of vulnerable youth. The objective of the research was to describe the perception of gratitude among youth who had previously

demonstrated substance abuse behaviors and who were receiving treatment at a Pondok school in Songkhla Province. Inclusion criteria consisted of Thai nationals aged 15 to 25 years who were able to communicate in the Thai language, and who were willing to participate in this study. The data collection was conducted for six months between August 2022 and January 2023. Data were gathered through in-depth interviews and participant and non-participant observation, and subsequently analyzed by modifying Strauss and Corbin's grounded theory.

The results illustrated that perceptions of gratitude among vulnerable youths who previously had substance abuse behaviors and who were receiving treatment at a Pondok school represented three areas: (1) loving yourself and not harming yourself, (2) not making parents feel regret, and (3) repaying gratitude to parents and benefactors.

This study, through demonstrating such perceptions of gratitude among vulnerable youths will benefit stakeholders in developing a gratitude model for enhancing purpose in life and wellbeing.

Keywords: Perceptions, Gratitude, Youth recovering from substance abuse

บทนำ

เด็กและเยาวชน เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญและเป็นอนาคตของประเทศไทย โดยพบว่า ประมาณ 1 ใน 6 ของประชากรโลก เป็นบุคคลที่อยู่ในช่วงเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นวัยแห่งการเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ความคิดสร้างสรรค์ และสติปัญญา เป็นช่วงชีวิตที่มีสุขภาพที่ดี เริ่มมีแผนทีชีวิตหรือเป้าหมายในชีวิต (Sawyer et al., 2012) อย่างไรก็ตาม

จากรายงานสถานการณ์สังคม ประจำปี 2565 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2566) พบว่า จำนวนคดีเด็กและเยาวชน ซึ่งถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศจำแนกตามฐานความผิด พบว่า 3 อันดับคดีที่มีการดำเนินคดีโดยนับผลรวมตั้งแต่ ปี 2562-2564 ดังนี้ คดีเกี่ยวกับยาเสพติด จำนวน 27,177 คดี คดีอื่นๆ (เช่น มีความผิดตาม พ.ร.บ. จราจรทางบก พ.ศ. 2522 หรือ พ.ร.บ. การพนัน พ.ศ. 2478 เป็นต้น) จำนวน 10,173 คดี และคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน จำนวน 6,833 คดี จากสถิติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปัญหา ยาเสพติด เป็นปัญหาที่เด็กและวัยรุ่นกำลังเผชิญ ไม่ว่าจะในฐานะผู้เสพ ผู้ขาย หรือ ทั้งขายทั้งเสพ ปัญหายาเสพติดนี้มาจากหลากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นอยากสู้อยากลอง ความรุนแรงในครอบครัว มีความผิดหวัง สภาพเศรษฐกิจ และชุกกำลัง ชูแรงในการทำงาน เป็นต้น ทำให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเหล่านี้ต้องพึ่งยาเสพติด เพื่อหารายได้ เยียวยาจิตใจ มีแรงในการทำงานและเรียนหนังสือ เมื่อเสพยาเสพติดอย่างสม่ำเสมอจนติด กลายเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมติดสารเสพติด จนถูกจับกุมดำเนินคดี และบางรายเข้าสู่การบำบัดยาเสพติด

ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ เป็นสถานที่สำหรับฟื้นฟูและบำบัดเด็ก และเยาวชนที่มีพฤติกรรมติดสารเสพติด โดยใช้หลักศาสนา ผู้ที่เข้ารับการฟื้นฟูที่อายุน้อยที่สุดคือ 11 ปี และอายุมากที่สุดคือ 58 ปี โดยสาเหตุสำคัญของการติด ยาเสพติดของเด็กและเยาวชน ได้แก่ การมีปัญหาคอครอบครัว การคบเพื่อนที่ เสพสารเสพติด ความผิดหวัง และการอยากเป็นฮีโร่ เป็นต้น จากปรากฏการณ์ ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบาง ความเหลื่อมล้ำ และการไม่มีความภาคภูมิใจต่อตนเองและผู้อื่น อย่างไรก็ตามหากเด็กและเยาวชนได้รับการบ่ม เพาะความภาคภูมิใจ เด็กและเยาวชนทุกคนย่อมมีการเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีพฤติกรรมสุขภาพเชิงบวก และมีเป้าหมายชีวิต ซึ่งการมีเป้าหมายชีวิต จะนำมาซึ่งการสร้างสรรคสิ่งที่ดีและมีคุณค่าทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ซึ่งสะท้อนถึง “การมีชีวิตเพื่อตนเองและผู้อื่นอย่างมีปัญญา” (กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์, 2566) ซึ่งความภาคภูมิใจเป็นแรงจูงใจด้านศีลธรรม เป็นการรับรู้ถึง

ความเมตตา กรุณาที่ได้รับจากบุคคลอื่น และการแสดงออกด้วยความรู้สึก
ขอบคุณต่อบุคคลที่ได้ให้ความเมตตา กรุณา ซึ่งเป็นประสบการณ์เชิงบวกและ
เกิดผลลัพธ์ที่ดีความกตัญญู มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกมีความสุข อิ่มเอมใจ
มีความผูกพัน มีอัตมโนทัศน์ในตนเอง รู้สึกมีคุณค่าในตนเองมีพฤติกรรมเชิง
บวก มองโลกในแง่ดี และมีความพึงพอใจในชีวิต (กาญจนสุนภัส บาลทิพย์,
2566)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจความกตัญญูที่มีในตัวมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะคนคนนั้น
มีพฤติกรรมเชิงบวก หรือเชิงลบ มองว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณค่าในตนเอง กลุ่ม
เยาวชนที่มีพฤติกรรมติดสารเสพติดก็เช่นกัน ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษา
การรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด
กรณีศึกษาปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นการพัฒนาเยาวชน
ที่มีพฤติกรรมติดสารเสพติด ผ่านการสร้างเสริมความกตัญญูสู่การอยู่ร่วมกันใน
สังคมที่เอื้ออาทรและเกื้อกูล

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลัง
รับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้

กรอบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการพัฒนานวัตกรรมเชิงกระบวนการ โดยการดัดแปลง
ทฤษฎีรากฐานของการสร้างเสริมเป้าหมายชีวิตสำหรับวัยรุ่นไทย “การมีชีวิต
เพื่อตนเองและผู้อื่นอย่างมีปัญญา” ซึ่งทฤษฎีนี้ได้ถูกพัฒนาบนพื้นฐานของหลัก
ปรัชญาพื้นฐาน 2 หลักการ ได้แก่ “หลักการถือประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็น
กิจที่ 1” และ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งทั้ง 2 หลักการนี้มี
ความสอดคล้องกับนิยามของเป้าหมายชีวิตและสนับสนุนการสร้างเสริม
เป้าหมายชีวิต ที่กล่าวถึง “การมีชีวิตที่เป็นประโยชน์ การมีชีวิตที่มีเกียรติ การมี

ชีวิตที่มีความเมตตา โดยการมีสิ่งเหล่านี้จะนำมาซึ่งการมีความสามารถในการสร้างสิ่งที่ดีให้กับสังคมที่อาศัยอยู่ และการมีชีวิตที่ดี”

สำหรับกระบวนการสร้างเสริมเป้าหมายชีวิตตามทฤษฎีรากฐานฯ ดังกล่าว ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมความกตัญญู 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) การมีความกตัญญูต่อตนเอง (2) การมีความกตัญญูต่อบุคคลอื่นเป็นที่รักและมีพระคุณ (3) การมีความกตัญญูต่อเพื่อน และ (4) การมีความกตัญญูต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม (กาญจนาสุนภัสร์ บาลทิพย์, 2566) ผ่านการบูรณาการกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของเด็ก เยาวชน และชุมชน เพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนการรับรู้ความกตัญญูและมีเป้าหมายชีวิต โดยกำหนดกรอบแผนงานในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1

แผนงานในการวิจัย

หมายเหตุ. จาก การสร้างเสริมเป้าหมายชีวิตสำหรับวัยรุ่น: แนวคิดและการประยุกต์ใช้, โดย กาญจนาสุนภัสร์ บาลทิพย์, 2566, สยาม พรีนติ้ง.

นิยามศัพท์ในการศึกษา

1. ความกตัญญู หมายถึง ความรู้สึกชื่นชมหรือประทับใจหรือรู้สึกขอบคุณต่อสิ่งที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อตนเอง ความกตัญญูมี 4 รูปแบบ ได้แก่ (1) การมีความกตัญญูต่อตนเอง (2) การมีความกตัญญูต่อบุคคลอื่นเป็นที่รักและมีพระคุณ (3) การมีความกตัญญูต่อเพื่อน (4) การมีความกตัญญูต่อสังคมสิ่งแวดล้อม ประเทศชาติ และโลก (กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์, 2566)

2. การรับรู้ หมายถึง รับว่ารู้ความหมายความกตัญญู

3. ปอเนาะ หมายถึง สถานที่บำบัดผู้ติดสารเสพติด โดยใช้หลักศาสนาบำบัดตามวิถีอิสลาม ในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดสารเสพติด

การทบทวนวรรณกรรม

บทความเรื่องนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ การรับรู้วัยรุ่นและเยาวชน ความกตัญญู และจริยธรรมในศาสนาอิสลาม โดยกล่าวสรุปพอสังเขป ดังนี้

การรับรู้

ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมาย “รับรู้” หมายถึง ยืนยันว่า, รับว่ารู้

วัยรุ่นและเยาวชน

วัยรุ่นและเยาวชน (วัยรุ่น อายุ 10-19 ปี และเยาวชน อายุ 18-25 ปี) เป็นวัยแห่งการเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ความคิดสร้างสรรค์ และสติปัญญา เป็นช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดี เริ่มมีแผนที่ชีวิตหรือเป้าหมายในชีวิตเพื่อการก้าวไปสู่วัยผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และพัฒนาสู่การมีอนาคตที่ดี และเมื่อเปรียบเทียบกับทุกวัย วัยรุ่นมักจะถูกรับรู้ว่าเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโต มีสุขภาพแข็งแรงที่สุด ด้วยมีการเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สัมพันธภาพ จริยธรรม ความคิดสร้างสรรค์และสติปัญญา ความเมตตา กรุณาและความรัก และการวางเป้าหมายในชีวิต เป็นช่วงชีวิตที่มีแผนที่ชีวิตหรือ

เป้าหมายในชีวิตเพื่อการก้าวไปสู่วัยผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และพัฒนาสู่การมีอนาคตที่ดี (Sawyer et al., 2012)

สำหรับการแบ่งระยะพัฒนาการของวัยรุ่น นักวิชาการอาจแบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นแตกต่างกัน โดยทั่วไปสามารถแบ่งวัยรุ่นออกเป็น 3 ช่วงวัย ดังนี้ (ดวงใจ วัฒนสินธุ์, 2564; Sawyer et al., 2012)

1. วัยแรกรุ่นหรือวัยรุ่นตอนต้น (puberty or early adolescence) มีช่วงอายุประมาณ 10-13 ปี หรือ 11-14 ปี
2. วัยรุ่นตอนกลาง (middle adolescence) มีช่วงอายุประมาณ 14-16 ปี หรือ 15-17 ปี
3. วัยรุ่นตอนปลาย (late adolescence) มีช่วงอายุประมาณ 17-19 ปี หรือ 18-20 ปี

สำหรับวัยแรกรุ่นหรือวัยรุ่นตอนต้น อาจมีอุปสรรคในการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน รู้สึกสับสนในเอกลักษณ์ของตนเอง อึดอัดกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายของตนเอง รับรู้ว่าคุณแม่ไม่ได้เป็นผู้ที่สมบูรณ์แบบ และมีปัญหาขัดแย้งกับพ่อแม่ เพื่อนเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลมากขึ้น เริ่มคิดที่จะมีอิสระในชีวิต และเก็บตัวหรืออยู่กับตัวเองมากขึ้น

วัยรุ่นตอนกลางเริ่มแยกตัว ใช้เวลาอยู่กับตนเอง พยายามค้นหาตัวเอง และพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกมากขึ้น (ดวงใจ วัฒนสินธุ์, 2564) มีความสนใจในการพัฒนาตนเองมากขึ้น อาจจะรู้สึกสับสนในความคาดหวังที่สูงกับการด้อยความสามารถ มีความกังวลเกี่ยวกับความเป็นตัวตนของตนเอง มีระยะห่างกับพ่อแม่ สร้างมิตรภาพและสัมพันธ์ภาพอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มพึ่งพาเพื่อน ถ้าในช่วงวัยนี้ วัยรุ่นประสบความสำเร็จในการพัฒนาตัวตนของตัวเอง วัยรุ่นจะมีความมั่นใจและมีศักยภาพในการก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และมีวุฒิภาวะมากกว่าช่วงวัยเด็ก อย่างไรก็ตามวัยรุ่นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะกลุ่มที่รับรู้ความมีคุณค่าในตนเองต่ำ หรือกลุ่มที่ไม่มีเป้าหมายในการดำเนินชีวิต กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการใช้ชีวิต วัยรุ่นจะ

พยายามพัฒนาอัตลักษณ์ของตนเองตามกลุ่มเพื่อน พยายามทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน และอาจจะนำมาซึ่งการมีพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การเสพยาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย และการตั้งครร์รกก่อนวัยอันควร เป็นต้น

ความกตัญญู

ความกตัญญู เป็นเครื่องเหนี่ยวนำให้บุคคลมีเส้นทางชีวิตที่ดี ความกตัญญูเป็นคุณสมบัติสำคัญของคนที่มีความสามารถในการทำให้ชีวิตของตนเองและชีวิตของบุคคลอื่นดีขึ้น (Noor et al., 2018) ความกตัญญูเป็นความรู้สึกชื่นชมหรือประทับใจหรือรู้สึกขอบคุณต่อสิ่งที่มีคุณค่าและมีความหมายต่อตนเอง (R. A. Sansone & L. A. Sansone, 2010) ความกตัญญูนำมาซึ่งความรู้สึกอ้อมเอมใจ ความรู้สึกอบอุ่นใจ และมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ (Emmons, 2010, 2012; Wood et al., 2010) รู้สึกพึงพอใจในชีวิต (Froh et al., 2008) รู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Emmons, 2010, 2012) ที่จะนำไปสู่การมีพฤติกรรมสุขภาพเชิงบวก (Noor et al., 2018) และมีเป้าหมายชีวิต (Balhthip & Purnell, 2014; Balhthip et al., 2017a, b; Emmons, 2010, 2012; Froh & Emmons, 2008; R. A. Sansone & L. A. Sansone, 2010; Wood et al., 2010) ซึ่งคนไทยได้ปลูกฝังการมีความรัก ความกตัญญู กตเวทีกแก่เด็กและเยาวชน ที่มีต่อบุพการี ผู้มีพระคุณ ต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติ (กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์ และคณะ, 2559; ขวัญตา บาลทิพย์ และ สิริลักษณ์ จันทรัมย์, 2556; Balhthip & Purnell, 2014; Balhthip et al., 2017)

การดำเนินชีวิตบนความกตัญญูตามทฤษฎีรากฐานของการสร้างเสริมเป้าหมายชีวิตสำหรับวัยรุ่นไทย ประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ ความกตัญญูต่อตนเองและความกตัญญูต่อผู้อื่นหรือสิ่งอื่น และสามารถแบ่งออกได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ การมีความกตัญญูต่อตนเอง (Gratitude to oneself) การมีความกตัญญูต่อบุคคลอันเป็นที่รักและมีพระคุณ (Gratitude to significant persons) การมีความกตัญญูต่อเพื่อน (Gratitude to peers) และการมี

ความกตัญญูต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ประเทศชาติ และโลก (Gratitude to society, environment, nation, and the world) โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์, 2566)

1. การมีความกตัญญูต่อตนเอง (Gratitude to oneself)

ความกตัญญูต่อตนเองหรือ ความรักตนเอง เป็นคุณลักษณะหนึ่งของผู้ที่มีเป้าหมายชีวิต และนับได้ว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของชีวิต ทั้งนี้เพราะความรักหรือความกตัญญูต่อตนเอง เกิดขึ้นจากการที่วัยรุ่นรับรู้ถึงความสำคัญ ความมีคุณค่าของตนเอง เป็นการรับรู้ภายในของวัยรุ่นที่มีต่อตนเอง อันจะนำมาซึ่งความปรารถนาที่จะทำให้ชีวิตของตนเองดีขึ้นหรือประสบความสำเร็จในชีวิต

ความกตัญญูต่อตนเอง หมายถึง การตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง การมีความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อตนเอง และการมีความมุ่งมั่น ตั้งใจในการดำเนินชีวิตและดูแลตนเองแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย จิตสังคม จิตวิญญาณหรือปัญญา บน “หลักการถือประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่ 1” และ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อนำพาชีวิตและอนาคตของตนเองสู่การพบความสุข ความสำเร็จที่แท้จริงอย่างมีปัญญา

ดังตัวอย่างการมีความกตัญญูต่อตนเองของวัยรุ่นกลุ่มเปราะบางที่ติดเชื่อเอชไอวี โดยผู้วิจัยพบว่า วัยรุ่นบางรายขาดสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่มีครอบครัว หรือไม่มีบุคคลสำคัญในชีวิต และไม่กล้าที่จะขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ทั้งนี้เพราะปกปิดเรื่องราวการติดเชื่อเอชไอวีของตนเองไว้เป็นความลับ แต่หากวัยรุ่นยังคงมีสิ่งสำคัญในชีวิต คือ “ตนเอง” วัยรุ่นก็สามารถค้นพบเหตุผลของการมีชีวิตอยู่หรือเป้าหมายชีวิต คือ “การมีชีวิตอยู่เพื่อตนเอง” และนำตนเองมาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อการดำเนินชีวิตต่อไป เมื่อวัยรุ่นรักตัวเอง วัยรุ่นจะดำเนินชีวิตด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาท เช่น ตั้งใจรับประทานยาต้านไวรัส รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ซึ่งการมีพฤติกรรมสุขภาพดังกล่าว นำมาซึ่งการมีสุขภาพแข็งแรง ลดโอกาสการเกิดภาวะแทรกซ้อน ลดภาระด้านการดูแล สามารถพึ่งตนเองได้ ตั้งใจเรียนเพื่อ

ประกอบอาชีพที่ดี และหลายรายได้ร่วมทำประโยชน์เพื่อสังคม ดังนั้นการมีเป้าหมายชีวิตเพื่อตนเองจะนำมาซึ่งการสร้างสรรคสิ่งที่ดีและมีคุณค่าทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ซึ่งสะท้อนถึง “การมีชีวิตเพื่อตนเองและผู้อื่นอย่างมีปัญญา”

2. การมีความกตัญญูต่อบุคคลอันเป็นที่รักและมีพระคุณ (Gratitude to significant persons) ความกตัญญูต่อบุคคลสำคัญในชีวิต และบุคคลอันเป็นที่รักและมีพระคุณ รวมถึงพระผู้เป็นเจ้า เป็นการแสดงออกถึงการมีเป้าหมายชีวิตเพื่อผู้อื่นนอกเหนือตนเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่สำคัญของผู้ที่มีเป้าหมายชีวิต เพราะการมีความกตัญญูต่อบุคคลอันเป็นที่รักและมีพระคุณ เป็นพลังสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนชีวิตของวัยรุ่นให้ดำเนินชีวิตบนหนทางที่ตรง และหากพิจารณาตามนิยามของเป้าหมายชีวิต จะเห็นได้ว่า เป้าหมายชีวิตได้ให้ความสำคัญกับการมีเป้าหมายเพื่อบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น

ความกตัญญูต่อบุคคลอันเป็นที่รักและมีพระคุณ หมายถึง การตระหนักถึงคุณค่าและพระคุณของบุคคลอันเป็นที่รักหรือผู้มีพระคุณ เช่น พ่อ แม่ คุณครู (บาบอ) อาจารย์ และนำมาซึ่งความตั้งใจในการตอบแทนบุญคุณ ด้วยการดูแลช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตสังคม และจิตวิญญาณหรือปัญญา บน “หลักการถือประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่ 1” และ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้บุคคลอันเป็นที่รักพบกับความสุขที่แท้จริง เด็ก วัยรุ่น และเยาวชนที่ระลึกถึงพระคุณของสิ่งต่างๆ ในชีวิต หรือการระลึกถึงสิ่งที่ดีเป็นประจำ ไม่เพียงแต่มีแนวโน้มที่รู้สึกพึงพอใจกับชีวิต และมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นเท่านั้น แต่พวกเขายังมีแนวโน้มที่จะคิดถึงสิ่งทีพวกเขาสามารถปฏิบัติเพื่อโลกหรือมีส่วนร่วมในการสร้างสิ่งที่ดีเพื่อโลก นอกเหนือจากการปฏิบัติสิ่งต่างๆ เพื่อตนเอง

ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณยังรวมถึงความศรัทธา ความผูกพันกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือพระเจ้า ซึ่งความผูกพันและความศรัทธาในรูปแบบนี้มีผลต่อการใช้ชีวิต ผู้ซึ่งมีความเลื่อมใสในศาสนา พระผู้เป็นเจ้า จะ

ตั้งใจในการปฏิบัติสิ่งที่ตั้งงามเพื่อตอบแทนน้ำพระทัยหรือพระคุณของพระผู้เป็นเจ้าของ การค้นหาหน้าพระทัยของพระเจ้า ทำให้เกิดการตั้งคำถาม การสะท้อนคิด การไตร่ตรอง และการเติบโต การมีพลังที่มั่นคงและการยกระดับชีวิต ช่วยให้เผชิญกับความท้าทายหรือปัญหาในชีวิต นำมาซึ่งภาวะเหนือตนเองหรือการหลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ และช่วยให้ค้นพบเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

3. การมีความกตัญญูต่อเพื่อน (Gratitude to peers) เพื่อนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนและการสร้างเสริมเป้าหมายชีวิตของวัยรุ่น การมีความกตัญญูต่อเพื่อนเป็นการแสดงออกถึงการมีเป้าหมายชีวิตเพื่อผู้อื่นนอกเหนือตนเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งที่สำคัญของผู้ที่มีเป้าหมายชีวิตเช่นเดียวกัน ความกตัญญูต่อเพื่อนหมายถึงการตระหนักถึงคุณค่าและน้ำใจของเพื่อน หรือเพื่อนมนุษย์ นำมาซึ่งความตั้งใจในการตอบแทนบุญคุณหรือดูแลช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตสังคม และจิตวิญญาณหรือปัญญา บน “หลักการถือประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่ 1” และ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อสนับสนุนให้เพื่อนพบกับความสุขที่แท้จริงอย่างมีปัญญา

4. การมีความกตัญญูต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ประเทศชาติ และโลก (Gratitude to society, environment, nation, and the world) การมีความกตัญญูต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ประเทศชาติ และโลก มีความสอดคล้องกับความหมายของเป้าหมายชีวิตที่หมายถึง การมีชีวิตที่เป็นประโยชน์ การมีชีวิตที่มีเกียรติ การมีชีวิตที่มีความเมตตา การมีความสามารถที่จะสร้างสิ่งที่ดี และการสร้างความแตกต่างให้กับบริบทที่อาศัยอยู่เพื่อการมีชีวิตที่ดี การส่งเสริมคุณค่าที่มีในตนเองให้กับผู้อื่นและสังคม การสร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่น การมีความรู้สึกห่วงใยใส่ใจผู้อื่น ความกตัญญูต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ประเทศชาติ และโลก หมายถึง การมีความตั้งใจในการดูแล รักษา พัฒนา สังคม สิ่งแวดล้อม ประเทศชาติ และโลก ให้เป็นสังคมแห่งกัลยาณมิตร และเอื้ออาทร ซึ่งเป็นกล

ยุทธ์ศาสตร์ต่อการสร้างเสริมความมีคุณค่าในตนเองและการสร้างเสริมเป้าหมายชีวิต

จริยธรรมสำหรับมุสลิม

จริยธรรมสำหรับมุสลิม หมายถึงพฤติกรรม ของคน (มุสลิม) ที่ได้ประพฤติปฏิบัติที่ดีที่ถูกต้อง ที่ควรตามกฎระเบียบต่างๆ ที่อิสลามได้กำหนดขึ้น และการประพฤติปฏิบัติดีดังกล่าวรวมทั้งพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติพึงได้รับ ความสุขทั้งทางกายและใจในการดำรงชีวิตทั้งบนโลกนี้ และโลกหน้า จริยธรรมทางอิสลามเกิดจากศาสนา จึงผูกพันมุสลิมไว้กับอัลลอฮ์ทุกอิริยาบถ หมายความว่า สิ่งที่ควรประพฤตินั้น มุสลิม ประพฤติโดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ประพฤติดีเพราะเชื่อและปฏิบัติตามท่านศาสดามุฮัมมัด โดยหวังความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ไม่ใช่ประพฤติเพราะให้สังคมยอมรับหรือหวังผลตอบแทนจากมนุษย์แต่จริยธรรมเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทางกายและใจของมนุษย์ หะซัน (อับดุลการิม วันแอะเลาะ, ม.ป.ป., น. 6) กล่าวว่า จริยธรรมที่ดี นั้น คือ ไบหน่า ยัมแย้ม เสียสละ ระวังความโกรธ จริยธรรมที่ดีนั้น ต้องประกอบไปด้วย 3 ประการ 1. หลีกเลียงสิ่งต้องห้าม 2. แสวงหาแต่ของที่ดีอิสลามอนุมัติ 3. ให้ความสุขแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การคุ้มครอง และจริยธรรม คือพฤติกรรมที่ดี ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความสงบสุข การให้อภัย มนุษย์สัมพันธ์ดี ความกตัญญู การช่วยเหลือ ความเมตตากรุณา เป็นต้น พฤติกรรมที่ไม่ดี ถือว่าไม่มีจริยธรรม ได้แก่ การเห็นแก่ตัว อบายมุข ตระหนี่ โทกหก เสพของมีนเมา การทำลายตนเองและผู้อื่น เป็นต้น จะเห็นได้ว่าศาสนาอิสลามส่งเสริมให้ศาสนิกมีคุณธรรมจริยธรรม โดยการมีความกตัญญูรู้คุณ ไม่ทำร้ายตนเองและผู้อื่นได้รับอันตรายและความเสียหาย

ระเบียบวิธีการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

1. เยาวชนที่เข้ารับการบำบัดยาเสพติดที่ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ อายุ 15-25 ปี จำนวน 16 คน
2. เข้ารับการบำบัดยาเสพติดที่ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้เป็นระยะเวลา 1 เดือนขึ้นไป เป็นการมาบำบัด ครั้งที่ 1 หรือ 2 และไม่มีอาการขาดยา เช่น ซึมเศร้า อ่อนเพลีย นอนหลับยาก และมีปัญหาความจำ ซึ่งไม่มีอาการดังกล่าวจะจัดอยู่ในกลุ่มที่ผ่านระยะขาดยาเสพติด ทั้งนี้ระยะเวลาขาดยาขึ้นอยู่กับชนิดของยา เช่น ยาบ้า จะใช้เวลาประมาณ 1-2 สัปดาห์

เกณฑ์การคัดออก ได้แก่ ไม่สามารถให้การยินยอมด้วยตนเอง เช่น ผู้มีปัญหาทางจิต ผู้หลงลืม หรือจิตฟั่นเฟือน ผู้ป่วยพิษการ และขาดการติดต่อก่อนที่จะได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

การเข้าถึงและการขอความยินยอมผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. ผู้วิจัยประสานผู้ที่เกี่ยวข้องในการเข้าถึงเยาวชน ได้แก่ คุณครู (بابอ) และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อเข้าพบอธิบายนโครงการ และขออนุญาตเข้าพบกลุ่มเยาวชน
2. ผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวในข้อ 1 ซึ่งเป็นผู้ที่เยาวชน มีความคุ้นเคยและรู้จักมาก่อน ช่วยเชิญชวนเยาวชนเข้าร่วมโครงการฯ ร่วมกับคณะผู้วิจัย
3. ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย ทำความรู้จักกับเยาวชน ประเมินคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ อธิบายโครงการ มอบเอกสารเชิญชวนเข้าร่วมวิจัย และเชิญชวนผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้เข้าร่วมวิจัย ผู้วิจัยใช้เวลาในการใคร่ครวญก่อนการตัดสินใจ 2 สัปดาห์ และกลับมาพบครั้งที่ 2

4. เมื่อกลับมาพบครั้งที่ 2 ผู้วิจัยได้สอบถามการยินยอมเข้าร่วมวิจัยของเยาวชน ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะได้ชื่อและจำนวนของกลุ่มเยาวชน จากนั้นผู้วิจัยผู้ช่วยวิจัยเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูล

สถานที่ศึกษา

ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2556 ซึ่งปอเนาะ หมายถึงสถาบันศึกษาและปฏิบัติทางวิถีอิสลาม ปอเนาะแห่งนี้เป็นสถานที่สำหรับฟื้นฟูและบำบัดเด็กและเยาวชนที่ติดยาเสพติด โดยใช้หลักศาสนา และเพื่อเป็นทางสายใหม่ให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการร่วมใจของชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกับกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.)

ขั้นตอนการดำเนินการ

การศึกษาปรากฏการณ์การรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ มีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. การสร้างความไว้วางใจ ผู้วิจัยได้เยี่ยมเยาวชน ผู้ดูแล พร้อมแนะนำตัวเองบอกชื่อเล่น ใช้ภาษาที่แสดงถึงความเป็นกันเอง การอมยิ้ม การพูดล้อเล่นแบบสุภาพ และการนำขนมที่เยาวชนชื่นชอบ ซึ่งอาจจะไม่ได้มีโอกาสรับประทานเมื่อมาอยู่ปอเนาะไปฝาก ซึ่งเยาวชนทุกคนรอคอยการมาเข้าร่วมกิจกรรมกับคณะผู้วิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่างๆ หลังจากกลุ่มเป้าหมายมีความไว้วางใจแล้ว คณะผู้วิจัยเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกตพฤติกรรมความกตัญญู และการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้วันเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ให้ข้อมูล และนัดหมายล่วงหน้า โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 45-60 นาที และการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกถึงความกตัญญู เช่น การดูแลตนเอง และการช่วยเหลือผู้อื่น

เป็นต้น 4 ประการ ในระหว่างการดำเนินโครงการในช่วงก่อนการดำเนินกิจกรรมในโครงการ ได้แก่ (1) ความกตัญญูต่อตนเอง การรับรู้คุณค่าของตนเอง (2) ความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้มีพระคุณ ผู้สูงอายุ (3) ความกตัญญูต่อเพื่อน และ (4) ความกตัญญูต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 เครื่องมือ ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลทั่วไป แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) และแบบสังเกตพฤติกรรมการแสดงออกถึงความกตัญญู 4 ประการ

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในกลุ่มเยาวชนที่มีพฤติกรรมเสพติดสารเสพติด และกำลังรับการบำบัดสารเสพติด ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องขออนุญาตของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการทำเอกสารชี้แจงต่อคณะกรรมการจริยธรรมในมนุษย์ สาขาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ผ่านการเห็นชอบจากคณะกรรมการฯ รหัสหนังสือรับรอง คือ PSU IRB2022 –LL-Nur-027 (Internal)

ผลการศึกษา

บทความวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาการรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ ซึ่งมีผลการศึกษา ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปเยาวชนปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้

เยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด จำนวน 16 คน ทุกคนเป็นเพศชาย ร้อยละ 100 อายุเฉลี่ย 20.56 ปี นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 100 มีสถานภาพโสด ร้อยละ 100 อาชีพหลักของครอบครัวส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 43.75 รองลงมา คือ ค้าขาย ร้อยละ 31.25 รับจ้าง ร้อยละ

12.50 และไม่มีอาชีพ ร้อยละ 12.50 ซึ่งส่วนใหญ่ ร้อยละ 62.50 มีรายได้ในครอบครัวพอใช้กับค่าใช้จ่ายต่อเดือน สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับดี ร้อยละ 81.25 และมีภาวะสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับดี ร้อยละ 68.75 เยาวชนทั้งหมดมีบุคคลหรือแหล่งที่ให้ความช่วยเหลือ ร้อยละ 100 มีประสบการณ์ของการทำกิจกรรมจิตอาสา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จำแนกตามข้อมูลทั่วไป
($n=16$)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (Mean = 20.56, S.D. = 3.97, Max =25, Min = 15)		
12-15 ปี	1	6.25
16-20 ปี	7	43.75
21-25 ปี	8	50
ศาสนา		
อิสลาม	16	100
สถานภาพ		
โสด	16	100
ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว (Mean = 8.69, S.D. = 2.09, Max =10, Min = 2)		
5-7 (ปานกลาง)	3	18.75
≥ 8 (ดี)	13	81.25

การรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด

ผลการศึกษาการรับรู้การรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ สามารถสรุปให้ความหมายของความกตัญญูไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ความกตัญญูหมายถึงการรักตัวเองและไม่ทำร้ายตัวเอง

ด้วยเยาวชนที่เข้ารับการบำบัดสารเสพติดที่ปอเนาะแห่งนี้ เป็นเยาวชนที่เคยยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติดทั้งเสพและขายด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น การลดความเครียด อยากรู้ อยากลอง การใช้ในการเรียน การใช้ในการทำงาน เช่น การทำงานก่อสร้าง การประกอบอาชีพประมง เป็นต้น ดังที่เยาวชนชายภูมิลำเนาสงขลารายหนึ่ง เล่าว่า “ผมเสพยาบ้า จะได้มีแรงทำงานก่อสร้าง” เยาวชนชายอีกรายภูมิลำเนาอยู่นครศรีธรรมราช “ผมดื่มน้ำกระท่อมผสมยาแก้ไอ น้ำคั๊ก จะได้มีแรงทำงาน และน้ำกระท่อมหาซื้อได้ง่ายด้วย” และส่วนเยาวชนชายรายหนึ่งภูมิลำเนา นครราชสีมา “ผมตอนนั้นทำงานได้เงินเดือนเยอะเลยลองเสพยาไอซ์ เสพจนติดติดสุดท้ายต้องออกจากงาน” และมีเยาวชนบางคนเสพสารเสพติดเพื่อใช้ในการเรียนหนังสือ “ผมต้องท่องจำหนังสือเยอะ เครียดเพื่อท่องจำง่ายเลยใช้ยาบ้า ไม่ให้่วงให้สมองคึก จะได้จำเนื้อหาได้ง่ายขึ้นสุดท้ายเสพจนติดต้องออกจากโรงเรียน”

โดยประสบการณ์ของการเสพสารเสพติดดังกล่าวส่งผลกระทบทั้งทางร่างกาย ทำให้ร่างกายโทรมซูบผอม กระทบต่อสุขภาพจิตมีความเครียด กังวล โมโหง่าย อารมณ์ร้อน ทำลายอนาคตของตนเอง ต้องหยุดเรียนกลางคัน หรือโดนไล่ออกจากที่ทำงาน ครอบครัวแตกแยก หรือถูกจับกุม และส่งผลให้เยาวชนกลุ่มนี้ต้องเข้ารับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งนี้ และนับว่าเป็นประสบการณ์ของการทำร้ายตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นหลังจากที่เยาวชนเข้ารับการบำบัดที่ปอเนาะ ได้อยู่ในวิถีศาสนาอิสลาม การได้ละหมาด 5 เวลา อ่านอัลกุรอาน ถือศีลลอด ฟังบรรยายธรรม รวมถึงในช่วงเย็นการได้เล่น

กีฬา ออกกำลังกาย กลางคืนได้นอนหลับเป็นเวลา เต็มอิ่ม ยามว่างได้คุยกับเพื่อนๆ ได้พักผ่อนหย่อนใจ ผ่อนคลาย ส่งผลให้เยาวชนบางราย มีความมุ่งมั่นที่จะปรับพฤติกรรมตนเองไม่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด ต้องการเริ่มชีวิตใหม่ อยากกลับไปทำงานเลี้ยงดูครอบครัว อยากกลับไปเรียนหนังสือให้จบ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด ซึ่งแสดงออกถึงการรักตนเอง ไม่ทำร้ายตนเอง และสะท้อนถึงการมีความกตัญญูต่อตนเอง ดังคำพูดที่ว่า

“เราเริ่มจากตัวเราเองก่อน เราจะเป็นคนดี เป็นคนที่มีคุณภาพก่อนที่จะไปช่วยเหลือคนอื่นได้...”

“เราเป็นเด็กในตอนนี้แล้วเราเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ถ้าเราเป็นเด็กดีเราก็จะดีเมื่อเป็นผู้ใหญ่ เต็บโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดี รักษากฎระเบียบ ผมจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด...”

“ไม่ติดยาบ้า ไม่เสพยาแล้ว อยากกลับไปเรียนหนังสือให้จบ ได้ทำงานมีเงินเลี้ยงดูตนเองครอบครัว”

2. ความกตัญญูหมายถึงการไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ

เยาวชนที่เคยมีพฤติกรรมเสพสารเสพติดได้เล่าเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตเชิงลบที่ได้กระทำต่อพ่อแม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ และเป็นห่วงในการกระทำที่เกิดขึ้น ดังคำบอกเล่าก่อนมาบำบัดที่ปอเนาะแห่งนี้ของเยาวชนชาย 3 ราย โดยรายที่ 1 ภูมิลำเนาจังหวัดนครราชสีมา เล่าว่า “ขอตั้งค์แม่ แม่รู้ว่าผมจะไปซื้อยาแม่ไม่ให้ ผมโมโหแม่ด่า ว่าแม่” อีกรายมาจากจังหวัดปัตตานี “ที่บ้านส่งผมไปเรียนหนังสือ ท่องจำอัลกุรอ่าน เมื่อรู้ว่าผมติดยาเสพติด พ่อแม่เสียใจมาก เลยส่งผมมาบำบัดที่นี่ ที่ผ่านมามีผมโกหกที่บ้านตลอดว่า ไม่ยุ่งกับยาเสพติด” และรายที่ 3 มีภูมิลำเนาจังหวัดสงขลา ซึ่งได้กล่าวถึงการทำให้พ่อแม่เป็นห่วง ที่ว่า “การอยู่นอกบ้าน อยู่กับเพื่อน นอนห้องเพื่อนเป็นความสุขในตอนนั้น ไม่ค่อยได้กลับบ้าน การไม่กลับบ้านผมรู้ทำให้พ่อแม่เสียใจ เป็นห่วง”

จะเห็นได้ว่า การที่เยาวชนผู้เป็นบุตรหลาน ติดสารเสพติดนำมาซึ่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจ สร้างความเสียใจของบุคคลที่รักและห่วงใย เช่น พ่อ

แม่ ผู้ปกครอง ตลอดระยะเวลาที่บุตรหลานติดสารเสพติด ด้วยความห่วงใยของ พ่อแม่ผู้ปกครองที่มีต่อบุตรหลาน อยากให้บุตรหลานเลิกสารเสพติดกลับมาเป็นคนดีของครอบครัว จึงส่งบุตรหลานมาบำบัดสารเสพติดที่ปอเนาะแห่งนี้

การที่เยาวชนกลุ่มนี้เคยมีประสบการณ์เชิงลบต่อครอบครัว ต่อพ่อแม่ สร้างความเสียใจต่อพ่อแม่อย่างยิ่ง เมื่อได้มาบำบัดที่ปอเนาะแห่งนี้ เยาวชนกลุ่มนี้เข้ารับการบำบัดตามโปรแกรมของปอเนาะโดยใช้หลักศาสนาบำบัดเป็นฐาน ได้ละหมาดครบ 5 เวลา มีจิตใจสงบนิ่ง ได้ใกล้ชิดกับพระเจ้า (อัลลอฮ์) ได้ฟังบรรยายธรรม การอบรมสั่งสอนจากครู ได้ใกล้ชิดศาสนา เยาวชนได้ทบทวนตนเองถึงการกระทำของตนเองที่ทำให้พ่อแม่เสียใจทำให้นึกถึงครอบครัว นึกถึงพ่อแม่ และไม่อยากทำให้พ่อแม่เสียใจอีก จึงต้องการเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นคนดีของครอบครัว เป็นความหวังของครอบครัว ช่วยพ่อแม่ทำงานหารายได้จุนเจือครอบครัว และไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“มาอยู่ที่นี่ (ปอเนาะ) ได้ฟังบรรยายธรรม อบรมสั่งสอนจากครู ได้ละหมาด อ่านอัลกุรอานที่ปอเนาะ ทำให้นึกถึงครอบครัวนึกถึงพ่อแม่ ไม่อยากทำให้พ่อแม่เสียใจอีก อยากเปลี่ยนแปลงตนเอง”

“เลิกสูบบุหรี่... ไม่ติดต่อสุภาพ สงสารพ่อแม่... พ่อแม่เคঁห้ามไม่ให้เราเดินไปในทางที่ไม่ดี แต่เราขอตั้งใจไปทำชั่วครับ”

“ผมจะเชื่อฟังพ่อแม่ จะไม่ทะเลาะกับพ่อแม่ และจะไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจอีก”

“ผมจะกลับไปช่วยแม่ทำงานกรีดยาง ไม่ทำให้แม่เสียใจอีกแล้ว มันบาป เพราะสวรรค์อยู่ใต้ฝ่าเท้ามารดา”

“อยู่ข้างนอกไม่เคยละหมาด อยู่ในี่ละหมาดครบ 5 เวลา ออกไปจะละหมาดให้ครบ พ่อแม่จะได้ภูมิใจ”

3. ความกตัญญูหมายถึงการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่และผู้มีพระคุณ

เยาวชนที่เข้ารับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งนี้ ได้เล่าเรื่องราวของตนเองที่เคยมีพฤติกรรมเชิงลบติดสารเสพติด ดังเยาวชนชายรายหนึ่งจาก

สงขลา เล่าว่า “เสพยาบ้า ตอนนี้ง่ายราคาไม่แพงเหมือนเมื่อก่อน เสพเพื่อมีแรงทำงาน”

ซึ่งประสบการณ์ชีวิตดังกล่าว เมื่อได้มาบำบัดที่ปอเนาะแห่งนี้ ระหว่างวันชีวิตไม่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด และได้ผ่านการขัดเกลาจิตใจจากการเรียนการสอนศาสนา ประพฤติปฏิบัติตามวิถีมุสลิม ส่งผลให้เยาวชนกลุ่มนี้ได้รับรู้ความรู้สึกนึกคิด ตระหนักรู้ถึงความรักของพ่อแม่ ดังนั้น เยาวชนกลุ่มนี้จึงให้ความหมายของความกตัญญูอีกประการหนึ่ง คือการมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้มีพระคุณที่เลี้ยงดูเรา การทำดีต่อพ่อแม่ การได้มีโอกาสตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ หรือบางรายที่ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ แต่รับรู้ว่าจะต้องตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณ เช่น ย่า ยาย เมื่อท่านแก่ชรา ดังคำพูดที่ว่า

“อยากกลับไปกอดพ่อ ผมไม่เคยกอดพ่อมาก่อน ตอนแรกไม่พอใจที่ส่งมาบำบัดที่นี่ ตอนนี้อยากกลับขอบคุณพ่อที่ส่งมาบำบัด”

“ก่อนมาบำบัดที่นี่ ผมทำงาน หารายได้ให้กับครอบครัว ออกไปแล้วจะไปทำงานต่อ เพื่อหารายได้ดูแลครอบครัว”

“อยู่บ้านตื่นสาย กลับดีก มาอยู่ที่นี่ (ปอเนาะ) มีวินัยมากขึ้น กลับบ้านไปจะตื่นเช้า ช่วยพ่อแม่ทำงาน ช่วยพ่อทำงานก่อสร้าง”

จะเห็นได้ว่า การรับรู้ความกตัญญูของเยาวชนที่เคยมีพฤติกรรมเสพยาเสพติด กำลังเข้ารับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ ได้ให้ความหมายของความกตัญญูไว้ 3 ประการ โดยเฉพาะการมีความกตัญญูต่อตนเองบุคคลอันเป็นที่รักและผู้อื่น ซึ่งสะท้อนถึงการมีเป้าหมายชีวิต ที่หมายถึง “การมีชีวิตที่เป็นประโยชน์ การมีชีวิตที่มีเกียรติ การมีชีวิตที่มีความเมตตา โดยการมีสิ่งเหล่านี้จะนำมาซึ่งการมีความสามารถในการสร้างสิ่งที่ดีให้กับสังคมที่อาศัยอยู่ และการมีชีวิตที่ดี” การที่เยาวชนเหล่านี้ รับรู้ความกตัญญูนั้น นับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของเยาวชนกลุ่มนี้ ที่มีกตัญญูต่อตนเองว่าเป็นคนไม่ดี เป็นเด็กเกเร ไร้อนาคต ภาระสังคม เป็นต้น ทว่า เยาวชนเหล่านี้มีความกตัญญูต่อตนเอง ต่อพ่อแม่ และต่อผู้มีพระคุณ มีการ

แสดงออกถึงความกตัญญูอย่างสม่ำเสมอและตระหนักในความกตัญญู จะสามารถนำพาให้เยาวชนเหล่านี้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สู่พฤติกรรมที่ดีไม่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด และมีเป้าหมายชีวิต เริ่มจากการเสริมสร้างความกตัญญูให้เกิดขึ้นในตนเอง มีความรัก ความหวังใยตนเอง ไม่ทำร้ายร่างกายตนเองโดยการนำสารเสพติดสิ่งไม่ดีเข้าสู่ร่างกาย การกระทำเหล่านี้นับว่าเป็นการสร้างความกตัญญูต่อตนเอง นอกจากนี้การทำให้พ่อแม่เสียใจจากพฤติกรรมติดสารเสพติด ก้าวร้าว ด่า อาละวาด ทำร้ายร่างกายพ่อแม่ นั้น เป็นการทำความรู้สึกของพ่อแม่เสียใจจากกระทำดังกล่าว เมื่อเยาวชนกลุ่มนี้ได้ตระหนักถึงความกตัญญูต่อตนเอง พ่อแม่ ผู้มีพระคุณ ความกตัญญูนั้น จะคอยสะกิดเตือนสติ ไม่ทำร้ายตนเองโดยการเสพสารเสพติด ซึ่งจะนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในตนเองไปในทิศทางที่ดี สามารถดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชน สังคม ได้อย่างปกติสุข เป็นที่รักและเป็นที่ยอมรับจากครอบครัว ชุมชน สังคม สร้างภาพจำใหม่แก่คนในสังคมจากที่มีมุมมองเชิงลบต่อเยาวชนกลุ่มนี้อาจถูกเปลี่ยนมุมมองไปในเชิงบวก “มนุษย์ทุกคนสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้” เมื่อเปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ดีก็จะได้มีโอกาสจากคนในครอบครัว ชุมชน เช่น โอกาสในการเรียนหนังสือ โอกาสในการทำงาน โอกาสในการทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆ นำพาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอนาคตสดใส เต็มโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไป สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเอื้ออาทร

อภิปรายผลการศึกษา

บทความวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษารับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนที่มีอายุ ระหว่าง 15-25 ปี จำนวนทั้งหมด 16 คน นับถือศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยค้นพบผลการศึกษาน่าสนใจ อันควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้การให้ความหมาย ความสำคัญของผู้ป่วยของเยาวชนที่กำลังรับการบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งใน ภาคใต้ ซึ่งเป็นสถานบำบัดยาเสพติดโดยใช้หลักศาสนาอิสลามในการบำบัด และ ผู้ที่มาบำบัดเป็นเยาวชนที่มีพฤติกรรมติดสารเสพติด นับว่าเป็นกลุ่มเปราะบาง อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งความเปราะบางอาจจะหมายถึง เด็กและเยาวชนที่มีความเสี่ยงใน ชีวิตมากกว่าเด็กและเยาวชนในกลุ่มอื่นๆ และอาจจะมีอารมณ์อ่อนแอ ความเปราะบาง หรือความด้อยโอกาสในบางประการ เช่น การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ การขาดแคลนอาหาร การขาดการดูแลจากพ่อแม่ ครอบครัว ผู้ปกครอง รวมถึง การอาศัยอยู่ในบริบทที่ไม่เอื้อต่อการเจริญเติบโตเชิงบวก ซึ่งสภาวะดังกล่าว อาจจะนำมาซึ่งความหมดหวังในชีวิต (Arora et al., 2015) นอกจากนี้พบว่า เยาวชนกลุ่มนี้บางคนไม่เห็นคุณค่าในตนเอง ไม่เห็นศักยภาพในตนเอง ไม่มีการ วางแผนตั้งเป้าหมายชีวิต บางคนได้มีการวางแผนชีวิตหลังจากบำบัดจะกลับไป เรียนหนังสือ กลับไปทำงาน จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับการแบ่งกลุ่มวัยรุ่น ออกเป็น 4 กลุ่ม หรือ 4 สถานะ (Damon, 2003) มีรายละเอียดดังนี้ (1) วัยรุ่น กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ไม่มีเป้าหมายชีวิต วัยรุ่นกลุ่มนี้ไม่มีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมาย ชีวิต (Disengaged) หรือล่องลอย (Drifting) แม้อาจจะพูดถึงเป้าหมายในระยะ ยาวของตนเอง แต่ไม่ได้กระตือรือร้น หรือไม่ได้กระทำสิ่งใดเพื่อให้บรรลุ (2) วัยรุ่นกลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีความฝันมากกว่าเพื่อตนเอง (Beyond the self-dream) หรือ วัยรุ่นนักฝัน หรือ เพ้อฝัน (Dreamers) วัยรุ่นกลุ่มนี้มีความฝันใน การทำบางสิ่งบางอย่างทั้งเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่น แต่ยังไม่ได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างจริงจัง (3) วัยรุ่นกลุ่มที่ 3 กลุ่มที่มีเป้าหมายชีวิต เพื่อตนเอง (Self-oriented life goals) วัยรุ่นกลุ่มนี้มีความกระตือรือร้นใน การทำงานที่มีความหมายเพื่อชีวิตของตนเองในระยะยาว โดยมีการตั้งเป้าหมาย ลงมือปฏิบัติ และมุ่งหวังที่จะบรรลุเป้าหมายในชีวิต (4) วัยรุ่นกลุ่มที่ 4 กลุ่มที่มี เป้าหมายชีวิต (Purposeful) วัยรุ่นกลุ่มนี้จะมีคุณลักษณะของเป้าหมายชีวิตทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ความมุ่งมั่นตั้งใจไปสู่เป้าหมาย การลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง

เพื่อไปให้ถึงเป้าหมาย และความต้องการที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีและมีคุณค่าเพื่อผู้อื่นและสังคม

การทำความเข้าใจปรากฏการณ์การรับรู้ความหมายของความกตัญญูของเยาวชนที่เข้ารับบำบัดสารเสพติด ณ ปอเนาะแห่งหนึ่งในภาคใต้ ได้ให้ความหมายของความกตัญญูไว้เพียง 3 ประการ ได้แก่ การรักตัวเองและไม่ทำร้ายตัวเองด้วยการเสพสารเสพติด การไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ และการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่และผู้มีพระคุณ ซึ่งการให้ความหมายในความกตัญญูต่อตนเอง คือการไม่ทำร้ายตนเอง สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เรื่องจริยธรรมอิสลาม หรือ จริยธรรมมุสลิม (Moral of Muslim) หมายถึงพฤติกรรมของคน (มุสลิม) ที่ได้ประพฤติปฏิบัติที่ดีที่ถูกต้อง ที่ควรตามกฎระเบียบต่างๆ ที่อิสลามได้กำหนดขึ้น และการประพฤติปฏิบัติดังกล่าวรวมทั้งพฤติกรรมทางใจ วาจา และกาย ซึ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัติพึงได้รับ ความสุขทั้งทางกายและใจในการดำรงชีวิตทั้งบนโลกนี้และโลกหน้า ประกอบด้วย (1) หลีกเลี่ยงสิ่งต้องห้าม (2) แสวงหาแต่ของที่ดีอิสลามอนุมัติ และ (3) ให้ความสุขแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การคุ้มครอง และอิสลามส่งเสริมเรื่องคุณธรรม คุณธรรมตามหลักศาสนาอิสลาม หมายถึงคุณธรรมทางด้านจิตใจรวมไปถึงการประพฤติในสิ่งที่ดีงาม คุณธรรมที่ต้องประพฤติ หมายถึง ความดีต่างๆ ที่ต้องประพฤติอยู่เสมออันได้แก่ หน้าที่และมารยาทที่ต้องแสดงออกและคุณสมบัติที่ดีทางจิตใจ เช่น หน้าที่ของลูก มีหน้าที่ระลึกพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่ ต้องมีความกตัญญูทวนเวียนต่อท่านทั้งสอง และต้องปรนนิบัติท่านทั้งสองเป็นอย่างดีที่สุด (อับลกุลาริม วันแอะเลาะ, ม.ป.ป., น. 6)

จะเห็นได้ว่า ศาสนาอิสลามส่งเสริมและสนับสนุนให้ศาสนิกมีความกตัญญูต่อตนเอง ต่อพ่อแม่ ต่อผู้มีพระคุณ ได้ระบุในหลักจริยธรรมอิสลามคุณธรรมไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการดำรงชีวิต ศาสนิกที่มีความตระหนักในหลักคำสอน ย่อมไม่ประพฤติตนในสิ่งที่ต้องห้าม เช่น การเสพสารเสพติด จะประพฤติตนในทางที่ดี ไม่เกิดอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น อีกทั้งอิสลามส่งเสริมให้ศาสนิกมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้มีพระคุณ โดยได้ระบุชัดใน

หลักศีลธรรม บทบาทหน้าที่ของลูกต้องมีความกตัญญูทวดเวที และต้องปรนนิบัติ ต่อพ่อแม่เป็นอย่างดีที่สุด การที่เยาวชนที่เคยมีพฤติกรรมเสพติด ได้รับรู้ ความกตัญญูต่อตนเองว่าไม่ทำร้ายตนเอง กตัญญูต่อพ่อแม่ไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ ต่อผู้มีพระคุณต้องตอบแทนบุญคุณ นับว่าเยาวชนเหล่านี้ได้ตระหนักและระลึก ถึงในหลักคำสอนของศาสนา เมื่อนำหลักคำสอนของศาสนาไปสู่การปฏิบัติในวิถี ชีวิตประจำวัน นำพาสู่การขัดเกลาจิตใจ การประพฤติตนในหลักศาสนา ระลึก ถึงว่าสิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดเป็นสิ่งไม่ดีไม่ควรทำ เฉากเช่น การเสพติด เมื่อเยาวชนรักตนเอง รักผู้อื่น ภายใต้อาณัติกตัญญูที่มีในตนเอง นำพาให้เยาวชน กลุ่มนี้ ลด ละ เลิก สารเสพติดได้ในที่สุด

ด้วยความกตัญญูเป็นแรงจูงใจด้านศีลธรรม เป็นการรับรู้ถึงความเมตตา กรุณาที่ได้รับจากบุคคลอื่น และการแสดงออกด้วยความรู้สึกขอบคุณต่อบุคคล ที่ได้ให้ความเมตตา กรุณา และเป็นประสบการณ์เชิงบวกที่จะเกิดผลลัพธ์ที่ดี (McCullough et al., 2002) เด็กและเยาวชนที่มีความกตัญญู จะมีความสุข อิ่มเอมใจ มีความผูกพัน มีอัตมโนทัศน์ในตนเอง (Emmons, 2010, 2012) รู้สึก มีคุณค่าในตนเอง มีพฤติกรรมเชิงบวก (Noor et al., 2018) มองโลกในแง่ดี (Froh et al., 2011) และมีความพึงพอใจในชีวิต (Duprey et al., 2020) และ ที่สำคัญ คือ เด็กและเยาวชนที่มีความกตัญญูจะมีความตั้งใจที่จะสร้างสรรค์ ความผาสุกให้กับสังคม มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และให้ความสำคัญกับ การกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น (McCullough et al., 2002) ดังนั้น หากเด็กและเยาวชนแม้มีพฤติกรรมติดสารเสพติด มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะ ก่อเกิดความเดือนร้อนแก่ครอบครัว ชุมชน สังคม แต่การได้รับการบ่มเพาะ ความกตัญญูด้วยกระบวนการที่ถูกต้อง ย่อมจะนำมาซึ่งการเป็นทรัพยากรบุคคล ที่สำคัญของสังคมได้

ดังนั้น การสร้างการรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่ เข้ารับการบำบัดสารเสพติด ต้องผ่านการบ่มเพาะความกตัญญู คือ การสนับสนุน ให้เยาวชนเริ่มทำในสิ่งที่สนใจ สิ่งที่มีความหมายในชีวิต หรือสิ่งที่มีทักษะ เช่น

การร่วมดูแลสิ่งแวดล้อม การเล่นกีฬาที่สนใจ เพื่อให้เยาวชนได้เข้าใจตนเอง และความสามารถของตนเอง ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและผู้อื่น นำมาซึ่ง การให้เกียรติ ความต้องการตอบแทนบุญคุณ การริเริ่มการแสดงความกตัญญู ของเยาวชนที่มีต่อส่วนรวม นำมาซึ่งการพัฒนาเป้าหมายชีวิตอย่างต่อเนื่อง ก้าวไปถึงเป้าหมายชีวิตที่เป็นความสำเร็จของตนเอง (Mariano, 2014) ซึ่งเป็นพลังบวกที่มีความสำคัญในการสร้างเป้าหมายร่วมกันและสร้างการเปลี่ยนแปลง ของสังคม ก่อเกิดเป็นพลังของการสร้างสังคมแห่งความเอื้ออาทร ดังนั้นอาจ กล่าวได้ว่า การริเริ่มการปฏิบัติสิ่งที่ดีบนพื้นฐานของความกตัญญูและเป้าหมาย ชีวิต โดยเฉพาะการถือประโยชน์ส่วนรวมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ที่นำมาซึ่ง การเปลี่ยนแปลงที่ดีของสังคม และการให้การดูแลและการให้ความสำคัญใน การพัฒนาความกตัญญูเพื่อเป้าหมายชีวิตของเยาวชนกลุ่มนี้ จึงเป็นสิ่งที่มีความ สำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อสังคม ทั้งนี้เพราะเยาวชนเป็นทรัพยากรบุคคลที่มี คุณค่าและเป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาสังคมโลก (กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์, 2566) และสามารถข้ามผ่านภาวะวิกฤตในชีวิตได้อย่างสง่างามห่างไกล ยาเสพติด กลับมาเป็นคนดีของครอบครัว ชุมชน สังคมต่อไป เพราะ “มนุษย์ ทุกคนมีศักยภาพและสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้”

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการรับรู้การให้ความหมายความกตัญญูของเยาวชนที่กำลัง รับการบำบัดสารเสพติดเป็นการสร้างเสริมความกตัญญูของเยาวชนที่กำลัง รับการบำบัดสารเสพติด ผู้การมีเป้าหมายชีวิตตลอดจนเพื่อการพัฒนา มิติ จิตวิญญาณหรือปัญญา อันจะนำมาสู่การมีพฤติกรรมการคำนึงถึงประโยชน์ของ ผู้อื่นหรือเพื่อนมนุษย์ และเป็นการร่วมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรใน สังคม หน่วยงานด้านการดูแลเยาวชน สามารถนำผลการศึกษาในการสร้างเสริม ความกตัญญูไปใช้ในการสร้างเสริมเป้าหมายชีวิต และการดำเนินชีวิตบนหนทาง ที่ดีงาม อันจะนำมาซึ่งความมั่นคงในชีวิตของทั้งเด็ก เยาวชน และสังคมได้

หน่วยงานด้านการศึกษา สามารถบูรณาการกับการเรียนการสอนในกิจกรรม เสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาเยาวชนเชิงบวกและมีเป้าหมายชีวิต อันจะนำมา ซึ่งความตั้งใจในการศึกษา ความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษา และ การส่งเสริมการศึกษาวิชาชีพระยะยาวของเยาวชน เมื่อเยาวชนได้รู้ความกตัญญู ส่งผล ถึงการตระหนักในการรักตนเอง ไม่ทำร้ายตัวเอง การไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ และ การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่และผู้มีพระคุณ โดยไม่ทำร้ายตนเองด้วยสารเสพติด และนำพาตนเองห่างไกลจากสารเสพติด

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2566). รายงาน สถานการณ์ทางสังคม ประจำปีงบประมาณ 2565. www.m-society.go.th/more_news.php?cid=535
- กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์. (2566). การสร้างเสริมเป้าหมายชีวิตสำหรับวัยรุ่น: แนวคิดและการประยุกต์ใช้. สยาม ปริ้นติ้ง.
- กาญจน์สุนภัส บาลทิพย์, อุษณีย์ เพชรรัชตะชาติ, ศิริวรรณ พิริยคุณธร, นฤมล ตีระพัฒน์ และ ปราณี เลี่ยมพุทธทอง. (2559). การพัฒนารูปแบบ การใช้แนวคิดเป้าหมายในชีวิตและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อ การสร้างเสริมสุขภาพแบบองค์รวมของวัยรุ่นไทย. วารสารพยาบาล สงขลานครินทร์, 36(3), 111-130.
- ขวัญตา บาลทิพย์ และ สิริลักษณ์ จันทรัมย์. (2556). กระบวนการสร้างเป้าหมาย ในชีวิตของเยาวชนไทยที่มีชีวิตอยู่กับเอชไอวี. วารสารพยาบาลสงขลา นครินทร์, 33(3), 1-15.
- ดวงใจ วัฒนสินธุ์. (2564). ภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น: แนวคิดพื้นฐานและการพยาบาล. วนิดาการพิมพ์.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. <https://dictionary.orst.go.th/stat.php>

อัปเดตการพิมพ์ วันแฉะ. (ม.ป.ป.). *จริยธรรมอิสลาม*. ส. วงเสด็จม.

Arora, S. K., Shah, D., Chaturvedi, S., & Gupta, P. (2015). Defining and measuring vulnerability in young people. *Indian Journal of Community Medicine, 40*(3), 193-197. <https://doi.org/10.4103/0970-0218.158868>

Balthip, Q., & Purnell, M. J. (2014). Pursuing meaning and purpose in life among Thai adolescents living with HIV: A grounded theory study. *Journal of the Association of Nurses in AIDS Care, 25*(4), e27-38. <https://doi.org/10.1016/j.jana.2014.03.004>

Balthip, K., McSherry, W., & Nilmanat, K. (2017). Spirituality and dignity of Thai adolescents living with HIV. *Religions, 8*(257), 1-18. <https://doi.org/10.3390/rel8120257>

Balthip, K., Mcsherry, W., Petchruschatachart, P., Piriyaakoontorn, S., & Liamputtong, P. (2017). Enhancing life purpose amongst Thai adolescents. *Journal of Moral Education, 36*(3), 295-307. <https://doi.org/10.1080/03057240.2017.1347089>

Damon, W. B. (2003). *Noble purpose: The joy of living a meaningful life*. Templeton Foundation.

Duprey, E. B., McKee, L. G., O'Neal, C. W., Algoe, S. B., & Campos, B. (2020). Stressors, resources, and mental health among Latino adolescents: the role of gratitude. *Journal of Applied Developmental Psychology, 70*, 101191. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2020.101191>

- Emmons, R. A. (2010, November 16). *Why gratitude is good*. Greater Good Magazine. https://greatergood.berkeley.edu/article/item/why_gratitude_is_good
- Emmons, R. A. (2012). Queen of the virtues? Gratitude as human strength. *Reflective Practice: Formation and Supervision in Ministry*, 32, 49–62. <https://journals.sfu.ca/rpfs/index.php/rpfs/article/view/59>
- Froh, J. J., Sefick, W. J., & Emmons, R. A. (2008). Counting blessings in early adolescents: An experimental study of gratitude and subjective well-being. *Journal of School Psychology*, 46(2), 213–33. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2007.03.005>
- Mariano, J. M. (2014). Introduction to special section: Understanding paths to youth purpose—why content and contexts matter. *Applied Developmental Science*, 18(3), 139-147. <https://doi.org/10.1080/10888691.2014.924356>
- McCullough, M. E., Emmons, R. A., & Tsang, J. A. (2002). The grateful disposition: A conceptual and empirical topography. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(1), 112-127. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.1.112>
- Noor, M. N., Rahman, N. D. A., & Zahari, M. I. A. M. (2018). Gratitude, gratitude intervention and well-being in Malaysia. *Behavioral Science Research Institute*, 13(2), 1-18. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/IJBS/article/view/123509>

- Sansone, R. A., & Sansone, L. A. (2010). Gratitude and wellbeing: The benefits of appreciation. *Psychiatry (Edgmont)*, 7(11), 18–21.
- Sawyer, S. M., Afifi, R. A., Bearinger, L. H., Blakemore, S. J., Dick, B., Ezeh, A. C., & Patton, G. C. (2012). Adolescence: A foundation for future health. *The Lancet*, 379(9826), 1630–1640. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)60072-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)60072-5)
- Wood, A. M., Froh, J. J., & Geraghty, A. W. A. (2010). Gratitude and well-being: A review and theoretical integration. *Clinical Psychology Review*, 30(7), 890–905. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2010.03.005>

เหลียวหลัง แลหน้า ปัญหาหนี้นอกระบบไทยและแนวทางการแก้ไข

Looking Backward and Moving Forward: Informal Debt in Thailand and Solutions

Received 24 October 2024

Revised 27 January 2025

Accepted 24 February 2025

วรรษยา เพือกงาม¹

Watsaya Peukngam²

ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์³

Tunyaluk Roongsangjun⁴

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นนำเสนอสถานการณ์และการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบในช่วง 10 ปี (พ.ศ. 2557-พ.ศ. 2567) และทิศทางของหนี้นอกระบบในอนาคตของไทย โดยศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร (Documentary study) ได้แก่ ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ จากเอกสารทางวิชาการ วารสาร หนังสือ รายงานวิจัยและการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต นโยบาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เอกสารเผยแพร่ ตลอดจนข้อมูลและสถิติที่เกี่ยวข้องกับหนี้นอกระบบของไทย ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูล 10 ปีย้อนหลังตั้งแต่ปี 2557-2567 พบว่า ปัญหาหนี้นอกระบบเกิดจากปัญหาทางเศรษฐกิจ และพฤติกรรมการใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสมทำให้ต้องพึ่งพาแหล่งเงินกู้นอกระบบ ซึ่งการกู้ยืมเงินนอกระบบมีลักษณะและรูปแบบที่หลากหลาย สาเหตุสำคัญที่ก่อปัญหาหนี้นอกระบบใน

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: watsaya.peukngam@gmail.com

² Doctoral student, Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: r.tunyaluk@gmail.com

⁴ Assistant Professor Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

สังคมเนื่องจากการที่ประชาชนมีรายได้น้อยและไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินของสถาบันการเงินในระบบได้อย่างถูกต้อง ขาดความรู้ในเรื่องการคำนวณดอกเบี้ย อีกทั้งมีพฤติกรรมการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย จากสาเหตุดังกล่าวส่งผลกระทบทั้งในระดับบุคคล สังคม และเศรษฐกิจ นอกจากนี้ หนี้ในระบบยังส่งผลให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในสังคมและยังเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของระบบเศรษฐกิจในประเทศไทย ดังนั้นการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบต้องอาศัยความร่วมมือและการดำเนินการที่ครอบคลุมจากหลายภาคส่วน รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติของประชาชนเพื่อป้องกันปัญหานี้ไม่ให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต โดยเพิ่มการเข้าถึงบริการการเงินในระบบ ให้ความรู้ทางการเงิน และใช้กฎหมายจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเข้มงวด ในการดำเนินการตามข้อเสนอแนะเหล่านี้จะช่วยในการลดปัญหาหนี้ในระบบอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลดีต่อความมั่นคงทางการเงินของประชาชน และควมมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจและสังคมไทยโดยรวมต่อไป

คำสำคัญ: หนี้ในระบบ, การกู้ยืมเงินในระบบ, ระบบเศรษฐกิจ

Abstract

This academic article presents the situation and solutions to the issue of informal debt in Thailand over the past 10 years (2014–2024), as well as the future direction of informal debt. The study uses secondary data through documentary research, examining principles, concepts, theories, related research, academic papers, journals, books, research reports, and information obtained through online searches. It also considers policies, regulations, public documents, and statistics related to informal debt in Thailand. The data collected over the past decade (2014–2024) reveals that informal debt problems arise from economic issues

and inappropriate spending behaviors, leading individuals to rely on informal lending sources. Informal borrowing takes various forms, and a significant cause of the problem is the low income of citizens who cannot access formal financial services. Additionally, a lack of knowledge about interest calculations and wasteful spending behaviors contributes to the issue. As a result, informal debt negatively impacts individuals, society, and the economy. Moreover, informal debt has been linked to rising crime rates and poses an obstacle to the advancement of the national economy. Therefore, addressing the informal debt problem requires comprehensive cooperation from various sectors, including changing the public's behavior and attitudes to prevent future occurrences. Solutions include increasing access to formal financial services, promoting financial literacy, and enforcing laws to address the issue more strictly. Implementing these recommendations will help effectively reduce informal debt and improve financial stability for individuals, as well as the overall stability of Thailand's economy and society.

Keywords: Informal debt, Informal lending, Economic system

บทนำ

ปัญหานี้นอกระบบเป็นหนึ่งในปัญหาที่สะท้อนถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันอย่างชัดเจน ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2567) ประชาชนในประเทศไทยมีหนี้นอกระบบเฉลี่ยอยู่ที่ 54,300 บาทต่อคน และเมื่อแบ่งหนี้นอกระบบออกตามประเภทเจ้าหนี้ พบว่า เจ้าหนี้ส่วนมากคือนายทุนส่วนบุคคลที่เรียกเก็บดอกเบี้ยเงินกู้สูงกว่าที่กฎหมายกำหนด เฉลี่ยที่ร้อยละ 10-20 ต่อเดือน กลุ่ม

อาชีพที่กู้ยืมเงินนอกระบบมากที่สุด คือกลุ่มอาชีพค้าขายและกลุ่มอาชีพอิสระ เนื่องจากกลุ่มเหล่านี้จะไม่มีหลักประกันในการกู้เงินในระบบ ดังนั้นจึงหันมากู้เงินนอกระบบเป็นส่วนใหญ่เพราะสะดวกและรวดเร็ว (รัฐบาลไทย, 2567) ซึ่งปัญหาหลักของหนี้นอกระบบเกิดจากความขาดแคลนเงินสด และความจำเป็นต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของประชาชนที่มีรายได้น้อย หรือไม่มีหลักทรัพย์สินเป็นประกันสำหรับการกู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบที่ถูกต้องตามกฎหมาย การกู้เงินนอกระบบมักเป็นทางเลือกสุดท้ายของประชาชนในการจัดหาเงินทุนเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน หรือใช้ในการเพิ่มทุนในการทำธุรกิจหรืออาชีพ เป็นต้น (มิ่งสรรพ ขาวสอาด, 2562) การกู้ยืมเงินนอกระบบมีความสะดวกสบายและรวดเร็ว อีกทั้งมีเงื่อนไขในเรื่องของการกู้ยืมหลายรูปแบบ ซึ่งทำให้เกิดจำนวนผู้ปล่อยเงินกู้และผู้กู้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามการกู้ยืมเงินนอกระบบยังคงมีความเสี่ยงสูง เนื่องจากอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าธนาคารและไม่มีการรับประกันหรือคุ้มครองจากระบบการเงินทางการ นอกจากนี้ การที่ผู้กู้ไม่สามารถชำระเงินคืนตามเงื่อนไขที่ตกลงไว้อาจทำให้เกิดปัญหาการทวงถามหนี้ที่มีความรุนแรงต่อผู้กู้ได้ด้วย อย่างไรก็ตามในทุกๆ รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบโดยการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนานโยบายและมาตรการที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้คนมีทางเลือกที่มั่นคงและมีความชัดเจนในการจัดหาเงินทุนในชีวิตประจำวันของตนเองอย่างยั่งยืน (Fischer & Karlan, 2019)

ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2567) ตามข้อมูลจากการสำรวจของมหาวิทยาลัยหอการค้าไทยในเดือนกันยายน 2567 พบว่า หนี้ครัวเรือนไทยเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ 606,378 บาท ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.4 จากปีที่ผ่านมา และเป็นระดับสูงสูดนับตั้งแต่เริ่มการสำรวจในปี 2552 (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2567) เนื่องจากการกู้เงินนอกระบบเป็นหนึ่งในทางเลือกที่มีความหลากหลายและสามารถตอบสนองความต้องการสำหรับประชาชนที่ต้องการเงินทุนเร่งด่วนหรือไม่สามารถผ่านขั้นตอนที่ซับซ้อนของสถาบันการเงินได้ ลักษณะการกู้เงิน

นอกระบบมีความยืดหยุ่นในเรื่องของเงื่อนไขการผ่อนชำระเงินกู้ อัตราดอกเบี้ย ระยะเวลาการให้กู้และจำนวนเงินที่สามารถกู้ได้ จึงทำให้ผู้กู้สามารถเลือกแหล่งเงินกู้ที่เหมาะสมกับความต้องการและสภาพการเงินของตนเองได้ตามความต้องการ นอกจากนี้ ผู้ปล่อยเงินกู้ในระบบส่วนใหญ่มีวิธีการโฆษณาการปล่อยเงินกู้ผ่านช่องทางออนไลน์จึงทำให้ง่ายต่อการเข้าถึง อีกทั้งผู้ปล่อยเงินกู้ยังมีการละเมิดข้อกำหนดจึงทำให้การปล่อยเงินกู้ในระบบสามารถทำได้ง่ายเพียงแคมีเงินสดจำนวนหนึ่งเท่านั้น (สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย, 2564) อย่างไรก็ตาม การกู้ยืมเงินนอกระบบมีความเสี่ยงที่สูงต่อการเป็นหนี้ระยะยาว เนื่องจากอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าของสถาบันการเงินในระบบและสูงเกินกว่ากฎหมายกำหนดซึ่งเป็นการกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ผิดกฎหมาย ดังนั้นการผิดนัดชำระหรือไม่สามารถชำระเงินคืนได้ตามเวลาที่กำหนดอาจทำให้เกิดปัญหาในการทวงถามหนี้ที่ใช้ความรุนแรงเกิดขึ้นซึ่งจะเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้กู้ได้ ดังนั้น ผู้ที่ต้องการกู้ยืมเงินนอกระบบควรพิจารณาและตัดสินใจอย่างรอบคอบเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างการทำสัญญากู้ยืมเงินดังกล่าว นอกจากนี้ ปัญหาหนี้นอกระบบยังส่งผลกระทบต่อระบบสังคมโดยรวม โดยเฉพาะกรณีที่มีการใช้ความรุนแรงหรือก่อให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในสังคม (สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล, 2557)

การแก้ไขปัญหาการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบจึงเป็นเรื่องที่รัฐบาลปัจจุบันในทุกสมัยให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นจุดกำเนิดของปัญหาสังคมที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ดังนั้น บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะ รูปแบบ และสาเหตุของหนี้นอกระบบ เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อภาครัฐสำหรับการวางแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างครอบคลุมต่อการออกนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้ที่เกิดขึ้น

สถานการณ์หนี้นอกระบบของไทย

หนี้นอกระบบ หมายถึง การกู้เงินที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายหรือหน่วยงานของรัฐ คือ แหล่งอื่นที่ไม่ใช่ธนาคาร ธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวงการคลัง (รัชฎาภรณ์ บุตรคำโชติ, 2560) หรือสถาบันการเงินที่ได้รับอนุญาต (สุพริศร์ สุวรรณิก, 2567) ซึ่งมักเกิดจากการยืมเงินจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการปล่อยเงินกู้ตามกฎหมาย โดยมีการเรียกเก็บดอกเบี้ยในอัตราที่สูง (กัญญ์กัญญา ใจการวงศ์สกุล และ เทพ วงศ์สุภา, 2560) โดยการกู้ยืมเงินในรูปแบบนี้มักมีความเสี่ยงสูงเนื่องจากไม่มีการตรวจสอบที่เข้มงวดและอาจทำให้ผู้กู้ถูกเอารัดเอาเปรียบ (สุพริศร์ สุวรรณิก, 2567) โดยสาเหตุการกู้หนี้นอกระบบเกิดจากการที่ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มีการใช้จ่ายสิ่งที่ไม่จำเป็นหรือเกินความต้องการมักเกิดจากความอยากได้สิ่งของที่หรูหราหรือมีราคาแพง (Maslow, 1954) การตัดสินใจซื้อสิ่งของดังกล่าวจะไม่ได้มีการวางแผนล่วงหน้าหรืออาจเกิดจากแรงกดดันทางสังคม (Waldron, 1995) ทำให้ประชาชนคนไทยต้องเผชิญกับภาระหนี้สินจำนวนมาก เนื่องมาจากความต้องการทางการเงิน การบริหารจัดการหนี้ที่ไม่ดี และขาดความรู้เรื่องกฎหมายจึงทำให้เกิดปัญหาหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ ทั้งนี้พบว่าประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบ เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านรายได้ และหลักทรัพย์ค้ำประกัน

ลักษณะและรูปแบบของการกู้หนี้นอกระบบจะไม่มีเงื่อนไขข้อตกลงการกู้ยืมเงินที่ชัดเจน และไม่มีเอกสารหรือสัญญาสำหรับการกู้ยืมเงินที่ถูกต้อง ทำให้ผู้กู้ไม่มีหลักฐานในการร้องเรียนเมื่อเกิดปัญหาขึ้นทำให้ยากต่อการติดตามหรือตรวจสอบ การกู้ยืมเงินนอกระบบนายทุนผู้ให้กู้จะมีลักษณะเป็น 2 ประเภท คือ 1) นายทุน ผู้ให้กู้ประเภทสมัครเล่น เช่น ญาติหรือผู้ให้กู้เพียง 1-2 ราย เท่านั้น และ 2) ผู้ให้กู้ประเภทอาชีพจะมีลักษณะเป็นนายทุนผู้ให้กู้ที่มีการดำเนินธุรกิจนอกระบบอย่างจริงจังได้แก่ผู้ที่มีรายได้ประจำ เช่น ครู พยาบาล

พ้อค่า เป็นต้น สำหรับขั้นตอนการให้กู้ยืมนอกระบบบางครั้งจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับการปล่อยเงินกู้ของสถาบันการเงิน นายทุนผู้ให้กู้บางรายจะพิจารณาการให้กู้โดยมีหลักทรัพย์มาค้ำประกันและหลักทรัพย์ต้องทำนิติกรรมอย่างถูกต้องตามกฎหมายด้วยแต่นายทุนผู้ให้กู้บางประเภทจะอาศัยความรู้รักกันในการพิจารณาให้กู้โดยการทำสัญญาผู้เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้หนี้นอกระบบยังมีการเรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยที่สูง จึงทำให้ผู้กู้ต้องประสบกับปัญหาในการหาเงินมาผ่อนชำระหนี้ อย่างไรก็ตามการกู้หนี้นอกระบบยังเป็นตัวเลือกที่จำเป็นสำหรับผู้ที่มีปัญหาทางการเงินและไม่สามารถเข้าถึงแหล่งกู้ยืมที่ถูกต้องตามกฎหมายได้ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2565) หรืออาจกล่าวได้ว่าแหล่งเงินกู้นอกระบบเป็นแหล่งเงินที่มีความเสี่ยงสูง และอาจทำให้เกิดวงจรของหนี้สินที่ยากต่อการแก้ไขปัญหา โดยมีการเก็บเงินกู้นอกระบบด้วยการใช้การซีโมเตอร์ไซค์เก็บแต่ละที่ที่ปล่อยเงินให้กู้ไว้ การเก็บเงินจะเก็บเป็นรายวันโดยจะเก็บเงินต้นพร้อมดอกเบี้ย เช่น เมื่อผู้กู้เงินมา 6,000 บาท วันที่กู้ยืมผู้กู้จะได้เงินสดไปเพียง 4,800 บาท และผู้กู้ต้องผ่อนชำระเงินคืนวันละ 250 บาท จำนวน 24 วัน การกู้เงินนอกระบบส่วนใหญ่จะใช้วิธีหักดอกเบี้ยไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่เป็นธรรมและผิดกฎหมาย นอกจากนี้หากเกิดกรณีที่ผู้กู้ผิดนัดชำระพบว่าจะมีการใช้วิธีการทวงหนี้ที่ใช้ความรุนแรง เช่น การข่มขู่ การใช้ความรุนแรง หรือการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้กู้ เป็นต้น (ชลธิชา อินทชัย, 2567)

สำหรับประเทศไทย พบว่าใน พ.ศ. 2566 คริวเรือนไทยมีรายได้เฉลี่ย 29,030 บาท และค่าใช้จ่าย 23,695 บาท หักลบแล้วมีเงินเหลือเพียง 5,335 บาท ซึ่งไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพหารายได้เพิ่มท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน และยังไม่รวมที่ต้องเอาไปใช้หนี้หรือมีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินที่ต้องเผชิญอีกมากมาย โดยสาเหตุของการมีรายได้ไม่เพียงพอจนถึงต้องพึ่งพิงแหล่งเงินกู้นอกระบบของประชาชนไทย ได้แก่

1. ระดับรายได้ของประชาชน ประชาชนที่มีรายได้น้อยมักมีความเสี่ยงสูงในการเข้าสู่กระบวนการหนี้นอกระบบ เนื่องจากรายได้ที่ได้รับต่อเดือนไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นรายได้ที่ต่ำจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนหลายกลุ่มจำเป็นต้องหาแหล่งเงินกู้เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน (Banerjee & Duflo, 2020)

2. ประชาชนไทยขาดความรู้ในการวางแผนทางการเงินและวินัยทางการเงิน เช่น ไม่มีการออมอย่างสม่ำเสมอ ไม่กันเงินออมก่อนใช้ และขาดการเก็บเงินสำรองฉุกเฉิน จึงไม่มีเงินทุนมากพอต่อยอดประกอบอาชีพ หรือไม่พอกับเหตุฉุกเฉิน

3. พฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย พฤติกรรมการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเพิ่มโอกาสในการกู้ยืมเงินนอกระบบ นอกจากนี้ประชาชนบางส่วนมีพฤติกรรมติดการพนัน เมื่อหมุนเงินไม่ทันจึงต้องพึ่งพาเงินกู้นอกระบบที่มีดอกเบี้ยสูง ซึ่งถือได้ว่าพฤติกรรมผู้บริโภคว่าเป็นการกระทำที่ตอบสนองสิ่งกระตุ้นภายในหรือภายนอก และอาจได้รับผลลัพธ์ที่พึงพอใจหรือตรงกันข้าม หากผลลัพธ์เป็นไปในทิศทางที่ดี ผู้คนมักจะทำพฤติกรรมดังกล่าวซ้ำ การใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจึงเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้ประชาชนต้องกู้เงินนอกระบบเพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตนเอง (โพสตุเดย์, 2563)

4. การเข้าถึงบริการกู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบ สำหรับผู้ที่ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน บุคคลค้ำประกัน หรือมีรายได้ต่ำกว่าที่กำหนด รวมถึงเคยมีประวัติหนี้เสียจะส่งผลให้ไม่สามารถขอกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินในระบบได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพึ่งพាកู้เงินจากนอกระบบ ซึ่งสามารถทำได้ง่ายและรวดเร็ว อีกทั้งผู้กู้เงินนอกระบบหลายรายไม่ต้องการหลักฐานทางการเงิน โดยใช้เพียงหลักฐานที่อยู่ของผู้กู้และบุคคลค้ำประกันเท่านั้น (Banerjee & Duflo, 2020)

5. การขาดความรู้ในการคำนวณดอกเบี้ย การขาดความรู้ในเรื่องการคำนวณดอกเบี้ยเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประชาชนเลือกกู้ยืมเงินจากนอก

ระบบ โดยผู้กู้มักต้องยอมรับดอกเบี้ยที่สูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ผู้ให้กู้มักคำนวณอัตราดอกเบี้ยที่เกินจริงและแจ้งเฉพาะจำนวนเงินที่ต้องชำระ โดยไม่แสดงตัวเลขเงินต้นและดอกเบี้ยให้ชัดเจน ส่งผลให้ผู้กู้ที่ขาดความรู้ทางการคำนวณดอกเบี้ยมีความเข้าใจผิดว่าเงินกู้นั้นมีอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ (ธนาคารไทยธนชาติ, 2567)

นอกจากนี้พบว่างานวิจัยของ Pinitjitsamut and Suwanprasert (2022) ระบุว่า สาเหตุหลักของการเป็นหนี้นอกระบบสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ค่าใช้จ่ายจำเป็น (ร้อยละ 46.8) ลงทุนประกอบอาชีพ (ร้อยละ 41.5) การจ่ายหนี้อื่น (ร้อยละ 9.4) และค่าใช้จ่ายไม่จำเป็น (ร้อยละ 2.3) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การกู้หน้ระบบส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนต้องหันไปพึ่งเงินกู้นอกระบบคือ การขาดรายได้หรือรายได้ไม่เพียงพอ และความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่ไม่ต้องมีขั้นตอนยุ่งยากและใช้เวลาน้อย

ผลกระทบจากหนี้นอกระบบนั้นมีทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะเมื่อเกิดการสะสมของดอกเบี้ยสูง ซึ่งมีความเสี่ยงทางการเงินที่เพิ่มขึ้น ผู้กู้มักถูกเรียกเก็บดอกเบี้ยที่สูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด ซึ่งสร้างภาระทางการเงินและทำให้ต้องหาเงินมาชำระหนี้อย่างไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ ผู้กู้ยังอาจประสบปัญหาความเครียดจากการหาทางออกในการชำระหนี้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและความสัมพันธ์ในครอบครัว อย่างไรก็ตาม ผลกระทบทางสังคมยังส่งผลกระทบต่อความสงบสุขในสังคม อาจนำไปสู่ปัญหาทางอาชญากรรม เช่น การค้ายาเสพติดหรือการกระทำผิดทางทรัพย์สิน เพื่อหาเงินมาชำระหนี้ ซึ่งการเพิ่มขึ้นของหนี้นอกระบบมีผลต่อเศรษฐกิจไทย เนื่องจากการใช้เงินทุนไปในการชำระหนี้แทนการลงทุนในธุรกิจ ส่งผลให้เศรษฐกิจขาดสภาพคล่องและการหมุนเวียนเงินในระบบอย่างที่เคยจะเป็น การเป็นหนี้นอกระบบยังเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับกลไกการควบคุมของภาครัฐ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการติดตามหรือควบคุมที่มีประสิทธิภาพ โดยปัญหานี้บางส่วนเกิดจาก

พฤติกรรมการใช้จ่ายเกินตัวของลูกหนี้เอง อีกทั้งยังขาดการแทรกแซงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น การแก้ไขปัญหาควรเริ่มต้นจากการให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการเงินส่วนบุคคล การใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเอง เพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาทางการเงินได้อย่างยั่งยืนและหลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินจากแหล่งที่ไม่ปลอดภัย

มุมมองของนักวิชาการต่อปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาหนี้ในระบบไทย

ปัญหาหนี้ในระบบเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนไทยทั้งระบบครัวเรือน เศรษฐกิจ และสังคมในวงกว้าง ดังนั้นจึงมีนักวิชาการหลายท่านทั้งนักเศรษฐศาสตร์ นักมานุษยวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ที่มีมุมมองต่อปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบไว้อย่างน่าสนใจ ดังแสดงตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1

มุมมองของนักวิชาการต่อปัญหาหนี้ในระบบ

ปัญหาหนี้ในระบบ		
มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ (Economist)	มุมมองของนักมานุษยวิทยา (Anthropologist)	มุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ (Social work)
1. ปัญหาหนี้ในระบบในมุมมองของการกระจายรายได้และความไม่เสมอภาค (Income distribution and inequality) ความไม่เสมอภาคในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในสังคมไทย เกิดการเข้าถึงแหล่ง	1. มิติทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and culture) มีความเกี่ยวข้องกับหนี้และการจัดการหนี้ในระบบในแต่ละชุมชนมีความสำคัญกับปัญหาของหนี้ในระบบในสังคมไทย เพราะสังคมและวัฒนธรรมเป็น	1. มิติทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and social perspective) เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากหนี้ในระบบส่วนใหญ่จะเกิดจากการที่คนในสังคมที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจการเงินคือ มี

ปัญหานี้มีนอกระบบ		
มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ (Economist)	มุมมองของนักมานุษยวิทยา (Anthropologist)	มุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ (Social work)
<p>เงินทุนที่มีดอกเบี่ยต่ำและเงินเฟ้อที่เป็นธรรมมักจะจำกัดอยู่ในกลุ่มคนที่มีฐานะดีหรือมีหลักประกันการกู้ยืม ทำให้กลุ่มคนยากจนหรือผู้มีรายได้น้อยต้องพึ่งพานอกระบบที่มีดอกเบี่ยสูงและเงินเฟ้อที่ไม่เป็นธรรมและเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ</p> <p>นอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงไม่เพียงแต่เพิ่มภาระให้กับผู้กู้แต่ยังทำให้กลุ่มคนที่ยากจนยิ่งตกอยู่ในวงจรหนี้ที่ยากจะหลุดพ้นได้ การที่กลุ่มคนเหล่านี้ต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราที่สูงทำให้ไม่สามารถสร้างสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นได้ ส่งผลให้ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น (สนาครแห่งประทศไทย, 2565)</p> <p>2. ผลกระทบต่อการบริโภคและการออม (Consumption and savings) นอกระบบที่มีดอกเบี่ยสูงทำให้ครัวเรือนที่กู้ยืมต้องนำรายได้ส่วนใหญ่ไปจ่ายเป็นดอกเบี่ยและเงินต้น ทำให้ไม่เหลือเงินสำหรับการบริโภคสินค้าและบริการที่จำเป็น ดังนั้นการใช้จ่ายของ</p>	<p>ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นการจัดการนอกระบบต้องเข้าไปทำความเข้าใจในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในสังคมเพื่อค้นหาสาเหตุและออกแบบแนวทางในการจัดการปัญหา</p> <p>2. มิติเชิงโครงสร้างทางสังคม (Social structure)</p> <p>นอกระบบจะสะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและการแลกเปลี่ยนในชุมชน ด้วยวิธีการให้กู้ยืมเงินและการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อนระหว่างผู้ปล่อยกู้และผู้กู้ การกีดกันนอกระบบยังอาจส่งผลกระทบต่อทางสังคมและ</p> <p>ความสัมพันธ์ในชุมชน (Social and relational impacts) เกิดความตึงเครียดหรือการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคม เช่น ความขัดแย้งในครอบครัวหรือความแตกแยกระหว่างผู้ให้และผู้ยืมเงิน</p> <p>3. มิติทางวัฒนธรรมและจริยธรรม (Cultural and ethical dimensions) การ</p>	<p>รายได้ไม่เพียงพอและขาดแคลนทรัพยากรในการดำรงชีวิต (ธนาคารกสิกรไทย, 2566) หรือเกิดจากการขาดความรู้ในการจัดการการเงิน ทำให้ต้องพึ่งพาการกู้เงินนอกระบบซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยสูงและเงินเฟ้อที่ไม่เป็นธรรม (ธนาครแห่งประทศไทย, 2566) และขาดการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมาย</p> <p>เนื่องจากคนไทยบางคนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากธนาครหรือสถาบันการเงินตามปกติได้ เพราะมีประวัติทางการเงินไม่ดี เช่น การค้างหรือไม่ชำระหนี้ทำให้ประวัติการชำระสินเชื่อไม่ดี หรือไม่มีหลักประกัน (สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2565) จึงทำให้ต้องพึ่งพานอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง อีกทั้งยังทำให้เกิดความเสี่ยงทางสังคม ซึ่งปัญหานี้มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตในครอบครัว เช่น การทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว การสูญเสียความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกใน</p>

ปัญหานั้นนอกระบบ		
มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ (Economist)	มุมมองของนักมานุษยวิทยา (Anthropologist)	มุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ (Social work)
<p>ครัวเรือนจะลดลง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับมหภาค และเมื่อรายได้ส่วนใหญ่ถูกนำไปจ่ายเป็นหนี้ครัวเรือนเหล่านี้อาจไม่สามารถออมเงินเพื่อการลงทุนในอนาคตได้ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการสะสมทุนสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาวได้ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566)</p> <p>3. การขาดการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เป็นทางการ (Lack of access to formal financial systems) การที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำและเป็นทางการ เช่น ธนาคารหรือสถาบันการเงิน เป็นผลมาจากหลายปัจจัย เช่น ขาดหลักประกันในการกู้ยืม ประวัติการเงินที่ไม่ดี หรือข้อจำกัดทางการเงินของตัวผู้ส่งผลให้ต้องพึ่งพานั้นนอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง ซึ่งเป็นภาระทางการเงินที่หนักมาก และยากที่จะหลุดพ้นจากวงจรหนี้ สำหรับกลุ่มคนในสังคมที่มี</p>	<p>กู้ยืมเงินในระบบนอกระบบสะท้อนถึงค่านิยมและจริยธรรมของสังคมนั้นๆ เช่น ในบางสังคมอาจมีการยอมรับนอกระบบเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน และการยืมเงินไม่ถือว่าเป็นเรื่องผิดทางจริยธรรมตราบเท่าที่ยังไม่เกิดปัญหาและยังไม่ส่งผลกระทบต่อสังคม แต่เป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนสังคมที่มีการดำเนินชีวิตร่วมกัน</p> <p>4. มิติทางเศรษฐกิจ (Economic) นักมานุษยวิทยาเห็นว่านอกระบบไม่ได้เป็นแค่ปัญหาทางการเงิน แต่การสะท้อนการแสดงออกถึงความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Expression of economic and social insecurity) เช่น ความไม่มั่นคงในงานหรือการขาดแคลนแหล่งเงินทุนจากระบบการเงินทางการ ดังนั้นการพึ่งพานั้นนอกระบบมักเป็นทางเลือกสุดท้ายในการแก้ปัญหาฉุกเฉินที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>ครอบครัว หรือแม้แต่ความเสี่ยงที่เกิดจากการที่สมาชิกในครอบครัวต้องเผชิญกับการข่มขู่จากเจ้าหน้าที่ (บีซีซีไทย, 2564)</p> <p>2. มิติทางจิตใจ (Psychological perspective) ผลกระทบทางจิตใจที่เกิดขึ้นกับผู้ที่เป็นนอกระบบมักจะเผชิญกับความเครียด ความวิตกกังวล และความรู้สึกลิ้นหวัง เนื่องจากไม่สามารถหาทางออกจากวงจรหนี้ได้ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต เช่น ความเครียด หรือความวิตกกังวลที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยง การถูกทวงหนี้ ความรู้สึกอับอาย หรือรู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า อีกทั้งยังอาจทำให้ผู้รู้สึกติดกับดักกับปัญหาหนี้ (ธนาคารกสิกรไทย, 2021) ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะเห็นความรู้สึก “ติดกับดัก” ของผู้ที่มีนอกระบบ ที่มีกจะทบทวนบทดอกเบียและทำให้อยู่ก่อนให้เกิดภาวะการเงินที่ลำบากหนักขึ้นกับการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของ</p>

ปัญหานี้ในระบบ		
มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ (Economist)	มุมมองของนักมานุษยวิทยา (Anthropologist)	มุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ (Social work)
<p>รายได้ต่ำหรือไม่ได้รับการสนับสนุนจากระบบการเงินทางการ นักเศรษฐศาสตร์มองว่าปัญหานี้ในระบบจะยืดเยื้อเพราะไม่มีการพัฒนาและปรับปรุงระบบการเงินที่สามารถรองรับความต้องการของกลุ่มคนเหล่านี้ได้ (สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2565)</p> <p>4. ผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจ (Economic stability) นี้ ระบบเป็นปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นการขยายตัวของหนี้สินที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมหรือมีมาตรฐานที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดความเสี่ยงในการชำระหนี้ เช่น หากมีการผิดนัดชำระหนี้จำนวนมากอาจทำให้เกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในระดับภาคครัวเรือน หรือกระทบต่อสถาบันการเงินในระบบทางการ และการมีหนี้ในระบบนี้ยังคงส่งผลกระทบต่อเคลื่อนย้ายเงินทุนในระบบ</p>		<p>ครอบครัว เพราะอาจกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเฉพาะเมื่อมีการข่มขู่คุกคามจากเจ้าหน้าที่ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเครียดสะสมให้แก่สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้</p> <p>3. มิตินทางการช่วยเหลือ (Intervention perspective)</p> <p>การช่วยเหลือในเชิงจิตใจเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์สามารถให้คำปรึกษาในการช่วยเหลือผู้ที่มีหนี้ในระบบ เพื่อให้ผู้ที่ประสบปัญหาสามารถเข้าใจและจัดการกับอารมณ์ความรู้สึกของตัวเอง รวมถึงช่วยให้ผู้ประสบปัญหานั้นมองเห็นทางเลือกในการจัดการหนี้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยนักสังคมสงเคราะห์สามารถช่วยพัฒนาทักษะการจัดการการเงิน เช่น การทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครัวเรือน เพื่อให้ผู้ประสบปัญหาได้ทักษะในการจัดการรายรับ-รายจ่ายและหลีกเลี่ยงการพึ่งพาหนี้ในระบบในอนาคต และนักสังคมสงเคราะห์ยังสามารถสร้างเครือข่ายช่วยเหลือให้กับผู้ประสบปัญหานี้ เช่น</p>

ปัญหานั้นนอกระบบ		
มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ (Economist)	มุมมองของนักมานุษยวิทยา (Anthropologist)	มุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ (Social work)
<p>เศรษฐกิจ เพราะมันทำให้ระบบการเงินภายในประเทศไม่มีความโปร่งใสและไม่สามารถคาดการณ์ทิศทางการไหลเวียนของเงินได้ ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในด้านการลงทุนและการเติบโตทางเศรษฐกิจ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2567)</p> <p>5. ต้นทุนทางเศรษฐกิจจากการจัดการหนี้ (Economic cost of debt management)</p> <p>ในประเด็นนี้นักเศรษฐศาสตร์มองว่า การจัดการกับปัญหานี้ นอกระบบมีต้นทุนที่สูง ทั้งในด้านการบริหารจัดการหนี้ การบังคับใช้กฎหมาย และการแก้ไขปัญหาทางสังคม เนื่องจากต้องมีการให้ความช่วยเหลือทั้งในระดับบุคคลและสังคม การจัดตั้งมาตรการป้องกันหนี้นอกระบบและการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องมีทรัพยากรและการลงทุนที่สูง (ปีซีซีไทย, 2564)</p>		<p>การเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน การให้คำปรึกษาหรือการช่วยเหลือทางกฎหมาย นอกจากนี้ทั้งด้านกฎหมาย นักสังคมสงเคราะห์ยังสามารถสนับสนุนให้มีการแก้ไขปัญหาหนี้ นอกระบบในระดับสังคมและรัฐบาล เช่น การสนับสนุนให้มีกฎหมายที่คุ้มครองผู้ที่มีหนี้นอกระบบ การสร้างเงื่อนไขที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่ถูกกฎหมายได้ง่ายขึ้น หรือการสนับสนุนให้มีการให้บริการทางการเงินที่เป็นมิตรต่อผู้มีรายได้น้อย เป็นต้น ปัญหานี้นอกระบบเป็นปัญหาที่มีผลกระทบทั้งทางสังคมและจิตใจ การเข้าใจปัญหาในหลายมิติ และการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระดับบุคคลและสังคม เป็นสิ่งสำคัญในการช่วยเหลือและบรรเทาผลกระทบของปัญหานี้ในสังคมไทย (ปีซีซีไทย, 2564)</p>
<p>การขึ้นทะเบียนลูกหนี้ นอกระบบไม่ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในระยะยาว จะเห็นได้ว่ามี</p>	<p>การสนับสนุนสังคมที่มีการดำเนินชีวิตร่วมกันของชุมชน และการดูแลและการจัดการหนี้</p>	<p>ควรมีการสร้างระบบการเงินที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยการส่งเสริมให้มีการขยายการเข้าถึง</p>

ปัญหานั้นนอกระบบ		
มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ (Economist)	มุมมองของนักมานุษยวิทยา (Anthropologist)	มุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ (Social work)
<p>นโยบายรัฐบาลบางโครงการ กระตุ้นพฤติกรรมใช้จ่ายและสร้างหนี้เกินตัว โดยนายกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม เปิดเผยในวงเสวนา วิกฤตหนี้นอกระบบทางออกของสังคมไทย พร้อมประเมินการทวงหนี้นอกระบบจะรุนแรงมากขึ้น หลังพบสถิติเจ้าหนี้นอกระบบบางส่วน คิดดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 1.095 ต่อปี (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566) และปัญหาการเข้าถึงสินเชื่อรายย่อยเป็นต้นตอหนี้นอกระบบ การทวงหนี้นอกระบบจะมีความรุนแรงมากขึ้น กฎหมายที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง (ไทยพีบีเอส, 2555) นอกจากนี้นายรัชชชัย กิตติคุณ เลขาธิการสมาคมธนาคารไทย ให้ความเห็นว่าการขึ้นทะเบียนหนี้นอกระบบไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ เพราะลูกหนี้นอกระบบที่มีปัญหาจริงๆ คือ กลุ่มผู้เล่นการพนัน หรือผู้ที่ใช้จ่ายเกินตัว คนกลุ่มนี้ขาดความสามารถในการชำระหนี้</p>	<p>ในชุมชน (Community-based debt management) เป็นวิธีการหรือกลไกภายในที่ช่วยให้การชำระหนี้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ด้วยวิธีการชำระหนี้ที่ไม่ใช่แค่การชำระเป็นเงินสด แต่อาจเป็นการใช้แรงงานหรือเวลาช่วยงานก็ได้ การพึ่งพาหนี้นอกระบบมักเป็นทางเลือกสุดท้ายในการแก้ปัญหาฉุกเฉินที่เกี่ยวข้อง และสุดท้ายหนี้นอกระบบก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและความสัมพันธ์ในชุมชน (Social and relational impacts) เกิดความตึงเครียดหรือการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคม เช่น การเกิดความขัดแย้งในครอบครัวหรือความแตกแยกระหว่างผู้ให้และผู้ยืมเงิน</p>	<p>บริการทางการเงินอย่างเป็นระบบและโปร่งใสในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยหรือไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนทางการเงินที่ถูกกฎหมาย และส่งเสริมการศึกษาเรื่องการจัดการการเงิน โดยควรให้การศึกษายเกี่ยวกับการจัดการการเงินส่วนบุคคลแก่ประชาชนทุกกลุ่ม เพื่อช่วยลดความเสี่ยงในการพึ่งพาหนี้นอกระบบ รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด ด้วยวิธีการปราบปรามและควบคุมการกู้ยืมที่ผิดกฎหมาย และการสร้างกฎหมายที่คุ้มครองผู้ที่ต้องการขอความช่วยเหลือจากการเป็นหนี้นอกระบบควรมีการพัฒนาระบบการเงินและสินเชื่อที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์มักเสนอแนวทางการพัฒนาระบบการเงินที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและปลอดภัยสำหรับกลุ่มประชาชนที่มีรายได้น้อย ซึ่งสามารถลดการพึ่งพาหนี้นอกระบบ และควรมีการปรับปรุงกฎหมายและนโยบายการเงิน โดยการมีการ</p>

ปัญหาห้่นนอกระบบ		
มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ (Economist)	มุมมองของนักมานุษยวิทยา (Anthropologist)	มุมมองของนักสังคมสงเคราะห์ (Social work)
ทำให้บางส่วนถูกขึ้นบัญชีดำ และเสียโอกาสเข้าถึงสินเชื่อในอนาคต พร้อมปรับปรุงระบบสวัสดิการสังคม เพื่อบรรเทาปัญหาดังกล่าว อีกทั้งส่วนหนึ่งของนโยบายในการแก้ไขปัญหา นี้มาจากโครงการประชานิยม และนโยบายกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา และนายณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ นักเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่ากลุ่มผู้ใช้แรงงานภาคอุตสาหกรรมเป็นผู้กู้เงินนอกระบบขนาดใหญ่ที่สุด (ไทยพีบีเอส, 2555)		ควบคุมที่เข้มงวดต่อการให้กู้ยืมที่ผิดกฎหมาย พร้อมทั้งการสร้างเงื่อนไขทำให้การเข้าถึงแหล่งเงินทุนทางการเงินง่ายขึ้น เป็นแนวทางที่สามารถช่วยแก้ปัญหาห้่นนอกระบบได้ รวมถึงควรส่งเสริมการศึกษาทางการเงิน โดยการให้การศึกษาด้านการบริหารการเงินส่วนบุคคล (Financial literacy) เพื่อให้ประชาชนสามารถจัดการการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพและลดความเสี่ยงจากการตกอยู่ในห้่นนอกระบบ (สฤณี อาชวานันทกุล, 2565)

จากตารางข้างต้นสะท้อนให้เห็นในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ ที่มองว่าปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหานั้นนอกระบบในสังคมไทยถือเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อทั้งภาคครัวเรือน เศรษฐกิจ และสังคมโดยรวม นักเศรษฐศาสตร์ได้วิเคราะห์ปัญหานี้ว่าเกิดการจัดการทรัพยากรทางการเงิน ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ และการขาดการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมาย ซึ่งจะมีผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาวต่อเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกับการกระจายรายได้ที่ไม่เสมอภาค การขาดแหล่งเงินทุนที่มีคุณภาพ และการทำให้เกิดภาระทางการเงินที่หนักหน่วง การแก้ไขปัญหานั้นนอกระบบจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงระบบการเงินที่เป็นทางการ ส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เป็นธรรม และมีการให้ความรู้เกี่ยวกับ

การบริหารการเงินอย่างรอบคอบ ส่วนมุมมองของนักมานุษยวิทยาเห็นว่าปัญหา
หนี้นอกระบบที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเกิดจากการที่ประชาชนมีรายได้น้อยและ
การไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินได้อย่างถูกต้อง ประชาชนขาดความรู้ใน
เรื่องการคำนวณดอกเบี้ย และมีพฤติกรรมการใช้ยืมที่ฟุ่มเฟือย และนักสังคม
สงเคราะห์เห็นว่าปัญหาหนี้นอกระบบเป็นปัญหาที่ทางเศรษฐกิจและสังคมที่
ส่งผลกระทบต่อจิตใจของลูกหนี้ ครอบครัว ชุมชน สังคม และเศรษฐกิจที่ต้อง
ได้รับการช่วยเหลืออย่างจริงจังและต่อเนื่อง

มาตรการของรัฐบาลต่อแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบในสังคมไทย ในช่วง 10 ปี (พ.ศ. 2557-พ.ศ. 2567)

ปัญหาหนี้นอกระบบเป็นปัญหาที่หลายรัฐบาลพยายามแก้ไขกันมา
อย่างยาวนาน ในช่วงที่ผ่านมา มี 3 รัฐบาลที่ประกาศนโยบายแก้ไขปัญหาหนี้นอกระ
บบอย่างชัดเจน ย้อนไปในยุครัฐบาล พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557
- พ.ศ. 2565) ได้ประกาศ 5 แนวทางแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ โดยการออก
พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา เพิ่มโทษเจ้าหนี้นอกระบบโดย
การตั้งจุดให้คำปรึกษาปัญหาหนี้นอกระบบที่ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อ
การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในการสนับสนุนสินเชื่อรายย่อยระดับจังหวัด
(Pico finance) จัดหาแหล่งเงินในระบบ ฟื้นฟูศักยภาพลูกหนี้ และพัฒนา
เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนให้ทำหน้าที่ทดแทนเจ้าหนี้นอกระบบ สำหรับการ
แก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบในรัฐบาล นายเศรษฐา ทวีสิน (พ.ศ. 2566-สิงหาคม
2567) ได้ประกาศให้ปัญหาหนี้นอกระบบเป็นวาระแห่งชาติ และหวังกำจัด
ปัญหาหนี้นอกระบบจากประเทศไทย โดยได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยเปิด
ลงทะเบียนลูกหนี้และเจ้าหนี้จากนั้นกระทรวงการคลังโดยธนาคารออมสิน
และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้มีสินเชื่อให้ลูกหนี้นอกระบบ
เพื่อดึงเข้าสู่ระบบแต่ไม่ว่าจะผ่านมาก็รัฐบาลแต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้
อย่างแท้จริง ซึ่งจะเห็นว่าทุกรัฐบาลมีแนวทางแก้ไขที่คล้ายกัน ดังนั้น อาจมี

ความเป็นไปได้ว่าการแก้ปัญหาหนี้ขาดความเข้าใจปัญหาที่แท้จริง จึงไม่สามารถ ออกนโยบายที่แก้ปัญหาได้อย่างตรงเป้าหมาย ซึ่งในปัจจุบันการแก้ไขปัญหานี้ นอกกรอบภายใต้การนำของนายรัฐมนตรีแพทองธาร ชินวัตร ได้ดำเนินการ หลายมาตรการที่มีเป้าหมายเพื่อบรรเทาภาระหนี้ของประชาชนและเสริมสร้าง ความมั่นคงทางการเงินในสังคมไทย โดยรัฐบาลได้ผลักดันการปรับโครงสร้างหนี้ ทั้งระบบ ซึ่งรวมถึงการช่วยเหลือลูกหนี้ในระบบและนอกระบบที่มีหนี้สิน เกี่ยวข้องกับบ้านและรถยนต์ นอกจากนี้ยังมีการลดภาระหนี้ครัวเรือน ซึ่งช่วย เสริมสภาพคล่องให้กับประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีหนี้สินจากการกู้ยืมเงิน ใน ส่วนของการช่วยเหลือลูกหนี้รายย่อยและผู้ประกอบการเอสเอ็มอี รัฐบาลได้ อนุมัติมาตรการพิเศษให้กับกลุ่มเหล่านี้ โดยเฉพาะหนี้ที่มีจำนวนไม่เกิน 5,000 บาท ซึ่งช่วยบรรเทาภาระหนี้สินของประชาชนและส่งเสริมการเติบโตทาง เศรษฐกิจ อีกทั้งยังมีการวางแผนแก้ไขหนี้นอกระบบผ่านสถาบันการเงิน เพื่อให้ ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำและเป็นธรรม (Voathai.com, 2566) ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามของ รัฐบาลในการจัดการปัญหานี้นอกระบบและลดผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ

นอกจากนี้ สำนักงานพัฒนานโยบายและแผนการประชาสัมพันธ กรมประชาสัมพันธ (2567) ได้กล่าวถึง การแก้ไขปัญหานี้นอกระบบในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาถึงมาตรการต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยสามารถสรุปพอสังเขป ดังนี้ (1) การให้ความรู้และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการเงินให้แก่ประชาชน ควรได้รับการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการเงินส่วนบุคคล วิธีการออมเงิน และ การหลีกเลี่ยงการเป็นหนี้นอกระบบ และการสร้างความตระหนัก โดยธรรมาภิบาลให้ ประชาชนตระหนักถึงผลเสียของการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ เช่น ดอกเบี้ยสูงและ ความเสี่ยงทางกฎหมาย (2) การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุนทางการ โดย การขยายการเข้าถึงสินเชื่อจากสถาบันการเงินโดยรัฐบาลควรส่งเสริมการเข้าถึง แหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินที่ถูกกฎหมาย เช่น ธนาคาร สหกรณ์ หรือ

กองทุนหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ๆ โดยสร้างผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เหมาะสมกับกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยหรือผู้ที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินทั่วไปได้ (3) การแก้ไขกฎหมายและการบังคับใช้การปรับปรุงกฎหมาย โดยรัฐบาลควรทบทวนและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกู้ยืมเงินนอกระบบให้มีความทันสมัยและเข้มงวดมากขึ้น (World Bank, 2023a) และบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดด้วยการดำเนินคดีและลงโทษผู้ให้กู้เงินนอกระบบอย่างจริงจัง (4) การช่วยเหลือผู้ที่ตกเป็นหนี้นอกระบบการจัดตั้งหน่วยงานช่วยเหลือ รัฐบาลควรจัดตั้งหน่วยงานที่สามารถให้คำปรึกษาและความช่วยเหลือในการปลดหนี้นอกระบบ โดยอาจมีการเจรจาต่อรองกับเจ้าหนี้เพื่อลดดอกเบี้ยหรือยืดระยะเวลาการชำระหนี้ และการสนับสนุนทางสังคมโดยสร้างเครือข่ายสนับสนุนที่ช่วยให้ผู้ที่มีปัญหาหนี้นอกระบบสามารถฟื้นฟูสภาพการเงินและสังคมได้ เช่น การฝึกอบรมอาชีพหรือการให้ทุนเริ่มต้นธุรกิจ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) (5) การส่งเสริมการออมและการลงทุน การส่งเสริมการออม โดยรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการออมเงินเพื่อใช้ในอนาคตเงินแทนที่จะพึ่งพาการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ และส่งเสริมการลงทุนที่ถูกต้องกฎหมายและมีความเสี่ยงต่ำ เช่น การลงทุนในกองทุนรวม หรือการซื้อประกันชีวิต (6) การป้องกันการเกิดหนี้ซ้ำซ้อน การสร้างระบบติดตามโดยการพัฒนาระบบติดตามผู้ที่เคยเป็นหนี้นอกระบบ เพื่อให้คำปรึกษาและติดตามความคืบหน้าในการชำระหนี้ และการให้ความรู้เพิ่มเติมโดยการจัดอบรมหรือกิจกรรมที่ช่วยให้ประชาชนมีความรู้ในการจัดการการเงิน และหลีกเลี่ยงการก่อหนี้ซ้ำ (7) การส่งเสริมความร่วมมือในชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ร่วมกัน เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มช่วยเหลือผู้ที่เป็นหนี้ ส่งเสริมการสร้างรายได้ในชุมชนด้วยการสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็กหรือธุรกิจครอบครัว เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพียงพอและลดความเสี่ยงในการกู้หนี้ (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2561)

จากที่กล่าวถึงการแก้ไขปัญหานี้ในระบบ พบว่า ข้อดีจากการแก้ไขปัญหานี้ในระบบที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนสามารถลดภาระดอกเบี้ยในอัตราที่สูง และเพิ่มความมั่นคงทางการเงิน รวมถึงการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมาย อีกทั้ง ยังเสริมสร้างศักยภาพในการทำงานและธุรกิจให้แก่ประชาชน อีกทั้งยังลดการเกิดอาชญากรรมและการทุจริต การเพิ่มรายได้ภาษีการคลัง การบริหารจัดการหนี้มีประสิทธิภาพ และการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบการเงิน อีกทั้งยังสามารถพัฒนานโยบายสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2566) แต่อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหานี้ในระบบ พบว่า มีข้อเสียเกิดขึ้นหลายประการที่ควรพิจารณา เช่น (1) ค่าใช้จ่าย การแก้ไขปัญหานี้ในระบบอาจมีค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากบางครั้งคุณอาจต้องใช้บริการของที่ปรึกษาหรือทนายความเพื่อช่วยในการเจรจา ซึ่งอาจเป็นภาระทางการเงินเพิ่มเติม (2) ผลกระทบทางกฎหมาย นี้นอกระบบมักมีข้อกำหนดและเงื่อนไขที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งการแก้ไขอาจนำไปสู่ปัญหาทางกฎหมายที่ซับซ้อนและยืดเยื้อ (3) ผลกระทบต่อเครดิต การแก้ไขปัญหานี้ในระบบอาจส่งผลกระทบต่อคะแนนเครดิต ซึ่งอาจทำให้ยากขึ้นในการเข้าถึงสินเชื่อหรือบริการทางการเงินในอนาคต (4) ความเครียดและภาวะทางจิตใจ การจัดการกับปัญหานี้ในระบบอาจเป็นกระบวนการที่เครียดและกดดัน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสภาวะจิตใจอาจทำให้การแก้ไขปัญหาล่าช้าหรือซับซ้อนขึ้น ซึ่งการพิจารณาข้อดีและข้อเสียเหล่านี้สามารถช่วยให้สามารถตัดสินใจจัดการแก้ไขปัญหานี้ในระบบได้ดีขึ้น (สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, 2567)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การแก้ไขปัญหานี้ในระบบในประเทศไทยภายใต้รัฐบาลต่างๆ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2557-2567) มีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างที่เกิดขึ้น ซึ่งความคล้ายคลึง ได้แก่ การสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมาย โดยทั้งสามรัฐบาลให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินที่ถูกกฎหมาย เช่น ธนาคารออมสิน และ ธ.ก.ส. เพื่อช่วยเหลือผู้กู้ปัญหานี้ในระบบ และการให้คำปรึกษาแก่ลูกหนี้

นอกระบบผ่านธนาคารหรือหน่วยงานรัฐเพื่อช่วยเจรจาและบรรเทาภาระหนี้ เป็นมาตรการที่รัฐบาลทุกยุคใช้อย่างต่อเนื่อง ในส่วนของมาตรการที่แตกต่างกัน ของทั้ง 3 รัฐบาล ได้แก่ การดำเนินการ โดยในช่วงรัฐบาลของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557-2565) เน้นการออกกฎหมายควบคุมดอกเบี้ยและ การสนับสนุนการกู้เงินจากแหล่งเงินในระบบมากกว่า ส่วนรัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสิน (พ.ศ. 2566-2567) ได้ตั้งเป้าหมายให้ปัญหาหนี้นอกระบบเป็นวาระ แห่งชาติและใช้กระบวนการเจรจาและไกล่เกลี่ยมากขึ้น ในขณะที่รัฐบาลแพ ททองธาร ชินวัตร (พ.ศ. 2567) ใช้วิธีการปรับโครงสร้างหนี้ทั้งระบบเพื่อรองรับ ทั้งหนี้ในระบบและนอกระบบ นอกจากนี้ ในส่วนของการให้ความช่วยเหลือ เฉพาะกลุ่ม รัฐบาลนายเศรษฐา ทวีสินได้อนุมัติมาตรการพิเศษให้กับลูกหนี้ ที่มีหนี้ต่ำกว่า 5,000 บาท ขณะที่รัฐบาลแพทองธารให้ความสำคัญกับ การช่วยเหลือลูกหนี้รายย่อยและเอสเอ็มอีที่มีหนี้ในสินเชื่อประเภทบ้านและ รถยนต์

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่ามาตรการของรัฐบาลแพทองธาร ชินวัตรใน ปี 2567 ดูเหมาะสมที่สุดในแง่ของการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ เพราะมี การปรับโครงสร้างหนี้ทั้งระบบและมุ่งเน้นการเสริมสภาพคล่องให้กับประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีหนี้สินในประเภทบ้านและรถยนต์ ซึ่งตอบสนองต่อ ความต้องการของกลุ่มประชากรที่มีหนี้มากที่สุด นอกจากนี้ การมุ่งเน้น การเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่เป็นธรรมและการส่งเสริมการออมยังช่วยลดการเกิดหนี้ ในอนาคตและช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจให้เติบโตได้อย่างยั่งยืน โดยรวมแล้ว การดำเนินมาตรการจากทุกรัฐบาลมีความสำคัญในเชิงการสนับสนุนประชาชน แต่การปรับโครงสร้างหนี้และการให้ความช่วยเหลือแบบเฉพาะกลุ่มจากรัฐบาล แพทองธารดูเหมาะสมที่สุดในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบอย่างครอบคลุม และยั่งยืน

มาตรการในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบไทยในอนาคต

ปัญหาหนี้นอกระบบเป็นภาพสะท้อนของปมปัญหาที่ซับซ้อนทางด้านสังคม คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของภาคครัวเรือนของประชาชนไทย เพราะลูกหนี้ที่มีการกู้ยืมจากแหล่งเงินนอกระบบจะถูกคิดอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่า 15% ที่กฎหมายกำหนดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 และอาจต้องเผชิญกับปัญหาความรุนแรงจากการทวงหนี้ของเจ้าหนี้ โดยเป้าหมายสำคัญของการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบ คือ การทำให้หนี้นอกระบบกลับเข้ามาอยู่ในระบบ ซึ่งเมื่อสามารถช่วยประชาชนกลุ่มที่พึ่งพาหนี้นอกระบบให้สามารถเข้าถึงสินเชื่อในระบบได้ดีขึ้นแล้ว ผลได้ที่ชัดเจนที่สุดที่ลูกหนี้จะได้รับ คือ ภาระดอกเบี้ยที่ลดลงจากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ลดต่ำลง ซึ่งจะทำให้ภาระหนี้สินโดยรวมของครัวเรือนลดลง และปลดภาระหนี้ก้อนนั้นได้เร็วขึ้นดังนั้นมาตรการในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยในอนาคตจะมีมาตรการ รูปแบบ และทิศทาง ดังนี้

1. มาตรการในการไกล่เกลี่ยระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้ โดยทางภาครัฐจะมีการเปิดช่องทางให้แก่ลูกหนี้เพื่อให้สามารถขอรับความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ โดยมีหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาดูแลในเรื่องของสัญญากู้ยืมและการทวงถามหนี้ที่จะต้องเป็นไปตามกฎหมายและเป็นธรรมให้แก่ลูกหนี้ และเป็นตัวกลางในกระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้ด้วย (สำนักงานพัฒนานโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์, 2567)

2. การปรับโครงสร้างหนี้ (Troubled Debt Restructuring [TDR]) (Puey Ungphakorn Institute for Economic Research, 2023) เป็นการช่วยเหลือลูกหนี้ที่ไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาเงินที่เคยทำไว้กับเจ้าหนี้ได้ ด้วยการปรับเงื่อนไขการชำระหนี้ใหม่ให้เหมาะสมกับรายรับที่ลดลงหรือความสามารถในการชำระหนี้ที่เปลี่ยนไป โดยที่ไม่ต้องรอให้เป็นหนี้เสีย (Non-Performing Loan [NPL]) เพราะหากปล่อยปัญหานี้ไว้นานเกินไปจะทำให้เกิดปัญหา

มากมาย เช่น ถูกฟ้องร้อง ยึดทรัพย์สิน และหาทางออกได้ยากยิ่งขึ้น (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2567) ซึ่งจะมีการปรับระยะเวลา เงื่อนไข และกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยในส่วนของอัตราดอกเบี้ยนั้นจะต้องไม่เกินร้อยละ 15 ตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกอัตราดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 โดยการปรับโครงสร้างหนี้แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ แบบที่ 1 การปรับปรุงโครงสร้างหนี้ (Debt Restructuring [DR]) ซึ่งทำก่อนเป็นหนี้เสีย และ แบบที่ 2 การปรับปรุงโครงสร้างหนี้ที่มีปัญหาซึ่งทำหลังเป็นหนี้เสีย (Atith, 2024) โดยมี 3 วิธีการ คือ (1) การขอขยายเวลาชำระหนี้ หรือการยืดระยะเวลาชำระหนี้ออกไปซึ่งจะทำให้ค่างวดลดลง เมื่อเริ่มผ่อนไม่ไหว ต้องมีการขอเจรจาขยายเวลาชำระหนี้กับเจ้าหนี้ออกไปจาก เช่น จาก 3 ปีเป็น 5 ปี เพื่อให้ยอดผ่อนชำระต่อเดือนลดลงต่ำ เพื่อลดภาระในการจ่ายค่างวดแต่ละเดือนให้แก่ลูกหนี้ได้ (2) การรีไฟแนนซ์ (Refinance) คือ "การเปลี่ยนเจ้าหนี้" หรือการ "ปิดหนี้" จากเจ้าหนี้รายเดิมมาเป็นเจ้าหนี้รายใหม่หรือทำสัญญาใหม่กับเจ้าหนี้เดิมที่เงื่อนไขดีกว่า เช่น อัตราดอกเบี้ยถูกลง แล้วนำเงินที่ได้มาปิดหนี้ก้อนเดิมที่มีอยู่ ซึ่งก่อนที่จะตัดสินใจรีไฟแนนซ์ ควรคำนึงถึงค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่น ค่าจดจำนอง ค่าธรรมเนียมในการดำเนินการ ค่าประเมินมูลค่าทรัพย์สิน ที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนเจ้าหนี้ การทำสัญญาใหม่ รวมถึงความสามารถในการชำระหนี้กับเจ้าหนี้ (3) การขอลดอัตราดอกเบี้ย จะทำให้ค่างวดที่เราจ่ายในแต่ละเดือนสามารถนำไปตัดเงินต้นได้มากขึ้น หมดหนี้เร็วขึ้น ทั้งนี้ เจ้าหนี้อาจมีเงื่อนไขการพิจารณาอนุมัติปรับปรุงโครงสร้างหนี้ให้แก่ลูกหนี้ที่แตกต่างกัน เช่น พิจารณาจากอายุของลูกหนี้ ประวัติการผ่อนชำระ และความสามารถในการชำระหนี้หลังปรับปรุงโครงสร้างหนี้ (ประชาชาติธุรกิจ, 2567)

3. คลินิกแก้หนี้ (Debt clinic) เป็นมาตรการนี้จะช่วยลดปริมาณหนี้ และการค้างชำระได้ดี เป็นการช่วยเหลือลูกหนี้ที่สุจริตและตั้งใจที่จะแก้ไขหนี้ และรักษาวินัยทางการเงินให้สามารถออกจากกับดักหนี้ได้ เนื่องจากปัจจุบัน

ลูกหนี้จำนวนมากมีหนี้สินมาก มีเจ้าหนี้หลายราย และไม่มีทางออก (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566)

4. มาตรการการกำกับดูแลเพื่อส่งเสริมการปล่อยสินเชื่อที่ยั่งยืน (Responsible lending) โดยการออกหลักเกณฑ์การกำกับดูแลเพื่อควบคุมการให้สินเชื่อ เพราะที่ผ่านมามีการเร่งขยายสินเชื่อ โดยไม่ได้คำนึงถึงความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้ ทำให้เกิดผลเสียตามมาในระยะยาว (World Bank, 2023b)

5. มาตรการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทางการเงิน (Financial literacy) ยุคนี้เป็นยุค Digital finance and banking ทำให้คนตัดสินใจใช้บริการทางการเงินได้ง่ายขึ้น (ประชาชาติธุรกิจ, 2567) ดังนั้น การส่งเสริมความรู้ทางการเงินจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้ประชาชนระมัดระวังการใช้จ่าย และไม่ให้ใช้จ่ายเงินเกินตัว

6. เพิ่มการเข้าถึงสินเชื่อในระบบ โดยจะมีการเดินหน้าโครงการสินเชื่อของสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ อาทิ สินเชื่อโครงการธนาคารประชาชน เพื่อแก้ไขหนี้ในระบบ สินเชื่อเพื่อผู้ประกอบการรายย่อย และสินเชื่อกองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและผู้ยากจน (World Bank, 2023c)

7. สนับสนุนให้เจ้าหนี้ในระบบเข้ามาอยู่ในระบบ ผ่านการขอใบอนุญาตประกอบธุรกิจสินเชื่อรายย่อยระดับจังหวัดภายใต้การกำกับหรือหนี้เชื่อรายย่อยระดับจังหวัด หรือเรียกว่า Pico Finance (สำนักงานพัฒนานโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์, 2567) การแก้ไขปัญหานี้ของประเทศไทยนั้น ภาครัฐจะมีการปรับกระบวนการทำงานของหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำฐานข้อมูลกลางและระบบที่สามารถติดตามผลได้ รวมถึงจะมีการใช้โครงการสินเชื่อของสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐเข้ามาเสริมสภาพคล่องให้กับลูกหนี้ โดยแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบของภาครัฐ จะมีกระบวนการตรวจสอบและยืนยันสถานะของทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ รวมไปถึงการจูงใจให้เจ้าหนี้นำมาร่วมแก้ปัญหาให้กับ

ลูกหนี้ เพราะคงต้องยอมรับว่า สัญญากู้ยืมนอกระบบอาจมีเงื่อนไขในหลายๆ ส่วนที่ไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด โดยหากการติดตามเจ้าหนี้มีความล่าช้า ก็อาจต้องมีการพิจารณาต่อว่าจะดำเนินการเพิ่มเติมอย่างไร โดยเฉพาะในประเด็นการปล่อยสินเชื่อกองสถาบันการเงินเฉพาะกิจเพื่อนำไปปิดหนี้นอกระบบ แต่หากกระบวนการสามารถเดินหน้าต่อได้ก็จะทำให้ระดับหนี้ครัวเรือนในระบบปรับเพิ่มขึ้นตามยอดการปล่อยสินเชื่อในส่วนดังกล่าว (TODAY Bizview, 2566)

นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบให้ได้อย่างยั่งยืนคงต้องย้อนกลับไปดูแลปัญหาที่ต้นตอในระดับครัวเรือน โดยเฉพาะในด้านรายได้ ความรู้และวินัยทางการเงิน รวมถึงคงต้องดำเนินการเพิ่มเติมในอีกหลายๆ ส่วน โดยเฉพาะหนี้สินภาคครัวเรือนที่อยู่ในระบบ (TODAY Bizview, 2566) และต้องมีการประชาสัมพันธ์หรือณรงค์ปลูกจิตสำนึก เรื่องการใช้จ่ายอย่างประหยัด การทำบัญชีครัวเรือน การทำรายรับรายจ่าย การส่งเสริมการออม หลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้นอกระบบ และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบ โดยมาตรการที่ได้กล่าวไปแล้วนั้นต้องเป็นรูปแบบการป้องกันที่มีการบริหารจัดการโครงสร้างหนี้เชิงรุก มีกลไกการแก้หนี้อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และครอบคลุม และมุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกัน และวินัยทางการเงิน การสร้างความเข้มแข็ง ของระบบเศรษฐกิจภูมิภาค (สมประวิณ มันประเสริฐ และคณะ, 2562)

จากมาตรการที่กล่าวถึง การใกล้ชิดระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้เป็นมาตรการที่มีความสำคัญ เนื่องจากจะช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มโอกาสในการหาทางออกที่เป็นธรรมสำหรับทั้งสองฝ่าย การปรับโครงสร้างหนี้ (TDR) ก็เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการช่วยให้ลูกหนี้สามารถชำระหนี้ได้ตามความสามารถ โดยไม่ต้องเผชิญกับสถานการณ์หนี้เสีย (NPL) ซึ่งอาจส่งผลให้ลูกหนี้ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบากกว่าเดิม นอกจากนี้ การส่งเสริมการปล่อยสินเชื่อที่ยั่งยืนและการเพิ่มการเข้าถึงสินเชื่อในระบบช่วยให้ประชาชน

สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสมและเป็นธรรม ซึ่งช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาหนี้นอกระบบ ซึ่งการมีมาตรการที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกันนี้จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบเป็นไปอย่างยั่งยืนในระยะยาว และยังช่วยเพิ่มความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจระดับครัวเรือน รวมถึงเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะในช่วงที่เศรษฐกิจยังคงเผชิญกับความไม่แน่นอน การส่งเสริมการมีวินัยทางการเงินและการพัฒนาความรู้ด้านการเงินจะช่วยให้ประชาชนสามารถจัดการกับหนี้สินได้ดีขึ้น และลดการเกิดหนี้นอกระบบในอนาคต

โดยรวมแล้วการเห็นด้วยกับมาตรการนี้คือต้องการสร้างการเข้าถึงแหล่งสินเชื่อที่เป็นระบบ เพื่อให้ลูกหนี้มีทางเลือกในการบริหารจัดการหนี้สินได้อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม สำหรับเจ้าหนี้นอกระบบควรมีการควบคุมที่ชัดเจนและนำเข้าสู่ระบบการให้สินเชื่อที่ถูกต้องตามกฎหมาย

บทสรุป

ปัญหาหนี้นอกระบบในสังคมไทยเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและส่งผลกระทบต่อทั้งเศรษฐกิจและสังคมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ ความไม่เข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมาย และการบริหารจัดการทรัพยากรทางการเงินที่ยังไม่เหมาะสม การแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบจึงไม่ใช่แค่การปรับปรุงกฎหมายเท่านั้น แต่ต้องดำเนินการในเชิงระบบที่ครอบคลุม ทั้งการพัฒนาแหล่งเงินทุนที่ถูกกฎหมาย การให้ความรู้ด้านการบริหารการเงิน และการเสริมสร้างความโปร่งใสในระบบการเงิน ในส่วนของมาตรการที่รัฐบาลไทยกำลังดำเนินการอยู่ เช่น การไกล่เกลี่ยระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้ การปรับโครงสร้างหนี้ และการส่งเสริมการปล่อยสินเชื่อที่ยั่งยืนมีข้อดีที่ชัดเจน โดยช่วยลดภาระดอกเบี้ยและเพิ่มโอกาสในการชำระหนี้ที่เหมาะสมตามความสามารถของลูกหนี้ การไกล่เกลี่ยจะช่วยลดความตึงเครียดระหว่างลูกหนี้

และเจ้าหน้าที่ และเป็นการเปิดโอกาสให้ลูกหนี้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่า ทำให้ภาระหนี้ลดลง

อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณา เช่น การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องยังไม่ราบรื่น และการปรับโครงสร้างหนี้ยังอาจต้องเผชิญกับปัญหาด้านการดำเนินการที่ช้า การติดตามผลการดำเนินงานยังเป็นอุปสรรคที่ต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหนี้นอกระบบ เช่น การขาดการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ อาจทำให้มาตรการที่ออกมาไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาหนี้นอกระบบได้อย่างครบถ้วน สำหรับการดำเนินมาตรการในอนาคตที่รัฐบาลวางแผนไว้ เช่น การจัดตั้งคลินิกแก้หนี้ การเพิ่มการเข้าถึงสินเชื่อในระบบ และการสนับสนุนให้เจ้าหนี้นอกระบบเข้าสู่ระบบการเงินที่ถูกกฎหมาย เป็นแนวทางที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากจะช่วยลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาหนี้นอกระบบ และเสริมสร้างความมั่นคงทางการเงินให้กับประชาชนในระยะยาว แม้ว่ามาตรการในปัจจุบันจะมีผลลัพธ์ที่ดีในระดับหนึ่ง แต่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างกว้างขวางและโปร่งใส การพัฒนาโครงสร้างหนี้เชิงรุกและการส่งเสริมการศึกษาด้านการบริหารการเงินจะเป็นการป้องกันปัญหาหนี้นอกระบบในระยะยาว โดยการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้แก่ประชาชน และเพิ่มการเข้าถึงสินเชื่อในระบบ จะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงและภาระหนี้สินในระดับครัวเรือน ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้จะต้องมาพร้อมกับการตรวจสอบและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ทันสมัยและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ เพื่อให้สามารถป้องกันและลดปัญหาหนี้นอกระบบได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กันย์กัญญา ใจการวงศ์สกุล และ เทพ วงศ์สุภา. (2560). สถานการณ์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาหนี้สินครัวเรือนของประชาชน ตำบลบ้านม่วง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา. *วารสารรวมคำแห่งฉบับนิติศาสตร์*, 6(1), 21–52.
- กิ่งพลอย นาดมทอง. (29 สิงหาคม 2567). *ยอดปรับโครงสร้างหนี้เพิ่มขึ้นกว่าช่วงโควิด เพราะเศรษฐกิจไม่ฟื้นตามคาด*. Workpoint Today. <https://workpointtoday.com/debt-restructuring-has-increased-more-than-during-the-covid-period/>
- ชลธิชา อินทชัย. (2 พฤษภาคม 2567). *ยอด 2,900 ให้เงินสด 2,600” ธุรกิจรับจ่ายค่าน้ำ-ไฟ สะท้อนวิกฤตคนไทย ต้องวิ่งหาเงินด่วนทุกเดือน*. The matter. https://thematter.co/social/thai-financial-crisis/225400?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR13TBiFBhO_k8jXxlbqiuU-oQ4Sv4n9yWD
- ธนาคารกสิกรไทย. (18 มิถุนายน 2564). *มองหาทางออก? กู้...นอกระบบได้ง่าย แต่จ่ายเท่าไร ก็ไม่จบ*. ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. <https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/Line-Today-18-06-21.aspx>
- ธนาคารกสิกรไทย. (2566). *ภาพรวมหนี้ครัวเรือนปี 2566 อาจชะลอลงมาที่กรอบ 84.0-86.5% ต่อจีดีพี...แต่ครัวเรือนยังมีภาระหนี้ที่ค่อนข้างสูงเป็นข้อจำกัดการเติบโตของการบริโภคในอนาคต (กระแสทรรศน์ ฉบับที่ 3383)*. ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. <https://www.kasikomresearch.com/th/analysis/k-econ/financial/Pages/Household-CIS3383-Web-B-21-02-2023.aspx>

- ธนาคารทหารไทยชนชาติ. (11 กันยายน 2567). *ก๊วนอกระบบดีใหม่ เปิดความเสี่ยงที่หลายคนไม่เคยรู้!*. TTB Bank. <https://www.ttbbank.com/th/fin-tips/detail/pl-what-is-loan-shark>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (12 กุมภาพันธ์ 2565). *มองหนี้ครัวเรือนระดับโลก: แบบไหนที่เป็นปัญหาและจะแก้ปัญหายังไง*. https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/bot-magazine/Phrasiam-67-2/256702-Globaltrend-BOTmeasures.html?utm_source=chatgpt.com
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (12 กันยายน 2565). *หนี้ครัวเรือน: ปัญหาที่ทุกคนต้องช่วยกันแก้*. https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/Article_1Jan2022_2.html
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2566). *โครงการคลินิกแก้หนี้หนึ่งในเสาหลักของการแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือนไทย*. https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/bot-magazine/256203TheKnowledge_DebtRestructure.html
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2567). *ปรับโครงสร้างหนี้...คืออะไร*. <https://www.bot.or.th/th/satang-story/managing-debt/debt-restructuring.html>
- บีบีซีไทย. (21 กันยายน 2564). *หนี้สาธารณะ : นักเศรษฐศาสตร์เห็นพ้องเพิ่มเพดานหนี้ แต่รัฐบาลต้องใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์*. BBC News Thai. <https://www.bbc.com/thai/thailand-58638110>
- ประชาชาติธุรกิจ. (16 กรกฎาคม 2567). *ชปท. แนะนำหนี้จ่ายไม่ไหวเร่งปรับโครงสร้างก่อนเป็นหนี้เสีย*. <https://www.prachachat.net/finance/news-1608989>

- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2567). *ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจแถลงผลสำรวจ สถานภาพหนี้ครัวเรือน 2567*. <https://bit.ly/3MRdGhZ>
- มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด. (2562). *การจัดการหนี้สินส่วนบุคคล*. สำนักพิมพ์วิชาการ
- รัฐภากรณ์ บุตรคำโชติ. (2560). *ปัจจัยความสำเร็จของโครงการบริหารจัดการหนี้ไปอยู่ 1 ครัวเรือน 1 สัญญาศูนย์จัดการกองทุนชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน* [สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐบาลไทย. (2567). *รายงานสถานการณ์และแนวทางแก้ไขหนี้ในระบบในประเทศไทย*. สำนักงานนายกรัฐมนตรี
- สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. (2565). *หนี้ครัวเรือนไทย วิกฤติแค่ไหน ทำไม่ถึงไม่ควรมองข้าม?*. ธนาคารแห่งประเทศไทย. <https://projects.pier.or.th/household-debt/>
- สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย. (2564). *กลุ่มคนฐานรากกับปัญหาทางการเงิน*. https://sasinc consulting.com/wp-content/uploads/2020/02/Low-income-Earners-Financial-Problems-and-the-Role-of-Financial-Institutions_by-Karn-Piluntanadilok.pdf
- สมประวิณ มันประเสริฐ, ตลัปลักษณ์ ธรดิษฐ์สุวรรณ, รชฎ เลียงจันทร์, อากาศ นพรัตน์ภรณ์, และ ก้องภพ วงศ์แก้ว. (10 เมษายน 2562). *ระบบนิเวศสินเชื่อบนฐานข้อมูลข่าวสาร: กุญแจสู่ระบบการเงินที่ทั่วถึง*. สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. <https://www.pier.or.th/abridged/2019/08/>
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2565). *การประเมินธนาคารไทยตามเกณฑ์ “แนวร่วมทางการเงินที่เป็นธรรมนานาชาติ” (Fair Finance Guide International) ครั้งที่ 4 รายงานประจำปี พ.ศ. 2564*. Fair Finance Thailand. <https://salforest.com/knowledge/fair-finance-assessment-2021>

สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2561). *การประชุมคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนและติดตามการดำเนินงานตามมาตรการฟื้นฟูและพัฒนาเพื่อสนับสนุนการเพิ่มทุนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ครั้งที่ 1/2561*. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.

สำนักงานพัฒนานโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์. (2567). *รายงานศึกษาความต้องการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567*. กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. <https://plan.prd.go.th/th/content/category/detail/id/1278/cid/15/iid/329242>

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง. (2567). *การให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ของระบบของกระทรวงการคลัง*. กองนโยบายพัฒนาระบบการเงินภาคประชาชน. <https://www.mof.go.th/view/file/805b6e7261d056d8a885b2fc13ba8e7e786db9587f48f0db56>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2566 ทัวราชอาณาจักร*. https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2024/20240702120458_45133.pdf

สุพริศร์ สุวรรณิก. (14 กุมภาพันธ์ 2567). *หนี้ครัวเรือนส่งผลกระทบต่อ การเติบโตของเศรษฐกิจ? สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วยอิ้งภากรณ์*. <https://www.pier.or.th/blog/2024/0201/>

สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล. (2557). *หนี้ในระบบกับความเป็นธรรมทางสังคม*. สถาบันวิจัยทางสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. <http://www.cusri.chula.ac.th/backup/download/cluster6.pdf>

- ไทยพีบีเอส. (17 ธันวาคม 2555). *นักธนาคาร-นักเศรษฐศาสตร์ชี้รัฐแก้ปัญหาหนี้นอกระบบไม่ตรงจุด*. ThaiPBS. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/133455>
- โพสต์ทูเดย์. (10 กรกฎาคม 2563). *ภรรยาไม่เถียง! กู้เงินนอกระบบเล่นพนันจนสามีฆ่าตัวตาย*. Post Today. <https://www.posttoday.com/social/local/628060>
- TODAY Bizview. (30 พฤศจิกายน 2566). *หนี้นอกระบบ... วาระชาติ ปัญหาสังคม คุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจครัวเรือน*. Workpoint Today. <https://workpointtoday.com/problems-with-informal-debt-in-thailand/>
- Voathai.com. (2566). *มาตรการภาครัฐเพื่อลดหนี้นอกระบบในประเทศไทย*. <https://www.voathai.com>
- Banerjee, A., & Duflo, E. (2020). *Good economics for hard times: Better answers to our biggest problems*. PublicAffairs.
- Fischer, G., & Karlan, D. (2019). *Informal finance-mapping global savings and lending practices*. Innovations for Poverty Action. <https://www.poverty-action.org/study/informal-finance-mapping-global-savings-and-lending-practices>
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper and Row.
- Pinitjitsamut, P., & Suwanprasert, W. (2022). *Informal loans in Thailand: Stylized facts and empirical analysis (discussion paper no. 173)*. Puey Ungphakorn Institute for Economic Research. https://www.pier.or.th/files/dp/pier_dp_173.pdf
- Waldron, D. G. (1995). Informal finance and the East Asian economic “miracle”. *Multinational Business Review*, 3(2), 46.

World Bank. (2023a, March 15). *Understanding informal finance: Issues and challenges*. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/099656506112425710/pdf/IDU1adb244f0130d4141441a2ac14ac171417fba.pdf>

World Bank. (2023b). *Financial inclusion and sustainable lending practices: A global perspective*. <https://www.worldbank.org/en/topic/financial-inclusion>

World Bank. (2023c). *Promoting responsible lending: Policies and practices for sustainable credit markets*. <https://www.worldbank.org/en/topic/financial-sector/>

ประสิทธิภาพของ CSR นวัตกรรมทางเทคโนโลยี และมูลค่าของบริษัท:
หลักฐานจากอุตสาหกรรม NEVs ในประเทศจีน
CSR Performance, Technological Innovation, and Corporate
Value: Evidence from NEVs Industry in China

Received 17 September 2024

Revised 22 November 2024

Accepted 28 November 2024

ฉิ่ง ฮู¹

Qing Wu²

ธีราลักษณ์ สัจจะวาที³

Theeralak Satjawathee⁴

จ้าน หวัง⁵

Zhan Wang⁶

บทคัดย่อ

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) กลายเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นสำหรับองค์กรทางธุรกิจที่ช่วยให้องค์กรสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน การลงทุนในนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่จะยกระดับมูลค่าองค์กร เนื่องจากเป็นองค์ประกอบในการยกระดับผลิตภัณฑ์และบริการในขณะเดียวกัน ก็เป็นการเพิ่มเป้าหมายด้านความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแข็งแกร่ง บทความนี้ ศึกษากลุ่มบริษัทด้านยานพาหนะพลังงานใหม่ (NEVs) ของจีนจำนวน 385

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่ ประเทศไทย. E-mail: 6409030671@payap.ac.th

² Doctoral student, Interdisciplinary Studies College, Payap University, Chiangmai, Thailand.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณบดีวิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่ ประเทศไทย. E-mail: theeralak_s@payap.ac.th

⁴ Assistant Professor Dr., Dean of Interdisciplinary Studies College, Payap University, Chiangmai, Thailand.

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำ College of Business and Economics, Shanghai Business School, เซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน E-mail: zhanwang@sbs.edu.cn

⁶ Assistant Professor Dr., Lecturer of College of Business and Economics, Shanghai Business School, Shanghai, China.

บริษัท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบ (1) ผลการดำเนินงานด้าน CSR มีความเชื่อมโยงกับการลงทุนด้านนวัตกรรมทางเทคโนโลยีของบริษัทอย่างไร และ (2) นวัตกรรมทางเทคโนโลยีมีบทบาทเป็นตัวแปรส่งผ่านระหว่างผลการดำเนินการ CSR และมูลค่าขององค์กรหรือไม่ การศึกษานี้ใช้ข้อมูลการลงทุนด้านนวัตกรรมเทคโนโลยีที่รวบรวมจากฐานข้อมูล CSMAR และรายงานที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติการถดถอย

โดยผลการศึกษาพบว่า ผลการดำเนินการ CSR ขององค์กรส่งผลกระทบต่อนวัตกรรมทางเทคโนโลยีของบริษัทจีนในธุรกิจ NEVs จากการพัฒนาด้านการวิจัยและพัฒนาอย่างเข้มข้น และบุคลากรด้าน CSR ในขณะเดียวกันนวัตกรรมทางเทคโนโลยียังเป็นตัวแปรส่งผ่านระหว่างผลการดำเนินการ CSR กับมูลค่าขององค์กรเหล่านี้ ผลการวิจัยเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการเสริมสร้าง CSR สามารถใช้เป็นกลไกเชิงกลยุทธ์ในการส่งเสริมความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและเพิ่มประสิทธิภาพโดยรวมของบริษัทได้

คำสำคัญ: ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร, นวัตกรรมทางเทคโนโลยี, มูลค่าของบริษัท, ตัวแปรส่งผ่าน, อุตสาหกรรม NEVs

Abstract

In the current ever-changing business environment, corporate social responsibility (CSR) is viewed as an essential strategic approach for enterprises to achieve a lasting competitive edge. Investment in technological innovation is crucial for enhancing corporate value (CV) as it is a significant means for businesses to innovate their products and services while actively meeting their social responsibilities. By analyzing 385 listed Chinese new energy vehicle (NEVs) companies with empirical study, this paper examines (1) how CSR performance relates to technological innovation

investment of these companies, and (2) whether technological innovation serves as a mediating role between CSR performance and corporate value of them. This study uses technological innovation investment data collected from the CSMAR database and related reports and analyzes them using descriptive statistics and regression analysis.

Results show that CSR performance positively impacts the technological innovation of Chinese-listed NEVs enterprises regarding their R&D intensity and R&D personnel. In addition, technological innovation is a mediating factor between CSR performance and the corporate value of these enterprises. These findings suggest that strengthening CSR can serve as a strategic lever to promote technological progress and enhance overall firm performance.

Keywords: CSR, Technological innovation, Corporate value, Mediating factor, NEVs industry

Introduction

Corporate Social Responsibility (CSR) is mainly viewed as a business concern that is actively pursued to ensure the long-term prosperity of both the companies and society (Hawn & Loannou, 2016; Kao, et al., 2018). CSR performance has been widely applied in various fields of management and economics. Technological innovation helps companies meet evolving market demands and drive industry progress by improving products and services and increasing production efficiency. Continuous technological

innovation allows companies to maintain market competitiveness, achieve sustained profitability, and ensure long-term sustainability (Singhal et al., 2022; Zorrilla et al., 2014).

Previous literature mainly focuses on the relationship between CSR performance and corporate value (Hu et al., 2018; Okafor et al., 2021; Singh et al., 2017) and the relationship between technological innovation and firm value (Neely & Hii, 1998; Rogers, 2003; Taques et al., 2021), however, there are a few studies focus on the connection of CSR and technological innovation (Bocquet, 2017; Martinez-Conesa, 2017). Companies need to invest considerable financial and human resources in technological innovation and taking CSR obligations also comes with costs. Consequently, in the short term, the budget for technological innovation may be constrained because of these competing expenses. (Anser et al., 2018; Bocquet et al., 2017). However, according to stakeholder theory and resource-based theory, the objectives of businesses extend beyond just shareholder interests. They also consider the needs of all stakeholders, including employees, customers, suppliers, and communities (Jawahar & McLaughlin, 2001).

As a result, while investing in CSR does require financial resources, it does not necessarily detract from funding for technological innovation. Companies can effectively balance and optimize resource distribution to satisfy various stakeholder demands (Chang, 2023; Lee, 2021). Furthermore, from a resource-based perspective, CSR can be considered a strategic asset for businesses. Engaging in CSR initiatives can improve a company's

social reputation and brand value, enhancing its competitiveness and attracting additional resources. These resources can, in turn, support long-term technological innovation (Mattera & Baena, 2015). Thus, although CSR involves investment, the potential long-term advantages may outweigh any short-term resource allocation challenges (Benlemlih & Bitar, 2018). Consequently, it is not contradictory for companies to pursue CSR while investing in technological innovation.

Some researchers argue that CSR and technological innovation are positively correlated. For instance, Luo (2014) used a comprehensive dataset gathered from various archival sources to explore the relationship between CSR and corporate innovation. Their empirical findings indicated that greater engagement in CSR activities correlates with enhanced innovation capabilities and an increased number of new product launches. However, some researchers take the opposite view. Upadhye et al. (2019) argued that innovative enterprises are easily questioned by consumers as they have not disclosed enough CSR to society, or there exists an information gap in CSR disclosure, suggesting that their efforts in CSR fulfillment are not acknowledged fully. NEVs companies, as innovative enterprises, invest more in technology research and development, product innovation, and R&D personnel compared to traditional companies. Therefore, it is important to further investigate the connection between investment in technological innovation and CSR performance among China's NEVs companies to

address this research gap. Grounded on the above discussion, two research questions are posited.

1. Does CSR performance positively or negatively affect technological innovation of listed NEVs enterprises in China?

2. Does technological innovation play a mediating role between CSR and CV of listed NEVs enterprises in China?

Definition of terms

Corporate social responsibility (CSR) is a firm's obligation to its stakeholders, the community, and sustainable development (Aftab, 2024). According to Carroll (1991), CSR consists of four key areas: economic, ethical, legal, and philanthropic responsibilities.

Economic CSR includes providing fair wages, supporting economic development in local communities, and ensuring the company's economic success benefits all stakeholders and society (McGrath et al., 2023).

Ethical CSR includes creating fair labor practices, ending workplace discrimination, and ensuring supply chain transparency.

Legal CSR includes compliance with environmental regulations, labor laws, and business ethics to ensure the company complies with all laws and rules.

Philanthropic CSR offers support through volunteer work, sponsoring local events, and contributing to local nonprofit programs (Lin, 2020).

Corporate value (CV) is usually regarded as the utility or wealth a business creates for itself and its stakeholders. It includes newly created value and the company's potential profitability (Camilli, 2024). Therefore, many studies use Tobin's Q as a crucial measure of a firm's value since Tobin's Q is a forward-looking indicator considering a firm's investment and growth potential (Borghesi, 2019).

Furthermore, talking about measures of technological innovation, although many researchers argue that the index of measurement of technological innovation should include R&D intensity, R&D personnel, and the number of patents (Boiko, 2022), most studies tend to focus solely on R&D intensity as a standalone measure of technological innovation (He et al., 2023; Leung et al., 2021). Among them, R&D intensity is usually defined as the ratio of R&D expenditure to an output measure; it reflects the intensity of an enterprise, industry, or country's investment in research and development and is a key indicator to measure its innovation ability and technological progress (Galindo-Rueda & Verger, 2016). R&D personnel refers to those human resources that contribute directly to research and development (R&D) activities, including highly trained scientists and engineers, technicians with high levels of technical experience, and other staff members who directly support R&D projects (Haneda & Ono, 2022). With the rapid growth of NEVs industry, NEVs companies necessitate not only funds for technology research and development, but also a substantial number of specialized professionals with expertise in R&D and technology.

Therefore, the first contribution of this paper is to utilize both R&D intensity (RDi) and R&D personnel (RDp) as indicators to measure the technological innovation of Chinese-listed NEVs companies. This approach offers a more comprehensive view of the investment in technological innovation by NEVs firms in China.

On the other hand, most previous studies on CSR have primarily concentrated on how CSR initiatives are likely to improve corporate performance (Basu & Palazzo, 2008). For instance, Singh and Misra (2021) presented empirical evidence from European firms demonstrating that CSR initiatives positively influence firm performance. Similarly, Kahloul et al. (2022) examined corporate social responsibility and found it improved corporate financial performance through the positive moderating effect of gender diversity on the board of directors. Numerous studies have indicated four kinds of relationships between CSR and CV. (1) CSR and CV positively correlated. Hu et al. (2018) supported this finding through multiple linear regression analysis of longitudinal data from China's manufacturing sector. Meanwhile, Gupta and Krishnamurti (2021) confirmed the positive impact of CSR on CV by analyzing 22,527 companies across 62 countries. (2) CSR and CV negatively correlated. Okafor et al. (2021) found that CSR investment by technology firms was associated with lower revenue and profitability. In contrast, Shirasu and Kawakita (2021) discovered that CSR activities were positively linked to long-term stock returns, although short-term CSR investments did not yield favorable stock performance. (3) There is a reversed U-shaped correlation between CSR and CV. Singh et al.

(2017) observed that the effect of CSR on firm value increased over the initial years, peaked, and then gradually diminished, while Wang et al. (2022) also identified an inverted U-shaped relationship between CSR and firm performance, noting that the presence of a founder CEO flattens this curve. (4) There is a mediating role in the correlation of CSR and CV. Martinez-Cones et al. (2017) found that innovation performance partially mediates the CSR-performance relationship, reducing the impact of CSR on corporate performance, while Zhu et al. (2019) discovered that technological innovation mediates this relationship and that environmental practices and community engagement enhance the company's social image.

Therefore, the second contribution is that this paper takes the initiative to take technological innovation as a mediating factor and examine whether it mediates between CSR and CV in the context of China's news industry. Many studies have shown that there are mediating factors in the connection between CSR and CV (Thanh et al., 2021). At the same time, we have identified a significant amount of literature exploring the relationship between CSR and CV and the connection between technological innovation and CV. This raises the question: Could CSR influence CV through technological innovation? Is it feasible that technological innovation acts as a mediator in the relationship between CSR and CV? Therefore, in light of the rapid growth of the NEVs industry in China, examining how technological innovation influences the relationship between CSR performance and firm value in NEVs companies can enhance the understanding of the relationship between the two

within the NEVs sector and offer insights into the technological innovation investment strategies of these companies.

Literature Review and Hypotheses Development

Stakeholder Theory and Social Capital Theory

Stakeholder theory holds that a company must meet stakeholders' requirements to achieve long-term success. The theory can be applied to CSR-related research because it promotes effective and ethical ways to manage organizational matters and stimulates more research to comprehend the impact of CSR in different dimensions and contexts, especially in developing economies (Harrison, 2015; Waheed & Zhang, 2022). According to stakeholder theory, companies effectively engage in CSR to address the needs of various stakeholders, including shareholders, society, and employees (Kaliannan et al., 2023). This engagement is essential for attracting talented individuals, boosting investment in technological innovation and enhancing the companies' market competitiveness. Social capital theory holds that interactions and connections within communities are essential for companies to improve community well-being and resilience through CSR activities (Rudito et al., 2023). Moreover, active CSR engagement helps companies secure policy, financial, and talent support (Luo et al., 2017), allowing them to quickly convert these valuable resources into investments in technological innovation, thereby accelerating their innovation efforts. Grounded on the above two theories, our study examines the relationship between CSR performance and technological

innovation in China's NEVs industry and further studies whether technological innovation plays a mediating role between the two.

Connection between CSR and Technological Innovation

Previous literature focuses on the relationship between CSR and CV (Hu et al., 2018; Okafor et al., 2021; Singh et al., 2017) and the relationship between technological innovation and CV (McWilliams & Siegel, 2000; Neely & Hii, 1998; Rogers, 2003; Taques et al., 2021). Among the few studies on the relationship between CSR and technological innovation, most researchers study the impact of technological innovation on CSR performance. For example, Omonijo and Zhang (2022) investigated the influence of technological innovation mechanisms driven by Chinese companies on CSR within the African mobile communication sector. Their findings indicate a positive correlation between the number of patents, technological innovation, profitability, and CSR, suggesting that advancements in technology are associated with an increase in CSR engagement, revealing that both employee skills and the number of new patents exhibit a strong positive relationship with the rate of CSR strategy adoption. Zhu et al. (2024) researched the influence of CSR on driving the sustainable financial performance of Chinese banks, finding that sustainability in financial performance can be achieved with CSR influenced by technological innovation and government regulations, which emphasized the influence of technological innovation on CSR. H. Lee and K. Lee (2021) investigated the effects of technology innovation activities, as represented by the R&D investments of Korean listed corporations on CSR performance.

Their findings indicate that technology innovation activities significantly enhance CSR performance. As can be seen, when the research perspective focuses on the impact of technological innovation on CSR performance, most of the research conclusions believe that technological innovation is positively correlated with CSR.

Meanwhile, a few scholars study the impact of CSR performance on technological innovation, but the research conclusions vary. González-Masip et al. (2019) conducted an empirical study that revealed a positive moderating effect of CSR practices on talent attraction. They concluded that firms in science and technology parks implementing CSR initiatives could effectively attract talented workers, serving as a mechanism for knowledge management spillover. This implied that the effect of CSR practices on technological innovation was positive since talents would enhance firms' willingness to introduce innovations (Mendes et al., 2023). Flammer and Kacperczyk (2016) examined whether CSR practices help to retain employees with valuable skills and knowledge, thereby mitigating the threat of knowledge spillovers, finding that enterprises with higher R&D intensity are more willing to increase CSR-related activities to reduce the threat of knowledge spillovers, showing that increasing CSR activities can help retain talents thus enhancing technological innovation. However, Gallego-Álvarez et al. (2011) analyzed the bidirectional relationship between CSR practices and innovation, finding that the bidirectional relationship between CSR and innovation efforts of R&D investment is negative, and the

effect of the former on the latter is less significant. They also noted that the relationship between innovation and CSR practices differed in different sectors. Given that there is no uniform conclusion on how CSR performance affects technological innovation, and there are great differences in different fields, it is significant to study further the relationship between the two in the NEVs industry in China. Hence, we put forward the following hypothesis1 (H1): CSR performance positively impacts the technological innovation of Chinese-listed NEVs enterprises. As technological innovation is measured by R&D intensity (RDi) and R&D personnel (RDp) in this research, the main hypothesis1 is divided into hypothesis 1a (H1a) and hypothesis 1b (H1b) as follows:

·H1a: CSR performance positively impacts R&D intensity of listed NEVs enterprises in China

·H1b: CSR performance positively impacts R&D personnel of listed NEVs enterprises in China

Mediating Role between CSR and CV

Research on the mediating role between CSR and CV has been explored in various studies. Kamaliah (2020) investigated the impact of corporate governance and profitability on firm value with CSR disclosure as the mediating variable. Similarly, Abbas (2020) examined how CSR mediates the relationship between total quality management (TQM) and corporate green performance (CGP), finding that TQM positively influences CGP, and CSR mediates this effect. Furthermore, Amoako et al. (2021) established a positive relationship between business ethics, CSR, green marketing, and

brand loyalty, emphasizing the mediating role of CSR and green marketing in enhancing brand loyalty. Additionally, Jihadi et. al. (2021) studied the effect of liquidity, leverage, and profitability on firm value, with CSR disclosure as a moderator. In the context of developing countries, Hamdoun et. al. (2022) aimed to analyze the mediating effect of intangible resources on the link between CSR and financial performance in Tunisian firms. These studies contribute to understanding the complex relationship between CSR, corporate value, and various mediating factors.

Among the research on the mediating role between CSR and CV, some researchers have focused on the mediating role of technological innovation. Zhang et al. (2020), taking China's listed companies as an example, studied the interaction effect of CSR and green innovation on a CV from three dimensions. Results suggested that green innovation can promote the improvement of medium- and high-level firm value, and the interaction effect between green innovation and social disclosure on firm value was a substitution effect, which will gradually weaken with the increase of firm value. Padilla-Lozano et al. (2022) explored the interplay of CSR and green innovation in boosting competitiveness in manufacturing, introducing green innovation as a mediator in the relationship between CSR and firm competitiveness. The findings revealed that both CSR and green innovation significantly influence manufacturing competitiveness within a developing economy and supported the hypothesis that green innovation serves as a mediating factor in the relationship between CSR and firm competitiveness. Based on the above

analysis, the second hypothesis (H2) is proposed as technological innovation plays a mediating role between CSR performance and corporate value of listed NEVs enterprises in China, and the main hypothesis is divided into hypothesis 2a (H2a) and hypothesis 2b (H2b) as follows:

- H2a: R&D intensity plays a mediating role between CSR and CV of listed NEVs enterprises in China

- H2b: R&D personnel play a mediating role between CSR and CV of listed NEVs enterprises in China

Research Methods and Instruments

Data and Sample

This study selects the listed NEVs enterprises in China as the research object, as China has set the goal of achieving carbon neutrality in its transport sector by 2060 by introducing NEVs (Pan et al., 2018). With their technological innovation investment collected from the CSMAR database, scores released on the CSR report from Hexun.com (covering 2017 to 2022), and corporate value and other financial data collected from the CSMAR database, this study aims to investigate the connection between CSR performance and technological innovation of Chinese NEVs enterprises as well as whether technological innovation plays the mediating role between CSR performance and corporate value of these companies. This study analyzes 555 companies listed on the Shanghai and Shenzhen stock exchanges, including 24 NEVs manufacturers, 213 NEVs parts suppliers, 55 electric power and grid equipment firms, 96 non-ferrous metal

mining companies, 11 waste resource utilization firms, 91 logistics companies, 65 NEVs battery manufacturers. Firms belonging to the NEVs industries are screened following the “Guidelines for Industry Classification of Listed Companies” issued by the China Securities Regulatory Commission, and those firms that suffered consecutive losses and do not disclose their CSR practices are excluded, and the final analysis includes 385 companies. The term “NEVs enterprises” contains new energy whole car manufacturers, manufacturers of parts and equipment, related facilities, and services. Table 1 provides detailed information about the selected NEVs firms and the industries they belong to.

Table 1

Detailed information on the new energy sector

Sector	Sub-sector	Related NEV Industry
Whole Car manufacturing	/	NEV Manufacturing Industry
Devices and Accessories Manufacturing	Motor and Engine Manufacturing	NEV Manufacturing Industry
	Energy Storing Device Manufacturing	Non-ferrous Metal Mining Industry
	Parts and Accessories Manufacturing	Power Electronic Components Manufacturing Industry
Related Facility Manufacturing	Energy Supply Device Manufacturing	NEV Manufacturing Industry
	Test Equipment Manufacturing	Equipment Manufacturing Industry
	Synthetic Material Manufacturing	Material Synthesis and Processing Industry

Sector	Sub-sector	Related NEV Industry
Related Services	Charging Services	Electric Power and Grid Equipment Industry
	Sales Services	Logistics Industry
	Maintenance and Inspection Services	Comprehensive Utilization of Waste Resources Industry

Variables

According to previous research, the influence of R&D intensity on technological innovation outcomes and firm value is not immediately effective. It is especially prone to provide mid- and long-term benefits (Diéguez et al., 2016). The role of R&D personnel is important in enhancing labor productivity in the electronics industry (Rasiah, 2010), and it is urgent to have skilled researchers and developers drive innovation and maintain a competitive advantage in a globalized market (Prasada, 2000). Therefore, this research adopts R&D intensity and R&D personnel as indicators of technological innovation of the listed NEV companies in China. Firstly, testing the effect of CSR performance on both R&D intensity and R&D personnel. Secondly, testing whether R&D intensity and R&D personnel play the mediating role between CSR performance and corporate value of these enterprises.

In this way, to test H1, R&D intensity and R&D personnel are the explained variables obtained from the CSMAR Database, while CSR performance is the explanatory variable obtained from Hexun.com of CSR reports. Control variables include asset-liability ratio (Loa), return on capital (Roc), cash ratio (Cash), total asset

growth rate (Tag), net income growth rate (Nei), age of the company (Age), payroll payable (Pp), social welfare input (Sw) and environmental protection input (Ep). To test H2, Tobin's Q, regarded as an indicator of corporate value (CV) obtained from the CSMAR Database, is the explained variable. The Tobin Q model, introduced by Nobel laureate James Tobin in 1969, is calculated as the market value of a company's total capital divided by the replacement cost of that capital, which is the sum of the market value of equity and the book value of liabilities divided by the book value of total assets (Tobin, 1969). A higher Tobin's Q indicates greater profitability and strategic competitive advantage for the firm. If Tobin's Q is above 1, it suggests that the market believes the firm's value is more than its assets' replacement cost. Therefore, it encourages investment. When Tobin's Q is less than 1, it implies that the firm is undervalued. Therefore, it discourages investment. CSR performance is also the explanatory variable, while R&D intensity and R&D personnel become the mediating variables. Control variables are the same as mentioned before. Table 2 gives the specific definitions of all variables in two hypotheses.

Table 2

Specific definitions of all variables

Variables	Types of variables		Symbol	Definition
	H1	H2		
Research and development intensity	Explained variable	Mediating variable	<i>RDi</i>	research and development costs/operation revenue
Research and development personnel			<i>RDp</i>	number of research and development personnel/total number of personnel
Corporate Value	/	Explained variable	<i>TobinQ</i>	total market value/total assets
Corporate Social Responsibility	Explanatory variable		<i>CSR</i>	an enterprise satisfying the interests of its stakeholders while creating profits
Asset-liability Ratio	control variable		<i>Loa</i>	total liabilities/total assets
Return on Capital			<i>Roc</i>	net income of the invested assets/total cost of the invested asset
Cash Ratio			<i>Cash</i>	ending balance of cash and cash equivalents/ current liabilities
Total Asset Growth Rate			<i>Tag</i>	(total assets end of the period-total assets initial value of the current period)/(total assets initial value of the current period)

Variables	Types of variables		Symbol	Definition
	H1	H2		
Net Profit Growth Rate			<i>Nei</i>	(net profit amount of current period-net profit year-over-year amount/(net profit year-over-year amount))
Enterprise Age			<i>Age</i>	the year of investigation minus the year of company establishment
Payroll payable			<i>Pp</i>	total salary payable-the amount paid
Social Welfare input			<i>Sw</i>	donations + grants + other public welfare expenditures
Environment protection input			<i>Ep</i>	equipment investment + operating expenses + R&D + other environmental protection expenditures

Table 3 presents the descriptive statistical findings for the variables. It includes each variable's mean, standard deviation, minimum, and maximum values. According to Table 3, the mean and standard deviation for RDi during the study period are 4.72 and 5.182, respectively, suggesting minimal variation in R&D intensity among different enterprises. In contrast, the mean and standard deviation for RDp, are 1933.551 and 6099.24, indicating significant disparities in R&D personnel across enterprises during the study period. The mean of CV is 2.655, with a standard deviation of 6.562,

reflecting some variation in corporate value among the companies studied. For the explanatory variables related to CSR, the mean and standard deviation are 5.659 and 1.986, showing minor differences in CSR during the study period. The control variables, including Roc and Cash, exhibit large standard deviations, highlighting significant differences among enterprises during the study period. Conversely, the standard deviations of other control variables are small, indicating minimal differences during the study period.

Table 3

Descriptive statistics of all variables

Variables	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
<i>RD_i</i>	329	4.72	5.182	0.004	58.064
<i>RD_p</i>	312	1933.551	6099.24	9	69697
<i>TobinQ</i>	384	2.655	6.562	0	79.474
<i>CSR</i>	320	5.659	1.986	0	8
<i>Loa</i>	380	3.836	0.526	1.679	4.984
<i>Roc</i>	301	10.558	10.867	-6.132	119.694
<i>Cash</i>	380	9.347	17.395	-22.624	25.671
<i>Tag</i>	372	1.558	2.555	-4.532	9.32
<i>Nei</i>	372	1.803	2.429	-5.089	9.074
<i>Sw</i>	276	12.769	2.843	0	18.079
<i>Pp</i>	380	17.909	1.776	13.532	23.211
<i>Ep</i>	296	0.076	0.085	0	0.439
<i>Age</i>	303	3.047	0.292	2.197	3.611

Model Specification

To explore the influence of firms' CSR performance on technological innovation, we perform the benchmark regression as follows:

$$RDi_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 CSR_{i,t} + \alpha_k Controls_{i,t} + \varepsilon_{i,t}, \quad (1)$$

$$RDp_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 CSR_{i,t} + \beta_k Controls_{i,t} + \varepsilon_{i,t}, \quad (2)$$

where $RDi_{i,t}$ and $RDp_{i,t}$ denotes the firm i 's R&D intensity and R&D personnel on year t respectively. $CSR_{i,t}$ represents the firm i 's CSR performance on year t . $Controls_{i,t}$ is a vector of control variables, including Loa , Roc , $Cash$, Tag , Nei , Sw , Pp , Ep and Age .

And to explore whether technological innovation plays as the mediating role between the connection of firms' CSR performance and corporate value, we perform the benchmark regression as follows:

$$TobinQ_{i,t} = \gamma_0 + \gamma_1 CSR_{i,t} + \gamma_1 RDi_{i,t} + \gamma_k Controls_{i,t} + \varepsilon_{i,t}, \quad (3)$$

$$TobinQ_{i,t} = \omega_0 + \omega_1 CSR_{i,t} + \omega_1 RDp_{i,t} + \omega_k Controls_{i,t} + \varepsilon_{i,t}, \quad (4)$$

where $TobinQ_{i,t}$ denotes the firm i 's corporate value on year t . $CSR_{i,t}$ represents the firm i 's CSR performance on year t . As mediating variables, RDi and RDp represent the firm i 's R&D intensity and R&D personnel on year t . $Controls_{i,t}$ is a vector of control variables, including Loa , Roc , $Cash$, Tag , Nei , Sw , Pp , Ep and Age .

Empirical Results

Benchmark Results

With the ordinary least squares (OLS) regression analysis, Table 4 presents the regression findings related to hypothesis 1 (H1a and H1b), highlighting the influence of CSR on the technological innovation of NEVs enterprises in China. To guarantee the reliability of the regression outcomes, all results are fixed with year and individual effects. This study measures firms' technological innovation by R&D intensity and R&D personnel, denoted as RDi and RDp , respectively.

The regression results for R&D intensity are presented in column (1). The coefficient for the relationship between CSR and RDi is 2.2551, which is significantly positive at the 1% level. This suggests a positive correlation between CSR and R&D intensity. In other words, the better the CSR, the higher the R&D intensity. As shown in column (2), when control variables are added, the coefficient rises to 2.4011, remaining significantly positive at the 1% level. This indicates that CSR has a notable positive impact on R&D intensity, meaning that for each unit, an increase in CSR and R&D intensity is expected to increase by an average of 2.4011 units. This result validates hypothesis 1a (H1a) that CSR performance has a positive impact on R&D intensity of listed NEVs enterprises in China.

The regression results for R&D personnel are presented in column (3). The coefficient for the relationship between CSR and RDp is 580.3863, which is statistically significantly positive at the 5% level. This suggests a positive correlation between CSR and R&D

personnel. As shown in column (4), when control variables are added, the coefficient remains at 579.0734, still significantly positive at the 5% level. This indicates that CSR has a notable positive impact on R&D personnel, meaning that for each unit increase in CSR, there is an average increase of 579.0734 units in R&D personnel. This result validates hypothesis 1b (H1b) that CSR performance positively impacts the R&D personnel of listed NEVs enterprises in China.

Table 4

Results of benchmark regression based on hypothesis 1 (H1a and H1b)

	(1)	(2)	(3)	(4)
	<i>RD_i</i>	<i>RD_i</i>	<i>RD_p</i>	<i>RD_p</i>
<i>CSR</i>	2.2551***	2.4011***	580.3863* *	579.0734**
	(7.5513)	(6.3010)	(1.9863)	(1.9157)
<i>Loa</i>		-1.6618* (-1.8097)		593.8137 (0.2433)
<i>Roc</i>		-0.0329 (-1.4581)		42.0257 (0.7008)
<i>Cash</i>		0.0009 (0.0747)		80.5115** (2.4883)
<i>Tag</i>		0.1925* (1.6928)		493.1718 (1.6007)
<i>Nei</i>		-0.2142 (-1.1692)		-64.9093 (-0.1327)
<i>Sw</i>		-0.0021 (-0.0203)		-1.4e+02 (-0.4958)
<i>Pp</i>		-0.1148		2.2e+03***

	(1)	(2)	(3)	(4)
	<i>RDi</i>	<i>RDi</i>	<i>RDp</i>	<i>RDp</i>
		(-0.3792)		(2.6712)
<i>Ep</i>		3.1079		-2.4e+04**
		(0.8851)		(-2.5313)
<i>Age</i>		0.4868		2.0e+03
		(0.0509)		(0.0794)
<i>Fixed year effect</i>	YES	YES	YES	YES
<i>Fixed individual effect</i>	YES	YES	YES	YES
<i>_cons</i>	7.6466***	12.0138	-6.8e+02	-5.1e+04
	(4.2995)	(0.4404)	(-0.4013)	(-0.6990)
<i>N</i>	271	149	261	145
<i>Adj R²</i>	-0.3004	-0.5170	-0.2698	-0.2020

Notes: *, **, and *** denote that the individual coefficient is at the 10%, 5%, and 1% level.

Table 5 examines the potential mediating effect of technological innovation on the relationship between CSR performance and corporate value. R&D intensity and R&D personnel are used as mediating variables for the regression analysis, with the findings in Table 5. To ensure the reliability of the regression outcomes, all results are fixed with year and individual effects.

The regression results regarding the relationship between CSR and R&D intensity are presented in column (1). The data indicates a strong positive correlation between CSR and R&D intensity. In column (2), the regression coefficient for R&D intensity about firm value is 0.0468, which is significantly positive at the 5% level. This suggests that an increase in R&D intensity will notably enhance firm value and that R&D intensity serves as an obvious mediating factor between CSR and firm value. This result validates

hypothesis 2a (H2a) that R&D intensity mediates CSR performance and the corporate value of listed NEVs enterprises in China.

The regression results between CSR and R&D personnel are presented in column (3). The data indicates a significant positive correlation between CSR and R&D personnel. As can be seen from column (4), the regression coefficient between R&D personnel and firm value is 0.0015, which is significantly positive at a 1% level, indicating that the increase of R&D personnel will notably improve firm value and R&D personnel play an obvious mediating role between CSR and firm value. This result validates hypothesis 2b (H2b) that R&D personnel mediate between CSR performance and the corporate value of listed NEVs enterprises in China.

Table 5

Results of benchmark regression based on hypothesis 2 (H2a and H2b)

	(1)	(2)	(3)	(4)
	<i>RDi</i>	<i>VALUE</i>	<i>RDp</i>	<i>VALUE</i>
<i>CSR</i>	2.4011***		579.0734**	
	(6.3010)		(1.9157)	
<i>RDi</i>		0.0468**		
		(2.3051)		
<i>RDp</i>				0.0015***
				(2.8091)
<i>Loa</i>	-1.6618*	-0.5232	593.8137	-0.5747
	(-1.8097)	(-0.3382)	(0.2433)	(-0.3736)
<i>Roc</i>	-0.0329	0.0058	42.0257	0.0043
	(-1.4581)	(0.1497)	(0.7008)	(0.1128)

	(1)	(2)	(3)	(4)
	<i>RD_i</i>	<i>VALUE</i>	<i>RD_p</i>	<i>VALUE</i>
<i>Cash</i>	0.0009	-0.0305	80.5115**	-0.0314
	(0.0747)	(-1.4874)	(2.4883)	(-1.4545)
<i>Tag</i>	0.1925*	0.0243	493.1718	0.0244
	(1.6928)	(0.1233)	(1.6007)	(0.1207)
<i>Nei</i>	-0.2142	0.4945	-64.9093	0.4858
	(-1.1692)	(1.5844)	(-0.1327)	(1.5570)
<i>Sw</i>	-0.0021	-0.1098	-1.4e+02	-0.1091
	(-0.0203)	(-0.6184)	(-0.4958)	(-0.6100)
<i>Pp</i>	-0.1148	0.0302	2.2e+03***	0.0171
	(-0.3792)	(0.0584)	(2.6712)	(0.0310)
<i>Ep</i>	3.1079	-1.7648	-2.4e+04**	-1.4337
	(0.8851)	(-0.2938)	(-2.5313)	(-0.2302)
<i>Age</i>	0.4868	-1.7047	2.0e+03	-1.8003
	(0.0509)	(-0.1046)	(0.0794)	(-0.1098)
<i>Fixed year effect</i>	YES	YES	YES	YES
<i>Fixed individual effect</i>	YES	YES	YES	YES
<i>_cons</i>	12.0138	10.8464	-5.1e+04	11.6797
	(0.4404)	(0.2327)	(-0.6990)	(0.2479)
<i>N</i>	149	149	145	145
<i>Adj R²</i>	-0.5170	-0.4516	-0.2020	-0.4302

Notes: *, **, and *** denote that the individual coefficient is at the 10%, 5%, and 1% level

Robust Test

To ensure the reliability of the model estimation results, robust tests of the models based on Hypothesis 1 and Hypothesis 2 are carried out.

Based on the model of hypothesis 1, the robustness test is conducted by replacing explanatory variables. The quality of CSR information is used as a replacement for the explanatory variables to assess CSR, denoted as CSRQUA. The regression findings are presented in Table 6. As indicated in column (1), the regression coefficient for CSRQUA about R&D intensity is 14.3945, which is significantly positive at the 10% level. Column (2) shows that the regression coefficient for CSRQUA concerning R&D personnel is 629.9034, with a significant positive result at the 1% level. These results align with the baseline regression outcomes of hypothesis 1, demonstrating that models (1) and (2) exhibit strong robustness.

Table 6

Robust test results based on hypothesis 1 (H1a and H1b)

	(1)	(2)
	<i>RD_i</i>	<i>RD_p</i>
<i>CSRQUA</i>	14.3945*	629.9034***
	(1.9845)	(8.3342)
<i>Loa</i>	-1.6074*	548.4025
	(-1.7648)	(0.2273)
<i>Roc</i>	-0.0325	42.7237
	(-1.4399)	(0.7156)
<i>Cash</i>	0.0010	80.5614**
	(0.0818)	(2.4987)
<i>Tag</i>	0.1852	518.7108*
	(1.6269)	(1.6873)
<i>Nei</i>	-0.2148	-85.0288
	(-1.1699)	(-0.1743)
<i>Sw</i>	-0.0094	-1.1e+02

	(1)	(2)
	<i>RDi</i>	<i>RDp</i>
	(-0.0901)	(-0.4176)
<i>Pp</i>	-0.1049	2.2e+03***
	(-0.3466)	(2.6540)
<i>Ep</i>	3.0580	-2.4e+04**
	(0.8706)	(-2.5393)
<i>Age</i>	0.7627	468.1139
	(0.0795)	(0.0185)
<i>Fixed year effect</i>	YES	YES
<i>Fixed individual effect</i>	YES	YES
<i>_cons</i>	10.7690	-4.6e+04
	(0.3944)	(-0.6411)
<i>N</i>	149	145
<i>Adj R²</i>	-0.5196	-0.1943

Notes: *, **, and *** denote that the individual coefficient is at the 10%, 5%, and 1% level

Based on the model of hypothesis 2, the robustness test is conducted by utilizing mediating variables with a one-period lag. The R&D intensity and the R&D personnel involved in the target enterprises are each delayed by one period, and the regression outcomes are presented in Table 7.

Column (1) in Table 7 shows that the regression coefficient for CSR and R&D intensity lagged by one period is 2.4983, which is significantly positive at the 1% level. In column (2), the regression coefficient for R&D intensity lagged by one period about firm value is 0.0476, also significantly positive at the 5% level. This indicates that R&D intensity lagged by one period and continues to serve as

a significant mediator between CSR performance and corporate value, aligning with the baseline regression results of hypothesis 2 and demonstrating the robustness of the model (3).

Column (3) shows that the regression coefficient for CSR and R&D personnel lagged by one period is 503.1837, which is significantly positive at the 1% level. In column (4), the regression coefficient for R&D personnel lagged by one period about firm value is 0.0038, also significantly positive at the 1% level. This indicates that R&D personnel lagged by one period continues to serve as a significant mediator between CSR performance and corporate value, aligning with the baseline regression results of hypothesis 2 and demonstrating the robustness of the model (4).

Table 7

Robustness test results based on hypothesis 2 (H2a and H2b)

	(1)	(2)	(3)	(4)
	<i>L.RDi</i>	<i>VALUE</i>	<i>L.RDp</i>	<i>VALUE</i>
<i>CSR</i>	2.4983*** (6.2937)		503.1837*** (6.5686)	
<i>L.RDi</i>		0.0476** (2.3461)		
<i>L.RDp</i>				0.0038*** (7.6222)
<i>Loa</i>	-0.7639 (-0.5425)	0.6272 (0.5652)	2.3e+03 (0.7647)	0.6572 (0.5862)
<i>Roc</i>	-0.0354 (-1.0427)	0.0146 (0.5420)	73.9339 (1.0261)	0.0110 (0.4057)
<i>Cash</i>	-0.0043	-0.0376**	-10.8579	-0.0339**

	(1)	(2)	(3)	(4)
	<i>L.RDi</i>	<i>VALUE</i>	<i>L.RDp</i>	<i>VALUE</i>
	(-0.2266)	(-2.5029)	(-0.2616)	(-2.1895)
<i>Tag</i>	0.3495	0.1275	222.3336	0.1334
	(1.3123)	(0.5984)	(0.3939)	(0.6335)
<i>Nei</i>	-0.2064	0.0624	78.4331	0.0280
	(-0.6077)	(0.2334)	(0.1088)	(0.1044)
<i>Sw</i>	0.0302	0.0001	-1.1e+02	-0.1006
	(0.1326)	(0.0008)	(-0.2143)	(-0.5167)
<i>Pp</i>	-0.2431	-0.2805	0.7942	-0.1510
	(-0.5132)	(-0.7489)	(0.0008)	(-0.3899)
<i>Ep</i>	7.4515	4.0495	-1.4e+04	5.0691
	(1.4422)	(0.9778)	(-1.2358)	(1.2088)
<i>Age</i>	24.9722	-0.8723	-1.2e+04	11.3685
	(1.4914)	(-0.0652)	(-0.3008)	(0.7359)
<i>Fixed year effect</i>	YES	YES	YES	YES
<i>Fixed individual effect</i>	YES	YES	YES	YES
<i>_cons</i>	-64.7026	6.0073	3.4e+04	-31.4636
	(-1.2807)	(0.1508)	(0.2658)	(-0.6714)
<i>N</i>	120	120	118	118
<i>Adj R²</i>	-0.6005	-0.3630	-0.8605	-0.3770

Notes: *, **, and *** denote that the individual coefficient is at the 10%, 5%, and 1% level

Discussion

This paper focuses on corporate social responsibility (CSR), technological innovation, and corporate value (CV) of NEVs industry in China, contributing to three main areas that can be further explored. Firstly, CSR performance positively influences the technological innovation of Chinese NEVs companies. This finding is

consistent with Flammer and Kacperczyk (2016), González-Masip et al. (2019), Hu et al. (2020), Luo et al. (2017) arguments that as an intangible asset, CSR engagement attracts more high-quality talents, gains financial and policy supports, thus driving the development of the firm's technological innovation. In this way, the finding of this paper addresses a gap in existing research, which has not extensively examined the relationship between CSR and technological innovation from the perspective of CSR performance and provides references for the development of NEVs enterprises in other emerging markets as well.

Secondly, R&D personnel play a mediating role in the relationship between CSR and CV in Chinese NEVs enterprises. This finding supports the idea of Boiko (2022) that factors that measure technological innovation should be broader, at least considering R&D intensity, R&D personnel, and patent number since most research chooses only R&D intensity as the indicator of technological innovation (He et al., 2023; Leung et al., 2021). Therefore, R&D personnel (RDp) is added as one of the measurement indicators of technological innovation to ensure the accuracy of the research conclusion. Considering the development of the industry, China's NEVs enterprises started relatively late, but the rapid development in recent years is inseparable from the investment of enterprises in R&D personnel. Taking Chinese NEVs leader BYD as an example, according to the data disclosed from the annual report of the company, BYD's R&D personnel totaled 69,697, accounting for 12.23% of the total in 2022; in 2023, the company's

R&D personnel totaled 102,844, accounting for 14.62% of the total, which shows that the company attaches much importance to research and development personnel. Therefore, it is reasonable to take R&D personnel as a variable indicator to measure the technological innovation investment of NEVs enterprises.

Thirdly, our research provides feasible methods and policy implications for subsequent research on technological innovation contribution in the field of NEVs industry. Our study's measurable variables and indicators prove applicability and robustness for research in the correlation between CSR, technological innovation and corporate value. For policymakers, policy preferences should be offered to NEVs enterprises that actively fulfill CSR and broader channels should be opened for their recruitment of high-tech talents, as the technological innovation of the enterprises will, in turn, enable them to engage in social responsibilities and contribute value to society continuously.

Conclusion

This study demonstrates that CSR performance positively impacts the technological innovation of listed NEVs enterprises in China. Specifically, CSR performance enhances R&D intensity and the number of R&D personnel. Additionally, the study establishes that technological innovation—specifically through R&D intensity and R&D personnel—mediates CSR performance and corporate value. These results indicate that CSR performance enhances technological innovation, boosting long-term firm performance.

This research contributes to understanding how CSR performance drives technological innovation in China's NEVs sector, highlighting the critical role of R&D intensity and personnel in transforming CSR efforts into improved corporate value. By identifying the mediating effects of technological innovation, this study provides actionable insights for NEVs enterprises aiming to leverage CSR to enhance their long-term value. The findings offer valuable implications for policymakers and industry leaders, suggesting that fostering CSR can be a strategic approach to boost technological advancements and overall firm performance. The robustness of the models reinforces the importance of integrating CSR with innovation strategies and provides a foundation for future research on the interplay between CSR and technological progress.

References

- Abbas, J. (2020). Impact of total quality management on corporate green performance through the mediating role of corporate social responsibility. *Journal of Cleaner Production*, 242, 118458. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118458>

- Aftab, J., Abid, N., Sarwar, H., Amin, A., Abedini, M., & Veneziani, M. (2024). Does corporate social responsibility drive financial performance? Exploring the significance of green innovation, green dynamic capabilities, and perceived environmental volatility. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 31(3), 1634-1653. <https://doi.org/10.1002/csr.2654>
- Amoako, G.K., Doe, J.K., & Dzogbenuku, R.K. (2021). Perceived firm ethicality and brand loyalty: The mediating role of corporate social responsibility and perceived green marketing. *Society and Business Review*, 16(3), 398-419. <https://doi.org/10.1108/SBR-05-2020-0076>
- Anser, M. K., Zhang, Z., & Kanwal, L. (2018). Moderating effect of innovation on corporate social responsibility and firm performance in realm of sustainable development. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25(5), 799-806. <https://doi.org/10.1002/csr.1495>
- Basu, K., & Palazzo, G. (2008). Corporate social responsibility: A process model of sensemaking. *Academy of Management Review*, 33(1), 122-136. <https://www.jstor.org/stable/20159379>
- Benlemlih, M., & Bitar, M. (2018). Corporate social responsibility and investment efficiency. *Journal of Business Ethics*, 148, 647-671. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3020-2>

- Bocquet, R., Le Bas, C., Mothe, C., & Poussing, N. (2017). CSR, innovation, and firm performance in sluggish growth contexts: A firm-level empirical analysis. *Journal of Business Ethics*, 146, 241-254.
<https://doi.org/10.1007/s10551-015-2959-8>
- Boiko, K. (2022). R&D activity and firm performance: Mapping the field. *Management Review Quarterly*, 72, 1051-1087.
<https://doi.org/10.1007/s11301-021-00220-1>
- Borghesi, R., Chang, K., & Li, Y. (2019). Firm value in commonly uncertain times: The divergent effects of corporate governance and csr. *Applied Economics*, 51(43), 4726-4741.
<https://doi.org/10.1080/00036846.2019.1597255>
- Camilli, R., Mechelli, A., Stefanoni, A., & Rossi, F. (2024). Addressing managerial loss aversion for the corporate value creation process: A critical analysis of the literature and preliminary approaches. *Administrative Sciences*, 4(1), 5.
<https://doi.org/10.3390/admsci14010005>
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business horizons*, 34(4), 39-48.
[https://doi.org/10.1016/0007-6813\(91\)90005-G](https://doi.org/10.1016/0007-6813(91)90005-G)
- Chang, W., Yin, S., Yu, M., Teymurova, V., & Balabeyova, N. (2023). Impact of innovation on Corporate Social Responsibility: Evidence from China. *Economic Analysis and Policy*, 78, 1185-1194. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2023.04.018>

- Diéguez-Soto, J., Manzaneque, M., & Rojo-Ramírez, A. A. (2016). Technological innovation inputs, outputs, and performance: The moderating role of family involvement in management. *Family Business Review*, 29(3), 327-346. <https://doi.org/10.1177/0894486516646917>
- Flammer, C., & Kacperczyk, A.J. (2016). CSR and the prevention of knowledge spillovers: Evidence from the inevitable disclosure doctrine. *Academy of Management Proceedings*, 10870. <https://doi.org/10.5465/ambpp.2016.23>
- Galindo-Rueda, F., & Verger, F. (2016). *OECD taxonomy of economic activities based on R&D intensity* (OECD Science, Technology and Industry Working Papers, No.2016/04). OECD Publishing. <https://dx.doi.org/10.1787/5jlv73sqqp8r-en>
- Gallego-Álvarez, I., Prado-Lorenzo, J.M., & García-Sánchez, I.M. (2011). Corporate social responsibility and innovation: A resource-based theory. *Management Decision*, 49(10), 1709-1727. <https://doi.org/10.1108/00251741111183843>
- González-Masip, J., Castro, G.M., & Hernandez, A. (2019). Inter-organisational knowledge spillovers: Attracting talent in science and technology parks and corporate social responsibility practices. *Journal of Knowledge Management*, 23(5), 975-997. <https://doi.org/10.1108/JKM-06-2018-0367>
- Gupta, K., & Krishnamurti, C. (2021). Corporate social responsibility, competition, and firm value. *Pacific-Basin Finance Journal*, 68, 1-21. <https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2021.101622>

- Hamdoun, M., Achabou, M.A., & Dekhili, S. (2022). Could CSR improve the financial performance of developing countries' firms? Analyses of mediating effect of intangible resources. *European Business Review*, 34(1), 41-61.
<https://doi.org/10.1108/EBR-09-2019-0236>
- Haneda, S., & Ono, A. (2022). *R&D Management Practices and Innovation: Evidence from a Firm Survey*. Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-981-16-9797-5>
- Harrison, J. S., Freeman, R. E., & Abreu, M. C. S. D. (2015). Stakeholder theory as an ethical approach to effective management: Applying the theory to multiple contexts. *Revista Brasileira de Gestão de Negócios*, 17, 858-869.
<https://doi.org/10.7819/rbgn.v17i55.2647>
- Hawn, O., & Ioannou, I. (2016). Mind the gap: The interplay between external and internal actions in the case of corporate social responsibility. *Strategic Management Journal*, 37(13), 2569-2588.
<https://doi.org/10.1002/smj.2464>
- He, M., & Estébanez, R. P. (2023). Exploring the impact of R&D intensity, human capital, patents, and brand value on business performance in small and medium enterprises (SMEs). *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 36(1), 2181839. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2023.2181839>
- Hu, Y., Chen, S., Shao, Y., & Gao, S. (2018). CSR and firm value: Evidence from China. *Sustainability*, 10(12), 4597.
<https://doi.org/10.3390/su10124597>

- Hu, B., Liu, Y., Zhang, X., & Dong, X. (2020). Understanding regional talent attraction and its influencing factors in China: From the perspective of spatiotemporal pattern evolution. *PLoS One*, *15*(6), e0234856.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0234856>
- Jawahar, I. M., & McLaughlin, G. L. (2001). Toward a descriptive stakeholder theory: An organizational life cycle approach. *The Academy of Management Review*, *26*(3), 397-414.
<https://doi.org/10.2307/259184>
- Jihadi, M. Vilantika, E., Hashemi, S. M., Arifin, Z., Bachtjar, Y., & Sholichah, F. (2021). The effect of liquidity, leverage, and profitability on firm value: Empirical evidence from Indonesia. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, *8*(3), 423-431.
<https://doi.org/10.13106/jafeb.2021.vol8.no3.0423>
- Kahloul, I., Sbai, H., & Grira, J. (2022). Does corporate social responsibility reporting improve financial performance? The moderating role of board diversity and gender composition. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, *84*, 305-314.
<https://doi.org/10.1016/j.qref.2022.03.001>
- Kaliannan, M., Darmalinggam, D., Dorasamy, M., & Abraham, M. (2023). Inclusive talent development as a key talent management approach: A systematic literature review. *Human Resource Management Review*, *33*(1), 100926.
<https://doi.org/10.1016/j.hrmmr.2022.100926>

- Kamaliah, K. (2020). Disclosure of corporate social responsibility (CSR) and its implications on company value as a result of the impact of corporate governance and profitability. *International Journal of Law and Management*, 62(4), 339-354. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-08-2017-0197>
- Kao, E. H., Yeh, C., Wang, L., & Fung, H. (2018). The relationship between CSR and performance: Evidence in China. *Pacific-Basin Finance Journal*, 51, 155-170. <https://doi.org/10.1016/j.pacfin.2018.04.006>
- Lee, H., & Lee, K. (2021). The effects of technology innovation activity on CSR: Emphasizing the nonlinear and heterogenous effects. *Sustainability*, 13(19), 10893. <https://doi.org/10.3390/su131910893>
- Lee, S. P. (2021). Environmental responsibility, CEO power and financial performance in the energy sector. *Review of Managerial Science*, 15, 2407-2426. <https://doi.org/10.1007/s11846-020-00430-z>
- Leung, T. Y., & Sharma, P. (2021). Differences in the impact of R&D intensity and R&D internationalization on firm performance—Mediating role of innovation performance. *Journal of Business Research*, 131, 81-91. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.03.060>
- Lin, L.-W. (2020). Mandatory corporate social responsibility? Legislative innovation and judicial application in China. *The American Journal of Comparative Law*, 68(3), 576-615. <https://www.jstor.org/stable/27126583>

- Luo, L., & Jia, X. (2017). Research on the relationship between corporate social responsibility behavior and technological innovation: Based on Social capital theory. *Research and Development Management*, 29(04), 104-114. (in Chinese)
- Luo, X., & Du, S. (2014). Exploring the relationship between corporate social responsibility and firm innovation. *Marketing Letters*, 26(4), 703-714. <https://doi.org/10.1007/s11002-014-9302-5>
- Martinez-Conesa, I., Soto-Acosta, P., & Palacios-Manzano, M. (2017). Corporate social responsibility and its effect on innovation and firm performance: An empirical research in SMEs. *Journal of Cleaner Production*, 142(4), 2374-2383. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.11.038>
- Mattera, M., & Baena, V. (2015). The key to carving out a high corporate reputation based on innovation: Corporate social responsibility. *Social Responsibility Journal*, 11(2), 221-241. <https://doi.org/10.1108/SRJ-03-2013-0035>
- McGrath, A., & Jonker, A. (2023). *What is corporate social responsibility (CSR)?* IBM. <https://www.ibm.com/topics/corporate-social-responsibility>
- McWilliams, A., & Siegel, D.S. (2000). Corporate social responsibility and financial performance: correlation or misspecification? *Strategic Management Journal*, 21(5), 603-609. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-0266\(200005\)21:5<603:AID-SMJ101>3.0.CO;2-3](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-0266(200005)21:5<603:AID-SMJ101>3.0.CO;2-3)

- Mendes, T. Braga. V., Correia, A., & Silva, C. (2023). Linking corporate social responsibility, cooperation and innovation: The triple bottom line perspective. *Innovation & Management Review*, 20(3), 244-280. <https://doi.org/10.1108/INMR-03-2021-0039>
- Neely, A., & Hii, J. (1998). *Innovation and business performance: A literature review*. University of Cambridge.
- Okafor, A., Adeleye, B.N., & Adusei, M. (2021). Corporate social responsibility and financial performance: Evidence from U.S tech firms. *Journal of Cleaner Production*, 292, 126078. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126078>
- Omonijo, O. N., & Zhang, Y. (2022). Impact mechanism of technological innovation by Chinese companies on CSR in Africa mobile communication industry. *Innovation and Green Development*, 1(2), 100005. <https://doi.org/10.1016/j.igd.2022.100005>
- Padilla-Lozano, C.P., & Collazzo, P. (2022). Corporate social responsibility, green innovation and competitiveness—causality in manufacturing. *Competitiveness Review*, 32(7), 21-39. <https://doi.org/10.1108/CR-12-2020-0160>
- Pan, X, Wang, H., Wang, L., & Chen, W. (2018). Decarbonization of China's transportation sector: In light of national mitigation toward the Paris Agreement goals. *Energy*, 155, 853-864. <https://doi.org/10.1016/j.energy.2018.04.144>
- Prasada, R. (2000). *The globalization of corporate R&D: Implications for innovation systems in host countries*. Routledge.

- Rasiah, R. (2010). Are electronics firms in Malaysia catching up in the technology ladder? *Journal of the Asia Pacific Economy*, 15(3), 301-319. <https://doi.org/10.1080/13547860.2010.494910>
- Rogers, E.M. (2003). *Diffusion of Innovations* (5th ed). Free Press.
- Rudito, B., Famiola, M., & Anggahegari, P. (2023). Corporate social responsibility and social capital: Journey of community engagement toward community empowerment program in developing country. *Sustainability*, 15(1), 466. <https://doi.org/10.3390/su15010466>
- Shirasu, Y., & Kawakita, H. (2021). Long-term financial performance of corporate social responsibility. *Global Finance Journal*, 50, 100532. <https://doi.org/10.1016/j.gfj.2020.100532>
- Singh, K., & Misra, M. (2021). Linking corporate social responsibility (CSR) and organizational performance: The moderating effect of corporate reputation. *European Research on Management and Business Economics*, 27(1), 100139. <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2020.100139>
- Singh, P.J., Sethuraman, K., & Lam, J.Y. (2017). Impact of corporate social responsibility dimensions on firm value: Some evidence from Hong Kong and China. *Sustainability*, 9(9), 1532. <https://doi.org/10.3390/su9091532>

- Singhal, C., Mahto, R. V., & Kraus, S. (2022). Technological innovation, firm performance, and institutional context: A meta-analysis. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 69(6) 2976-2986. <https://doi.org/10.1109/TEM.2020.3021378>
- Taques, F.H., López, M.G., Basso, L.F., & Areal, N. (2021). Indicators used to measure service innovation and manufacturing innovation. *Journal of Innovation & Knowledge*, 6(1), 11-26. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2019.12.001>
- Thanh, T. L., Huan, N. Q., & Hong, T. T. T. (2021). Effects of corporate social responsibility on SMEs' performance in emerging market. *Cogent Business & Management*, 8(1), 1-18. <https://doi.org/10.1080/23311975.2021.1878978>
- Tobin, J. (1969). A general equilibrium approach to monetary theory. *Journal of Money, Credit and Banking*, 1(1), 15-29. <https://doi.org/10.2307/1991374>
- Upadhye, B.D., Das, G., & Varshneya, G. (2019). Corporate social responsibility: A boon or bane for innovative firms? *Journal of Strategic Marketing*, 27(1), 50-66. <https://doi.org/10.1080/0965254X.2017.1384042>
- Waheed, A., & Zhang, Q. (2022). Effect of CSR and ethical practices on sustainable competitive performance: A case of emerging markets from a stakeholder theory perspective. *Journal of Business Ethics*, 175(4), 837-855. <https://doi.org/10.1007/s10551-020-04679-y>

- Wang, Q., Chen, H., Xue, Y., & Liang, H. (2022). How corporate social responsibility affects firm performance: The inverted-u shape contingent on founder CEO. *Sustainability*, *14*(18), 11340. <https://doi.org/10.3390/su141811340>
- Zhang, F., Qin, X., & Liu, L. (2020). The interaction effect between ESG and green innovation and its impact on firm value from the perspective of information disclosure. *Sustainability*, *12*(5), 1866. <https://doi.org/10.3390/su12051866>
- Zhu, Q., Zou, F., & Zhang, P. (2019). The role of innovation for performance improvement through corporate social responsibility practices among small and medium-sized suppliers in China. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, *26*(2), 341-350. <https://doi.org/10.1002/csr.1686>
- Zhu, Y., Salman, M., Kiran, S., Sajjad, F., Sibte-e-Ali, M., Sherwani, S., & Kamran, M.W. (2024). The CSR perspective: Interplay of technological innovation, ethical leadership and government regulations for sustainable financial performance. *PLoS One*, e0297559. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0297559>
- Zorrilla, D.M.N., Gracia, T.J.H., Velazquez, D.R.G., Gracia, J.F.H., Duran, J.G.I., & Sevilla, J.A.C. (2014). Relevance of technological innovation in the business competitiveness of medium enterprises in Hidalgo State. *European Scientific Journal*, *10*(16), 356-372. <https://core.ac.uk/reader/236409909>

พลังอำนาจของข้อมูลข่าวสารในยุคของการเจริญเติบโต
ของเทคโนโลยีดิจิทัล: ภัยคุกคามต่อสังคม
Information Power in the Proliferation of Digital
Technology: A Threat to Society

Received 15 November 2024

Revised 23 January 2025

Accepted 5 February 2025

พิศาล อมรรัตนานุนภาพ¹

Pisan Amornratananunuparp²

กฤษณ์ ปัทมะโรจน์³

Krit Pattamaroj⁴

บทคัดย่อ

การเจริญเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัลแบบก้าวกระโดดได้นำพาโลกเข้าสู่ยุคของภาวะข้อมูลท่วมท้น ทำให้การแยกแยะความจริงจากข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นเรื่องยากขึ้นตามลำดับ บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายเพื่อให้เกิดความกระจ่างและตระหนักรู้ในภัยคุกคามที่เพิ่มขึ้นของข้อมูลที่มาจากการเจริญเติบโตทางเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของเนื้อหาที่สร้างขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งจะประกอบไปด้วยข้อมูลที่เรียกว่าข่าวสารข้อมูลบิดเบือนข่าวสารข้อมูลเท็จ ข่าวสารข้อมูลที่ใช้ในทางที่ผิด ปัญญาประดิษฐ์ได้กลายเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการกำหนดความคิดเห็นของสาธารณชน และมีอิทธิพลต่อพลวัตทางภูมิรัฐศาสตร์ การถือกำเนิดของสื่อสังเคราะห์ที่สร้างขึ้นโดยอัลกอริทึมส่งผลให้ปัญหาที่มาจากาการเจริญเติบโตของเทคโนโลยีดิจิทัลทวีความรุนแรงขึ้นโดยทำให้การผลิตเนื้อหาที่สร้างความน่าเชื่อถือจากข้อมูล

¹ พ.อ., นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: pisanextra@gmail.com

² Col., Doctoral student in the Doctor of Philosophy Program in Integrated Science, College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปฏิบัติการ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: patok97@yahoo.com

⁴ Assistant Professor Dr., Lecturer of the Operations Management Program, Faculty of Commerce and Accountancy, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

ปลอมทั้งหมด ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าภาวะข้อมูลท่วมท้น เนื้อหาที่สร้างขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ และอคติทางความคิดได้สร้างพื้นที่สำหรับการแพร่กระจายของข่าวปลอมซึ่งก่อให้เกิดภัยคุกคามทางสังคม

คำสำคัญ: พลังอำนาจของข้อมูลข่าวสาร, เทคโนโลยีดิจิทัล, ภัยคุกคาม

Abstract

The rapid growth of digital technology has ushered the world into an era of information overload, making it increasingly difficult to discern fact from fiction. This article aims to shed light on and raise awareness of the rising threats posed by the proliferation of information stemming from the growth of digital technology, particularly in the context of content generated by artificial intelligence. This includes misinformation, disinformation, and malinformation. Artificial intelligence has become a powerful tool in shaping public opinion and influencing geopolitical dynamics. The advent of synthetic media created by algorithms has aggravated these problems by producing entirely believable yet fabricated content. It is noteworthy that information overload, AI-generated content, and cognitive biases have created a fertile ground for the spread of fake news and pose a threat to society.

Keywords: Information power, Digital technology, Threat

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันหรือซึ่งอยู่ในยุคดิจิทัลเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence [AI]) เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขยายโอกาสการปฏิบัติการที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้กับองค์กรทุกภาคส่วนทั้งระดับมหภาคซึ่งหมายถึงภาครัฐ และระดับจุลภาค หมายถึงประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มีบทบาทสำคัญที่สามารถนำข่าวสารข้อมูลที่มีจำนวนมากมาวิเคราะห์ได้อย่างรวดเร็ว ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ (Shrier, 2024, pp.34-35, 64) สำหรับทางด้านการปฏิบัติงานใน

ระดับมหภาคนั้น ภาครัฐได้ให้ความสำคัญของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการป้องกันประเทศ โดยเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and efficiency) อย่างมีนัยยะ อย่างไรก็ตาม นวัตกรรมทั้งหลายย่อมมีทั้งการให้ประโยชน์และให้โทษเสมอ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา นั้น มาพร้อมกับความซับซ้อนและความเสี่ยงใหม่ๆ ต่อสภาพแวดล้อมข้อมูล (Information ecosystem) เนื่องจาก AI สามารถสร้างสื่อสังเคราะห์ (Synthetic media) ซึ่งหมายถึง สื่อที่สร้างโดยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ สื่อดิจิทัลที่สร้างหรือจัดการโดยใช้อัลกอริทึมเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ซึ่งอัลกอริทึมดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการในการแก้ปัญหาหรือดำเนินการในคอมพิวเตอร์หรือระบบอื่นๆ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ทันสมัยของเนื้อหาเสมือนจริง โดยทำให้เนื้อหาแยกไม่ออกจากสื่อในโลกแห่งความเป็นจริง และกระบวนการนี้เป็นเครื่องมือในการแพร่กระจายของข้อมูลที่เท็จและทำลายความเชื่อมั่นของประชาชน นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่ออย่างหนักเป็นลำดับต่อไป ด้วยจำนวนข้อมูลที่มีปริมาณมากในแต่ละงานที่ไหลเวียนเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจของมนุษย์หรือที่เรียกว่า ภาวะข้อมูลท่วมท้น (Information overload) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยสังเคราะห์ของ Roetzel (2019) ที่กล่าวถึงผลกระทบของข้อมูลท่วมท้นที่มีต่อการตัดสินใจเนื่องจากมีข้อมูลมากเกินไป ดังนั้นผู้รับสารจำเป็นต้องต้องพึงพาระบบกลั่นกรองข้อมูลเหล่านั้นผ่าน ปัญญาประดิษฐ์ (Menczer & Hills, 2020) ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จึงได้กลายเป็นช่องทางให้ตัวแสดงที่เป็นภัย (Malign actor) เข้ามาแสวงผลประโยชน์ในการปลุกปั่นผ่านการส่งข่าวสารข้อมูลที่เป็นอันตรายโดยเฉพาะต่อกลุ่มเปราะบางและกลุ่มที่มีอคติทางความคิด (Confirmation bias) และกำลังรอการยืนยันความคิดดังกล่าวฯ (Shrier, 2024, pp.23-24) ซึ่งจากการศึกษารายงานการวิจัยจาก World Economic Forum (WEF) พบว่าสื่อสังเคราะห์ในรูปแบบของปัญญาประดิษฐ์ได้กลายเป็นภัยคุกคามระดับต้นๆ ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

อนึ่ง ในการวางยุทธศาสตร์ชาตินั้น สิ่งสำคัญจะต้องเริ่มจากการพิจารณาพลังอำนาจแห่งชาติ จากนั้นจะทำการวิเคราะห์เพื่อหาจุดศูนย์ถ่วง (Center of Gravity [COG]) ซึ่งหมายถึงการหาจุดอ่อนของฝ่ายตรงข้ามนับว่าเป็นวิกฤตหาก

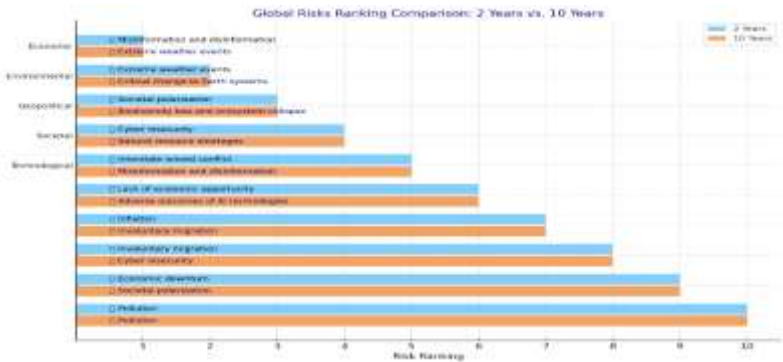
ถูกทำลายเพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการใช้โจมตีฝ่ายตรงข้าม ซึ่งในสงครามที่ผ่านมามีการยึดเมืองหลวงหรือศูนย์รวมทางเศรษฐกิจ (Economic [E]) นั้นเป็นจุดศูนย์กลางที่สำคัญยิ่ง แต่นับตั้งแต่สงครามเย็นจนถึงโลกดิจิทัล การยึดครองความคิดความเชื่อของประชาชนได้กลายเป็น จุดศูนย์กลางยุทธศาสตร์ (Strategic Center of Gravity) ดังนั้นเครื่องมือด้านข่าวสารข้อมูล (Information [I]) จึงได้กลายเป็นอาวุธหลักของทุกประเทศทั้งนี้สามารถแบ่งภัยคุกคามออกเป็น 3 ประการคือ (1) ข่าวสารข้อมูลบิดเบือน (Misinformation) ซึ่งคลาดเคลื่อนจากความจริง (2) ข่าวสารข้อมูลเท็จ (Disinformation / Fake news) ซึ่งหมายถึงข้อมูลที่ไม่จริง หรือจริงเป็นบางส่วนหรือไม่ครบถ้วนโดยมีเจตนา และ (3) ข่าวสารข้อมูลทำลาย (Mal-information) (นลินี นกิตติพา เชื้อคำฟู, 2567, น. 319-320) ซึ่งเป็นการรับ-ส่งสารที่เป็นจริงโดยมุ่งให้เกิดผลเสียต่อบุคคลเป้าหมายหรือทางการทหารเรียกการปฏิบัติการด้านข่าวสาร (Information Operation [IO]) โดยสามารถเลียนแบบมนุษย์ได้อย่างสมบูรณ์แบบจนแยกไม่ออกว่าอะไรคือความจริงและอะไรคือความเท็จ โลกของเราจึงเต็มไปด้วยข้อมูลที่บิดเบือนและความจริงที่ถูกบดบัง

จากข้อมูลที่กล่าวในเบื้องต้นนี้ เป็นที่มาของวัตถุประสงค์ของบทความที่มุ่งเน้นอธิบายถึงสภาพปัจจุบันปัญหาและความท้าทายด้านการสื่อสาร (Information [I]) จากการปล่อยข่าวสารข้อมูลเท็จ ซึ่งมีข้อสันนิษฐานว่าตัวแสดงที่เป็นภัยจะอาศัยปัญญาประดิษฐ์เพื่อสร้างความจริงที่เป็นเท็จ/ข่าวลวง (Pseudo-reality) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ส่งผลให้ผู้รับข่าวสารเกิดความสับสนและนำไปสู่การตัดสินใจบนพื้นฐานความเชื่อที่เกิดจากอคติทางความคิด (Klien, 2019; Suleyman & Bhaskar, 2023, p. 167) ซึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้งและการสร้างความแตกแยกทางความคิดในสังคม (Van der Linden et al., 2023) ทั้งนี้บทความนี้จะได้ทำการอธิบายเพื่อให้ตระหนักถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการปฏิบัติการข้อมูลข่าวสารในการสร้างความเชื่อข้อมูลที่บิดเบือนจากการสร้างสภาวะข้อมูลท่วมท้น (Information overload) ซึ่งจะส่งผลให้เกิดอาการอัมพาตด้านการวิเคราะห์ (Analysis

paralysis) ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจของปัญญา/สมองของมนุษย์ (Cognitive) ความเสี่ยงดังกล่าวนี้นับได้ว่าเป็นความเสี่ยงที่ได้รับการจัดอันดับให้เป็นความเสี่ยงในระดับต้นๆ เมื่อเปรียบเทียบกับความเสี่ยงในด้านอื่นๆ ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1

Risk Assessment 2023 by World Economic Forum: AI-generated misinformation and disinformation

ปรับจาก Risk Assessment 2023 by World Economic Forum: AI-generated misinformation and disinformation

Note. From *These are the 3 biggest emerging risks the world is facing*, by Simon Torkington, 2024, WORLD ECONOMIC FORUM, www.weforum.org.

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นได้ว่าข้อมูลที่บิดเบือนและข้อมูลที่เป็นเท็จจากเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์นั้นเป็นความเสี่ยงในระดับโลกที่เป็นอันดับแรกภายในระยะเวลาสองปีที่ผ่านมา และความเสี่ยงด้านความไม่ปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber insecurity) เป็นความเสี่ยงที่อยู่ในอันดับที่ 4

เมื่อเปรียบเทียบกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากด้านอื่นๆ อาทิ ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ภูมิรัฐศาสตร์ และเมื่อเปรียบเทียบกับระยะสิบปีที่ผ่านมาจะพบว่า ความเสี่ยงที่โลกเผชิญเป็นความเสี่ยงในด้านที่เกี่ยวข้องกับสภาวะด้าน สิ่งแวดล้อมเป็นอันดับต้นๆ ได้แก่ สภาพอากาศ ภาวะวิกฤตในด้านการ เปลี่ยนแปลงของโลก ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศน์ที่เสื่อมโทรม และภาวะการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติตามลำดับ และเพื่อให้เกิดความกระจ่างในบทบาทและผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลในรูปแบบต่างๆ รวมถึงเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ บทความนี้จะจึงแบ่งประเด็นในการนำเสนอ 2 ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและความท้าทายด้านการสื่อสาร และประเด็นที่ 2 ข้อเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการในการจัดการกับภัยคุกคาม โดยมีรายละเอียดของแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา และความท้าทายด้านการสื่อสาร

สภาพของโลกปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมถึงเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การค้า เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองระหว่างประเทศซึ่งอาศัยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาใช้ในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม เทคโนโลยีดิจิทัลได้สร้างความท้าทายด้านการสื่อสารให้เกิดขึ้น ดังบทวิเคราะห์ที่ควรพิจารณา 5 ประการต่อไปนี้

ประการที่ 1 ภาวะข้อมูลท่วมท้นในโลก BANI (Information overload in the BANI world)

นับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยนั้นได้ก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัวภายใต้แนวคิด Thailand 4.0 ซึ่งมุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้จากการศึกษาผลงานของ Shrier (2024, pp. 25-26) ซึ่งได้กล่าวถึงความสำเร็จของประเทศในยุค 4.0 ว่าความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับพลังอำนาจด้านการสื่อสาร (I) ที่เป็นส่วนสำคัญในการนำเทคโนโลยี Big Data, ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่มาใช้ในการตัดสินใจ เชิงยุทธศาสตร์ซึ่งจะต้องเป็นการยกระดับการพัฒนาให้ถึงระดับ

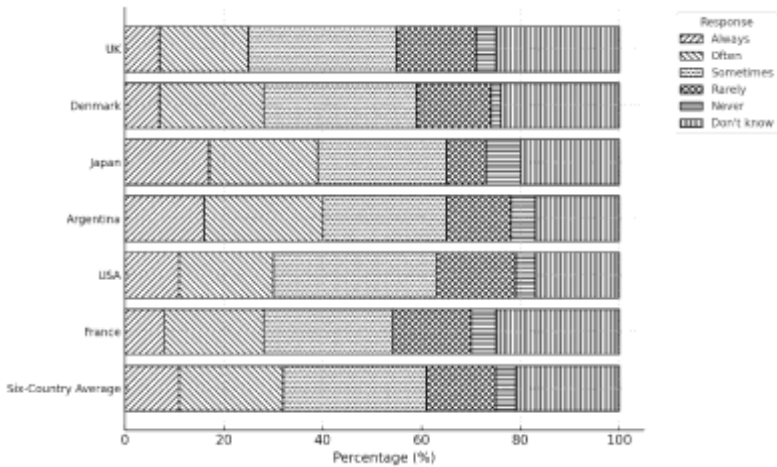
สูงสุดซึ่งใช้คำว่า “3 Bigs” ซึ่งได้แก่ Big Data + Big A.I. + Big Computing โดยมีความสลับซับซ้อนด้านข้อมูลข่าวสาร ดังจะเห็นได้จากรายงานสรุปผลการพัฒนาอุตสาหกรรม 4.0 ของอุตสาหกรรมไทย โดยสภาอุตสาหกรรม (2563) พบว่าความสำเร็จของการพัฒนาอุตสาหกรรม 4.0 ประเทศไทยได้มีการนำเทคโนโลยีหุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติมาใช้ในกระบวนการผลิต ทำให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิตได้อย่างมาก การเกษตรสมัยใหม่ (Smart farming) มีการนำเทคโนโลยีที่ทำให้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ที่สามารถเชื่อมโยงกันและรับส่งข้อมูลระหว่างกันได้อย่างง่ายดาย ซึ่งจะสามารถสั่งการและควบคุมอุปกรณ์ต่างๆ ผ่านอินเทอร์เน็ต หรือที่เรียกว่า Internet of Things (IoT) และการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในการเกษตร ทำให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตและลดการใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาพลังงานทดแทนโดยได้มีการลงทุนในพลังงานทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ และพลังงานลม ทำให้สามารถลดการพึ่งพาพลังงานฟอสซิลและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart cities) มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและการจัดการข้อมูลในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพฯ และเชียงใหม่ เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนและลดปัญหาการจราจร และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม ได้มีการพัฒนาแอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลและบริการได้ง่ายขึ้น ความสำเร็จดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรม ดังนั้นความจำเป็นที่จะต้องอาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลเช่น ปัญญาประดิษฐ์มาเป็นกลไกสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support System [DSS]) ที่นำไปสู่การมีศักยภาพในการวิเคราะห์ข้อมูลมหาศาล ทั้งนี้การพัฒนาไปสู่เทคโนโลยีที่ก้าวกระโดดจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน แต่ด้วยแรงขับเคลื่อนที่สำคัญซึ่งได้แก่การแข่งขันการเป็นมหาอำนาจด้านเศรษฐกิจและวิกฤติการแพร่ระบาดของ COVID-19 ได้เข้ามามีบทบาทเป็นตัวเร่งให้สังคมทั่วโลกหันมาปฏิวัตินวัตกรรมดิจิทัลอย่างก้าวกระโดดโดยการบังคับให้ทุกภาคเข้าสู่ยุค "สังคมแห่งข้อมูล" (Information society) อย่างเต็มรูปแบบ เทคโนโลยีต่างๆ เช่น Zoom, ธุรกรรมออนไลน์ และแพลตฟอร์ม

ข่าวสารออนไลน์ ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้คน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเทคโนโลยีที่รวดเร็วและจำนวนข้อมูลข่าวสารที่เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล ก็มาพร้อมกับความท้าทายใหม่ๆ ซึ่ง Jamais Cascio นักพฤกษศาสตร์ ได้บัญญัติคำว่า "โลก BANI" ขึ้นมาแทนคำว่า VUCA เพื่ออธิบายสภาวะของโลกในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยเป็นโลกของความไม่แน่นอน (Volatile) ความคลุมเครือ (Uncertainty) ความซับซ้อน (Complexity) และความไม่สามารถคาดเดาได้ (Ambiguity) ซึ่งสภาวะโลก BANI สามารถขยายความได้ว่าเป็นความเปราะบางของโลก (Brittle) ซึ่งหมายถึงการมาเร็วไปเร็ว ความสำเร็จในโลกไม่อาจอยู่คงทนถาวร อีกทั้งยังแตกหักได้ง่ายและสามารถถูกทำลาย (Disrupt) ได้ตลอดเวลา ความเปราะบางนี้มีผลต่อกระบวนการทางตัดสินใจ เนื่องจากเมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น องค์ประกอบต่างๆ ก็พร้อมที่จะแตกสลายไปด้วย เช่นเดียวกัน นอกจากนี้โลกยังเต็มไปด้วยสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความวิตกกังวล (Anxiety-including) โดยที่มนุษย์ในยุคนี้เผชิญกับความวิตกกังวลมากขึ้น เนื่องจากความไม่แน่นอนและปริมาณข้อมูลที่มากเกินไป แม้จะมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยแต่ก็ยังทำให้เกิดความลังเลในการตัดสินใจ สาเหตุหนึ่งนั้นเกิดขึ้นจากสิ่งต่างๆ อยู่ในภาวะของความไม่เป็นเส้นตรง (Nonlinear) ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ไม่เป็นไปตามหลักเหตุผลเชิงเส้นอีกต่อไป มีปัจจัยแวดล้อมและตัวแปร อื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้การคาดการณ์อนาคตเป็นเรื่องยากและเป็นสภาวะที่ทำให้ความเข้าใจยาก (Incomprehensible) ทั้งนี้เกิดจากความซับซ้อนของโลกทำให้สิ่งต่างๆ เข้าใจได้ยากขึ้น ข้อมูลข่าวสารจำนวนมากที่หลั่งไหลเข้ามาทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับความสับสนและความไม่แน่นอน และด้วยการกำหนดค่าดังกล่าวนี้สอดคล้องกับโลกปัจจุบันที่เต็มไปด้วยข้อมูลที่ท่วมท้น และไม่ให้ความสำคัญต่อการตรวจสอบข้อเท็จจริง (Fact-checking) ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนว่าส่งผลทำให้เกิดสภาวะของความเสี่ยงต่อการตัดสินใจที่ผิดพลาด มนุษย์จึงหันมาพึ่งพิง การตัดสินใจผ่านเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ที่เป็นเครื่องมือหนึ่งในยุคดิจิทัลเข้ามาทำการจัดการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลที่มีปริมาณมาก (Big data) และท้ายที่สุดคือการช่วยกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร (Filtered) (ธนชาติ นุ่มนนท์, 2565; ธนาकारไทย พาณิษฐ์, 2566; พิศาล อมรรัตนานานภาพ, 2566, น.70-72; Suleyman &

Bhaskar, 2023, pp.169-173, 176) ดังตัวอย่างของความถี่การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในรูปแบบปัญญาประดิษฐ์ในการตรวจสอบแหล่งข่าวของประเทศต่างๆ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2

แสดงความถี่ของการใช้ AI ในการตรวจสอบแหล่งข่าว (AI News Checking)

ปรับจาก Nielsen, Rasmus Kleis , 2024, Reuters Institute University of Oxford

Note. Data from ‘what does the public in six countries think of generative AI in news?’, published in May 2024. Adapted From “What does the public in six countries think of generative AI in news?”, by Dr. Richard Fletcher, Prof. Rasmus Kleis Nielsen, 2024, Reuters Institute University of Oxford, www.eutersinstitute.politics.ox.ac.uk

จากภาพที่ 2 ซึ่งแสดงความถี่ของการใช้ AI ในการตรวจสอบข้อมูล แหล่งข่าว (AI news checking) ของประเทศในยุโรป อเมริกา และเอเชีย จำนวน 6 ประเทศ พบว่าประเทศที่ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการ ตรวจสอบข้อมูลอย่างสม่ำเสมอได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น อาร์เจนตินา สหรัฐอเมริกา รองลงมาได้แก่ ฝรั่งเศส เดนมาร์ก และ สหราชอาณาจักรตามลำดับ นอกจากนี้ นักวิชาการทางด้านเทคโนโลยีและหน่วยงานทางด้านการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง อาทิ เจิต บรรดาศักดิ์ (2562), นลินี นกิตติพา เชื้อคำฟู (2567, น. 319-321) ศูนย์วิจัย เศรษฐกิจและธุรกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ (SCB EIC), Cazaly (2021) และ Fowler (2021) ได้ชี้ให้เห็นว่าเนื่องจากโลกยุค BANI ที่ข้อมูลข่าวสารมี การไหลเวียนเป็นจำนวนมากมายและได้ถูกนำมาเก็บในคลังข้อมูลปริมาณมหาศาล (Big data) ซึ่งทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในแต่ละประเด็นได้อย่าง ง่ายดายด้วยการเข้าไปใน Search engine ที่จะช่วยค้นหาจาก Big data ที่ สามารถเชื่อมต่อไปทั่วทุกมุมโลกในเวลาที่รวดเร็วเพียงไม่กี่วินาที ส่งผลให้เกิด ข่าวสารข้อมูลจำนวนมากหลังไหลเข้ามาสู่กระบวนการในการตัดสินใจ (Guess & Lyons, 2020) ด้วยเหตุนี้การสื่อสารสารสนเทศจึงมีความประบาง (Brittle) เข้าใจยาก (Incomprehensive) และเมื่อมาถึงการกระบวนการวิเคราะห์และ ตัดสินใจ สมองของมนุษย์จึงแฝงไปด้วยความวิตกกังวล (Anxiety) ส่งผลให้ ประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ของผู้รับข่าวสารลดลงและมีความเสี่ยงต่อการตก เป็นเหยื่อของการรับรู้ข่าวสารข้อมูลบิดเบือน และ/หรือข่าวสารข้อมูลเท็จ (Misinformation/disinformation) ได้อย่างง่ายดาย (Suleyman & Bhaskar, 2023, p.167) ทั้งนี้การหลีกเลี่ยงที่จะรับข่าวสารที่เป็นความจริงเพียงด้านเดียว นั้นเป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งการกระจาย ข้อมูลนั้นอยู่บนพื้นฐานของปัญญาประดิษฐ์ที่สามารถช่วยทำให้ข่าวปลอมเข้ามา สู่กระบวนการรับรู้ผ่านระบบโดยง่าย โดยที่อัลกอริทึมจะจัดสรรเนื้อหาที่เหมาะสม กับแต่ละบุคคลและการตอบสนองของความสนใจของผู้รับสารและดำเนินการ เชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ แบบจำเพาะเจาะจง (Personalized algorithm) มาให้ พิจารณาซึ่งข้อมูลที่บิดเบือนและข้อมูลเท็จมักจะแอบแฝงมาอยู่เสมอ ข้อมูลจำนวน มากนั้นเกิดจากการแชร์และการผลิตของข้อมูลมหาศาลที่ตามทฤษฎี เรียกว่า ภาวะ ข้อมูลท่วมท้น (Information overload) (Greifeneder et al., 2021) ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ Arnold et al. (2023) และ Menczer and Hills (2020) ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของภาวะข้อมูลล้นเกิน (Information overload) หรือที่เรียกว่า "infobesity" ต่อการตัดสินใจของมนุษย์ โดยอาศัยหลักการทางจิตวิทยาเกี่ยวกับภาระทางความคิด (Cognitive load theory) ซึ่งสามารถประมวลได้ดังนี้

1) ชัดจำกัดในการประมวลผลข้อมูลสมองของมนุษย์ ด้วยเหตุที่สมองของมนุษย์สามารถจัดการและประมวลผลข้อมูลจากแหล่งข้อมูลได้ประมาณ 5 - 7 แหล่งในเวลาเดียวกัน ดังนั้นเมื่อปริมาณเนื้อหาที่มากเกินไปเกินขีดความสามารถของสมองและจำเป็นต้องตอบสนองอย่างเร่งรีบ จึงส่งผลให้เกิดสภาวะความวิตกกังวลและความกดดัน สมองจึงเริ่มไม่มั่นใจในสิ่งต่างๆ หรือที่เรียกว่า “Technostress: Distraction, stress, increased errors” ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าเป็นสภาพปัญหาหรือภาวะความเครียดที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยี ความเครียดประเภทนี้สามารถส่งผลกระทบต่อคนในหลายรูปแบบ โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็นสามประเด็นหลักดังนี้ คือ

1.1 การถูกรบกวน (Distraction) ซึ่งหมายถึงการใช้เทคโนโลยีทำให้ผู้คนมีการถูกรบกวนจากการทำงานหรือกิจกรรมที่สำคัญ จนอาจทำให้ความสามารถในการมีใจจดจ่อลดลง

1.2 ความเครียด (Stress) การใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องและมากเกินไปอาจนำไปสู่ความเครียดและความกังวล ไม่ว่าจะเป็นจากความต้องการในการตอบสนองทันที ความกดดันในการทำงาน หรือความกลัวการพลาดข้อมูลสำคัญ

1.3 การทำผิดพลาดที่เพิ่มขึ้น (Increased errors) เป็นการใช้งานเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องและไม่มีที่พักผ่อนที่เพียงพอ อาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการทำงานได้มากขึ้น ทั้งนี้เกิดจากการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพหรือความเหนื่อยล้าจากการใช้งานเทคโนโลยีเป็นเวลานาน

2) อัลกอริทึมของ ICT ขยายช่องว่าง เมื่อมีการค้นหาข้อมูล อัลกอริทึมจะเสนอข้อมูลจำนวนมากมหาศาลกลับมา ทำให้เกิดภาวะข้อมูลล้นเกิน ปัญญาประดิษฐ์ในระบบการทำงานของ ICT นั้นจะเลือกนำเสนอข่าวสารข้อมูลที่ได้รับสารสนใจและที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับความคิดเห็นซึ่งเป็นทั้งข้อมูลที่เป็นจริงและเป็นเท็จ (Filter bubble) (Duffy, 2019, pp. 184-185, 188, 193; McNeil, 2024)

3) ความวิตกกังวลและความกดดัน เมื่อต้องเผชิญกับข้อมูลจำนวนมากสมองจะรู้สึกวิตกกังวลและกดดัน ส่งผลให้เกิดความผิดพลาดในการตัดสินใจ

4) อคติทางความคิดด้วยภาวะข้อมูลล้นทำให้เกิดอคติทางความคิด เช่น อคติการยืนยัน (Confirmation bias) ที่ทำให้เราเชื่อข้อมูลที่สนับสนุนความคิดเดิมของเราและอคติความเชื่อข้อมูลใหม่ (Recency bias) ที่ทำให้เราให้ความสำคัญกับข้อมูลล่าสุดเกินไป

5) อัมพาตด้านการวิเคราะห์ (Analysis paralysis) เมื่อมีตัวเลือกมากเกินไป เราไม่สามารถตัดสินใจได้ หรือเลือกตัวเลือกที่เป็นตัวเลือกที่ไม่ดีที่สุด

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภาวะข้อมูลท่วมท้นนี้เป็นภัยที่คุกคามต่อสังคม ดังจะเห็นจากปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในวงสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจการค้า ตลอดจนการดำเนินชีวิตของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Stefanie Huber แห่ง University of Bonn (2024) ที่พบว่าข้อมูลที่ผิดพลาด และข่าวปลอม (Misinformation/Fake news) ส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ โดยพบว่าการสร้าง/ปล่อยข่าวปลอมนั้นเป็นส่วนหนึ่งในการเร่งเพื่อทำลายวงรอบทางเศรษฐกิจซึ่งในระยะยาว หากไม่ดำเนินการป้องกันจะส่งผลให้การว่างงานสูงขึ้นและภาคการผลิตตกต่ำ “*This pushes unemployment up and industrial production down.*” และสอดคล้องกับ Simon Torkington (2024) ที่ได้กล่าวว่า “*A wave of artificial intelligence-driven misinformation and disinformationposes the biggest short-term threat to the global economy.*” ซึ่งหมายถึงคลื่นของข้อมูลเท็จและข้อมูลบิดเบือนที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาประดิษฐ์เป็นภัย

คุกคามระยะสั้นที่สำคัญที่สุดต่อเศรษฐกิจโลก นอกจากนี้และยังปรากฏในสรุปรายงานจาก World Economic Forum ประจำปี 2024 ว่า ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐกิจจำนวนกว่า 1,400 คนพบว่าภายใน 2-3 ปีข้างหน้าการแพร่กระจายข่าวปลอมจาก AI จะสร้างผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโลกเป็นวงกว้างเนื่องจากหากประเทศหรือคู่แข่งทางการค้าใช้ระบบอัลกอริทึมสร้างข่าวปลอมที่นำไปสู่การชุมนุมประท้วงของแรงงานและ/หรือการต่อต้านสินค้าไปยังประเทศปลายทางย่อมนำไปสู่การชะงักงันทางเศรษฐกิจไปในทันที จากข้อมูลของงานวิจัยจากแหล่งดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการใช้เครื่องมือสื่อสารบนโลกสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ในการสร้างข่าวปลอมนั้นมีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมากเนื่องจากอัลกอริทึมของ AI สามารถเลือกเป้าหมายและประเด็นที่แม่นยำ อีกทั้งยังสามารถดำเนินการเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วไปทั่วโลก ทั้งนี้แม้ว่ามีนักลงทุนหรือองค์กรต่างๆ ทราบว่าข้อมูลดังกล่าวเป็นข่าวปลอม แต่ในด้านการลงทุนนั้นความไม่แน่นอนคือปัจจัยสำคัญที่นักลงทุนต่างหวาดกลัว โดยจากการวิเคราะห์ผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยสามารถสรุปได้ว่าการสร้างข่าวปลอมนั้นสามารถส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจหากพิจารณาถึงผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่มีต่อประเทศไทยนั้น จะเห็นได้ว่าในระดับมหภาค (Macroeconomic) นั้น เศรษฐกิจไทยยังคงต้องพึ่งพาการลงทุนจากนักลงทุนต่างชาติ (Foreign Direct Investment [FDI]) เป็นหลัก ซึ่งหากมีการปล่อยข่าวที่สร้างผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเมือง อาทิ การปฏิวัติรัฐประหารหรือผลกระทบจากสงครามต่อเศรษฐกิจไทย ย่อมสร้างความไม่แน่นอน ทำลายความไว้วางใจ (Eroding trust) และนำไปสู่การลด/ถอนการลงทุนฯ ในระยะยาวได้ ซึ่งในขณะที่ระดับจุลภาค (Microeconomic) หากมีการปล่อยข่าวปลอม ข่าวลวง ในลักษณะเดียวกันย่อมส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของประชาชน อาทิ การทำให้เสถียรภาพของตลาดหลักทรัพย์ ในภาพรวมเสียหายในลักษณะ “Panic sell” (Market volatility) ดังนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องสร้างความรู้เพื่อให้ประชาชนมีความตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากข่าวปลอม และดำเนินการเพื่อต่อสู้กับการแพร่กระจายของข่าวปลอม

ประการที่ 2 ข้อมูลที่สร้างผลกระทบต่อเชิงลบตามแนวทฤษฎี Mis*Dis – Mal Information Theory (MDM Theory)

ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าข้อมูลที่ท่วมท้นซึ่งเป็นสารที่ส่งมายังผู้รับสาร หรืออีกนัยหนึ่งคือผู้บริโภคสาร ทำให้เกิดผลกระทบต่อส่งผลกระทบต่อตามมาคือ (1) การถูกชักนำโดยข้อมูลที่ผิด ด้วยภาวะข้อมูลล้นเกินทำให้ผู้บริโภคสารเปิดรับข้อมูลที่ผิดพลาดหรือหลอกลวงได้ง่ายขึ้น (2) การตัดสินใจที่ผิดพลาด การตัดสินใจของผู้บริโภคสารซึ่งเกิดจากความวิตกกังวลและอคติทางความคิดมักจะไม่เป็นเหตุเป็นผล และ (3) ความเสียหายต่อสังคม กล่าวคือการแพร่กระจายของข้อมูลที่ผิดพลาดอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมในวงกว้าง จากการศึกษาข้อมูลทางด้านการสื่อสารจากเอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัย พบว่าการส่งข้อมูลข่าวสารจำเป็นต้องส่งข้อมูลที่สมบูรณ์และถูกต้องมากที่สุด แต่ในความเป็นจริงแล้ว ข้อมูลที่ส่งไปมีลักษณะที่ไม่สมบูรณ์ซึ่งความไม่สมบูรณ์นั้นนักวิชาการ อาทิ เจ็ด บรรดา คีคี้ (2562) และ Nolan and Kimball (2021) ต่างเห็นพ้องและให้ความสำคัญของสารสนเทศ (Information [I]) ว่าการสื่อสารซึ่งเป็นการส่งข่าวสารข้อมูล (Data) เปรียบเสมือนทรัพยากรที่ทรงคุณค่า การส่งข้อมูลจะต้องส่งจากต้นทางไปยังปลายทางให้สมบูรณ์ตามเจตนาารมณ์มากที่สุด ทั้งนี้ในยุคปัจจุบันซึ่งเป็นยุคดิจิทัล การส่งข้อมูล/ข่าวสารในระบบสารสนเทศมีความเสี่ยงต่อการถูกแปลงข้อมูลให้เกิดความเสียหายหรือเข้าใจผิดโดยจะปรากฏใน 3 ลักษณะคือ (1) ข่าวสารข้อมูลบิดเบือนซึ่งคลาดเคลื่อนจากความจริง (Misinformation) ซึ่งเป็นการรับ-ส่งเนื้อหาโดยมิได้มีเจตนาที่เป็นภัย มีความเข้าใจผิดและบางครั้งเกิดขึ้นจากอคติทางความคิด โดยการแบ่งปันข้อมูลเป็นในลักษณะบุคคลใกล้ชิด อาทิ การแพร่กระจายข่าวสารข้อมูลภายในกลุ่มเพื่อนสนิบนบนสื่อสังคมออนไลน์ (Line application) (Duffy, 2019, pp.6, 36-37, 52; Linden et al., 2023; McNeil, 2024) (2) ข่าวสารข้อมูลเท็จ/ข่าวปลอม (Disinformation) ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ไม่มีค่าความจริง แต่เป็นการสร้างข้อมูลเพื่อหลอกลวงให้เกิดผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้างโดยตั้งใจ ซึ่งงานด้านการข่าวเรียกว่าข่าวปลอม “Fake news” (Guess & Lyons, 2020; Shrier, 2024, pp. 18, 64; De Witte, 2022) และ (3) ข่าวสารข้อมูลทำลาย (Mal-information) หมายถึงการรับ - ส่งสารที่เป็นการเปิดเผยเรื่องจริงที่เป็นเชิงลบสร้างผลเสียต่อบุคคล โดยมีเจตนาให้เกิดผลเสียตั้งแต่เริ่มต้นของ

กระบวนการ อาทิ การเปิดเผยข้อมูลลับของทางราชการบนสื่อออนไลน์ WikiLeaks หรือทางด้านการทหารเรียกว่าการปฏิบัติการด้านการข่าว (Information Operation [IO]) ทั้งนี้เรื่อง Mal-information นั้น มิได้จำกัดว่า จะต้องมาจากฝ่ายรัฐและ/หรือผู้มีอำนาจ แต่ทุกฝ่ายที่มีอุปกรณ์การสื่อสาร สามารถสร้างปัญหาสู่สาธารณะจากข่าวที่เผยแพร่ออกไปได้เช่นกัน โดยข้อมูลแต่ละประเภทมีความแตกต่างกันในแง่ของเจตนาในการเผยแพร่และผลกระทบที่เกิดขึ้น ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3

ความแตกต่างระหว่าง Mis – Dis – Mal Information

ปรับจาก Michigan Library Association

Figure Do you know the differences between Mis- Dis- and Mal-information?;

by Facebook Page: Michigan Library Association, www.facebook.com.

จากภาพที่ 3 สามารถอธิบายถึงความแตกต่างได้ว่าเจตนาในการเผยแพร่ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้

ประเภทที่ 1 ข้อมูลบิดเบือน (Misinformation) เป็นการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือบิดเบือนความจริง โดยผู้เผยแพร่อาจไม่รู้ตัวว่าข้อมูลนั้นผิดพลาดหรืออาจมีเจตนาเบี่ยงเบนความสนใจ ตัวอย่างเช่น ความไม่แม่นยำในของข้อมูลทางสถิติ ภาพที่ไม่ตรงตามความเป็นจริง การใช้ถ้อยคำที่เสียดสีหรือล้อเลียน

ประเภทที่ 2 ข้อมูลเท็จ (Disinformation) เป็นการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกสร้างขึ้นมา โดยมีเจตนาเพื่อหลอกลวงหรือชักนำให้ผู้อื่นเข้าใจผิด โดยมุ่งเป้าไปที่กลุ่มบุคคลหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง ดังตัวอย่างการจัดทำวิดีโอเสียงหรือภาพที่ปลอมแปลงโดยใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการสร้างสื่อสังเคราะห์รวมถึงภาพถ่ายและการบันทึกเสียง

ประเภทที่ 3 ข่าวสารข้อมูลทำลาย (Mal - information) เป็นการนำข้อมูลที่เป็นความจริงมาใช้ในทางที่ผิด เพื่อสร้างความเสียหายหรือทำลายชื่อเสียงให้ผู้อื่น โดยปกปิดข้อเท็จจริงบางส่วนหรือบิดเบือนบริบทของข้อมูลนั้น

ข้อมูลบิดเบือน ข้อมูลเท็จ และ ข้อมูลที่ใช้ในทางที่ผิดนี้ เป็นแนวคิดสำคัญในการทำความเข้าใจการจัดการข้อมูลในยุคดิจิทัล โดยข้อมูลที่ถูกบิดเบือนมีเจตนาเพื่อสร้างความเข้าใจผิดหรือความเสียหาย ข้อมูลเท็จเป็นการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องโดยโดยมีเจตนาเพื่อหลอกลวงหรือชักนำให้ผู้อื่นเข้าใจผิด ส่วนเป็นการนำข้อมูลจริงมาใช้ในลักษณะที่ส่งผลเสียต่อผู้อื่น ทั้งสามแนวคิดนี้มีผลกระทบต่อสังคมในด้านต่างๆ เช่น การสร้างความสับสน ความแตกแยก และลดความน่าเชื่อถือ แนวทางป้องกันที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการส่งเสริมความรู้ การตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยเทคโนโลยีและการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อสร้างสังคมที่มีความตระหนักรู้และสามารถรับมือกับข้อมูลที่บิดเบือนได้อย่างเหมาะสม

กล่าวโดยสรุปข้อมูลบิดเบือน ข้อมูลเท็จ และ ข้อมูลที่ใช้ในทางที่ผิดนี้ส่งผลกระทบต่อสังคมในรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ล้วนสร้างภัยคุกคามที่บั่นทอนเสถียรภาพและความเชื่อมั่น ก่อให้เกิดความแตกแยก ความไม่ไว้วางใจ

และความขัดแย้งในสังคม สร้างความสับสนและความเข้าใจผิดในวงกว้าง ทำลายความน่าเชื่อถือและความเป็นส่วนตัว ผลกระทบเหล่านี้ลดทอนความไว้วางใจในระบบข้อมูลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและองค์กร การตระหนักรู้และการจัดการข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน

ประการที่ 3 ยุทธศาสตร์ในการรับมือกับภัยคุกคามตามแนวทฤษฎีพลังอำนาจ (National Power) “DIME Theory”

ในการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อรับมือกับภัยคุกคามที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคดิจิทัลนั้น แนวทฤษฎีพลังอำนาจแห่งชาติ (National power) เป็นกรอบแนวคิดของภาครัฐและหน่วยงานด้านความมั่นคงมักนำมาพิจารณาในการวางแผนจากองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการทูต ด้านการข่าวสารข้อมูล ด้านการทหาร และด้านเศรษฐกิจ (Diplomacy Information Military Economic [DIME]) เพื่อใช้ในการวางแผนเผชิญเหตุทั้งเชิงรุกและเชิงรับ จากการวิเคราะห์พบว่าชัยชนะแห่งสงครามนั้นหรือทางการทหารเรียกว่า “Ends” มิได้อยู่ที่การยึดครองสิ่งอุปกรณ์ทางกายภาพหากแต่เป็นการปรับเปลี่ยนความคิดและทัศนคติของประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ให้เป็นไปในทิศทางที่ได้วางแผนไว้หรือที่เรียกว่าสงครามแห่งความเชื่อ (พิศาล อมรรัตนานุภาพ, 2564, 2566; Krenson, 2012, pp. 2-3, 6-8; Morgan, 2019) ซึ่งการครอบครองความคิดความเชื่อของประชาชนนับว่าเป็นจุดศูนย์กลางของข้าศึก (Center of Gravity [COG]) (Strange & Iron, 2004, pp. 25-26) ทั้งนี้การเข้าถึงข่าวสารข้อมูลในโลกแห่งยุคดิจิทัลมีความแตกต่างจากอดีตที่เป็นลักษณะ การสื่อสารทางเดียว (One-way communication) เนื่องจากงานด้านการสื่อสารถูกควบคุมจากฝ่ายรัฐฯ แต่ปัจจุบันการสื่อสารได้เปลี่ยนเป็นแบบ 2 ทาง (Two - way communication) ดังนั้นในสงครามความเชื่อและความคิด จะต้องเริ่มจากการสร้างจากความเข้าใจว่าเครื่องมือ “Means” ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารอย่างแท้จริงคืออะไรและ

เมื่อฝ่ายใดสามารถสร้างความได้เปรียบพลังอำนาจด้านการสื่อสารย่อมจะสามารถทำลายจุดศูนย์ถ่วงซึ่งได้แก่เจตนาในการต่อสู้ (The will to fight) ในการรบได้โดยไม่ต้องใช้กำลัง “The strategy of winning hearts and minds of a population”

จากการวิเคราะห์ทฤษฎี DIME (ภาพที่ 4) ในเอกสารวิชาการเรื่อง *สงครามยุคที่ 5: Hybrid Warfare* (2021) และ เรื่อง *แนวโน้มเศรษฐกิจไทย 4.0 ในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล: จากความเสี่ยงทางภูมิรัฐศาสตร์สู่ภัยคุกคามเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจ* (2023) โดยทั้ง 2 บทความได้แสดงให้เห็นที่ประจักษ์ว่าตัวแสดงที่เป็นรัฐ (State actor) และตัวแสดงที่ไม่มีรัฐ (Non-state actor) ต่างให้ความสำคัญกับการใช้ข่าวสารข้อมูลเป็นเครื่องมือในการบงการความคิดและพฤติกรรมของประชาชน เพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมืองและเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ข่าวปลอมในการสร้างความแตกแยกในสังคม หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อปรับกระบวนการทางความคิด (Shaping perception) และชักจูงชี้แนะพฤติกรรม (Influencing behavior) ของกลุ่มเป้าหมายตั้งแต่ในลักษณะการใช้ในสงครามไซเบอร์เพื่อสร้างข่าวลวง / ข่าวปลอม จนถึงสงครามปฏิบัติการข่าวสาร (Information Operation [IO]) เพื่อสร้างให้เกิดความไม่สงบในสังคมของประเทศฝ่ายตรงข้าม ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลได้อาศัยปัญญาประดิษฐ์เพื่อออกแบบการส่งข่าวสารข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อให้เกิดการกระตุ้นต่อระบบสมองของผู้รับเนื้อหาอย่างมีประสิทธิภาพ กองทัพทั่วโลกกลายเป็นองค์กรหลักในการใช้พลังอำนาจด้านการข่าวสารข้อมูล เนื่องจากมียุทธโศปกรณ์ที่ทันสมัยและพัฒนาเทคโนโลยีทางการทหารอย่างต่อเนื่องโดยระบบ บัญชาการและควบคุม (C2) ได้พัฒนาเป็นระบบ C4ISR (Command, control, communication, computer, intelligence, surveillance, and reconnaissance) ที่มีการครอบคลุม การปฏิบัติการข่าวสาร (IO) และการสื่อสารทางยุทธศาสตร์ (Strategic Communication [SC]) เพื่อให้

สามารถยึดครองและ/ หรือปรับทัศนคติของประเทศเป้าหมาย (พิศาล อมร
รัตนานภาพ, 2564, 2566)

ตารางที่ 1

พลังอำนาจแห่งชาติ (DIME)

D Diplomatic	I Informational	M Military	E Economic
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Embassies/ Ambassadors ▪ Recognition ▪ Negotiations ▪ Treaties ▪ Policies ▪ International forums 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Military information ▪ Public diplomacy ▪ public affairs ▪ Communications resources ▪ International forums ▪ Spokespersons, timing, media and venues for announcements 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Military operations ▪ Engagement, Security Coop, Deterrence ▪ Show of force ▪ Military technology ▪ Size, composition of force 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Trade policies ▪ Fiscal and monetary policies ▪ Embargoes ▪ Tariffs ▪ Assistance

Note. From “Prosperity Pyramid: A Framework to Deal with 5G Warfare”, by Dr. Suleman Aziz Loghi, 2022, STRATEGIC FORESIGHT FOR ASIA, www.strafasia.com

จากประเด็นที่ควรค่าในการพิจารณาดังกล่าวข้างต้น สามารถวิเคราะห์
ได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง Thailand 4.0 และโลก BANI มีความสอดคล้องกัน
โดยแนวคิด Thailand 4.0 ที่มุ่งเน้นการใช้เทคโนโลยีเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจ

นั้นสอดคล้องกับโลก BANI ที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและความไม่แน่นอน การนำเทคโนโลยีมาใช้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการรับมือกับความท้าทายในยุคปัจจุบันยุคดิจิทัลคือยุคดาบสองคมของโลกการข่าวสารข้อมูล และด้วยข้อมูลที่ล้นเกินนี้ โลกยุคดิจิทัลได้เปิดประตูสู่การแสดงออกอย่างเสรี ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว ข้อมูลข่าวสารจำนวนมากมหาศาลในยุค Big data นำมาซึ่งทั้งโอกาสและความท้าทาย การเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลที่รวดเร็วส่งผลให้เกิดภาวะข้อมูลล้นเกิน (Information overload) ซึ่งเป็นเหมือนดาบสองคมทั้งประโยชน์และโทษที่คอยคุกคามสังคม ภาวะข้อมูลล้นเกินนี้ผลักดันให้มนุษย์เข้าสู่ยุค BANI ซึ่งเป็นยุคที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ความวิตกกังวล และความซับซ้อน การที่ข้อมูลล้นเกินไหลเข้ามาอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ทำให้ยากต่อการแยกแยะข้อมูลจริงจากข้อมูลเท็จ ส่งผลให้เกิดความสับสนและความไม่ไว้วางใจในแหล่งข่าวสาร ข้อมูลที่ไม่ได้รับการกลั่นกรองอย่างละเอียดถี่ถ้วนสามารถทำลายความน่าเชื่อถือของทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารได้อย่างง่ายดาย เมื่อข้อมูลที่ไม่ถูกต้องเข้ามาครอบงำ การตัดสินใจของมนุษย์จะถูกชี้นำด้วยอารมณ์ ความเชื่อ และความวิตกกังวลมากกว่าเหตุผล ทำให้เกิดความกลัวและความไม่มั่นคงในสังคม ซึ่งอาจนำไปสู่ผลกระทบที่รุนแรงในวงกว้าง นอกจากนี้ข้อมูลท่วมท้นยังเป็นปัจจัยเสริมให้สังคมที่เปราะบางอยู่แล้วมีความเปราะบางมากยิ่งขึ้นซึ่งสภาพแวดล้อมเช่นนี้ได้เปิดช่องให้ ข่าวปลอม (Fake News) แพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

ประการที่ 4 การสื่อสังเคราะห์ในปฏิบัติการสร้างข้อมูล/ ข่าวบิดเบือน: แนวโน้มที่เป็นภัยต่อความมั่นคง (Synthetic Media in Disinformation Operation: A Dangerous Trend for National Security)

ภัยคุกคามที่เกิดจากการสื่อสังเคราะห์ หรือข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ กำลังคุกคามความมั่นคงของประเทศในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับ Thomas Hills และ Filippo Menczer ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและด้านสารสนเทศ ได้นำเสนอบทความที่มีชื่อว่า Information Overload Helps

Fake News Spread, and Social Media Knows It (2020) โดยระบุว่าปัจจุบัน กลไกสมองของมนุษย์ได้ถูกรอบงำโดยปัญญาประดิษฐ์ซึ่งได้ดำเนินการ วิเคราะห์และกั้นกรอง (Filter bubble) เพื่อนำข่าวสารข้อมูลที่ผู้รับ-ผู้ส่งสาร สนใจมาใส่ไว้ในอุปกรณ์สื่อสารทุกประเภทซึ่งหากมองให้ลึกกลงไปจะพบว่าโลก ในสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้ความสนใจสิ่งต่างๆ ของมนุษย์นั้น ถูกจำกัดในกรอบที่แคบมากขึ้น ซึ่งการรับเนื้อหาซ้ำๆ อย่างต่อเนื่องย่อมมีผลต่อการตัดสินใจของปัญญา/สมองของมนุษย์ (Cognitive) และในท้ายที่สุดเมื่อ สมองของผู้รับสารพิจารณาว่าข่าวสารข้อมูลมีความสำคัญและน่าเชื่อถือตาม ความคิดอคติ จึงดำเนินการส่งต่อไปสู่บุคคลใกล้ชิดซึ่งในบางครั้งเนื้อหาเหล่านี้ อาจเป็นข่าวปลอม โดยการดำเนินการจัดการข้อมูลผ่านอัลกอริทึมเรียกว่า การสื่อ สังเคราะห์ (Synthetic media) (Corsi et al., 2024)

ดังจะเห็นได้ว่าการสื่อสารบนสื่อสังคมออนไลน์ที่สร้างผลกระทบต่อ สังคมอย่างเป็นวงกว้างมากที่สุดและได้ผลมากที่สุดคือการสร้างข่าวสารข้อมูล บิดเบือน (Disinformation) (นลินี นกิตติพา เชื่อคำฟู, 2567, น. 325-329; Linden et al., 2023; McNeil, 2024) เหตุผลที่ข้อมูลบิดเบือนแพร่กระจายได้ อย่างรวดเร็วเนื่องจาก 3 ประเด็นกล่าวคือ 1) การเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ที่ง่าย และปัจจุบันได้กลายเป็นช่องทางหลักในการเผยแพร่ข้อมูลทุกประเภท 2) อัลกอริทึมของสื่อสังคมออนไลน์จะแนะนำเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้ใช้ ทำให้ข้อมูลบิดเบือนสามารถเข้าถึงผู้คนได้ง่ายขึ้นที่เรียกว่าฟองสบู่ข้อมูล (Filter bubble) โดยอัลกอริทึมของสื่อสังคมออนไลน์จะสร้างฟองสบู่ข้อมูลที่ ตรงกับความสนใจและความเชื่อของผู้ใช้ โดยมีได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงทำให้ผู้ใช้ ได้รับข้อมูลที่ยืนยันความคิดเดิมของตนเองอยู่เสมออยู่บนพื้นฐานของอคติทาง ความคิด และ 3) อคติทางความคิด (Cognitive bias) กล่าวคือมนุษย์จะเชื่อ ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเชื่อเดิมของตนเอง ทำให้ข้อมูลบิดเบือนได้รับการ ยอมรับการได้รับข้อมูลที่ตรงกับความเชื่อของตนเองอย่างต่อเนื่องจะยิ่งทำให้เกิดอคติทางความคิดมากขึ้น และยากที่จะเปิดรับข้อมูลใหม่ที่ขัดแย้ง โดยการ

สร้างข่าวสารข้อมูลที่ดำเนินการโดยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในลักษณะนี้เรียกว่า การสื่อสังเคราะห์ (Synthetic media) จากการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์นี้ นักการศึกษา อาทิ Duffy (2019, pp. 184-185) และ McNeil (2024) ยังได้อธิบายว่าปัญญาประดิษฐ์จะดำเนินการเก็บข้อมูล การเข้าถึง ความถี่และการค้นหาของผู้รับข้อมูลข่าวสาร (ผู้ค้นหา) จนเข้าใจกรอบความคิดซึ่งนำไปสู่การใช้ ปัญญาประดิษฐ์ที่สามารถสร้างข้อมูลใหม่ (Generative AI) เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการสร้างข่าวสารภายใต้กรอบความต้องการที่บุคคลนั้นเลือกได้เห็นและได้ยินหรือที่เรียกว่า “Echo chamber” ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าเมื่อผู้ใช้ได้รับข้อมูลที่คล้ายคลึงกันจากคนกลุ่มเดียวกันอยู่เสมอ จะทำให้เกิดการตอกย้ำความคิดเห็นของตนเอง และยากที่จะเห็นมุมมองอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความไม่สอดคล้องทางความคิด (Cognitive dissonance) ดังที่ Leon Festinger เสนอแนวคิดนี้ในอดีตและได้รับการพัฒนาต่อโดย Harmon-Jones and Mills (2008) ซึ่งได้อธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อความเชื่อ ความคิด หรือทัศนคติของบุคคลหนึ่งขัดแย้งกับข้อมูลใหม่หรือประสบการณ์ที่ได้รับใจความสำคัญของทฤษฎีนี้คือเมื่อเกิดความไม่สอดคล้องกันทางความคิด บุคคลจะพยายามที่จะลดความรู้สึกไม่สบายใจที่เกิดขึ้น โดยการปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อหรือพฤติกรรมของตนเองให้สอดคล้องกันมากขึ้น และปัจจุบันเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์จึงมีบทบาทสำคัญในการลดสภาวะความวิตกกังวลโดยเน้นย้ำถึงบทบาทของอคติทางความคิด ที่ทำให้บุคคลมักจะตีความข้อมูลใหม่ให้สอดคล้องกับความเชื่อเดิมของตนเอง นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลให้เกิดความไม่สอดคล้องทางความคิด เช่น แรงกดดันทางสังคมและความกลัวที่จะพลาด (Fear of Missing Out [FOMO])

จากข้อมูลเกี่ยวกับสื่อสังเคราะห์ดังได้กล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าอันตรายของการสื่อสังเคราะห์และข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในยุคดิจิทัลและเป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรง โดยกลไกสำคัญ

ที่ทำให้ข่าวปลอมแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วคือ "ฟองสบู่ข้อมูล" หรือ Filter bubble ที่อัลกอริทึมของสื่อสังคมออนไลน์สร้างขึ้น โดยจะคัดเลือกเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจและความเชื่อเดิมของผู้ใช้ ทำให้ผู้ใช้ได้รับข้อมูลที่ยืนยันความคิดของตนเองอยู่เสมอ และยากที่จะเปิดรับข้อมูลใหม่ที่ขัดแย้ง ซึ่งจะยิ่งตอกย้ำอคติทางความคิดของผู้ใช้มากขึ้น เมื่อพิจารณาในมุมมองของ ทฤษฎีพลังอำนาจของชาติ ซึ่งมีองค์ประกอบได้แก่ ด้านการทูต ด้านข้อมูล ด้าน การทหาร และ ด้านเศรษฐกิจ ที่เรียกรวมว่า DIME นั้นเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่ใช้ในการประเมินสถานการณ์ทางความมั่นคง จะเห็นได้ว่าปัจจัยด้านข้อมูล (Information) นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทำให้การสร้างข้อมูลปลอมเช่น Deepfake หรืออีกนัยหนึ่งคือเทคโนโลยีที่ใช้สร้างสื่อสังเคราะห์เพื่อปลอมแปลง ลักษณะบุคคลต่างๆ ผ่านสื่อวิดีโอ ภาพถ่าย และการบันทึกเสียง โดยใช้ ปัญญาประดิษฐ์กลายเป็นเรื่องง่ายและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประการที่ 5 พลังอำนาจของการสื่อสาร: ข่าวปลอมจากสงคราม เย็นสู่ยุคดิจิทัล (กรณีศึกษาประเทศไทย)

พลังอำนาจด้านการสื่อสาร ถูกนำมาใช้ทั้งในเชิงสร้างสรรค์และเชิง ทำลายล้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามเย็นซึ่งมีลักษณะเป็นการแข่งขัน ทางการเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี โดยไม่มีการสู้รบโดยตรงระหว่างสอง มหาอำนาจได้แก่ สหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา แต่มีการสนับสนุนสงคราม ตัวแทนในประเทศต่างๆ จวบจนถึงในปัจจุบัน จากกรณีศึกษาของประเทศไทย นับตั้งแต่สงครามเย็นมหาอำนาจทั้งสองฝ่าย ต่างตระหนักถึงพลังอำนาจของ การสื่อสารเป็นอย่างดี โดยในภาพรวมแม้จะมีการแสดงพลังอำนาจด้านความ มั่นคง (Military) จากอาวุธนิวเคลียร์อย่างชัดเจนแต่ยังไม่ใช้การตัดสินใจชั้ยชนะ แต่แท้จริงแล้วชัยชนะเป็นการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ อุดมการณ์ของตนเอง และบั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชนและพันธมิตร ฝ่ายตรงข้าม โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น การปล่อยข่าวปลอม การโฆษณาชวนเชื่อ

และการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเรียกว่า "ปฏิบัติการข้อมูลข่าวสาร" (Information Operation [IO]) โดยมีเป้าหมายไปที่ประชาชนซึ่งนับว่าเป็นจุดศูนย์กลางแห่งสงคราม ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลไทยได้เห็นคุณประโยชน์ในพลังอำนาจด้านการสื่อสารโดยมีการวางแผนยุทธศาสตร์ ผ่านการใช้ Soft power เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศผ่านวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม เช่น การเผยแพร่มวยไทยและการแสดงโขน แม้จะมีการใช้ Soft power แต่ประเทศไทยก็ยังคงเผชิญหน้ากับการโจมตีทางสื่อสังคมออนไลน์จากต่างประเทศซึ่งมุ่งเป้าที่จะทำลายภาพลักษณ์และสร้างความแตกแยกในสังคมไทย นอกจากนี้แล้วจากการศึกษาข้อมูลทางด้านการรับข่าวสารนั้น นักวิชาการและนักวิจัยทางการสื่อสารได้อธิบายว่าการรับข่าวสารข้อมูลทีมากเกินไปไม่ได้ทำให้คนฉลาดขึ้น แต่ทำให้คนตกเป็นเหยื่อเรื่องเท็จมากขึ้น ดังเช่นสถานการณ์ในประเทศไทยแล้ว สามารถวิเคราะห์ได้ว่าประชาชนไทยมีแนวโน้มที่จะเผยแพร่ข่าวสารที่สอดคล้องกับความเชื่อของตนเอง โดยเฉพาะข่าวที่มีเนื้อหาเชิงลบ ซึ่งมักจะแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วบนสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากเนื้อหาในเชิงลบนั้นได้รับความนิยมและเป็นที่สนใจอย่างรวดเร็ว มีผลกระทบต่อผู้บริโภคสื่อ ทั้งในแง่ทัศนคติความเชื่อ เช่น เรื่องการเมือง การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ผิดเพี้ยน การเข้ามาของสื่อสังคมออนไลน์ ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบอินเทอร์เน็ต ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและการเสพข่าวสารของผู้บริโภคในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนส่วนใหญ่หันมาเสพข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือการส่งต่อข่าวปลอม (Fake news) เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก (จิกิตสา วิทยา, 2563; ISRA Institute, 2562) นอกจากนี้ กิรีติ ชื่นพิทยาธร (2562) ได้นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับบทบาทของไวรัลมีม (Meme) ซึ่งหมายถึงมุกขำขันหรือการล้อเลียนที่สะท้อนถึงความคิดและมุมมองทางวัฒนธรรม ปรากฏในรูปแบบของการเขียน รูปภาพ คลิปวิดีโอสั้นๆ ฯลฯ และมักเป็นการล้อเลียนสถานการณ์ คน สัตว์ หรือสิ่งของที่สร้างความขบขันในวัฒนธรรมนั้นๆ บนสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคง

ในมิติการเมืองการปกครอง คือการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อล้อเลียนทางการเมืองในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่มีความขัดแย้งทางการเมืองสูง โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าไวรัสมีมเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างวาทกรรมสาธารณะและมีผลกระทบต่ออารมณ์และทัศนคติของผู้คนเมื่อนำผลงานเรื่อง “เห็นว่าดีก็แชร์ไว้: ค่านิยมไทยแบบไหนที่ช่วยกระจาย Fake news” ที่เขียนโดย อรรถณัฐ วันทนะสมบัติ (2563) และรายงานการสำรวจจาก BBC World Service โดยดำเนินการวิจัยในสหราชอาณาจักร (UK) และไทยพบว่าในภาพรวมการเผยแพร่ข้อมูลเท็จ (Disinformation) มักจะเกิดขึ้นในกลุ่มคนเปราะบางซึ่งได้แก่กลุ่มสูงวัยและกลุ่มเยาวชนซึ่งตกเป็นเหยื่อของข่าวสารข้อมูลปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ที่สร้างโดย ปัญญาประดิษฐ์ที่สร้างเนื้อหา (Generative AI) โดยประเด็นที่น่าวิตกที่สุด คือการปลูกฝังอคติทางความคิดไปสู่กระบวนการความคิดของกลุ่มเยาวชนที่ยังไม่มีประสบการณ์หรือข้อมูลจำนวนมากเพียงพอต่อการกลั่นกรองเรื่องจริงหรือเท็จ และพบว่าปัญหาหลักของการแพร่กระจายข่าวปลอม 2 ประเด็นที่สำคัญกล่าวคือ (1) การเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ที่ง่ายส่งผลให้พื้นที่สาธารณะและรูปแบบการสื่อสารเปลี่ยนไป (2) การขาดความรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารงานแปลของ นลินี นกิตติพา เชื้อคำฟู (2567) ซึ่งแปลจาก When (fake) news feels true: Intuitions of truth and the acceptance and correction of misinformation โดย Norbert Schwarz and Madeline Jalbert ที่ได้อธิบายถึงกระบวนการรับรู้และการตรวจสอบข้อมูล นอกจากนี้ยังพบว่ามนุษย์มีแนวโน้มจะรับรู้ถึงความจริงของข้อมูลต่อเมื่อได้เห็นข้อมูลซ้ำ ความง่ายของข้อมูล การมีภาพประกอบ ความง่ายในการออกเสียง ดังนั้นหากพิจารณาการรับข้อมูลในระดับบุคคล วิธีปกป้องตนเองจากข้อมูลบิดเบือน คือ ความระมัดระวัง ตั้งแต่ครั้งแรกที่ได้รับข้อมูล เนื่องจากเมื่อเราเริ่มรับข้อมูลเท็จแล้วย่อมเป็นสัญญาณของความมีอิทธิพลของข้อมูลดังกล่าว ในทางปฏิบัติเมื่อบุคคลรับรู้ข้อมูลสนับสนุนจากฝ่ายตรงข้ามของตนเอง จะมีการกระตุ้นในกระบวนการคิดของบุคคลให้เกิดความสงสัย และความไม่ไว้วางใจ ซึ่งย่อมทำให้ความพยายามลดความต่าง

ระหว่างช่วงนี้ลดน้อยลง การพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ทำให้การสร้างและเผยแพร่ข่าวปลอมเป็นเรื่องง่ายและรวดเร็วขึ้น ข่าวปลอมเหล่านี้ถูกออกแบบมาเพื่อกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกของผู้รับ ทำให้ผู้คนหลงเชื่อและเผยแพร่ข้อมูลต่อไปโดยไม่ตั้งคำถาม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจของบุคคลและสังคมในวงกว้างดังจะแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4

วงจรการส่งข่าวสารข้อมูลปลอม (Disinformation/Fake News)

หมายเหตุ. จาก “The Economics of Fake News” โดย Kshetri N., Vaos J., 2017, *IT Professional*, 19(6), น.8

สำหรับกรณีตัวอย่างในประเทศไทยนั้น รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงภัยคุกคามที่มาจากข่าวปลอม (Fake news) ซึ่งได้สร้างความเสียหายทั้งระดับมหภาคและจุลภาค จึงได้มียุทธศาสตร์ในการป้องกันด้วยการก่อตั้งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมประเทศไทย (Anti-fake news center Thailand) ภายใต้การกำกับดูแลโดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (DE) โดยเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อรับมือกับปัญหาข่าวปลอมที่แพร่ระบาดอย่างรวดเร็วและสร้างผลกระทบอย่างเป็นวงกว้างบนโลกออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการตรวจสอบข้อเท็จจริง ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสาร และเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อให้ประชาชนและทุกภาคส่วนได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นจริง ทั้งนี้รัฐบาลยังคงได้ออกแผนการส่งเสริมการใช้งานและรับมือความเสี่ยงจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีดิจิทัล และภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2564) ภายใต้ “แผนปฏิบัติการด้านปัญญาประดิษฐ์แห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (พ.ศ. 2565 - 2570)” เพื่อส่งเสริมการพัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้นและนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชน ผ่าน 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) จริยธรรมและกฎระเบียบ AI 2) โครงสร้างพื้นฐานสำหรับ AI 3) การพัฒนากำลังคน AI 4) การวิจัยพัฒนากำลังคน AI 5) การส่งเสริมธุรกิจและการใช้งาน AI

แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความพยายามในการป้องกันและรับมือจากภัยคุกคามจากการใช้ AI มาโดยตลอดแต่ยังคงไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างด้านผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ในการสร้างข่าวปลอมคือการใช้เทคโนโลยี AI Deepfake ซึ่งเป็นใช้ Generative AI ในการสร้าง AI เลียนแบบให้สอดคล้องกับพฤติกรรมหรือคำพูดตามคำสั่ง (Prompt) ของมนุษย์ในการสร้างสื่อปลอม เช่น วิดีโอหรือภาพนิ่ง ที่ทำให้บุคคลหนึ่งพูดหรือทำสิ่งที่

ไม่เคยทำมาก่อน ตัวอย่างการใช้ AI Deepfake ได้สร้างใบหน้าและจำลองเสียงอาทิ กองสารนิเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้แถลงการณ์ว่า แก๊งคอลเซ็นเตอร์ได้สร้าง AI ตำรวจโดยมีเจตนาหลอกให้เป้าหมายโอนเงินเพื่อละเว้นการดำเนินคดี (Spring News, 2565) หรือกรณี เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2566 ผู้บริหารสูงสุดฝ่ายวิเคราะห์หลักทรัพย์ถูกกลุ่มมิจฉาชีพสร้าง AI หลอกให้ผู้ติดตามลงทุนและทำธุรกรรม รวมถึงการให้ข้อมูลเพื่อเชิญชวนลงทุนในรูปแบบต่างๆ (BBC News, 2567) ทั้งนี้จากกรณีดังกล่าวพบว่าเมื่อผู้เสียหายเข้าแจ้งความดำเนินคดีกับแหล่งต้นกำเนิดพบว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าของ application ในการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องเนื่องจากกฎหมายในประเทศไทยยังไม่รองรับ ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังคงมีความล่าช้าในการพัฒนาประเทศด้านกฎหมายในการป้องกันภัยคุกคามบนโลกดิจิทัล ถึงแม้ว่าไทยจะมีองค์กรอย่างเช่น ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม แต่ยังไม่มีความพร้อมต่อการตรวจจับสิ่งเลียนแบบจากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ประเภท Deepfake ดังนั้นสิ่งที่สามารถดำเนินการได้ คือ

- 1) แผนระยะสั้น ในการสร้างองค์ความรู้ในการสังเกตความผิดปกติจาก Deepfake ให้กับประชาชนซึ่งจะต้องเป็นการดำเนินการอย่างเร่งด่วน และ
- 2) แผนระยะยาว คือการออกแบบพัฒนาเครื่องมือเพื่อมาเพื่อตรวจจับ AI Deepfake

ประเด็นที่ 2 ข้อเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการในการจัดการกับภัยคุกคาม

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าความก้าวหน้าจากเทคโนโลยีดิจิทัลปัญญาประดิษฐ์นั้นได้สร้างประโยชน์มากมาย โดยเฉพาะงานด้านการข่าวและสื่อสารมวลชนโดยสามารถช่วยกลั่นกรองข้อมูลเพื่อนำไปใช้ในการเขียนรายงานที่ทันสมัยรวดเร็ว และการมีแหล่งที่มาของข้อมูล (Sources) ที่มีจำนวนมากซึ่งได้นำมาสู่ปัญหาเรื่องการกลั่นกรองข้อมูลที่บางครั้งได้มาพร้อมกับความซับซ้อนและความเสี่ยงใหม่ๆ

ต่อสภาพแวดล้อมข้อมูล (Information ecosystem) เนื่องจาก เทคโนโลยีดิจิทัลเช่นเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ สามารถสร้างสื่อสังเคราะห์โดยที่อัลกอริทึมจะจัดสรรเนื้อหาที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคลและการตอบสนอง ความสนใจของผู้รับสารและดำเนินการเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ แบบจำเพาะเจาะจง (Personalized algorithm) มาให้พิจารณาซึ่งข้อมูลที่บิดเบือนและข้อมูลที่เท็จมักจะแอบแฝงมาอยู่เสมอ ส่งผลให้เนื้อหาที่น่าเสียดายที่จะจำแนกออกจากสื่อในโลกแห่งความเป็นจริงที่ช่วยในการแพร่กระจายของข้อมูลเท็จ และทำลายความเชื่อมั่นของประชาชน ด้านความท้าทายที่ส่งผลกระทบต่ออย่างหนัก เกิดจากจำนวนข้อมูลที่มีปริมาณมากในแต่ละงานที่ไหลเวียนเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจของมนุษย์หรือที่เรียกว่า ภาวะข้อมูลท่วมตัน (Information overload) ดังนั้นปัญหาหลักที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยีดิจิทัลในแง่มุมมองของการสื่อสารนั้น เกี่ยวข้องกับเรื่องที่น่าไปสู่การตัดสินใจผิดพลาดของมนุษย์ โดยเกิดขึ้นจากมูลเหตุสำคัญ 2 ประการที่สำคัญ ได้แก่ (1) อคติในการยืนยัน (Confirmation bias) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าภายใต้หลักทฤษฎีเป้าหมายด้านทิศทาง (Directional goals) ซึ่งเกิดจากความไม่พึงพอใจ ความขัดแย้งของข้อมูลกับความเชื่อ ทศนคติดั้งเดิมของตน มูลเหตุดังกล่าวนี้ทำให้เกิดเป็นแรงจูงใจเพื่อจะลดความขัดแย้งของข้อมูลโดยการลดหรือตัดความสำคัญของข้อมูลที่ไม่สอดคล้อง (พิชญ์วิภา ทรัพย์ศิริสวัสดิ์, 2561, น. 7) โดยเทคโนโลยีดิจิทัลเช่นปัญญาประดิษฐ์สามารถเป็นเครื่องมือนำความเชื่อส่วนบุคคลที่ไม่เป็นความจริงและมาเชื่อมโยงการยืนยันจากแหล่งอื่นๆ จึงนำไปสู่การเป็นเหยื่อของข่าวปลอม โดยมักประเมินความสามารถในการแยกแยะระหว่างข้อมูลจริงและเท็จของตนเองสูงเกินไป ทำให้มีความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของข่าวปลอมมากขึ้นและ (2) สื่อสังคมนอนไลน์โดยระบบอัลกอริทึม อันเป็นกลไกสำคัญในระบบเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถดำเนินการเชื่อมโยงความคิดส่วนบุคคลหรือที่เรียกว่าการเลือกเปิดรับและสนใจในข้อมูล (Selective exposure to information) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับอคติ

ในการยืนยัน ที่มีความคลาดเคลื่อนหรือผิดพลาดได้อย่างง่ายดาย หรือที่เรียกว่า “filter bubble” ให้ตรงใจของผู้รับสาร

ดังนั้น ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยี ดิจิทัลจำเป็นต้องมีมาตรการที่ครอบคลุมทั้งด้านกฎหมาย สังคม การศึกษา และ เทคโนโลยีเอง เพื่อให้การใช้เทคโนโลยีเกิดประโยชน์สูงสุดและลดผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น แนวทางดังกล่าวในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่นำเสนอ มีดังนี้

1. การกำหนดนโยบายและกฎหมาย

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาประเทศ การกำหนดนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ดิจิทัลกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนและลดผลกระทบเชิงลบ องค์ความรู้ที่ได้จากการกำหนดนโยบายและกฎหมายสามารถสังเคราะห์ออกเป็นประเด็นสำคัญ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและครอบคลุมการออกกฎหมายด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cybersecurity) จึงเป็นกฎหมายที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการป้องกันการโจมตีทางไซเบอร์ เช่นการเข้าถึงข้อมูลหรือระบบคอมพิวเตอร์โดยไม่ได้รับอนุญาต เพื่อขโมย แก้ไข หรือทำลายข้อมูลนั้นๆ ซึ่งเรียกว่าการแฮกข้อมูล การขโมยข้อมูลส่วนบุคคล และการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายออนไลน์ โดยมีการกำหนดมาตรการบังคับใช้ เช่น การกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน การสร้างระบบแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า และการปกป้องสิทธิและความเป็นส่วนตัวของประชาชน การออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เช่น PDPA ในประเทศไทยหรือพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีเป้าหมายในการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนในประเทศไทย โดยกำหนดให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่รวบรวม ใช้ หรือเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลของบุคคลธรรมดา ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของเจ้าของข้อมูลและเพิ่ม

ความโปร่งใสในการจัดการข้อมูล หรือการกำหนดมาตรฐานด้านความปลอดภัยไซเบอร์ (Cybersecurity standards) เพื่อป้องกันการโจมตีทางไซเบอร์ที่อาจกระทบต่อความปลอดภัยของบุคคลและองค์กร การกำหนดมาตรฐานด้านความปลอดภัยไซเบอร์ (Cybersecurity standards) มีบทบาทสำคัญในการป้องกันภัยคุกคามทางดิจิทัล โดยกำหนดกรอบแนวทางสำหรับองค์กรและบุคคลในการปกป้องข้อมูลสำคัญ ลดความเสี่ยงต่อการโจมตีไซเบอร์ และเสริมสร้างความมั่นใจในระบบดิจิทัล โดยการระบุความเสี่ยง การป้องกันการตรวจสอบ และการตอบสนองต่อเหตุการณ์ การปรับปรุงมาตรฐานเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศและต้องเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติตาม ในทุกขนาดธุรกิจ ตลอดจนการพัฒนาความรู้ความปลอดภัยไซเบอร์ในสังคม

2. การส่งเสริมการศึกษาและการรู้เท่าทันเทคโนโลยี (Digital literacy)

การรู้เท่าทันสื่อมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่ข้อมูลและข่าวสารถูกเผยแพร่อย่างรวดเร็วและหลากหลาย เพราะช่วยให้ผู้บริโภคในฐานะผู้บริโภคสามารถแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องจากข้อมูลเท็จได้ ป้องกันการถูกหลอกลวง นอกจากนี้ยังเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์และการตั้งคำถาม ทำให้สามารถประเมินและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากสื่อต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่เป็นผลลัพธ์ของการรู้เท่าทันสื่อที่สำคัญคือเป็นการส่งเสริมการใช้สื่ออย่างมีความรับผิดชอบและมีจริยธรรม ช่วยให้ผู้บริโภคสื่อมีความเข้าใจประเด็นทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ ทำให้สามารถมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาทักษะการสื่อสารให้เหมาะสมกับบริบทต่างๆ การรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัล ช่วยให้สามารถใช้สื่ออย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัย ประชาชนทุกเพศทุกวัยควรได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย เช่น วิธีการตั้งค่าความเป็นส่วนตัวในสื่อสังคมออนไลน์ วิธีหลีกเลี่ยงการถูกหลอกลวงออนไลน์ และการใช้รหัสผ่านที่ปลอดภัยการรู้เท่าทันสื่อเป็นทักษะที่สำคัญใน

การตรวจสอบ คิด-วิเคราะห์-แยกแยะ ต่อข้อมูลท่วมท้นบนโลกอินเทอร์เน็ต ผู้บริโภคสื่อจำเป็นต้องเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ที่มาพร้อมกับการสื่อสารไร้พรมแดน และไม่ใช่ว่าในฐานะผู้รับข่าวสาร แต่ในฐานะผู้ผลิตและส่งต่อด้วยในขณะที่สื่อมีบทบาทในการผลิตเนื้อหาและผู้บริโภคมีสถานะเป็นเพียงผู้รับสาร

3. การพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีขั้นสูง

การพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีขั้นสูง มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่เทคโนโลยีกำลังเปลี่ยนแปลงทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาองค์ความรู้และเสริมสร้างสมรรถนะให้กับประชากรของประเทศเช่น การเรียนรู้ การเขียนโปรแกรม การวิเคราะห์ข้อมูล และการพัฒนาแอปพลิเคชัน สมรรถนะด้านการวิเคราะห์และการจัดการข้อมูลซึ่งเป็นหนึ่งในทักษะที่ตลาดแรงงานต้องการสูงสุด เพราะข้อมูลถูกนำมาใช้ในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ในธุรกิจทุกประเภท สมรรถนะเหล่านี้ช่วยให้แรงงานสามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลง และมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้ การเรียนรู้การเขียนโปรแกรม การวิเคราะห์ข้อมูลและการพัฒนาแอปพลิเคชัน เพื่อให้แรงงานปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากเทคโนโลยี

4. การสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของเทคโนโลยี

การใช้งานเทคโนโลยีอย่างไม่ระมัดระวังสามารถก่อให้เกิดผลเสีย เช่น การเสพติดสื่อสังคมออนไลน์ การถูกคุกคามทางอินเทอร์เน็ต หรือผลกระทบต่อสุขภาพจิต การให้ความรู้ในเรื่องนี้จะช่วยลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น ดังนั้นการปลูกฝังความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของเทคโนโลยี จึงจำเป็นต้องฝึกฝนให้ผู้บริโภคสื่อได้ใช้การคิดวิเคราะห์เชิงลึกและการตรวจสอบข้อเท็จจริง (Critical thinking and fact-checking) ซึ่งเป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้บริโภคสื่อสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลและมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นในยุคที่ข้อมูลมีมากมายและหลากหลาย ทั้งนี้ในการวิเคราะห์เชิงลึก ผู้บริโภคสื่อจำเป็นต้องประเมินแหล่งข้อมูล (Evaluate the source) แหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ

นอกจากนี้แล้วการตรวจสอบข้อมูล (Verify information) เป็นขั้นตอนต่อมาที่ผู้บริโภคจะต้องตรวจสอบข้อมูลข้ามแหล่งที่มาหลายแหล่ง ค้นหาหลักฐานสนับสนุนจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งที่มาต่างๆ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและความถูกต้อง

5. การทำความเข้าใจเครื่องมือสื่อสารโดยผ่านการพิจารณาทางเทคนิค (Technical considerations)

การทำความเข้าใจเครื่องมือสื่อสารโดยผ่านการพิจารณาทางเทคนิคเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องการการวิเคราะห์หลายด้าน การพิจารณาทางเทคนิคเกี่ยวข้องกับการประเมินความสามารถของเครื่องมือในการส่งข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ความปลอดภัยของข้อมูล ความสามารถในการปรับขนาด (Scalability) และความเข้ากันได้กับระบบอื่นๆ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงความสะดวกในการใช้งาน (Usability) และการสนับสนุนทางเทคนิคที่มีให้การเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมต้องคำนึงถึงความต้องการเฉพาะขององค์กร เช่น การสื่อสารภายในทีม การประชุมทางไกล การพิจารณาทางเทคนิคที่ดีจะช่วยให้การสื่อสารเป็นไปอย่างราบรื่น ลดความเสี่ยงในการเกิดปัญหา และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ความปลอดภัยของข้อมูล (Data security) ยังเป็นกระบวนการและมาตรการที่ใช้เพื่อปกป้องข้อมูลจากการเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต การใช้ในทางที่ผิด การรั่วไหล หรือการทำลาย ข้อมูลที่ได้รับการปกป้องอาจเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลทางธุรกิจ หรือข้อมูลที่มีความสำคัญอื่นๆ การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลประกอบด้วยหลายองค์ประกอบ เช่น การเข้ารหัสข้อมูล (Data encryption) การควบคุมการเข้าถึง (Access control) และการตรวจจับและตอบสนองต่อภัยคุกคาม (Incident response) การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลยังรวมถึงการปฏิบัติตามมาตรฐานและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น PDPA (Personal Data Protection Act) การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญในการป้องกันการโจมตีทางไซเบอร์และการละเมิดข้อมูล ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นส่วนตัว

ความปลอดภัย และชื่อเสียงขององค์กร การมีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพจะช่วยลดความเสี่ยงและเพิ่มความมั่นใจให้กับผู้ใช้บริการและบุคลากรภายในองค์กร

6. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล

การวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลมีความจำเป็นอย่างยิ่งในโลกยุคปัจจุบันที่ถูกขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและนวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ รวมถึงสร้างการเชื่อมต่อที่ช่วยยกระดับความร่วมมือในระดับสากล ในทำนองเดียวกันเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยวิเคราะห์ปัญหาที่ซับซ้อน และสร้างวิธีการแก้ไขที่ตอบโจทย์ความต้องการในด้านต่างๆ อาทิ การพัฒนาสุขภาพ การจัดการพลังงาน การพัฒนาเมืองอัจฉริยะ การป้องกันอาชญากรรม การเมือง การศึกษา ตลอดจนความมั่นคงของชาติ หากได้มีการศึกษาวิจัย เช่นการวิเคราะห์จริยธรรมของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการประมวลผลข้อมูลส่วนบุคคล การศึกษาวิจัยผลกระทบระยะยาวของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และเทคโนโลยีดิจิทัลต่อพฤติกรรมผู้บริโภค งานวิจัยในสาขาเหล่านี้ ไม่เพียงแต่ช่วยค้นหาความรู้ใหม่ แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถของสังคมในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง เสริมศักยภาพแข่งขันในระดับโลก และเตรียมความพร้อมรับมือกับอนาคตที่เต็มไปด้วยความท้าทายและโอกาสใหม่ที่มนุษย์ต้องเผชิญ ข้อมูลจากการวิจัยช่วยให้รัฐบาลหรือองค์กรต่างๆ สามารถตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีเหตุผลและมีหลักฐานรองรับ

บทสรุป

ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเติบโตอย่างรวดเร็ว ข้อมูลข่าวสารได้กลายเป็นทรัพยากรสำคัญที่ทรงพลัง มีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอย่างชัดเจน ทว่า พลังนี้มาพร้อมกับความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดปัญหาหาก

ไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมในยุคที่ข้อมูลกลายเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุด การใช้ "Information" หรือ ข้อมูลข่าวสารเป็นอาวุธไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่กลายเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับบุคคล องค์กร หรือระดับชาติจากการวิเคราะห์ที่ผ่านมา พบว่า พลังอำนาจด้านการสื่อสาร (Information ในกรอบ DIME) มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งซึ่งในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายอย่างรวดเร็วข้อมูลข่าวสาร (Information) จึงมีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างมาก และกลายเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่กำหนดความสำเร็จในการดำเนินนโยบายทั้งภายในและภายนอกประเทศโดยเหตุผลที่ข้อมูลมีความสำคัญมากขึ้น โดยมีบทบาทประกอบด้วย 1) อาวุธที่ทรงพลัง กล่าวคือข้อมูลข่าวสารสามารถใช้เป็นอาวุธในการโจมตีทางจิตวิทยา สร้างความสับสนวุ่นวาย และบ่อนทำลายศัตรูได้ 2) การสร้างความได้เปรียบ การควบคุมข้อมูลข่าวสารทำให้สามารถสร้างความได้เปรียบทางยุทธศาสตร์ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและการทหาร และ 3) การสร้างภาพลักษณ์และการขึ้นนำความคิดเห็น ซึ่งการใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพสามารถขึ้นนำความคิดเห็นของประชาชนทั้งภายในและภายนอกประเทศได้การบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลข่าวสารเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมผลประโยชน์ของชาติได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องมีการวางแผนและดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารอย่างรอบคอบ

ดังได้กล่าวแล้วว่าปัญหาหลักในยุคดิจิทัลคือ ข้อมูลท่วมท้นซึ่งเป็นสถานการณ์ที่มีข่าวสารข้อมูลจำนวนมากเข้ามาสู่กระบวนการตัดสินใจที่ถูกจำกัดด้วยเวลาเกินกว่าที่จะประมวลผลได้ทำให้เกิดความสับสนและความกดดันมนุษย์และเป็นการเปิดช่องว่างให้อคติความคิดมากกระทบ ดังนั้นการพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัล เช่นปัญญาประดิษฐ์เพื่อจัดการกับข้อมูลจำนวนมากมหาศาลจึงมีความจำเป็น ในขณะที่เดียวกันการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลก็มาพร้อมกับความเสี่ยงที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ฝ่ายภัยคุกคามและ/หรือตัวแสดงที่เป็นภัยแสวงประโยชน์จากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการแพร่กระจายข่าวปลอม

ซึ่งปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างเนื้อหาปลอมที่มีความสมจริงสูงจากการสื่อสังเคราะห์ (Synthetic media) ได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย ทำให้แยกแยะความจริงจากความเท็จได้ยากขึ้นอีกซึ่งนำมาซึ่งผลกระทบที่ร้ายแรงในหลายด้านทั้งยังสามารถสร้างความเชื่อทั้งแบบบุคคล (Filter bubble) และแบบสังคม (FOMO) ที่สามารถช่วยขยายผลข่าวปลอมได้อย่างรวดเร็วผ่านสื่อสังคมออนไลน์และช่องทางออนไลน์อื่นๆ ผ่านการแชร์เนื้อหาปลอมซ้ำๆ เพื่อสร้างความสับสนตามลักษณะ Incomprehensive ของโลก BANI ในการสร้างข่าวปลอมที่ขัดแย้งกันหลายรูปแบบเพื่อสร้างความสับสนและทำให้ผู้รับสารไม่สามารถหาข้อสรุปได้ จากการแพร่กระจายของข้อมูลในปัจจุบันที่รวดเร็วและเข้าถึงได้ง่ายเช่นนี้ ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการบิดเบือนข้อมูล (Misinformation) และข่าวปลอม (Fake news) ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและความสับสนในสังคม อีกทั้งการรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลโดยขาดความรับผิดชอบยังเป็นช่องทางให้เกิดการละเมิดความเป็นส่วนตัวและการโจมตีทางไซเบอร์ (Cyber threats) ภัยคุกคามเหล่านี้ไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงในระดับบุคคล แต่ยังสร้างความเสียหายในระดับมหภาค เช่น การแทรกแซงกระบวนการประชาธิปไตย การควบคุมข้อมูลเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม และการใช้ข้อมูลเพื่อขยายความเหลื่อมล้ำในสังคม พลังของข้อมูลจึงเปรียบเสมือนดาบสองคมที่สามารถนำมาซึ่งความก้าวหน้าหรือความเสื่อมถอยได้

เพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในเรื่องดิจิทัล (Digital literacy) การออกกฎหมายและนโยบายที่มีประสิทธิภาพเพื่อควบคุมการใช้งานข้อมูล และการส่งเสริมจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี นอกจากนี้ การพัฒนาเครื่องมือที่ช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และการสร้างระบบเทคโนโลยีที่โปร่งใสจะช่วยลดความเสี่ยงจากผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น ในท้ายที่สุด การจัดการพลังของข้อมูลในยุคดิจิทัลต้องอาศัยการสร้างสมดุลระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อประโยชน์และการป้องกันผลกระทบเชิงลบ เพื่อให้เทคโนโลยีดิจิทัล

เป็นเครื่องมือที่สนับสนุนการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนและเท่าเทียมและเกิดความ
ความเป็นธรรมในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ ชื่นพิทยาธร. (2562). การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารและการสร้างผลกระทบแบบแอฟเฟคทีในวัฒนธรรมดิจิทัล: ไวรัลมีเดีย/มีมล้อเลียนการเมืองในบรรยากาศความขัดแย้งทางการเมืองร่วมสมัย. ใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (บก.), *การสร้างการรับรู้ในสังคมไทย เล่ม 2: อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด แอฟเฟคต์* (น. 283-348). โครงการเมธีวิจัยอาวุโส คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสำนักพิมพ์ ส.ก.ว.
- จิตติสา วิทยา. (2563). *ข้อมูลท่วมท้นไม่ได้ทำให้คนฉลาดขึ้น แต่เป็นเหยื่อเรื่องเท็จมากขึ้น*. Hfocus. <https://www.hfocus.org/content/2020/12/20700>
- เจ็ด บรรดาศักดิ์. (11 กันยายน 2562). 'ข่าวปลอม' จากมุมมองนักปรัชญา: เหตุผลของการมีอยู่และรับมือให้ได้. The Momentum. <https://themomentum.co/philosophy-of-fake-news/>
- ธนาชาติ นุ่มนนท์ (2565). ปี 2565 เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุค Digital Transformation 2.0. กรุงเทพธุรกิจ. <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/980464>
- ธนาคารไทยพาณิชย์ (2566). BANI บริบทโลกใหม่ที่ภาคธุรกิจเล็ก-ใหญ่ควรรู้เพื่อ 'รับมือ'. SCB. <https://www.scb.co.th/th/personal-banking/stories/tips-for-you/bani-world.html>
- นลินี นกิตติพา เชื้อคำฟู. (2567). บทวิจารณ์หนังสือ The psychology of fake news: accepting, sharing, and correcting misinformation, *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม*, 32(1), 319-333.

- พิชญ์วิภา ทรัพย์ศิริสวัสดิ์. (2561). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง Confirmation Bias ที่มีผลต่อผลการทำงาน* [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. คลังสารสนเทศดิจิทัล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. <https://doi.org/10.14457/TU.the.2018.284>
- พิศาล อมรรัตนนานุภาพ. (2564). สงครามยุคที่ 5: การก่อการร้ายไซเบอร์. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ*, 12(2), 20-30.
- พิศาล อมรรัตนนานุภาพ. (2566). แนวโน้มเศรษฐกิจไทย 4.0 ในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล: จากความเสี่ยงทางภูมิรัฐศาสตร์สู่ภัยคุกคามเศรษฐกิจของ ประเทศมหาอำนาจ. *วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ*, 14(2), 65-77.
- อรรถณัฐ วันทนะสมบัติ. (2563). “เห็นว่าดีก็แชร์ไว้”: ค่านิยมไทยแบบไหนที่ ช่วยกระจาย Fake news. The MATTER <https://thematter.co/thinkers/thai-norms-and-fake-news/81697>
- BBC News. (2567). *Deepfake: กลลวงใหม่มีจางชีพ ใช้ AI สร้างคนดัง เหมือนจริง หลอกเงินประชาชนออนไลน์*. <https://www.bbc.com/thai/articles/cpekn80qwg4o>
- ISRA Institute. (2562). *ผลกระทบของข่าวปลอมและแนวทางการรับมือของผู้บริโภคสื่อ*. https://www.isra.or.th/news-and-trainee/item/766-fakenews_766.html
- Spring News. (29 เมษายน 2565). *ดร. เตือนอย่าหลงเชื่อ Deepfake แก๊งคอลเซ็นเตอร์ ตัดต่อภาพตร.หลอกโอนเงิน*. <https://www.springnews.co.th/news/823811>
- Arnold, M., Goldschmitt, M., & Rigotti, T. (2023). Dealing with information overload: A comprehensive review. *Frontiers in psychology*, 14, 1122200. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1122200>

- BBC World Service. (2023). *Bad science: AI used to target kids with disinformation on YouTube* [Video]. YouTube BBC World Service. https://youtu.be/ojin9T_fuUw?si=Dt1nG4c22ZD47pmS
- Cazaly, L. (2021). *How to save yourself from “information overload”*. Harvard Business Review. <https://hbr.org/2021/09/how-to-save-yourself-from-information-overload>
- Corsi, G., Marino, B., & Wong, W. (2024). *The spread of synthetic media on X*. Harvard Kennedy School Misinformation Review. <https://misinforeview.hks.harvard.edu/article/the-spread-of-synthetic-media-on-x/>
- De Witte, M. (2022). *What Stanford research reveals about disinformation and how to address it*. Stanford Report. <https://news.stanford.edu/stories/2022/04/know-disinformation-address>
- Duffy, B. (2019). *The perils of perception: Why we’re wrong about nearly everything*. Atlantic Books.
- Fletcher, R., & Nielsen, R. K. (2024). *What does the public in six countries think of generative AI in news?* Reuters Institute. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/what-does-public-six-countries-think-generative-ai-news>
- Fowler, G. (2021). *Fighting infobesity with tech advancements*. Forbes News. <https://www.forbes.com/councils/forbesbusinessdevelopmentcouncil/2021/09/16/fighting-infobesity-with-tech-advancements/>

- Greifeneder, R., Jaffe, M., Newman, E., & Schwarz, N. (2021). *The psychology of fake news: Accepting, sharing, and correcting misinformation*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429295379>
- Guess, A. M., & Lyons, B. A. (2020). Misinformation, disinformation, and online propaganda. In N. Persily & J. A. Tucker (Eds.), *Social media and democracy* (pp. 10-33). Cambridge University Press.
- Harmon-Jones, E., & Mills, J. (2008). An introduction to cognitive dissonance theory and an overview of current perspectives on the theory. In E. Harmon-Jones (Ed.), *Cognitive dissonance: Reexamining a pivotal theory in psychology* (2nd ed., pp. 3–24). American Psychological Association. <https://www.apa.org/pubs/books/Cognitive-Dissonance-Intro-Sample.pdf>
- Krenson, J. G. (2012). *On strategy: Integration of DIME in the twenty-first century*. United States Army War College. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA561308.pdf>
- Kshetri, N., & Vaos, J. (2017). The economics of “fake news.”. *IT Professional*, 19(6), 8-12. <https://doi.org/10.1109/MITP.2017.4241459>
- Loghi, S. A. (2022). *Prosperity pyramid: A framework to deal with 5G warfare*. STRAFASIA. <https://strafasia.com/prosperity-pyramid-a-framework-to-deal-with-5g-warfare/>

McNeil, T. (2024). *How misinformation and disinformation spread, the role of AI, and how we can guard against them.*

TuftsNow. <https://now.tufts.edu/2024/02/23/how-misinformation-and-disinformation-spread-role-ai-and-how-we-can-guard-against-them>

Menczer, F., & Hills, T. (2020). *Information overload helps fake news spread, and social media knows it.* Scientific

American. <https://www.scientificamerican.com/article/information-overload-helps-fake-news-spread-and-social-media-knows-it/>

Michigan Library Association. (2022). *Do you know the differences between Mis- Dis- and Mal-information?* [Status Update].

Facebook. <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10159841128965822&id=25002325821&set=a.10151516309600822>

Nolan, S. A., & Kimball, M. (2021). *The intent behind a lie: Mis-, dis-, and malinformation.* Psychology Today.

<https://www.psychologytoday.com/us/blog/misinformation-desk/202112/the-intent-behind-lie-mis-dis-and-malinformation>

Shrier, D. (2024). *Basic AI: A human guide to artificial intelligence.* Robinson.

Strange, J. L., & Iron, R. (2004). *Center of gravity: What Clausewitz really meant.* The Forge. https://theforge.defence.gov.au/sites/default/files/adfwtc06_strange_and_iron_-_clausewitz.pdf

Suleyman, M., & Bhaskar, M. (2023). *The Coming Wave: Technology, power, and the twenty-first century's greatest dilemma*. Crown.

Torkington, S. (2024). *These are the 3 biggest emerging risks the world is facing*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/stories/2024/01/ai-disinformation-global-risks/>

Van der Linden, S., Albarracin, D., Fazio, L., Freelon, D., Roozenbeek, J., Swire-Thompson, B., & Bavel, J. V. (2023). *Using psychological science to understand and fight health misinformation: An APA consensus statement*. American Psychological Association. <https://www.apa.org/pubs/reports/misinformation-consensus-statement.pdf>

Roetzel, P. G. (2019). Information overload in the information age: A review of the literature from business administration, business psychology, and related disciplines with a bibliometric approach and framework development, *Business Research*, 12, 479–522. <https://doi.org/10.1007/s40685-018-0069-z>

รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริม
เศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท
The Development of A Handwoven Fabric Products Model
to Create Value Added and Promote the Community
Economy of Ban Noen Kham, Chainat Province

Received 9 December 2024

Revised 11 January 2025

Accepted 25 January 2025

นภัศรณ ฐปแก้ว¹

Naphaskorn Thupkaeo²

นรินทร์ สังข์รักษา³

Narin Sungrugsa⁴

รัชฎาพร เกตานนท์⁵

Ratchadaporn Ketanon⁶

ทิพย์วรรณ สุขใจรุ่งวัฒนา⁷

Tippawan Sukjairungwattana⁸

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการณ์การปฏิบัติที่เป็นเลิศ และความต้องการของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ (2) พัฒนารูปแบบ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม ประเทศไทย E-mail: ija999@hotmail.com

² Doctoral student in the Doctor of Philosophy Program in Development Education, Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.

³ ศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพชรบุรี ประเทศไทย E-mail: narin_324349@yahoo.co.th

⁴ Professor Dr., Lecturer of Faculty of Management Science, Silpakorn University, Petchaburi, Thailand.

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม ประเทศไทย E-mail: ketanonnew_r@su.ac.th

⁶ Assistant Professor Dr., Lecturer of Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.

⁷ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม ประเทศไทย E-mail: sukjairungwatta_t@su.ac.th

⁸ Assistant Professor Dr., Lecturer of Faculty of Education, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand.

(3) ทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน (4) ประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท ดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ ผู้นำชุมชน 5 คน ผู้บริหาร 5 คน ชาวบ้านในชุมชนบ้านเนินขาม 5 คน และนักท่องเที่ยว 5 คน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) กลุ่มเป้าหมายในการทดลองเป็นตัวแทนกลุ่มผ้าทอมือบ้านเนินขาม จำนวน 20 คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง การรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (1) การศึกษาพื้นที่ที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ 3 พื้นที่ มีการออกแบบบลวดลายที่มีฐานจาก วิถีชีวิตวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ต่อยอดโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ ออกแบบเพิ่มเติม นำนวัตกรรมมาพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของตลาดและมีปัจจัยความสำเร็จ คือ สามารถผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ แฟชั่นยุคใหม่ มีผลงานรูปแบบสีสันทันสมัย แต่คงกลิ่นอายภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างลงตัว ด้านผ้าทอมือบ้านเนินขามและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ (2) ผลการร่างรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ได้รูปแบบ “TEDLAND Model” ประกอบด้วย Technical: T, Economy: E, Design: D, Local wisdom: L, Added value: A, Natural of community: N และ Development: D ที่ผ่านการรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิ (3) ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (4) ผลการประเมินผลที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์, ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ, การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์, ชุมชนบ้านเนินขาม

Abstract

The objectives of this research are: (1) to study examples of best practice and community needs in developing hand-woven fabric products in Chainat Province, (2) to develop a handwoven fabric products model to create value added and promote the community economy of Ban Noen Kham, Chainat Province (3) to experiment with the hand-woven fabric product development model to create added value and promote the community economy of Ban Noen Kham, and (4) evaluate and improve the hand-woven fabric product development model to create added value and promote the community economy of Ban Noen Kham. The key informants consisted of 20 people, including 5 community leaders, 5 executives, 5 villagers of Ban Noen Kham community, and 5 tourists. The target group consisted of 20 representatives from Ban Noen Kham hand-woven fabric groups, who were selected using purposive sampling methods for in-depth interviews.

The results of the research found that: (1) best practices in the three areas studied involved pattern designs based on local lifestyle, culture, and wisdom, which were then enhanced with creativity, additional design, and innovation to develop products that meet market demands. Key success factors included effectively combining local wisdom with modern fashion to produce beautiful and contemporary pieces that maintained the

local heritage. While the hand-woven fabric was recognized for its outstanding, unique, and generationally inherited identity, its high cost was noted as a challenge. Recommendations for development centered on diversifying the products through creative, modern, beautiful, and practical designs suitable for daily use, effectively blending local wisdom with modern styles. (2) The results were presented through the "TEDLAND Model," which was developed through a collaborative community-participation drafting process and certified by experts, and comprised the following components: Technical (T), Economy (E), Design (D), Local wisdom (L), Added Value (A), Natural of Community (N), and Development (D). , (3) The evaluation and certification results for the development model of Ban Noen Kham's hand-woven fabric products (aimed at creating added value and promoting the local economy) indicated that the overall correctness, appropriateness, and feasibility of implementation were rated at the highest level, with an average score of 5.00. This top rating also applied to the components of product development and the elevation of local wisdom inheritance. Other factors also received high marks: creating economic opportunities for the community, creativity of product models, adding value to products, product identity, techniques used in product models, products promoting environmental conservation (via natural materials and colors), and applied appropriate technology and (4) The results of the evaluation of the development of the handwoven fabric products model for creating value added and

promoting the community economy of Ban Noen Kham, Chaiyathum Province, were at the highest level, with an average of 4.78.

Keywords: Product development, Hand-woven fabric product, Value-added product, Ban Noen Kham community

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 ซึ่งกำหนดให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เป็นแผนการพัฒนาประเทศ ที่กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนา เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศ ที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570) ซึ่งเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ที่เป็นผลมาจากข้อสรุปแนวโน้มหลักที่ประเทศไทยและโลก อาจต้องเผชิญในระยะเวลายันใกล้ ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจากการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตที่มีราคาถูกและใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพและสร้างนวัตกรรมเพื่อนำไปสู่เศรษฐกิจที่มีระดับการพัฒนาสูงขึ้นโดยการมองหาพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจใหม่ ที่เน้นการพัฒนาด้วยการเจริญเติบโตแบบสมดุลและยั่งยืนบนพื้นฐานของความได้เปรียบของประเทศ (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2567)

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังคงมีประเด็นความท้าทายการพัฒนาในหลายมิติทั้งในมิติเศรษฐกิจที่โครงสร้างเศรษฐกิจยังไม่สามารถขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมอย่างเต็มที่ มิติทางสังคมที่การยกระดับรายได้ของประชาชน การแก้ปัญหาด้านความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ยังคงมีช่องว่าง มิติสิ่งแวดล้อมที่การฟื้นฟูและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันปรากฏการณ์ Soft power เป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงมากขึ้น รัฐบาลไทยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการผลักดัน Soft power และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทย (Creative industry) ให้เป็นหนึ่งในฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และขยายศักยภาพสู่การส่งออกในระดับสากล กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมและสินค้าของไทย คือยุทธศาสตร์หนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังนั้นกลไกขับเคลื่อนสำคัญในกระบวนการ Soft power คือ การต่อยอดต้นทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ให้พัฒนาทั้งรายได้และคุณภาพชีวิตของผู้คน รวมถึงการจัดการให้เกิดระบบนิเวศสร้างสรรค์ที่เอื้อให้เกิดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และโครงสร้างสังคมที่ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้อย่างอิสระเสรี สถาบันส่งเสริมการสนธิวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2566) ซึ่งสะท้อนถึงมุมมองว่า การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ เป็นสินทรัพย์ที่มีการฝังตัวและให้คุณค่า นอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจเมื่อผลิตภัณฑ์มีการฝังตัวของวัฒนธรรม ที่เรียกกันว่าสินค้าวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างสรรค์งานให้เป็นทุนทางสังคม ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ความรู้จากการถ่ายทอดดังกล่าวสามารถสืบสาน พร้อมทั้งนำนวัตกรรม การสืบสานภูมิปัญญาที่ได้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าทางด้านภายในจิตใจและภายนอกซึ่งถือเป็นการชักจูงโน้มน้าวดึงดูดให้ผู้ซื้อพอใจและยอมรับโดยไม่มี การบังคับ เป็นความต้องการที่เกิดจากการสร้างสรรค์ แต่ปัญหาที่สำคัญ คือ การผลิตผ้าทอมือ ให้มีความโดดเด่น สวยงาม และขายได้ ซึ่งยังไม่สามารถเพิ่มมูลค่าได้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษา การพัฒนารูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่สามารถขายได้ มีความโดดเด่นสวยงาม และการสร้างเศรษฐกิจของชุมชนและของประเทศได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ การปฏิบัติที่เป็นเลิศ และความต้องการของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ จังหวัดชัยนาท
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของ บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท
4. เพื่อประเมินและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development [R & D]) งานวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรม การวิจัยในมนุษย์ หมายเลขใบรับรอง COA 67.1022-069 ลงวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2567 ของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร หลังผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยตามลำดับ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research: R₁) เป็นการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ด้านแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ และสภาพการณ์ การปฏิบัติที่เป็นเลิศใน 3 พื้นที่ ข้อมูลเบื้องต้นผ้าทอมือบ้านเนินขาม และความต้องการในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้นำมาดำเนินการหลังการได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development: D₁) เป็นการออกแบบและพัฒนา (Design and Development [D and D]) ผู้วิจัยจัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนิน

ขาม จังหวัดชัยนาท และรับรองรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญในการรับรองรูปแบบ จำนวน 5 คน โดยมีการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research: R₂) เป็นการนำไปทดลองใช้ (Implementation [I]) กับกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบ้านเนินขาม จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างเดียวกันกับการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ของการวิจัย เครื่องมือที่ใช้คือ แบบทดสอบถามก่อนและหลังการอบรม แบบประเมินผล และการจัดกิจกรรมเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ดำเนินการหลังการได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development: D2) เป็นการประเมินผลและ ปรับปรุงรูปแบบ (Evaluation [E]) กลุ่มตัวอย่าง 20 คนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน กับการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 3 ของการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ แบบประเมินผล และการสัมภาษณ์เชิงลึก 5 คน รวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและวิเคราะห์ข้อมูลด้วย โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการณ์ การปฏิบัติที่เป็นเลิศและความต้องการ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ จังหวัดชัยนาท

1.1 ผลการศึกษาการปฏิบัติที่เป็นเลิศ 3 พื้นที่พบว่า ชุมชน กลุ่ม วิชาทอหินดาบย้อมแบรินด์บายศรี (โดยผู้วิจัยใช้ชื่อกลุ่มตามความเป็นจริง) มีข้อเด่น คือ มีความคิดสร้างสรรค์ก้าวทันโลกตลอดเวลา ทันโลกทันเหตุการณ์ ตาม สมัยนิยมของโลกตลอดจนสร้างผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายไม่ซ้ำกัน หนึ่งชิ้นมีเพียง หนึ่งเดียวในโลก โดยออกแบบภายใต้ concept “เดินดิน ดูดี” หมายถึงสามารถ สวมใส่ไปได้ทุกโอกาสไม่ใช่เฉพาะเดินแพชชั่นเท่านั้น ผลงานทุกชิ้นผสมผสาน

ระหว่างทศวรรษวัฒนธรรมเดิมกับแพชชั่นยุคปัจจุบัน ราคาผลิตภัณฑ์สามารถจับต้องได้ทุกเพศทุกวัย สามารถซื้อได้ มีช่องทางตลาดที่กว้าง และมีการจัดเก็บรูปแบบผลิตภัณฑ์เป็นคอลเลคชันอย่างเป็นระบบ

ข้อเด่นกลุ่มทอผ้าบ้านแม่สารบ้านตอง (โดยผู้วิจัยใช้ชื่อกลุ่มตามความเป็นจริง) ทุกผืนผ้าเกิดจากภูมิปัญญาที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างชัดเจน ใช้วัตถุดิบในการทอผ้าเกรดพรีเมียม คือเกรดที่ดีที่สุดทุกผืน ทุกผืนผ้าที่ทอออกมาจึงมีความงดงามเป็นอย่างยิ่ง การออกแบบลวดลายผ้ามีการอนุรักษ์ลวดลายเดิมผสมผสานกับปัจจุบัน เพื่อให้เกิดลายอัตลักษณ์ที่มีความงดงามและแปลกออกไป เช่น ลายดั้งเดิมโบราณ คือ ลายดอกพิกุล นำมาออกแบบผสมผสานกับลายกาแลซึ่งเป็นลายปูนปั้นที่อยู่ในโบสถ์ วิหารของวัด ได้ผ้าลายใหม่ขึ้นมาชื่อว่า “ลายดอกพิกุลกาแลโบราณ” เป็นต้น กลุ่มมีความเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มแบ่งหน้าที่ในกระบวนการทออย่างชัดเจน ซึ่งแบ่งหน้าที่ตามความเชี่ยวชาญความถนัด ของแต่ละบุคคล กลุ่มทอผ้าบ้านแม่สารบ้านตองมีความโดดเด่นในการทอด้วยวิธียกดอกที่ประณีตงดงาม เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการศึกษาค้นคว้าค้นหาลวดลายโบราณที่มีความงดงามและทอยากอยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผืนผ้า มีการจัดเก็บรายละเอียดของผืนผ้า ลงใน Gi และผลิตภัณฑ์ได้รับรองมาตรฐานตรานกยูงพระราชทาน โดยกรมหม่อนไหม กระทรวงมหาดไทย

ข้อเด่นกลุ่มทอผ้าสตรีบ้านศรีดอนชัย (โดยผู้วิจัยใช้ชื่อกลุ่มตามความเป็นจริง) ทุกผืนผ้าเป็นการทอลายโบราณของชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญารักชาติวัฒนธรรมการทอผ้าจากรุ่นสู่รุ่น กลุ่มมีความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมมีการแบ่งหน้าที่ทอผ้ากันอย่างเป็น ระบบ มีการคิดค้นทดลองใช้สีธรรมชาติมาทอผ้าจึงเป็นกลุ่มที่มีความโดดเด่นเรื่องของการใช้สีธรรมชาติ ในการทอผ้า มีความเชี่ยวชาญในการทอผ้าโดยเทคนิควิธีเกาะลัว้งได้อย่างงดงามยิ่ง และการทอผ้าโดยวิธีจักแล้วใส่สีสันทองจกอย่างสวยงามเพิ่มขยายช่องทางตลาดทางเพจและไลฟ์สด และขายทางออนไลน์สร้างมูลค่าเพิ่มโดยการตัดเย็บเป็นเสื้อไทลื้อ ซึ่งเป็นเสื้อเอกลักษณ์อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ไทลื้อ

1.2 ผลการศึกษาสภาพการณ์และความต้องการในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือชุมชนของ บ้านเนินขามเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจ พบว่า กลุ่มทอมือบ้านเนินขามมีจุดแข็งคือฝืนผ้ามีลวดลายสีสันทัดเด่น ลวดลายมีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของบ้านเนินขาม สมาชิกกลุ่มผ้าทอมือบ้านเนินขาม มีความเชี่ยวชาญในการทอผ้าแบบมัดหมี่ ทอยกดอกและตีนจก นอกจากนี้จุดแข็งของกลุ่มคือมีการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันงดงาม สำหรับจุดอ่อนและความต้องการของชุมชนบ้านเนินขาม คือ ชุมชน มีความต้องการนำเทคนิควิธีการใหม่ๆ มาสร้างสีสันทาให้ผ้ามีความสวยงาม เพิ่มมูลค่า เช่น ผ้าพิมพ์ลายจากวัสดุธรรมชาติ “Ecoprint” การมัดย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ การนำผ้าทอมือมาปัก หรือวาดลวดลาย พร้อมทั้งควรนำเศษผ้าที่เหลือมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น นำมาทำกระเป๋า ย่าม กีบติดผม โบว์ผูกผม เข็มกลัด สร้อยคอ และควรนำผ้าทอลายซอไบมะขามที่เป็นลายอัตลักษณ์จังหวัดชัยนาท มาสร้างมูลค่าเพิ่มอื่นๆ นอกจากทอเป็นผ้าฝืน เนื่องจากเป็นลายที่ทำให้ตำบลเนินขาม เป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้น มีผู้มาท่องเที่ยวมากขึ้น เป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชนและกลุ่มทอมือบ้านเนินขาม

2. การร่างรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท

ที่มาของรูปแบบ มาจากการศึกษาสภาพการณ์ และความต้องการของพื้นที่วิจัยชุมชนบ้านเนินขามที่ได้ศึกษาจากเอกสาร และการลงพื้นที่สำรวจและศึกษาพื้นที่ปฏิบัติที่มีความเป็นเลิศในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ แล้วสังเคราะห์และสรุปนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบ้านเนินขามจังหวัดชัยนาท โดยร่างรูปแบบ บนความเป็นไปได้ มีประโยชน์ มีความเหมาะสม ภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นำมาออกแบบ และนำเสนอผ่าน “TEDLAND Model” โดยมีองค์ประกอบ ได้แก่ T = Technical หมายถึง เทคนิคการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ได้แก่ การมัดย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ เทคนิคการนำวัสดุธรรมชาติมาพิมพ์ลายลงใน ฝืนผ้า (Ecoprint) เทคนิคการทอผ้า แบบต่างๆ

รวมถึงเทคนิคการตัดเย็บเพื่อแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ E = Economy หมายถึง เศรษฐกิจชุมชน การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชุมชน เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม อยู่บนพื้นฐานของการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน D = Design หมายถึง ออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชุมชน ให้มีรูปทรง ขนาด สี สีนเหมาะสม สวยงาม สามารถใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและในโอกาสต่างๆ ทันยุคและร่วมสมัย L = Local wisdom หมายถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชุมชน ต้องอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงไว้ และต่อยอดผสมผสานกับรูปแบบใหม่ยุคปัจจุบันอย่างลงตัว A = Add Value หมายถึง มูลค่าเพิ่ม การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชุมชน ต้องเป็นไปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์ ต้องตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้าและนักท่องเที่ยว N = Natural of Community หมายถึง ความเป็นธรรมชาติตามวิถีชีวิตของชุมชน การพัฒนารูปแบบต้องแฝงด้วยธรรมชาติของคนในชุมชน คือ มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมการทอผ้าที่เป็นภูมิปัญญาสืบทอดกันมา เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ต่อยอดสู่ผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย โดยไม่ลืมรากเหง้าความเป็นตัวตน และ D = Development หมายถึง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชุมชน ในด้านเทคนิคการผลิตเพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ที่มีความหลากหลายทันสมัยผสมผสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ โดยออกแบบเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้สามารถจำหน่ายได้มากขึ้น ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ดีขึ้น โดยการพัฒนาทุกด้าน ดำเนินไปพร้อมกันอย่างยั่งยืน ปัจจัยเอื้อ หมายถึง ต้นทุนความเข้มแข็งภายในของชุมชน ทั้งทักษะการทอและภูมิปัญญาที่สืบทอดมายาวนาน ผสานกับความสามัคคีของกลุ่มสมาชิกที่มีทัศนคติเปิดกว้างพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญช่วยให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์สามารถต่อยอดสู่ความสำเร็จได้ง่ายยิ่งขึ้น ปัจจัยสนับสนุน หมายถึง พลังขับเคลื่อนจากความร่วมมือของคนทุกภาคส่วน ตั้งแต่ผู้บริหารและผู้นำชุมชนที่หนุนเสริมนโยบายและงบประมาณ ผสานกับความตั้งใจของสมาชิกกลุ่มทอผ้าและคนในชุมชนที่เป็นกำลังหลักในการผลิต

ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ และนำข้อสรุปรูปแบบใหม่มอบหมายให้ผู้เข้าอบรมไปใช้แปรรูปผลิตชิ้นงานตามรูปแบบใหม่ที่ได้เรียนรู้จากการอบรมคนละ 1-2 ชิ้นงาน และผู้วิจัยนำเข้าสู่การประเมินผลที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท จากนั้นมีการจัดแสดงผลภัณฑ์ ผ่านการจัดกิจกรรมเดินแบบแฟชั่นโชว์ และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ มีผลดังนี้

3.1 ผลการอบรมเชิงปฏิบัติการ จากการเปรียบเทียบผลการทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม โดยใช้แบบทดสอบความรู้ในการอบรมเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท จำนวน 1 ชุด มีคำถาม 20 ข้อ พบว่า ความรู้ก่อน และหลังการอบรมมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

แสดงผลการเปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังการอบรมเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท

การทดสอบ	จำนวนผู้ เข้าอบรม	คะแนนเฉลี่ย (\bar{X})	S.D.	t	Sig.
ผลการทดสอบก่อน	20	19.6	0.754	2.373*	.028
ผลการทดสอบหลัง	20	20.0	0.000		

* P < .05

3.2 ผลการจัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ โดยการจัดกิจกรรม

Fashion Show หลังจากการจัดแสดงแบบผลงานแฟชั่นโชว์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือผ่านไป กลุ่มทอผ้าได้รับการสั่งซื้อ (ออเดอร์) จากลูกค้าเป็นจำนวนมาก ได้รับการติดต่อเพื่อไปจัดบูธจำหน่ายและแสดงผลภัณฑ์ในงานต่างๆ รวมถึงมีนักท่องเที่ยวทั้งที่มาส่วนตัวและเป็นหมู่คณะ มาชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชุมชนบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท ส่งผลให้กลุ่มทอผ้ามีความพึงพอใจกับผลงานครั้งนี้เป็นอย่างมาก ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2

แสดงแบบผลงานผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท

ที่มา: ผู้วิจัย, 2567.

4. ผลการประเมินและปรับปรุงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท

4.1 ผลการประเมินผลที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.78 ประเด็นการประเมินผลที่มีต่อรูปแบบ มีดังนี้ E – เศรษฐกิจชุมชน และความพึงพอใจโดยรวมที่มีต่อรูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.92 รองลงมาคือ A – เพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ มีค่าเฉลี่ย 4.88 D - ออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือของชุมชน ด้วยรูปแบบที่ทันสมัย มีรูปทรง มีขนาดสีสันทันที่เหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบที่นำไปใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.84 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ มีความเหมาะสม และรูปแบบที่ได้ี้สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.80 องค์ประกอบของรูปแบบแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์สอดคล้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน ปัจจัยสนับสนุนมีความเหมาะสมสอดคล้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน N – ความเป็นธรรมชาติ วิถีชีวิตของชุมชน ความเหมาะสมของรูปแบบที่ได้ี้ และรูปแบบที่ได้ี้สามารถเพิ่มรายได้และส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.76 การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน และ D – การพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.72 ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน มีความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์ และ T – เทคนิคการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผ้าทอมือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน คือ 4.68 และ L - ภูมิปัญญาท้องถิ่น รูปแบบมีความผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับยุคปัจจุบันอย่างลงตัว มีค่าเฉลี่ย 4.64 ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพการณ์ สภาพการณ์ด้านผ้าทอมือบ้านเนินขาม และความ ต้องการของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ พบว่า ด้านความเป็นมาและ การสืบสานภูมิปัญญาของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือบ้านเนินขาม อพยพมาจาก กรุงเวียงจันทน์ประเทศลาว บรรพบุรุษได้นำวัฒนธรรมการทอผ้าเข้ามาด้วย ผ้าทอ ของบ้านเนินขามมีความโดดเด่นทรงคุณค่า มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีการเรียนรู้ เทคนิคใหม่ๆ เกี่ยวกับการทอผ้า เพื่อให้ผ้าทอมือของชุมชนบ้านเนินขาม มี คุณภาพสามารถจำหน่ายได้และเป็นที่ยอมรับเป็นที่ต้องการของตลาดปัจจัยเสริมที่ ดี คือ คนในชุมชนบ้านเนินขาม เป็นผู้ที่มีความรักและภาคภูมิใจในภูมิปัญญา ของตน มีการอนุรักษ์สืบต่อวัฒนธรรมของบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งวัฒนธรรม ด้านภาษา วัฒนธรรมด้านดนตรี วัฒนธรรมด้านอาหาร รวมถึงวัฒนธรรมการแต่งกาย การทอผ้าชุมชนบ้านเนินขามมีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ สอดคล้องกับ สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2552) ได้กล่าวถึง การพัฒนาชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จำเป็นต้องพิจารณาถึงความ สมดุล ระหว่างความมั่งคั่งจากผลงาน ทางความคิด วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นกับความสุขอย่างยั่งยืนของชุมชนเป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบน พื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษาการสร้างสรรคงาน และการใช้ทรัพย์สิน ทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับการสังสมความรู้ของสังคม วัฒนธรรมอันดีงาม และ เทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่ นำมาถ่ายทอดประยุกต์ใช้ในการผลิตผ้าทอมือ ชุมชนบ้านเนินขามตามแนวคิดและวิธีการผลิตผ้าของชุมชนบ้านเนินขามให้มี ความสร้างสรรค์ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ จุฑามาศ ดอนอ่อนนเบา และ จิรวุฒน์ พิระสันต์ (2563) ศึกษาเรื่อง นวัตกรรมพัฒนาผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่น จังหวัดเลย พบว่า สมาชิกกลุ่มทอผ้ามีส่วนร่วมในการร่วมสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้า ทออัตลักษณ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ด้านการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมผ้าฝ้ายทอมือ ทำให้เกิดกระบวนการการวิเคราะห์จากปัญหาที่เกิดขึ้นและจากกิจกรรมฝึกอบรมให้ ความรู้โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม จึงเป็นการทำให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์

สภาพการณ์ด้านความต้องการของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ พบว่า ผ้าทอมือเป็นฝันของชุมชนบ้านเนินขามมีราคาค่อนข้างสูง ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือโดยแปรรูป ให้มีความหลากหลาย มีการออกแบบที่สร้างสรรค์ ทันสมัย สวยงาม สามารถใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และใช้เป็นของฝากของที่ระลึกได้ เช่น เสื้อผ้า เข็มกลัด กิ๊บติดผม สร้อยคอ โบว์ผูกผม กระเป๋า ย่าม หมวก เป็นต้น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับรูปแบบ ของยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับ งานวิจัย โชติ บดีรัฐ และคณะ (2563) การสร้างมูลค่าเพิ่มของ ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาผ้าขึ้นตีนจกชุมชนบ้านสำราญราษฎร์ พบว่า แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าขึ้นตีนจก ทางกลุ่ม ควรมีการทอผ้าขึ้นไหมีลวดลายที่ทันสมัย หลากหลาย เพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาด และออกแบบผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าขึ้นตีนจกในการนำมาใช้ ประโยชน์ใหม่ เช่น กระเป๋า ย่ามสะพาย เป็นต้น

2. รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม มีการร่างรูปแบบเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผ้าทอมือและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท สรุปรูปข้อมูลจากการศึกษาสภาพการณ์ และความต้องการของพื้นที่วิจัยชุมชนบ้านเนินขาม ร่างรูปแบบความเป็นไปได้ มีประโยชน์ มีความเหมาะสมและมีความทันสมัยมากขึ้น โดยโมเดลแต่ละตัวมาจากการสังเคราะห์และการรวบรวมข้อมูล นำมาร่างรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนบ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท ภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นำมาออกแบบ และนำเสนอผ่าน “TEDLAND Model” มีการประเมินรับรองรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ นำไปสู่การทดลองรูปแบบ ประเมินและปรับปรุง เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของบ้านเนินขาม สอดคล้องกับ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2566) กล่าวถึงการเพิ่มมูลค่า (Value addition) สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่การปรับปรุงรูปลักษณะของผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงผลิตภัณฑ์ การได้รับมาตรฐานรับรอง

ผลิตภัณฑ์หรือบริการเพื่อรับรองคุณภาพสินค้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิชาพรเจริญกิจกุล (2559) เรื่องการพัฒนารูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอมือตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านแดล ตำบลประทุน อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า รูปแบบผลิตภัณฑ์การสร้างมูลค่าเพิ่มผ้าไหมทอมือได้รูปแบบ “BAN PRATOON Model” โดยผ่านการรับรองรูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ อันนำไปสู่ความพึงพอใจของลูกค้าต่อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอมือที่ได้ประยุกต์ขึ้น ชุมชนบ้านประทุนสามารถนำรูปแบบไปสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอมือได้ต่อไป

3. การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนของ บ้านเนินขาม จังหวัดชัยนาท ผ่านการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ พบว่า ผู้เข้าร่วมการอบรม มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการพัฒนาการจัดการผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน กลุ่มผ้าทอมือบ้านเนินขาม สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมไปพัฒนาต่อยอดออกแบบผลิตภัณฑ์ต่อไป ได้ สอดคล้องกับ มณฑลลี ศาสสนันท์ (2566) ที่กล่าวถึงขั้นตอนการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ว่าต้องมีการทดสอบแนวคิดและสร้างข้อกำหนดของระบบย่อย หลังจากได้แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แล้ว จะนำแนวคิดนั้นไปทดสอบว่าสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าเพื่อช่วยกำหนดคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปสร้างเป็นต้นแบบเพื่อใช้ในการผลิต เช่นเดียวกับงานวิจัยของ จุฑามาศ ดอนอ่อนเบา และ จิรวัดน์ พิระสันต์ (2563) ศึกษาเรื่อง นวัตกรรม การพัฒนาผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดเลย พบว่า การพัฒนากระบวนการผลิตผ้าฝ้ายทอมือ การออกแบบเชิงสร้างสรรค์ ผสมผสานวัฒนธรรม อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือสู่รูปแบบสากลร่วมสมัย เพื่อเพิ่มมูลค่า สมาชิกกลุ่มทอผ้ามีส่วนร่วมในการร่วมสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทออัตลักษณ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ ด้านการออกแบบและพัฒนานวัตกรรมผ้าฝ้ายทอมือ

ทำให้เกิดกระบวนการวิเคราะห์จากปัญหาที่เกิดขึ้นและจัดกิจกรรมฝึกอบรมให้ความรู้โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม จึงเป็นการทำให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์

4. การประเมินและปรับปรุงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ การที่ผู้วิจัยได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือได้รูปแบบ “TEDLAND Model” ถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ที่ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มทอผ้า มีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น โดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแฟชั่นสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน เป็นธรรมชาติสอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนบ้านเนินขามได้อย่างลงตัว สอดคล้องกับ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2566) กล่าวว่า การพัฒนาต้องเน้นตัวผลิตภัณฑ์ทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์เดิม หรือคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ โดยอาศัยการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ และวัดความสำเร็จของการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ การที่ผลิตภัณฑ์นั้นสามารถผลิตออกมได้และสร้างผลกำไรให้กับบริษัท เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Gogoi (2020) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนทอมือ ที่มีอยู่หลากหลายด้วยการผสมผสานลวดลายทอแบบอัสสัม พบว่าการออกแบบมีผลอย่างมากส่งผลต่อ ทางเลือกของผู้ซื้ออุตสาหกรรมเครื่องทอมือที่สมบูรณ์ ต้องมีกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย มีการออกแบบใหม่ๆ เพิ่มเติม และมีกลไกการตลาดที่เหมาะสม เพื่อให้มีความสามารถ ทางการตลาดสูงขึ้น เป็นไปในทิศทางเดียวกับ แพรภัทร ยอดแก้ว (2566) ศึกษา เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอตีนจกเชิงสร้างสรรค์และบรรจุภัณฑ์ของ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง ในจังหวัดนครปฐม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอตีนจกเชิงสร้างสรรค์และบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่งในจังหวัดนครปฐม มีแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การเพิ่มจำนวนลวดลายบนผืนผ้า การพัฒนาผ้าทอตีนจกให้มีลวดลายใหม่ การใช้วัตถุดิบของเส้นด้ายย้อมสีธรรมชาติและการสร้างตราสัญลักษณ์

องค์ความรู้ใหม่

ก่อให้เกิดการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ตามเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals [SDGs]) ตามเป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจนทุกรูปแบบและทุกพื้นที่ (SDG 1: End poverty in all its forms everywhere) และการลดความเหลื่อมล้ำของคนในชุมชน ตามเป้าหมายที่ 10 ลดความเหลื่อมล้ำภายในและระหว่างประเทศ (SDG 10: Reduced Inequalities) ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามเป้าหมายที่ 17 ร่วมมือเพื่อพิชิตเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDG 17: Partnerships for the Goals) ก่อให้เกิดความร่วมมือกันในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน เพื่อให้ชุมชนมุ่งพัฒนาไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง อย่างยั่งยืน

สรุป

รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ “TEDLAND model” สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม ออกแบบผ้าทอมือให้สวยงาม สร้างอาชีพ สร้างรายได้ สืบสานภูมิปัญญา และต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ส่งเสริมให้เศรษฐกิจของชุมชนมีความมั่นคง ยั่งยืน และการที่ได้มีรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ ทำให้สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถช่วยต่อยอดให้กับผ้าทอมือในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้มีความทันสมัยตรงตามความต้องการของตลาดและกลุ่มลูกค้า ซึ่งสามารถสร้างรายได้และส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. หน่วยงานระดับจังหวัดและท้องถิ่น เช่นสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และอบต.เนินขามควรส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของกลุ่มผ้าทอมือบ้านเนินขาม

จังหวัดชัยนาทในทุกๆ ด้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้กลุ่มผ้าทอมือบ้านเนินขามได้รับความรู้ที่ทันสมัยทันโลกทันเหตุการณ์ตลอดเวลา โดยนำทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น มาผสมผสานให้ร่วมสมัยและมีความทันสมัยในการสร้างรูปแบบออกแบบ รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผ้าทอมือและสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน สร้าง Soft power ที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ผ้าในชุมชน ทุกชุมชน ของจังหวัดชัยนาท และส่งเสริมเรื่องการตลาด ทั้งออนไลน์และออฟไลน์

2. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ควรมีนโยบายส่งเสริมพัฒนาแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือระหว่างกลุ่มทอผ้าในประเทศ เพื่อเพิ่มทักษะเทคนิคต่างๆ ให้กับแต่ละกลุ่ม และจัดอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือ เพื่อเป็นการสร้างรายได้เพิ่ม อีกทั้งเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนอีกด้วย

3. หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและเครือข่ายชุมชน เช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และเครือข่ายกลุ่มอาชีพ ควรส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย ส่งเสริมการสร้างภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาต่อยอดไปสู่การท่องเที่ยวของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- จุฑามาศ ดอนอ่อนเบา และ จิรวัดน์ พิระสันต์. (2563). นวัตกรรมการพัฒนาผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดเลย. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(2), 22-42.
- โชติ บดีรัฐ, เบญจมาศ สุริวงษ์, อิศราพร ต๊ะเทียน, ก้องภพ มโนรา, ณิชฎีกาแพงผม และ ธีระภัทร ใจบุญเรือง. (2563). การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาผ้าขึ้นดินจากชุมชนบ้านสำราญราษฎร์ ตำบลไทยชนะศึก อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 4(1), 57-70.

แพรรีภัทร ยอดแก้ว. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอตีนจกเชิงสร้างสรรค์ และบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวคั้งในจังหวัดนครปฐมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว OTOP นวัตกรรม. *วารสารสังคมศาสตร์และนวัตกรรม*, 7(1), 14–30. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSC/article/view/261304>

มณฑลลี ศาสนนันท์. (2566). *การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมและวิศวกรรมย้อนรอย*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2566). *การสร้างมูลค่า*. https://designtechology.ipst.ac.th/wp-content/uploads/sites/83/2020/01/4_02%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5%E0%B8%84%E0%B9%88%E0%B8%B2-1.pdf

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). *รายงานการศึกษาเบื้องต้น: เศรษฐกิจสร้างสรรค์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). บี.ซี. เพรส (บุญชิน). https://www.nesdc.go.th/wordpress/wp-content/uploads/2025/05/article_20151008143036.pdf

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2567). *ความคิดสร้างสรรค์ คืออะไร*. <https://www.ceo.or.th/th/about>

อภิชา พรเจริญกิจกุล. (2559). *การพัฒนารูปแบบการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าไหมทอมือตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนบ้านประทุน ตำบลแดล อำเภอดำรงวิทยุมิ จังหวัดสุรินทร์* [วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีชั้นบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยศิลปากร. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/23572>

Gogoi, N., Neog, P., & Saikia, D. (2020). Development of diversified handwoven furnishing products with amalgamated assamese woven motifs and assessment of consumer preference. *Asian Journal of Home Science*, 15(2), 281-288.
[https://researchjournal.co.in/online/AJHS/AJHS-15\(2\)/15_281-288_A.pdf](https://researchjournal.co.in/online/AJHS/AJHS-15(2)/15_281-288_A.pdf)

การนำนโยบายสังคมสูงวัยไปปฏิบัติในประเทศไทย:
กรณีศึกษาเทศบาลนครนนทบุรี

The Implementation of Aging Society Policy in Thailand:
A Case Study of Nonthaburi Municipality

Received 25 March 2025

Revised 5 June 2025

Accepted 6 June 2025

กฤตินัยน์ ฤทธิชัย¹

Krittinai Ritthichai²

สุวิชา เป้าอารีย์³

Suvicha Pouaree⁴

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ได้ศึกษาสาเหตุและความจำเป็นของนโยบายสังคมผู้สูงอายุในเทศบาลนครนนทบุรี วิเคราะห์การนำนโยบายไปปฏิบัติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2564 และได้ระบุถึงสถานะที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายดังกล่าว โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บข้อมูลจากผู้กำหนดนโยบายและผู้ดำเนินนโยบายไปปฏิบัติ จำนวน 17 คน ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการวิเคราะห์ประเภทและการสังเคราะห์เชิงตีความ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า อัตราการเกิดที่ลดลงและการเปลี่ยนแปลงทางประชากรทำให้มีความจำเป็นในการดำเนินนโยบายสังคมผู้สูงอายุ เพื่อบรรเทาผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจ ความสำเร็จของนโยบายเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ที่ทำงานในเทศบาลนครนนทบุรี ซึ่งมีการนำนโยบายไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น

¹ นักวิจัยอิสระ, คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย
E-mail: krittinai_fang@hotmail.com

² Independent Researcher, Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ผู้อำนวยการนิต้าโพล, คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: suvicha.p@nida.ac.th

⁴ Assistant Professor Dr., Director of NIDA Poll Center, Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครหมู่บ้าน และชมรมผู้สูงอายุ มีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบาย นอกจากนี้ กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นของประเทศไทยได้จัดตั้งมาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุ 6 ข้อ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผ่านการสนับสนุนจากชุมชนที่มีโครงสร้าง แม้จะมีอุปสรรคเช่น ข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการขาดแคลนบุคลากรที่มีการฝึกอบรม แต่นโยบายนี้สะท้อนถึงความมุ่งมั่นของประเทศไทยในการดูแลสวัสดิการผู้สูงอายุ ข้อเสนอแนะนโยบายรวมถึงการส่งเสริมกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อการดำรงชีวิตที่มีสุขภาพดี การวางแผนทางการเงิน และการสูงวัยอย่างมีชีวิตชีวาผ่านการเรียนรู้จากแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดจากต่างประเทศ การวิจัยในอนาคตควรสำรวจบทบาทของค่านิยมทางวัฒนธรรมไทยในการนำไปใช้ในนโยบายและการสนับสนุนระหว่างรุ่น นอกจากนี้ การศึกษาเชิงเปรียบเทียบของนโยบายสังคมผู้สูงอายุในประเทศสมาชิกอาเซียนอาจให้ข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ในการปรับปรุงแนวทางของประเทศไทย

คำสำคัญ: นโยบายสังคมสูงวัย, การนำนโยบายไปปฏิบัติ, นโยบายสาธารณะ, เทศบาลนครนนทบุรี

Abstract

This study examines the causes and necessities of aging society policies in Nonthaburi Municipality, analyzes their implementation from 2002 to 2021, and identifies conditions influencing their success or failure. Using a qualitative approach, data were collected from seventeen policymakers and policy implementers and analyzed through typological analysis and interpretative synthesis. Findings indicate that declining birth rates and demographic shifts necessitate aging society policies to mitigate social and economic impacts. The success of these policies depends on the capacity of Nonthaburi

Municipality to implement them effectively. Community-based solutions, such as Village Health Volunteers and elderly clubs, play a crucial role in policy execution. Additionally, Thailand's Department of Local Administration has established six elderly care standards to enhance quality of life through structured, community-driven support. Despite challenges such as resource constraints and a shortage of trained personnel, the framework reflects Thailand's commitment to aging welfare. Policy recommendations include promoting behavioral change strategies for healthy living, financial planning, and active aging by learning from international best practice. Further research should explore the role of Thai cultural values in policy adoption and intergenerational support. Additionally, comparative studies of aging policies across ASEAN countries could provide insights for refining Thailand's approach.

Keywords: Aging policy, Implementation policy, Public policy, Nonthaburi municipality

Introduction

The global demographic shift toward an aging society presents significant social and economic challenges. Improved healthcare and declining birth rates contribute to this trend, leading many countries, including Thailand, toward a super-aged society (World Health Organization, 2024). In Thailand, the elderly population has been steadily increasing, reaching 20% in 2023, with projections indicating that by 2033, 28% of the population will be elderly (Department of Older Persons [DOP], 2023). The declining

fertility rate—from six children per woman in the 1960s to just 1.5—further accelerates this demographic shift (Knodel & Teerawichitchainan, 2017). These changes impact labor markets, social structures, and public welfare systems, necessitating proactive aging policies.

Recognizing these demographic challenges, Thailand has implemented several aging society policies. Since 1982, the National Elderly Plan has served as the primary framework for aging policies. The most recent iteration, the Thailand National Elderly Plan No.2 (2002–2021), has been pivotal in shaping elderly care policies. This plan emphasizes a “life cycle” approach, fostering intergenerational connections and promoting the elderly as valuable contributors to society rather than as dependents. The key objectives focus on ensuring good health, safe living environments, economic security, and social inclusion for the elderly (Department of Older Persons [DOP], 2003). Additionally, the Thai government has implemented several welfare programs, including universal old-age allowances, universal healthcare coverage, and community-based elderly care initiatives (Asian Development Bank, 2020). Local governments, including municipalities and Subdistrict Administrative Organizations (SAOs), play a crucial role in implementing elderly care services, ensuring the well-being of senior citizens through community-driven policies.

Nonthaburi Municipality, part of the Greater Bangkok area, faces similar challenges. With over 64,000 elderly residents, rising living costs, and a growing number of vulnerable elderly groups, effective policy responses are crucial (Nonthaburi Municipality, 2024). The municipality must align its policies with national aging

strategies while addressing local socioeconomic conditions. This study examines the causes and necessities of aging society policies, analyzes their implementation from 2002 to 2021, and identifies conditions influencing their success or failure. Using qualitative research methods, data were collected from seventeen key informants, including policymakers and implementers. The study focuses on Nonthaburi Municipality's policy frameworks, community-based initiatives, and the challenges of policy execution. The findings aim to inform policymakers and local authorities, contributing to more effective and sustainable aging policies.

Methodology

This study explores the implementation of aging society policies in Thailand, using Nonthaburi Municipality as a case study. Employing a qualitative research approach, the study aims to: (1) investigate the causes and necessity of aging society policies in Nonthaburi Municipality; (2) fix out the processes and approaches used in the implementation of these policies between 2002 and 2021; (3) study the effectiveness of the implemented aging policies; and (4) analyze the conditions that affect the success or failure of policy implementation. The research framework encompasses key components such as the research paradigm, conceptual framework, methodology, study area, target groups and key informants, data collection techniques, and methods of data analysis. This research focuses on the 2nd National Plan on the Elderly (2002–2021) in

order to evaluate the implementation of existing aging policies and relate the findings to the 2021 Social Situation Report.

Research Paradigm

This study applies policy sciences as a framework for understanding public policy implementation. The policy sciences approach emphasizes interdisciplinary analysis, context-specific solutions, and a normative commitment to democratic principles and human dignity. The study of policy implementation has evolved through three major generations: first-generation studies focused on implementation failures and the gap between policy intent and outcomes, second-generation studies introduced theoretical frameworks distinguishing between top-down and bottom-up approaches, and third-generation studies sought to integrate both perspectives through hypothesis-driven, empirical research. By applying insights from these generations, this research assesses how policies for an aging society are translated into action in Nonthaburi Municipality.

Conceptual Framework

The conceptual framework illustrates the conditions influencing the success of aging society policy implementation in Nonthaburi Municipality. Following Sabatier's model, key success conditions include clear and consistent objectives, adequate causal theory, legally structured implementation, committed and skilled implementers, sustained political and interest group support, and resilience to socio-economic changes. These conditions guide the analysis of how Nonthaburi Municipality's strategies—focusing on

quality of life, good governance, and human resource development—impact policy outcomes.

Research Methods

This research employs a qualitative approach, focusing on the implementation of aging society policies by the Department of Older Persons, particularly within the framework of the National Elderly Plan No.2 (2002-2021) in Thailand, with a case study of Nonthaburi Municipality. The study involves document analysis, gathering information from academic documents, the Royal Gazette, research projects, lecture notes, and books related to policies addressing aging issues in Thailand. Furthermore, it examines international models such as the Community-based Integrated Care System 2025 in Japan, long-term health care in Singapore, and the Age-Friendly City framework from WHO to compare the action plan for the elderly in Thailand. Field research includes semi-structured interviews with key informants.

Area of Study

The study focuses on two primary institutions: the Department of Older Persons (DOP), which formulates policies for an aging society in Thailand, and Nonthaburi Municipality, which implements these policies. The research assesses the success or failure of policy implementation in preparing for an aging society.

Target Groups and Key Informants

The study utilizes qualitative research methods to explore policy formulation, implementation processes, and results in Nonthaburi Municipality, particularly within the National Elderly Plan

No.2 (2002-2021). The research examines conditions for success or failure in the context of the bureaucratic system and Thai society through purposeful sampling. The target group consists of seventeen key informants, ensuring diverse perspectives and information-rich cases.

The target group was selected from individuals holding key roles in organizations involved in policy formulation and implementation, including various government and government-affiliated agencies. Some of these agencies act as both policymakers and implementers. Key informants were identified through snowball sampling to ensure relevant expertise in policy development, implementation processes, evaluation of policy outcomes, and the factors influencing success or failure.

The target group was divided into three categories: (1) Policymakers and Policy Implementers: This group includes legislators, administrators, government officials, and members of the elderly board, as well as officers from the Ministry of Social Development and Human Security, the Department of Older Persons (DOP), and Nonthaburi Municipality. They were selected for their direct involvement in policy design and execution. (2) Target group of policy: This includes older persons aged 60 and above who are directly affected by the policies, as well as family members and community representatives who are indirectly impacted. Their insights help assess the socio-cultural relevance and real-world effects of the policies. (3) Stakeholders: This group consists of civil society representatives, private sector actors, NGOs, and

international organizations involved in or influencing policy implementation.

Table 1

Lists of Name and Categorization of Key Informants for In-depth Interview

Group	Category	Number (Individual)	Source of Key Informants
1	Policymakers and policy implementers	6	1.1 Mr. Abhisit Vejjajiva, former Prime Minister, former leader of the Democrat Party 1.2 Mr. Jurin Laksanawisit, former Deputy Prime Minister, former leader of the Democrat Party 1.3 Mrs. Ponnipa Masileerungsie, Deputy Director, Department of Older Persons 1.4 Ms. Patcharaporn Thammawat, staff member of the Elderly Quality of Life Development Center, Nonthaburi Municipality 1.5 Ms. Sureeporn Kaewtima, staff member of the Elderly Quality of Life Development Center, Nonthaburi Municipality

Group	Category	Number (Individual)	Source of Key Informants
			1.6 Mr. Theerapong Pakornram, Officer of the Ministry of Social Development and Human Security, Nonthaburi Province
2	Target group of policy 2.1 Those who were directly affected by the policy 2.2 Those who were indirectly affected by the policy	3 3	2.1 Mrs. Sasilak Khumtaviporn, 66 years old 2.2 Mrs. Nida Phuengphothi, 78 years old 2.3 Mrs. Wanthanee Tanthakamnerd, 70 years old 2.4 Mrs. Charoensri Wangnutat, the president of the village health volunteers in the Lanna Bun Temple community 2.5 Mrs. Sriurai Suksawat, the president and the women's group 2.6 Mrs. Laosri Yenvaree, volunteer, Assistant Community Committee member

Group	Category	Number (Individual)	Source of Key Informants
3	Stakeholders	5	3.1 Mr. Somkrit Khansamree, the president of the village health volunteers at the Sirichot-Sawatkit community 3.2 Mr. Thanasin Thammasan, the assistant of the village health volunteers at the Sirichot-Sawatkit community 3.3 Mr. Thanitpol Chaiyanan, a former advisor to the Deputy Minister of Public Health 3.4 Prof. Dr. Rapeepan Khamhom, President of the Social Work Professional Council 3.5 Asst.Prof. Dr. Ratchada Thanathirek, an advisor to the National Savings Fund
Total		17	

Data Collection Methods

The study employs a combination of document analysis and in-depth interviews. Documentary research includes primary sources such as the constitution, government policies, laws, cabinet resolutions, public documents from government sectors, and

international laws and conventions on aging policies. National plans, such as the National Economic and Social Development Plans, are also reviewed.

In-depth interviews follow a semi-structured format with open-ended questions, allowing for an organic and flexible exchange of information. This approach encourages key informants to share their experiences and perspectives freely. The research focuses on descriptive data to understand the meaning behind informants' experiences, particularly regarding policy implementation and its influencing conditions. Interviews are supplemented by observational data in some cases. Data collection was approved by the Human Research Ethics Committee (Research Project Code: ECNIDA 2024/0096).

Data Analysis Methods

Data analysis involves interpreting messages obtained from in-depth interviews, document analysis, and observations. The study compares the National Elderly Plan No.2 with international models, such as Japan's Community-based Integrated Care System 2025, Singapore's long-term care system, and WHO's Age-Friendly City framework. This comparative analysis identifies similarities, differences, and applications in policy implementation in Nonthaburi Municipality.

Interviews are transcribed and analyzed using thematic analysis, categorizing findings according to the conceptual framework. The study applies a five-step approach to qualitative data analysis: first, reading and re-reading the data for deeper

understanding; second, identifying significant messages and their meanings; third, determining key themes and concepts; fourth, establishing connections between themes; and fifth, writing the findings based on informants' narratives. Data triangulation ensures validity and reliability by cross-referencing multiple sources.

The study employs a continuous data reduction process, classifying and selecting relevant data from interviews, documents, and observations. Thematic analysis is supported by memoing, ensuring connections between preliminary findings and emerging insights. This iterative process leads to systematic synthesis and study conclusions. By integrating qualitative methods with a robust conceptual framework, this research provides a comprehensive analysis of aging society policy implementation in Nonthaburi Municipality, offering insights into its success, challenges, and areas for improvement.

Results

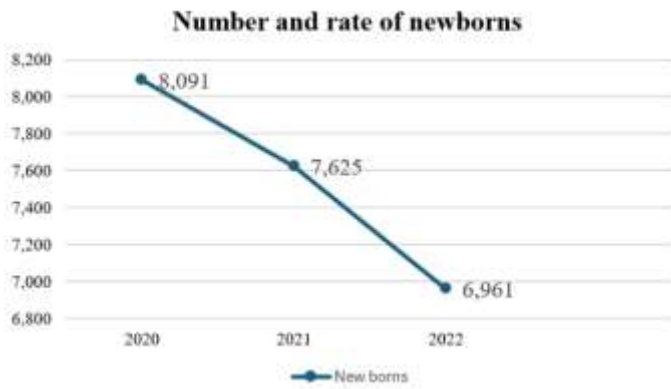
1. Causes and Necessities for Formulating Implementation of Aging Society Policies in Nonthaburi Municipality

Thailand has been experiencing an aging society since 2010, with approximately 20% of its population being elderly in 2023 (DOP, 2023). Specifically, in 2023, the elderly population was about 13,064,929 people (DOP, 2023). A significant challenge is the lack of income security for most elderly Thais, largely due to insufficient government efforts in promoting savings in the past. As a result, many elderly individuals still rely primarily on financial support from

their children. Although welfare allowances for the elderly have increased, these supports remain insufficient to serve as their main source of income. This reliance is expected to become increasingly unsustainable as future generations of elderly will have fewer children to support them.

Furthermore, data from Nonthaburi Province shows a consistent annual decline in the number of newborns, with 8,091 births in 2020, 7,625 in 2021, and 6,961 in 2022. This declining birth rate underscores the growing need for comprehensive aging society policies to address the demographic and socioeconomic challenges ahead.

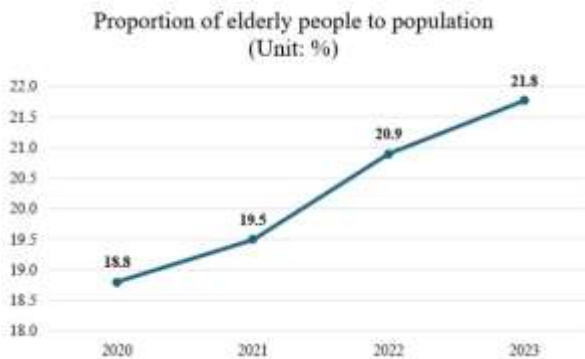
Figure 1

Note. Number and rate of newborns. From *Social situation report 2021*, by Nonthaburi Provincial Social Development and Human Security Office, 2021, (https://nonthaburi.m-society.go.th/?page_id=4312).

Examining the ratio of elderly people to the total population in Nonthaburi Province, the statistics are as follows: 18.8% in 2020, 19.5% in 2021, 20.9% in 2022, and 21.8% in 2023. These figures demonstrate a consistent annual increase in the proportion of elderly residents in Nonthaburi Province.

Figure 2

Note. Proportion of elderly people to population. From *Social situation report 2021*, by Nonthaburi Provincial Social Development and Human Security Office, 2021 (https://nonthaburi.m-society.go.th/?page_id=4312).

The shift toward an aging society in Thailand is primarily driven by two major demographic transitions: a declining birth or fertility rate and a reduced mortality rate among children and working-age adults over the past 20 years, attributable to advancements in medicine and the public health system (National Reform Council, 2015).

In Nonthaburi Municipality, community engagement plays a vital role in supporting the elderly by fostering social connections and providing essential healthcare services (Nonthaburi Provincial Social Development and Human Security Office, 2021). A local women's group collaborates closely with health volunteers to assess the needs of elderly residents and organize activities aimed at reducing social isolation. Monthly gatherings encourage physical activity and social interaction, while professional nurses conduct basic health assessments. For homebound individuals, the local health promotion hospital provides bi-monthly visits to ensure ongoing medical care. Beyond healthcare, volunteers also offer welfare support, including distributing food supplies and assisting families with funeral expenses.

To strengthen elderly care, the community invests in training programs that empower local leaders and volunteers. These programs focus not only on elderly well-being but also on supporting children and young families. By developing the skills of village health volunteers, the community ensures sustainable and effective care. Additionally, young volunteers and health communicators from the Department of Health are introduced to foundational healthcare tasks, allowing them to contribute meaningfully. This initiative is part of a broader project that connects homes, temples, and schools, reinforcing a network of care that benefits all generations.

Collaboration with healthcare institutions further enhances community well-being, particularly in addressing chronic

illnesses like diabetes and hypertension. A partnership with a nursing college helps educate residents about these silent diseases, which, if left unmanaged, can lead to severe complications. Annual community events, supported by both governmental and local organizations, provide opportunities for residents to learn about disease prevention and management. Through these combined efforts, the community continues to improve the quality of life for the elderly while promoting social inclusion and support services.

2. Implementation and Effects of Aging Society Policies in Nonthaburi Municipality

Thailand's aging society policies are primarily guided by the Older Persons Act of 2003, which was enacted in 2004 to safeguard the rights and well-being of individuals aged 60 and above (DOP, 2023). This legislation builds upon the strategic framework of the Second National Elderly Plan (2002–2021) and guarantees access to essential services, including healthcare, lifelong education, and financial support. Additional protections include subsidies for public transportation, legal safeguards against elder abuse, and assistance with end-of-life arrangements. To coordinate these initiatives, a National Commission on the Elderly was established, tasked with formulating policies and overseeing their implementation to ensure that older adults receive adequate and equitable support (DOP, 2023).

The Second National Elderly Plan (2002–2021) emphasized the development of a more inclusive society for older persons. It promoted dignity, encouraged intergenerational awareness, and supported

early-life preparation for aging. Evaluations of the plan indicated positive outcomes in areas such as employment opportunities for older persons and overall well-being. However, gaps were identified in social protection measures and knowledge dissemination regarding aging issues (DOP, 2023). In response, the Ministry of Social Development and Human Security revised and strengthened policies, targeting four core pillars: economic security, accessible physical environments, healthcare services, and social empowerment.

To clarify this, Nonthaburi Municipality has adapted these national frameworks to suit local demographics and needs. The municipality has introduced programs that align with the national agenda while integrating community-based care models to provide tailored services to its aging population. These include regular health check-ups, welfare support, home visits for bedridden elders, and the establishment of elderly clubs and learning centers. Such efforts demonstrate the municipality's commitment to implementing aging policies in a way that reflects both national directives and localized innovation.

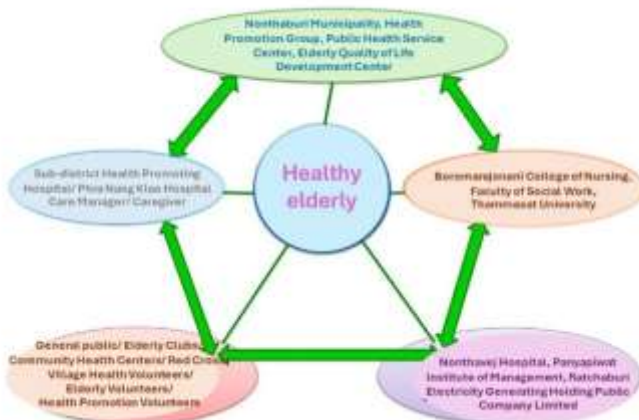
Economic policies aim to strengthen retirement security through improved pension systems and savings plans while also promoting skill development and employment opportunities for seniors, particularly in rural areas. Environmental efforts focus on making public spaces and transportation more accessible, ensuring that elderly individuals can navigate their surroundings with ease. In healthcare, initiatives include the establishment of local care

centers and higher standards for caregiver training to provide better support for aging individuals.

On a social level, policies encourage stronger community involvement by empowering local organizations and promoting intergenerational collaboration. Additionally, mechanisms are being put in place to protect the rights of elderly individuals and ensure their active participation in society. Technology and innovation play a crucial role in these efforts, with advancements in assistive devices, healthcare systems, and digital tools helping seniors maintain independence and quality of life.

At the local level, implementation efforts involve collaboration between Elderly Clubs, Village Health Volunteers, and community organizations. These groups work together to provide essential services and promote social engagement among older adults. To further support elderly care, specialized training programs are being introduced, such as community caregiver initiatives that equip local residents with the skills needed to care for seniors. With these comprehensive measures, Thailand is striving to create a society where aging individuals can live with dignity, security, and continued participation in their communities.

Figure 3

Note. Network for promoting elderly issues in Nonthaburi Municipality area, by Ruesangiam, 2019, (<http://www.furd.in.th/cities/e-books/view/25MrQq1RQagX/>).

Figure 3 illustrates how the Nonthaburi Municipality Elderly Quality of Life Development Center collaborates with a diverse range of stakeholders from the public, private, and civil society sectors to promote health and improve the well-being of the elderly. Key partners include Boromarajonani College of Nursing, the Faculty of Social Administration at Thammasat University, Nonthavej Hospital, Panyapiwat Technological College, and Ratchaburi Electricity Generating Holding Company Limited, among others (Ruesangiam, 2019). This intersectoral collaboration underscores the importance of coordinated, multisectoral approaches in promoting healthy aging, where the synergy between private

organizations, local governments, and academic institutions strengthens community-based initiatives and ensures comprehensive support for elderly residents.

As a local administrative organization, Nonthaburi Municipality has adopted and implemented the principles of good governance in accordance with the Ministry of Interior’s guidelines. In the fiscal year 2022, a committee was established to evaluate the performance of government officials across four key areas:

1. Mission Results
2. Service Quality
3. Mission Value
4. Public Satisfaction

First, Mission Results measures how well objectives and goals of the operational plan are met to maximize public benefit. This includes two indicators: (1) Local Performance Assessment (LPA) criteria across three areas—management, personnel and council affairs, and financial and treasury management—with each area requiring a minimum score of 80%; and (2) the success rate of project implementation according to the operational plan, with a target of at least 80% in each evaluation round. Second, Service Quality focuses on the municipality’s commitment to delivering high-quality public services and ensuring user satisfaction. This is evaluated using LPA criteria under Section 1: Management, specifically Unit 4: Public Service.

Third, the Mission Value evaluates the efficiency of budget management. It uses the LPA criteria under Aspect 3:

Financial and Fiscal Management, which must also meet the 80% target threshold. Finally, Public Satisfaction is assessed through one key indicator—the percentage of citizens satisfied with public services. This indicator includes three assessment tools: (1) satisfaction with the implementation of the 2022 Nonthaburi Municipality Development Strategy across all three strategic areas; (2) a questionnaire completed by individuals who interacted with municipal services between October 2021 and September 2022; and (3) data from the Civil Registration and National ID Card Office's electronic satisfaction system.

Therefore, Thailand's approach to aging society policies, as articulated in the Older Persons Act (2003, amended in 2010), reflects a sustained national commitment to enhancing the welfare of older adults through a comprehensive and multifaceted strategy (DOP, 2003). While notable progress has been achieved—particularly in areas such as universal healthcare coverage and local elderly welfare programs—policy evaluations continue to highlight gaps that require further attention. Advancing these initiatives will depend on the effective integration of modern technologies, the strengthening of community engagement, and the expansion of structured training programs for caregivers and local personnel. Local-level implementations, such as those in Nonthaburi Municipality, demonstrate that aging society policies can yield meaningful and sustainable outcomes when driven by robust intersectoral collaboration and active community participation.

3. Effectiveness of The Aging Society Policies in Nonthaburi Municipality

Thailand's approach to addressing the challenges of an aging society involves a comprehensive strategy at both national and local levels. The primary goal is to promote "Active Aging" by focusing on health, security, and social participation. Policies aim to support both elderly individuals and younger generations in preparing for an aging society. Key measures include improving welfare and social protection, creating sustainable employment opportunities, enhancing healthcare services, and modifying public spaces for safety. Additional initiatives, such as a time bank system for community support and educational programs for youth, are designed to foster long-term societal adaptation.

At the national level, efforts emphasize strengthening public sector management to address aging-related challenges. This includes prioritizing elderly welfare within national policies, updating legal frameworks to support senior employment, reforming data systems for better policy implementation, and fostering innovation to reduce inequalities among older populations. To oversee these initiatives, national committees and subcommittees work to ensure policy integration, coordination, and accountability across different sectors.

At the local level, the focus is on improving public services and addressing disparities in elderly care, particularly in rural areas. Strategies include developing adaptable welfare models, enhancing infrastructure accessibility, and providing specialized

training programs for caregivers (Nonthaburi Provincial Social Development and Human Security Office, 2021). Additionally, the design of welfare models aims to improve elderly quality of life while encouraging community participation. Collaboration among various stakeholders is key, alongside efforts to establish comprehensive databases for resource management and the development of dedicated healthcare centers for elderly populations.

The aging policy of Nonthaburi Municipality has proven effective through its emphasis on four guiding principles: participation, coordination, data-driven planning, and operational preparedness. These principles ensure the integration of older adults into community life, collaborative welfare planning, informed service provision, and adequate resource allocation. A practical example of this effectiveness is seen in the work of Mr. Somkrit Khansamree, president of the village health volunteers in the Sirichot-Sawatkit community. Supported by the municipality, Mr. Somkrit leads initiatives such as an elderly club that provides monthly health education sessions on topics like nutrition and exercise. His collaborative approach, alongside local volunteers and caregivers, demonstrates how community-based programs foster health awareness, social inclusion, and responsive care. These local efforts reflect the municipality's successful implementation of aging policies that are both sustainable and inclusive.

Despite various aging policy initiatives in Nonthaburi Municipality, significant challenges remain—particularly in addressing the abandonment of elderly individuals. Mr. Theerapong Pakornram, an

officer from the Ministry of Social Development and Human Security, revealed that formal care systems are inadequate, placing the burden of care on local communities. He reported that approximately 15 cases of elderly abandonment occur each month, with many individuals left in hospitals by relatives and unable to access proper services. This ongoing issue highlights gaps in institutional support and underscores the urgent need for more robust, state-supported elderly care infrastructure.

4. Conditions for Success or Failure of Aging Society Policies in Nonthaburi

The effectiveness of aging society policies in Nonthaburi Municipality is shaped by several critical conditions that influence their success or failure. One of the most important factors is the establishment of clear and consistent policy objectives, which serve as a foundation for guiding implementation and evaluating outcomes (World Health Organization, 2015). When local policies are aligned with both national priorities and international frameworks—such as the WHO’s Active Ageing model, they provide a structured basis for promoting key goals, including health promotion, economic security, and social participation. This alignment not only strengthens policy coherence but also facilitates the measurement of impact and continuous improvement.

Another important condition is a strong causal theory that underpins the policies. By relying on research and frameworks like the National Agenda on Aged Society and WHO’s Determinants of Active Aging, policies are more likely to achieve positive

outcomes. A solid legal framework also plays a vital role, reinforcing policy mechanisms and ensuring compliance from both officials and target groups, which enhances the overall effectiveness of the policies.

The aging policy in Nonthaburi Municipality faces significant challenges stemming from unclear objectives, weak causal theories, and bureaucratic inefficiencies. Although the Second National Plan on the Elderly (2002–2021) outlines broad goals—such as improving elderly quality of life and promoting social inclusion—it lacks clearly defined mechanisms to achieve these aims. As noted by former Prime Minister Abhisit Vejjajiva, the absence of a strong welfare system and unclear objectives for initiatives like the National Savings Fund reflect the government's failure to provide sufficient financial security and integration opportunities for the elderly.

Furthermore, the plan falls short in establishing robust cause-and-effect relationships. While the goals are well-intentioned, they often lack empirical grounding or specific implementation strategies, making them aspirational rather than actionable. For instance, objectives like raising awareness or encouraging life preparation are not supported by detailed pathways to measurable outcomes.

In practice, the legal framework intended to enhance policy compliance has proven inefficient. As pointed out by local officials like Mr. Theerapong Pakornram, policy indicators often fail to meet real needs—particularly in areas like technological access

and elder protection from scams. In addition, structural issues such as excessive bureaucratic layers and communication breakdowns hinder fund disbursement and slow down implementation efforts, as noted by Mr. Thanitpol Chaiyanan. These "veto points" within the system create roadblocks that obstruct effective collaboration and delay progress.

However, the success of these policies also depends on the commitment and expertise of the officials responsible for implementation. Governance bodies, such as the Department of Local Administration and municipal committees, play a key role in ensuring successful policy execution. Skilled and dedicated officials are more likely to drive the intended impact of these policies.

Additionally, the capacity of implementing agents is a key condition of success. Nonthaburi Municipality's Development Strategies focus on three core areas: improving quality of life, strengthening governance, and enhancing human resources with modern technology. These strategies align with the conditions needed for effective policy execution, ensuring that policies are well-implemented and sustainable.

Discussion

This study examined the implementation of aging society policies in Thailand, using Nonthaburi Municipality as a case study, and explored causes, processes, effectiveness, and contextual conditions. The analysis integrates the policy cycle and Sabatier and Mazmanian's (1983) theoretical model, emphasizing how policy

subsystems, legal clarity, causal theory, and administrative structures shape outcomes.

1. Agenda Setting and Policy Formulation: Causes and Necessity

Thailand's rapid demographic aging has necessitated urgent policy attention. The agenda-setting stage of the policy cycle was driven by demographic data, international commitments (e.g., Madrid International Plan of Action on Ageing), and increased public concern over elderly welfare. At the policy formulation stage, the Second National Plan for the Elderly (2002–2021) was introduced, outlining strategic priorities in health, social inclusion, and income security.

In Nonthaburi, the municipality responded by initiating localized programs aligned with national strategies, driven by a shared recognition among subsystem actors (e.g., local officials, volunteers, and health workers) of the urgency to address aging-related issues. According to Mazmanian and Sabatier (1983), such early consensus among key actors within a policy subsystem facilitates smoother implementation.

2. Decision-Making and Implementation: Processes and Approaches

At the decision-making and implementation stages, Nonthaburi adapted national policies into community-level interventions. These included establishing elderly clubs, mobilizing health volunteers, and organizing monthly health education programs. The policy subsystem—comprising local government

units, civil society actors, healthcare providers, and volunteers—functioned effectively to coordinate activities.

However, barriers such as bureaucratic complexity, unclear fund disbursement procedures, and weak inter-agency communication created “veto points” (Mazmanian & Sabatier, 1983) that slowed implementation. While the Elderly Persons Act and national plans provided the legal foundation, gaps in operational clarity hindered uniform application at the local level.

3. Evaluation: Effectiveness of Aging Policies

In the evaluation phase of the policy cycle, the effectiveness of Nonthaburi’s aging policies shows mixed results. Positively, older adults reported improved access to community health services, increased participation in clubs, and better awareness of aging issues. Community-based strategies, particularly those led by volunteers like Mr. Somkrit Khansamree—demonstrate how local innovation can enhance outcomes.

However, persistent problems such as the abandonment of elderly individuals, underutilization of technology, and lack of comprehensive elder protection policies point to incomplete causal theories (Mazmanian & Sabatier, 1983). For example, while policies aim to integrate technology into aging care, the tools often target younger demographics, revealing a misalignment between objectives and mechanisms.

4. Feedback and Termination: Conditions for Success or Failure

The feedback stage—though weakly institutionalized in Thailand’s aging policy framework—is critical to identifying conditions affecting success or failure. Local implementation success depends on leadership capacity, clear legal mandates, adequate resources, and a responsive institutional culture. However, interviews revealed shortcomings in all these areas, particularly in budgetary delays, lack of trained personnel, and inconsistent communication between central and local bodies.

These reflect Mazmanian and Sabatier’s (1983) conditions for successful implementation:

1. **Clear and consistent objectives**—National plans provide broad direction but lack operational specificity at the local level.

2. **Adequate causal theory**—Many initiatives lack empirically grounded pathways linking interventions to outcomes.

3. **Structured implementation process**—Complex bureaucracies create bottlenecks.

4. **Committed implementers and conducive environment**—Local champions are often under-resourced or unsupported.

Conclusion

1. Causes and Necessities for Formulating Aging Society Policies in Nonthaburi Municipality

The formulation of aging society policies in Nonthaburi Municipality stems from several factors, including shifting demographics, economic weaknesses, rising healthcare demands, and the growing need for community involvement. These factors highlight the importance of creating policies that not only provide immediate support but also focus on preventive measures to reduce long-term costs related to elderly care. Given these challenges, a cultural shift towards more health-conscious and financially secure aging populations is necessary. This shift requires addressing behaviors and practices that were traditionally ingrained in society. By recognizing the urgency of the aging population issue, the municipality aims to prioritize elderly care, focusing on integrated care systems, healthcare accessibility, and fostering community engagement. Aligning these efforts with national goals ensures that local needs are met through collaborative action among local governments, healthcare providers, and various stakeholders.

2. Implementation and Effects of Aging Society Policies in Nonthaburi Municipality

Nonthaburi's aging society policies reflect Thailand's commitment to supporting its growing elderly population, guided by the Older Person Act and the Second National Elderly Plan. These policies have led to initiatives aimed at improving elderly well-being

across economic, social, health, and environmental areas. Notable actions include the creation of community-based care systems, the establishment of Elderly Clubs, and the development of centers dedicated to improving the quality of life for the elderly. While these efforts have achieved some success, challenges remain, particularly regarding limited volunteer resources, budget constraints, and the need for better economic support structures. Stakeholder feedback indicates that while the municipality's efforts have been generally beneficial, there is a need for more consistent support and improved resource allocation to effectively meet the needs of all elderly residents.

3. Effectiveness of Aging Society Policies in Nonthaburi Municipality

Thailand's aging society policies present a comprehensive framework designed to address the challenges of an aging population. At the national level, the focus is on promoting "Active Aging" through initiatives aimed at improving health, security, and social participation for elderly individuals. Key policies include enhancing welfare and social protection systems, creating employment opportunities for older adults, and improving housing and safety standards. The integration of technology and legal reforms also supports these objectives. Locally, the focus is on community-driven solutions, such as improving healthcare, income support, housing accessibility, and social services. Despite challenges in securing adequate resources and trained personnel at the local level, the structured approach underscores Thailand's

commitment to fostering a society that supports its aging population through coordinated efforts and comprehensive support networks.

4. Conditions for Success or Failure of Aging Society Policies in Nonthaburi Municipality

Several key conditions determine the success or failure of aging society policies in Nonthaburi Municipality. Clear and consistent objectives are critical for guiding effective policy implementation. When objectives are not well-defined, as seen in the Second National Plan, policy execution can become misaligned, undermining effectiveness. Additionally, a well-articulated causal theory is essential for identifying the cause-and-effect relationships within policies, ensuring that desired outcomes for the elderly are achieved. A robust legal framework is also necessary to ensure compliance and facilitate cooperation among stakeholders. However, the bureaucratic complexities often hinder effective collaboration, and streamlining regulations could enhance system responsiveness. The commitment and expertise of implementing officials are crucial for translating policies into meaningful action. Ongoing training and involving local leaders in decision-making processes can foster more responsive elderly care. Support from community leaders and interest groups ensures that policies remain relevant and adaptable to evolving needs. Lastly, the ability to adapt policies to changing socio-economic conditions is vital for maintaining their effectiveness in the long term. Proactive

adjustments to the policy framework can help address the impacts of economic crises and shifting public policies.

5. Suggestions for Further Study

Local organizations such as municipalities, Subdistrict Administrative Organizations (SAOs), and community health centers play a pivotal role in the success of aging society policies. Therefore, future research should prioritize strategies that empower these local actors to lead more effectively. This includes exploring localized approaches to promoting long-term behavioral changes in areas such as healthy living, financial literacy, and active aging among older adults.

One important area for further study is the application of Project Cycle Management (PCM) principles within aging policy implementation. PCM offers a structured, systematic approach to managing projects through stages including identification, formulation, implementation, monitoring, and evaluation. Research can explore how local organizations can utilize PCM to improve planning, resource allocation, stakeholder engagement, and outcome measurement in aging initiatives. Investigating best practices in PCM use at the local level could enhance transparency, accountability, and adaptability of policies to better meet community needs.

Comparative research on community-driven models from other countries—such as Japan’s integrated community care system—can offer insights for local adaptation. Studies should also examine how local organizations can strengthen intergenerational

support mechanisms rooted in Thai cultural values, such as filial piety and community solidarity, which are vital to sustaining grassroots care systems.

Evaluating the strengths and limitations of volunteer-based elderly support within communities is also crucial. Research should investigate how local agencies can improve volunteer recruitment, training, and retention, as well as enhance coordination between civil society and public service networks. Additionally, it is important to examine how local governments can engage younger generations in aging-related initiatives, including through savings schemes, educational outreach, and digital health solutions that bridge generational gaps.

Urban–rural disparities in service delivery also require attention. Studies should assess how local organizations in different contexts address inequalities in healthcare, mobility, and access to welfare services, ensuring more inclusive and context-specific solutions. Finally, longitudinal studies that track the outcomes of local policy initiatives on elderly health and quality of life would offer essential feedback to improve future programming. Comparative studies of local aging policy implementation across ASEAN countries could also help identify best practices and support policy innovation in Thailand’s decentralized administrative framework.

References

- Asian Development Bank. (2020). *Singapore long-term care system adaptation to population aging*. Aging Asia and the Pacific. <https://www.adb.org/publications/singapore-care-system-population-aging>
- Department of Local Administration. (2017). *Department of local administration promotion strategy 2017–2026*. <https://www.dla.go.th/visit/stategics.pdf>
- Department of Older Persons (DOP). (2003). *Older Persons Act 2003*. https://www.dop.go.th/download/laws/law_th_20152309144546_1.pdf
- Department of Older Persons (DOP). (2023). *Elderly statistics*. <https://www.dop.go.th/th/know/1>
- Knodel, J., & Teerawichitchainan, B. P. (2017, March). *Family support for older persons in Thailand: Challenges and opportunities (Report No. 17-879)*. University of Michigan, Population Studies.
- Mazmanian, D. A., & Sabatier, P. A. (1983). *Implementation and public policy*. Scott, Foresman and Company.
- National Reform Council. (2015). *Draft constitution of the Kingdom of Thailand (B.E. 2559)*. https://cdc.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/parcy/057.pdf
- Nonthaburi Municipality. (2024). *Nakorn Nonthaburi Municipality official website*. <https://nakornnont.go.th/frontpage>

Nonthaburi Provincial Social Development and Human Security Office. (2021). *Social situation report 2021*.

https://nonthaburi.m-society.go.th/?page_id=4312

Ruesangiam, S. (2019). *Nakhon Nonthaburi: City for the elderly Nonthaburi Municipality elderly quality of life development center*. Future Urban Development.

<http://www.furd.in.th/cities/e-books/view/25MrQq1RQagX/>

World Health Organization. (2015). *Global age-friendly cities: A guide*. WHO Press.

<https://apps.who.int/iris/handle/10665/186275>

World Health Organization. (2024, October 1). *Ageing and health*.

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>

โมเดลเชิงสาเหตุทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน
เพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารในช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน
Psycho-Social Antecedent Model of Work Engagement for
Passenger Safety in Aircraft Mechanics

Received 4 June, 2025

Revised 17 August, 2025

Accepted 21 August, 2025

อภิวัฒน์ อรัญภูมิ¹

Apiwat Arunyaphum²

ดูจเดือน พันธมนาวิน³

Duchduen Bhanthumnavin⁴

บทคัดย่อ

การซ่อมบำรุงอากาศยานให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารมีความสำคัญอย่างยิ่ง และเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับพฤติกรรมในการทำงานของช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน ซึ่งงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมในการทำงานของช่างซ่อมบำรุงอากาศยานยังมีไม่มากนัก การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโมเดลเชิงสาเหตุทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร กลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานทำหน้าที่ซ่อมบำรุงอากาศยาน จำนวน 405 คน ใช้วิธีการวิเคราะห์เส้นทาง (Path analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล โมเดลที่ปรับแล้วชี้ให้เห็นความเหมาะสมที่ดี ($\chi^2 = 55.183$, $df = 40$, $p\text{-value} = 0.0556$, $RMSEA = 0.031$, $CFI = 0.994$, $TLI = 0.990$, $SRMR = 0.052$) ซึ่งอธิบายความแปรปรวนใน

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: apiwat.arun@stu.nida.ac.th

² Doctoral student, Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

³ ศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย Email: db719nida@yahoo.com

⁴ Professor Dr., Lecturer of Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand.

พฤติกรรมการทำงานของช่างซ่อมบำรุงอากาศยานได้ 80.90% การศึกษาพบว่าอิทธิพลทางตรงที่สำคัญเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ จิตลักษณะตามสถานการณ์ ($\beta = 0.44$) จิตลักษณะเดิม ($\beta = 0.27$) และสถานการณ์ ($\beta = 0.20$) ผลการวิจัยได้เสนอแนะนโยบายและแนวทางการพัฒนาที่สำคัญเกี่ยวกับการเสริมสร้างบุคคลากรด้านการซ่อมบำรุงอากาศยานขององค์กร เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานของช่างซ่อมบำรุงอากาศยานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร

คำสำคัญ: พฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน, โมเดลเชิงสาเหตุ, ช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน

Abstract

Maintaining aircraft according to safety standards for passengers is of utmost importance and is directly related to the work behavior of aircraft mechanics. There is still limited research on the work behavior of aircraft mechanics. This study aims to investigate the psycho-social antecedent model of work engagement for passenger safety. The sample consisted of 405 aircraft mechanics. The data were analyzed using path analysis. A satisfactory fit was found for the adjusted model, which explained 80.90% of the variance in the work behavior of the aircraft mechanics. ($\chi^2 = 55.183$, $df = 40$, $p\text{-value} = 0.0556$, $RMSEA = 0.031$, $CFI = 0.994$, $TLI = 0.990$, $SRMR = 0.052$) According to the study, psychological state ($\beta = 0.44$), psychological trait ($\beta = 0.27$), and situation ($\beta = 0.20$) were the most important direct influences. The research findings suggest significant policies and recommendations for the organization's improvement of its aircraft mechanics.

Keywords: Work engagement, Antecedent model, Aircraft mechanics

บทนำ

การเติบโตของการเดินทางทางอากาศช่วงหลังจากสถานการณ์โรคระบาดที่ผ่านมามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อุตสาหกรรมการบินกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการในธุรกิจการบินและประสบการณ์ของผู้โดยสารในหลายด้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (International Air Transport Association [IATA]) และสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย (กพท.) ระบุว่าแนวโน้มการเดินทางเพิ่มขึ้นทั้งจำนวนผู้โดยสารระหว่างประเทศและภายในประเทศอย่างมีนัยสำคัญและต่อเนื่อง (สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย, 2566; IATA, 2025) มีปัจจัยหลายประการที่สร้างความมั่นใจต่อการตัดสินใจในการเดินทางโดยเครื่องบิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความปลอดภัยและการพัฒนาในอุตสาหกรรมการบิน ถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ผู้เดินทางเชื่อมั่น (Guillaume, 2024) ผู้โดยสารต้องมีความเชื่อมั่นว่าเครื่องบินที่พวกเขาใช้เป็นเครื่องบินที่ได้รับการบำรุงรักษาอย่างถูกต้องและเป็นไปตามมาตรฐานทางการบิน เช่น การตรวจสอบประจำและการซ่อมแซมอย่างมีระบบช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในความปลอดภัย (สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย, 2564) การบำรุงรักษาเครื่องบินอย่างถูกต้อง จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นของผู้โดยสารในความปลอดภัยของการบิน และมีผลต่อความสำเร็จของอุตสาหกรรมการบินในระยะยาว พนักงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการซ่อมบำรุงอากาศยานเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในการให้ความปลอดภัยสูงสุดในการบิน ซึ่งเครื่องบินต้องได้รับการบำรุงรักษาและดูแลอย่างเคร่งครัดเพื่อให้มีความปลอดภัยที่สูงสุด (ไพรัช แฝ่วสกุล, 2564) การทำวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยเชิงเหตุของการมีพฤติกรรมการทำงานเพื่อความปลอดภัยช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน ยังไม่ปรากฏงานวิจัยทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย โดยเฉพาะเกี่ยวกับด้านพฤติกรรมในกลุ่มตัวอย่างนี้ในช่วง 10 ปี ย้อนหลัง การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน มักเป็นงานวิจัยที่

เกี่ยวกับทักษะของช่างในอุตสาหกรรมการบิน-กลุ่มซ่อมบำรุงอากาศยาน (ขวัญทิพย์ มีสมกรณ์ และคณะ, 2565; ัญญลักษณ์ วีระสมบัติ, 2563; Dalkilic, 2017) การวางแผนและบริหารจัดการการซ่อมบำรุงอากาศยานฯ (ถวัลย์ เทียนทอง และคณะ, 2564; Hemingway, 2020; Kinnison, 2013) ทำให้การศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับพฤติกรรม จิตลักษณะ และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารในช่างซ่อมบำรุงอากาศยานเป็นมุมมองที่น่าสนใจเพราะเป็นสาขาอาชีพสำคัญที่รับผิดชอบต่อความปลอดภัยของพาหนะเพื่อการเดินทางทางอากาศโดยตรง (สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย, 2560) ซึ่งการศึกษาพฤติกรรมบุคคลในหลายด้าน ทั้งสาเหตุทางด้านจิตใจ สาเหตุทางด้านสถานการณ์ และสาเหตุที่เป็นอิทธิพลรวมหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของจิตใจและสถานการณ์นั้น ได้รับความนิยมในสากลและในประเทศไทยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, 2541) การศึกษาเกี่ยวกับจิตลักษณะ สถานการณ์ และพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารในช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน จึงถือเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ในเชิงวิชาการให้สามารถปรับใช้กับบุคลากรได้อย่างหลากหลายในทุกสาขาวิชาชีพ ซึ่งผู้สนใจในธุรกิจหรืออุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงนักวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานและองค์ความรู้ทางวิชาการเพื่อศึกษาต่อยอดได้ นอกจากนี้ผลของการศึกษาวิจัยจะเป็นดัชนีสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรด้านการซ่อมบำรุงอากาศยานอย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมทั้งสามารถนำข้อมูลจากผลวิจัยเพื่อกำหนดแนวทางพัฒนาธุรกิจการบินซึ่งเกี่ยวเนื่องถึงอุตสาหกรรมด้านการซ่อมบำรุงอากาศยานให้เกิดประสิทธิภาพและความปลอดภัยสูงสุดในทุกมิติ

การทบทวนวรรณกรรม

พฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร เป็นพฤติกรรมที่พนักงานช่างบำรุงอากาศยานแสดงออกในการปฏิบัติงานซ่อมบำรุงอากาศยานด้วยความตั้งใจ ขยันขันแข็ง และทุ่มเท เพื่อให้ผลลัพธ์ในการทำงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุดกับอากาศยานและส่งผลให้เกิดความปลอดภัยต่อผู้โดยสารในการเดินทางทุกเที่ยวบิน โดยความมุ่งมั่นในการทำงาน (Work engagement) สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งความมุ่งมั่นทางด้านพฤติกรรม (Behavioral commitment) เป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับองค์กรต่อการยอมรับเป้าหมายขององค์กร ค่านิยม และวัฒนธรรมที่องค์กรกำหนดขึ้น และความมุ่งมั่นทางด้านทัศนคติ (Attitudinal commitment) ซึ่งเป็นการแสดงออกทางทัศนคติหรือความคิดเห็นต่อความสัมพันธ์ของตนเองที่สอดคล้องกับเป้าหมาย ค่านิยม และวัฒนธรรมขององค์กร (Salancik, 1977) โดยพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานสะท้อนให้เห็นใน 3 ลักษณะได้แก่ การมีความกระตือรือร้นในการทำงาน (Vigor) การอุทิศตนให้กับการทำงาน (Dedication) และการจดจ่อใส่ใจในงาน (Absorption) (Schaufeli & Bakker, 2004)

พฤติกรรมกระตือรือร้นในการทำงาน (Vigorously working behavior) เป็นองค์ประกอบสำคัญของความมุ่งมั่นในการทำงาน โดย Shirom (2011) ได้ศึกษาถึงมิติของการแสดงออกทางกายภาพความรู้สึกส่วนบุคคลการมีพลัง ที่แสดงออกทางอารมณ์ความมีชีวิตชีวาความตื่นตัวทางความคิด โดยจะส่งผลต่อประสพการณ์การทำงาน และ Schaufeli et al. (2002) นิยามความหมายว่าเป็นการแสดงออกในส่วนของบุคคลที่มีลักษณะของพลังงานอยู่ในระดับสูงและมีความยืดหยุ่นภายในจิตใจของบุคคลนั้นในขณะที่ทำงาน การมีความเต็มใจที่จะทุ่มเทสติปัญญาและร่างกายเพื่อทำงานโดยมีความมั่นคงที่จะเผชิญและรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ พฤติกรรมกระตือรือร้นในการทำงาน ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ความคิด และพฤติกรรมของพนักงานซ่อม

บำรุงอากาศยาน ที่ประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่ (1) การมีพลังทำงานด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง สามารถทำงานได้อย่าง ต่อเนื่องและยาวนาน (2) การทำงานที่สู้ไม่ถอย และรู้จักปรับปรุงพัฒนาตนเอง และ (3) การมีความกระตือรือร้นในการทำงาน

พฤติกรรมการอุทิศตนในการทำงาน (Dedicative working behavior) การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงการอุทิศตนให้กับงานโดย Schaufeli et al. (2006) ได้ให้นิยามว่าเป็น ความรู้สึกรับรู้ถึงคุณค่าและการมีส่วนร่วมทางจิตใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะทำงานสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความทุ่มเทในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Bakker et al. (2010) ที่แสดงทัศนะว่าการอุทิศตนในการทำงานเป็นเรื่องเกี่ยวกับความมุ่งมั่นในการทำงานและความรู้สึกภาคภูมิใจและแรงบันดาลใจในงานของแต่ละคน โดยพฤติกรรมอุทิศตนให้กับการทำงาน ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 3 มิติทางด้านความคิด และพฤติกรรม ได้แก่ (1) มิติด้านความรู้สึกว่ามีความหมาย และเป้าหมายในการทำงาน (2) มิติด้านเวลาเกี่ยวกับการทุ่มเทเวลาส่วนใหญ่ให้กับงานและ (3) มิติด้านการเกิดแรงบันดาลใจและความภาคภูมิใจในการทำงาน

พฤติกรรมการจดจ่อใส่ใจในการทำงาน (Absorptive working behavior) โดย Schaufeli (2018) ได้ระบุไว้ว่า พฤติกรรมจดจ่อใส่ใจในการทำงานเป็นลักษณะเฉพาะที่เข้มข้นกับการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ และมีความสุขกับงานที่กำลังทำ มุ่งมั่นทำงานด้วยพลังเต็มเปี่ยมไม่ล้มเลิกง่ายๆ มีเป้าหมายชัดเจนและมุ่งหวังประสิทธิผลที่ดีกับงานของตน และเห็นว่าตนเองสามารถจัดการกับงานที่รับผิดชอบได้ดี และ Bakker and Leiter (2010) ได้ให้นิยามการจดจ่อใส่ใจไว้ว่า คือการกระทำสิ่งใดที่ได้ลงมือเต็มที่และมีความสุขในการทำงานนั้นๆ โดยจะมีความรู้สึกที่เวลาในการทำงานผ่านไปอย่างรวดเร็วและไม่อาจถอนตัวจากงานที่กระทำนั้นได้อย่างง่ายดาย และพฤติกรรมการจดจ่อใส่ใจในการทำงานในงานวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 2 มิติ ได้แก่ (1) มิติด้านการมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของงานและมีอารมณ์ร่วมกับงานที่กำลังทำ และ (2) มิติด้านการมีสมาธิกับงาน ความตั้งใจตั้งใจ เพลิดเพลินกับงานที่ทำ

การสนับสนุนทางสังคมจากหัวหน้า/เพื่อนร่วมงาน (Social support at work) เป็นตัวแปรด้านพฤติกรรมศาสตร์ที่นักวิชาการทั้งในไทยและสากลมีการศึกษากันอย่างกว้างขวาง ซึ่ง Bhanthumnavin (2021) ได้เสนอมิติที่สำคัญ 3 ประการในการสนับสนุนทางสังคม โดยเฉพาะในหน่วยงาน โดยให้ความหมายการสนับสนุนทางสังคมว่า เป็นการสนับสนุนส่งเสริมบุคคลอื่นใน 3 ด้านที่สำคัญ ได้แก่ (1) ด้านอารมณ์ เช่น การให้กำลังใจ การให้การยอมรับ เป็นต้น (2) การให้ข้อมูลข่าวสาร เช่น การแนะนำตักเตือน การสั่งสอน การให้ความรู้ เป็นต้น และ (3) ด้านวัตถุ สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ หรือแรงงาน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการต่างประเทศ เช่น House et al. (1985) เสนอว่า การสนับสนุนทางสังคมมี 4 ด้าน คือ ด้านอารมณ์ ด้านเงินทอง สิ่งของ แรงงาน ด้านข้อมูลข่าวสาร และด้านการประเมินตนเอง การสนับสนุนทางสังคมกระตุ้นให้การปฏิบัติงานของพนักงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้มีความเกี่ยวพันในองค์กรและเต็มใจที่จะปฏิบัติงานให้กับองค์กรซึ่งองค์กรจะได้รับประโยชน์จากพนักงานด้านผลการปฏิบัติงานที่มีคุณภาพสามารถช่วยพัฒนาองค์กรให้ดีขึ้นช่วยส่งเสริมให้พนักงานมีความผูกพันกับองค์กร (Na-Nan et al., 2020) งานวิจัยของ Vuong et al. (2023) ที่ศึกษาพนักงานชาวเวียดนามจำนวน 694 คน ปรากฏผลว่า การสนับสนุนทางสังคมในหน่วยงาน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการปฏิบัติงานของพนักงานเหล่านั้น และส่งผลต่อพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานอีกด้วย

ความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัว (Work-family conflict) เป็นสถานการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นในรูปแบบของความขัดแย้งจากบทบาท เนื่องจากความจำเป็นหรือความต้องการของบทบาทการทำงาน และครอบครัวไม่สามารถเข้ากันได้ (Frone et al., 1992) ซึ่งถือเป็นการขาดความสมดุลในบทบาท จนเกิดความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัว (Work-family conflict) ที่สามารถจำแนกออก เป็น 2 ทิศทางได้แก่ (1) ความขัดแย้งที่เกิดจากครอบครัวส่งผลกระทบต่อการทำงาน (Family interference with work) ซึ่งเป็นความ

ไม่สอดคล้องของความต้องการที่เกิดจากบทบาทภายในครอบครัวส่งผลกระทบต่อบทบาทของการทำงาน และ (2) ความขัดแย้งที่เกิดจากการทำงานส่งผลกระทบต่อครอบครัว (Work interference with family) ที่ เป็นความไม่สอดคล้องของความต้องการที่เกิดจากบทบาทของการทำงานส่งผลกระทบต่อบทบาทภายในครอบครัว (Greenhaus & Beutell, 1985) ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกับ Csikszentmihalyi (2003) ที่เสนอว่า ความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัวเป็นปรากฏการณ์ทางจิตวิทยาของความไม่สมดุลระหว่างงานและชีวิตที่บ้าน โดย Fotiadis et al. (2019) ระบุว่า ความสมดุลระหว่างครอบครัวและงานเป็นเรื่องยากที่จะรักษาได้ในสังคมอุตสาหกรรมยุคใหม่ เนื่องจากความต้องการในที่ทำงานและในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น บุคคลจะถูกขอให้จัดการหลายบทบาทพร้อมกัน โดยการจัดสรรทรัพยากรระหว่างงานและครอบครัวงานวิจัยของ Obrenovic et al. (2020) พบว่าความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวมีผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัยทางจิตวิทยาและสุขภาพทางจิตที่ดี

การรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร (Perceived organizational support) เป็นสถานการณ์ในการที่หน่วยงานหรือองค์กรสามารถแสดงให้เห็นว่า พนักงานรู้สึกถึงการเห็นคุณค่าตนจากองค์กร ซึ่งพนักงานจะเชื่อว่าองค์กรของตนคำนึงถึงการมีส่วนร่วมและห่วงใยความเป็นอยู่ของบุคลากร (Eisenberger et al., 1986) และ Gouldner (1960) เสนอว่าผลตอบแทนที่องค์กรสนับสนุนต้องเป็นผลประโยชน์ที่พนักงานได้ใช้ประโยชน์และเป็นไปตามความต้องการของพนักงาน และ Rhoades and Eisenberger (2002) ได้ระบุจากงานวิจัยที่ผ่านมาว่า การรับรู้ผลตอบแทนของบุคลากรในองค์กร เช่น การให้ความ احترام แนวนโยบายด้านทรัพยากรมนุษย์ และการสนับสนุนจากหัวหน้างาน ส่งผลกระทบต่อทัศนคติที่ดีของพนักงานต่อองค์กร เช่น ทัศนคติด้านอารมณ์ความรู้สึก ความมุ่งมั่นในการทำงาน ความพึงพอใจในงาน เป็นต้น และการรับรู้ของพนักงานว่าตนได้รับผลตอบแทนจากการทำงานเหมาะสมกับสิ่งที่ตนได้ทำลงไปหรือไม่นั้น Lambert (2000) ได้เสนอว่า ผลตอบแทนนั้นอาจเป็น

ได้ทั้งตำแหน่งหน้าที่ ความรับผิดชอบ อำนาจ สิ่งของ บริการ โอกาส การลงโทษ รางวัล บทบาท กฎระเบียบ ค่าจ้าง การเลื่อนขั้น เป็นต้น Eisenberger et al. (1986) ที่แบ่งเกี่ยวกับการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (1) การรับรู้ว่าหน่วยงานให้การยอมรับในคุณค่าของพนักงาน (2) การที่หน่วยงานให้ความสนใจกับคุณภาพชีวิตในการทำงาน และ (3) การให้ความยุติธรรมและส่งเสริมความก้าวหน้าในงาน

จิตพลังจริยธรรม (Psycho-moral strength) “จิตพลังจริยธรรม” คือจิตที่สำคัญ 4 ด้าน คือ (1) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน (2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (3) ความเชื่ออำนาจในตน และ (4) คุณธรรมจริยธรรม จิตลักษณะทั้ง 4 ประการนี้มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากข้อมูลเชิงประจักษ์จากผลวิจัยจำนวนมาก การวิจัยในขั้นแรกมีจำนวนตัวอย่างเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยรวม 700 คน ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจปรากฏทั้ง 4 องค์ประกอบข้างต้น ซึ่งสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปร รวมได้ ร้อยละ 55.16 โมเดลการวัดมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันในขั้นที่สอง พบความตรงในเชิงการทำนายเพิ่มขึ้น การนำเสนอในรูปภาพต้นไม้ของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ได้แบ่งองค์ประกอบเป็น 3 ส่วน (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2538) ได้แก่ ส่วนแรก คือ ดอกและผลไม้บนต้นไม้ จะแสดงถึงพฤติกรรมการเป็นคนดีและคนเก่ง ที่เป็นพฤติกรรมต่างๆ อันพึงปรารถนา และแบ่งได้ 4 กลุ่ม คือ (1) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนตนเอง (2) พฤติกรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่น (3) พฤติกรรมรับผิดชอบต่อสังคม และ (4) พฤติกรรมพัฒนาตนเองและสังคม ซึ่งการแสดงออกถึงพฤติกรรมอันพึงปรารถนาดังกล่าว ในรูปภาพต้นไม้จะแสดงสาเหตุสำคัญของพฤติกรรมเหล่านั้นผ่านรากฐานที่อยู่ในส่วนของราก และลำต้น ซึ่งส่วนที่สอง เป็นลำต้นของต้นไม้ ที่อธิบายถึงจิตลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่ (1) เหตุผลเชิงจริยธรรม (2) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน (3) ความเชื่ออำนาจในตน (4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ (5) ทศนคติ คุณธรรม และค่านิยม อันเกี่ยวข้องกับ

พฤติกรรมและสถานการณ์นั้นๆ และส่วนสุดท้าย ส่วนที่สาม คือ รากของต้นไม้ ประกอบด้วย (1) สติปัญญา หรือความเฉลียวฉลาด (2) สุขภาพจิต และ (3) การมีประสบการณ์ทางสังคม ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยจึงเป็นการแสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผล ระหว่างจิตลักษณะ 8 ด้าน กับพฤติกรรมประเภทต่างๆ ประสบการณ์ทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อพัฒนาการทางจิตของบุคคลการที่บุคคลมีประสบการณ์ทางสังคมจะทำให้มีความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นและสามารถนำตนเองเข้าไปอยู่ในบทบาทของผู้อื่นได้ เรียกว่า ความสามารถในการสวมบทบาท (Role taking) ซึ่งความสามารถในการสวมบทบาทมีความสำคัญต่อการพัฒนาจริยธรรมมาก

การประเมินแก่นแห่งตน (Core self evaluation) เป็นจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการมีมโนทัศน์แห่งตน เป็นการประเมินการรับรู้และยอมรับข้อสรุปของการประเมินตนเองในการทำงาน จาก 4 มิติ (Judge et al., 1997) ได้แก่ (1) ความเชื่ออำนาจในตน (Locus of control) (2) มีความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) (3) ประสิทธิภาพแห่งตนโดยทั่วไป (Generalized self-efficacy) และ (4) มีการควบคุมสภาวะทางอารมณ์ได้ (Emotional stability) (Judge et al., 1997) โดยมีการศึกษาพบว่า การประเมินแก่นแห่งตนมีความเกี่ยวข้องกับ ความพึงพอใจในการทำงาน (Job satisfaction) และผลการปฏิบัติงาน (Job performance) (Bono & Judge, 2003; Judge & Bono, 2001) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในอดีตที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการประเมินแก่นแห่งตนกับพฤติกรรมมุ่งมั่นในการเรียน (ลักษณะโชติ บัวห่อ, 2561) รวมทั้งพฤติกรรมการทำงานในสาขาอาชีพต่างๆ เช่น พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน (ดิษฐ์ สุขสมุทร, 2558) พฤติกรรมการทำงานอย่างปลอดภัยของคนชุดแร่ทองคำในประเทศจีน พนักงานในบริษัทต่างๆ ในประเทศจีน (Ding et al., 2022) พฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานในผู้ใหญ่วัยทำงานในประเทศเกาหลีใต้ (Yoo & Lee, 2019) เป็นต้น จากการประมวลเอกสาร สรุปได้ว่าการประเมินแก่นแห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่องานและ

พฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานหรือการเรียนรู้ รวมถึงมีการจัดการความเครียดได้ดี ในผู้ที่มีการประเมินตนเองในระดับสูง ในงานวิจัยนี้พบว่า ช่างซ่อมบำรุงอากาศยานที่มีการประเมินตนเองสูงมาก เป็นผู้ที่ทัศนคติต่อการทำงานที่ดีมาก และมีพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารมากด้วย

ทุนทางจิตวิทยา (Psychological capital) เป็นจิตลักษณะมาจากแนวคิดพื้นฐานของ Seligman (2011) และ Csikszentmihalyi (2003) ที่เน้นไปถึงการสร้างวิสัยทัศน์เชิงปฏิบัติของนักจิตวิทยาว่า ทุนทางจิตวิทยาเป็น “การกระทำใดๆ ที่นำไปสู่การเป็นอยู่ที่ดีต่อบุคคลเชิงบวก และต่อความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Seligman (2011) และ Kellerman and Seligman (2023) ที่กล่าวถึงทุนทางจิตวิทยาว่า เป็นสิ่งที่มนุษย์เราควรตั้งคำถามว่า “อะไรทำให้ชีวิตคุ้มค่ากับการมีชีวิต” โดยถือเป็นการตั้งคำถามที่กว้างใหญ่และสำคัญมาก มนุษย์ควรมุ่งเน้นสู่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากกว่าตั้งคำถามว่าสิ่งที่เกิดขึ้นผิดปกติดังไร มนุษย์ควรกำหนดเป้าหมายและวิธีการนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของชีวิต ทุนทางจิตวิทยานั้นมีจิตลักษณะของบุคคลใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) การมองโลกในแง่ดี (Optimism) (2) การมีความหวัง (Hope) (3) การมีประสิทธิภาพแห่งตน (Self-efficacy) และ (4) การปรับตัว ยอมรับและฟื้นตัวจากเหตุการณ์เลวร้าย (Resilience) มิติทั้ง 4 ด้านข้างต้นนี้เสนอโดย Luthans and Youssef (2004) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการที่เสนอตรงกันว่า ผู้ที่มีทุนทางจิตวิทยามาก ยิ่งเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์มากด้วย

จริยธรรมหลุด (Moral disengagement) เป็นปรากฏการณ์ที่ถูกกล่าวถึงจากแนวคิดของ การเห็นผิดเป็นชอบหรือการ “เห็นกงจักร เป็นดอกบัว” ที่ Bandura (2002) ได้ศึกษาวิจัยในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยตั้งข้อสังเกตว่า การหลุดพ้นจากจริยธรรมเล็กๆ น้อยๆ อาจเป็นจุดเริ่มต้นในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคม เกิดการรับรู้พฤติกรรมไร้มนุษยธรรมให้

กลายเป็นพฤติกรรมที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยหรือมีเหตุผลรองรับทางศีลธรรม ปรากฏการณ์ในสังคมที่เราสามารถพบได้บ่อยในทำนอง “มือถือสาก ปากถือศีล” ซึ่งอาจเป็นเพราะบุคคลเหล่านั้น เป็นผู้มีเหตุผลทางจริยธรรมสูง แต่กลไกการควบคุมตนนั้น “หลุด” (Disengage) ทำให้ถึงแม้จะมีภาพลักษณ์ของผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม แต่พฤติกรรมกลับกลายเป็นตรงกันข้าม (ดูจเดือน พันธุนาวิน, 2560) โดยพื้นฐานของหลักการจริยธรรมหลุด ของ Bandura (2002) ได้กล่าวถึง 8 กลไก ได้แก่ (1) การให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral justification) (2) การใช้คำพูดให้ดูดี (Euphemistic labelling) (3) การเปรียบเทียบทางสังคม (Advantage comparison) (4) การปิดความรับผิดชอบ (Displacement of responsibility) (5) การกระจายความรับผิดชอบ (Diffusion of responsibility) (6) การลดทอนผลของการกระทำ (Distorting consequences) (7) การตำหนิชัดโทษ (Attribution of blame) และ (8) การลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) และ ดูจเดือน พันธุนาวิน (2560) ได้สร้างแบบวัดโดยใช้พื้นฐานหลักการดังกล่าวประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ทำให้ดีแล้วมีข้ออ้างข้อแก้ตัว (2) การเปรียบเทียบกับคนอื่นทำหรือในอดีต (3) พูดให้ดูดี และ (4) ปิดหรือกระจาย ความรับผิดชอบ

ทัศนคติต่อการทำงาน (Work attitudes) เป็นจิตลักษณะของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับ (1) ความรู้เชิงประเมินค่า ซึ่งเกี่ยวกับการเห็นความสำคัญของงานที่ตนทำอยู่ (2) ความรู้สึก ความคิด อารมณ์ต่อการทำงาน และ (3) ความพร้อมที่จะทำงานนั้น ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานมาจาก The psychology of attitude ของ Eagly and Chaiken (1993) ทัศนคติ (Attitude) เป็นความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความรู้สึคนึกคิด จิตใจ และพฤติกรรมบุคคล (Ajzen & Fishbein, 1980) ทัศนคติมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรม โดยเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวกับการทำงาน เช่น ดูจเดือน พันธุนาวิน (2558) พบว่าทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรม การสนับสนุนทางสังคมเป็นตัวทำนายที่สำคัญอันดับแรก ที่สามารถทำนาย พฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคม ด้านอารมณ์ พฤติกรรมการสนับสนุนทาง

สังคมด้านข้อมูลข่าวสาร พฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ และงบประมาณ และพฤติกรรมการสนับสนุนทางสังคมโดยรวม บุคลากรที่มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในการทำงานมาก มักเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมนั้นมากด้วย ซึ่งในงานวิจัยนี้พบว่า ช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน ที่มีทัศนคติที่ดีต่องานมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารมากด้วย

ความเครียดในการทำงาน (Work stress) เป็นประเด็นการศึกษาที่ได้รับความสนใจในวงการวิชาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นสภาวะที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลโดยทั่วไป ทั้งสภาวะการทำงาน การเรียน หรือ ลักษณะการดำเนินชีวิตในเหตุการณ์ประจำวัน เช่น เหตุการณ์ตื่นเต้น การข้ามถนน การอ่านหนังสือเตรียมสอบ ปัญหาการเงินการใช้จ่าย เป็นต้น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2023) ได้แบ่งความเครียดออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ (1) ความเครียดทางร่างกาย (Physical stress) และ (2) ความเครียดทางจิตใจ (Psychological Stress) ซึ่งสอดคล้องกับ Silverman et al. (2010) ที่กล่าวว่า ความเครียด คือปฏิกิริยาทางร่างกายต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งต้องการการตอบสนอง การควบคุมทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงการปรับตัวทางอารมณ์ ความเครียดอาจเกิดขึ้นได้จาก สภาวะสถานการณ์ ความคิด หรือสภาวะใดๆ ที่ทำให้เกิดความคับข้องใจ ความโกรธ ความกังวลใจ และ/หรือความวิตกกังวล และ Simmons and Nelson (2007) ได้จำแนกประเภทของความเครียดที่เป็นปัจจัยแฝงอยู่กับคนเราตามลักษณะและการส่งผลกระทบ ได้แก่ ความเครียดที่ดี (Eustress หรือ Positive Stress) เป็นความเครียดในระดับที่พอเหมาะ ซึ่งอาจกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้น ความมุ่งมั่น หรือความสำเร็จ เช่น ความตื่นเต้นในการแข่งขัน ความท้าทายในการทำงาน และความเครียดที่ส่งผลเสีย (Distress หรือ Negative Stress) ความเครียดที่มากเกินไปและส่งผลเสียต่อสุขภาพกายและใจ ทำให้เกิดความรู้สึกไม่สบาย อ่อนเพลีย หรือมีอาการทางจิต

เวช ซึ่งการทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทของความเครียดจะช่วยให้สามารถจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในงานวิจัยของ วัฒนา ศรีวิสัย และ กล้าหาญ ณ น่าน (2564) ได้ศึกษาอิทธิพลของความเครียดและความเหนื่อยหน่ายต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท ไฟน์เมทเทคเทคโนโลยีส์ จำกัด (มหาชน) พบว่า ความเครียด ได้แก่ ด้านจิตใจ และด้านพฤติกรรมมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 งานวิจัยนี้ได้สร้างแบบวัดโดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะหรือสถานการณ์ในการเผชิญความเครียด ได้แก่ ความถี่ที่เจอสถานการณ์ และระดับความเครียดจากสถานการณ์นั้น โดยสถานการณ์ที่กระทบเกิดจาก 3 มิติคือ สถานการณ์จากหัวหน้า สถานการณ์จากเพื่อนร่วมงาน และ สถานการณ์จากองค์กร

เครื่องมือและวิธีการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงความสัมพันธ์ (Correlational study) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากพนักงานซ่อมบำรุงอากาศยานบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) โดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากโปรแกรม G*Power และกำหนดค่าแบบ two-tails และกำหนดค่า effect size เท่ากับ 0.15 ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 ค่า power เท่ากับ 0.85 โดยได้ผลของขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้อย่างน้อย 392 คน ซึ่งมาจากศูนย์ซ่อมอากาศยาน 2 แห่งคือ ที่ท่าอากาศยานดอนเมือง และท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ โดยเก็บข้อมูลได้ทั้งสิ้น 411 ชุด ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ที่ได้ 405 ชุด

แบบวัดในงานวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) แบบวัดกลุ่มตัวแปรพฤติกรรมความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร 3 ตัวแปร 2) แบบวัดกลุ่มตัวแปรตามสถานการณ์ 3 ตัวแปร 3) แบบวัดกลุ่มตัวแปรจิตลักษณะเดิม 4 ตัวแปร และ 4) แบบวัดตัวแปรกลุ่มจิตลักษณะ

ตามสถานการณ์ 2 ตัวแปร และ 5) แบบวัดชีวสังคมภูมิหลัง โดยผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง 5 แบบวัด ใช้วิธีการปรับปรุงจากแบบวัดมาตรฐาน 2 แบบวัด และ ใช้แบบวัดมาตรฐาน 5 แบบวัด รวมแบบวัดทั้งหมด 12 แบบวัด ซึ่งเป็นแบบวัดชนิดมาตราประเมินรวมค่า (Summated rating scale) โดยส่วนใหญ่แล้วแต่ละข้อประกอบด้วยมาตรวัด 5 หน่วย จาก “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” นำไปทดสอบกับผู้ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน โดยทำการทดสอบค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (t-ratio) และค่า r (Item-total correlation) และองค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis)

ขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหาคุณภาพแบบวัดด้วยสถิติเบื้องต้น 2 ประการ คือ (1) ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item discrimination) ด้วยการคำนวณค่า t-ratio โดยมีเกณฑ์ว่าค่า t ควรมากกว่า 2.00 ขึ้นไป และ (2) ค่า r (Item-total correlation) โดยค่า r ของข้อที่ผ่านเกณฑ์ ควรมีค่ามากกว่า 0.30 ขึ้นไป และจะคัดเลือกข้อให้ครบตามองค์ประกอบของแผนผังแบบวัด และในกรณีที่จำนวนข้อไม่ผ่านเกณฑ์ จะยึดค่า t เป็นหลักในการคัดเลือกข้อ

ตารางที่ 1

คุณภาพของเครื่องมือวัด

ตัวแปร	จำนวนข้อ	พิสัยค่า t	พิสัยค่า r	ω	α	CFA						
						χ ²	df	p-value	RMSEA (≤0.06)	CFI (≥0.90)	TLI (≥0.90)	SRMR (≤0.08)
.1VI*	9	3.14-8.42	0.23-0.61	0.82	0.82	36.57	25	0.06	0.06	0.96	0.95	0.05
2. DE*	9	2.73-6.29	0.21-0.46	0.58	0.57	39.07	24	0.03	0.07	0.92	0.88	0.06
3. AB*	8	3.82-8.80	0.25-0.61	0.73	0.73	25.56	19	0.14	0.05	0.96	0.94	0.06
4. SS*	8	3.91-9.68	0.31-0.73	0.86	0.85	27.63	18	0.07	0.07	0.98	0.96	0.05

ตัวแปร	จำนวนข้อ	พิสัยค่า t	พิสัยค่า r	ω	α	CFA						
						χ^2	df	p-value	RMSEA (≤ 0.06)	CFI (≥ 0.90)	TLI (≥ 0.90)	SRMR (≤ 0.08)
5 .WFC*	8	2.55-11.24	0.44-0.69	0.83	0.82	27.79	18	0.07	0.07	0.97	0.95	0.06
6 .POS*	8	5.21-14.16	0.45-0.84	0.92	0.90	9.45	9	0.40	0.02	0.99	0.99	0.06
7 .PMS*	10	3.74-8.70	0.25-0.48	0.66	0.58	64.19	50	0.09	0.05	0.95	0.94	0.08
8 .CSE*	8	4.17-8.79	0.27-0.59	0.78	0.76	25.80	16	0.06	0.07	0.95	0.92	0.06
9 .MD*	9	4.28-9.23	0.25-0.69	0.81	0.80	32.72	25	0.14	0.05	0.97	0.96	0.05
10 .PC*	12	3.77-7.78	0.30-0.52	0.76	0.78	61.84	47	0.07	0.05	0.96	0.94	0.06
11.AT*	9	2.78-8.29	0.30-0.62	0.76	0.76	35.63	24	0.06	0.06	0.95	0.92	0.06
12.ST*	12	4.04-13.25	0.25-0.79	0.90	0.88	58.85	44	0.07	0.05	0.98	0.98	0.06

หมายเหตุ. *ความหมายตัวแปร 1. พฤติกรรมกระตือรือร้นในการทำงาน (VI) 2.พฤติกรรมการอุทิศตนในการทำงาน (DE) 3.พฤติกรรมการจดจ่อใส่ใจในการทำงาน (AB) 4.การสนับสนุนทางสังคมในหน่วยงาน (SS) 5.ความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัว (WFC) 6.การรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร (POS) 7.จิตพลังจริยธรรม (PMS) 8.การประเมินแก่นแห่งตน (CSE) 9.จริยธรรมหลุด (MD) 10.ทุนทางจิตวิทยา (PC) 11.ทัศนคติต่อการทำงาน (AT) 12.ความเครียดในการทำงาน (ST)

ผลการศึกษา

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ พนักงานซ่อมบำรุงอากาศยานบริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน) จากทั้งสองแหล่งซ่อมอากาศยาน ณ ท่าอากาศยานดอนเมือง (DMK) และ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ (SBIA) จำนวน 405 คน อายุมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 38.68 ปี อายุงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 13.65 ปี การศึกษามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 14.90 ปี งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมของคน

จึงจำเป็นต้องยึด “แนวทางจริยธรรมการทำวิจัยในคนในประเทศไทย พ.ศ. 2550” และหลักจริยธรรมการทำวิจัยในคนทั่วไปหรือหลักBelmont Report 3 ประการ ได้แก่ หลักการเคารพบุคคล หลักคุณประโยชน์ไม่ก่ออันตราย และหลักความยุติธรรม โดยได้ดำเนินการขอจากคณะกรรมการรับรองมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนานาชาติสแตมฟอร์ด และผ่านการรับรองจริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์ ได้รับการรับรองหมายเลข STIU-HREC89/2024 (Approved Date: July24TH,2024)

การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในงานวิจัย

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในงานวิจัย (ตารางที่ 2) ปรากฏว่า (1) กลุ่มตัวแปรตาม ซึ่งเป็นกลุ่มพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน (พฤติกรรมกระตือรือร้นในการทำงาน พฤติกรรมการอุทิศตนในการทำงาน และพฤติกรรมการจดจ่อใส่ใจในการทำงาน) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง $r = 0.478$ ($p < .01$) ถึง $r = 0.597$ ($p < .01$) (2) กลุ่มตัวแปรด้านสถานการณ์ (การสนับสนุนทางสังคมจากหัวหน้า/เพื่อนร่วมงาน ความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัว และการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง $r = 0.486$ ($p < .01$) ถึง $r = 0.570$ ($p < .01$) (3) กลุ่มตัวแปรด้านจิตลักษณะเดิม (จิตพลังจริยธรรม การประเมินแก่นแห่งตน จริยธรรมหลุด และทุนทางจิตวิทยา) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง $r = -0.565$ ($p < .01$) ถึง $r = .726$ ($p < .01$) และ (4) กลุ่มตัวแปรด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ (ทัศนคติต่อการทำงาน และความเครียดในการทำงาน) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ -0.289 ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของทุกตัวแปร มีค่าน้อยกว่า 0.80 จึงทำให้ไม่เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นพหุ (Multicollinearity) แสดงให้เห็นว่าไม่มีตัวแปรใดที่แสดงพฤติกรรมที่มีความคล้ายคลึงหรือสอดคล้องกัน (Kline, 2015)

ตารางที่ 2

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ในกลุ่มรวม (N = 405)

Variables	Mean	S.D.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
.1VI	43.94	6.09	1										
2. DE	41.76	4.60	.478**	1									
3. AB	40.51	4.65	.597**	.566**	1								
4. SS	37.88	6.72	.483**	.362**	.355**	1							
5. WFC	34.96	6.60	.467**	.280**	.397**	.502**	1						
6. POS	31.45	8.67	.459**	.269**	.314**	.570**	.486**	1					
7. PMS	46.73	6.69	.521**	.449**	.534**	.459**	.485**	.444**	1				
8. CSE	37.30	5.13	.588**	.472**	.511**	.455**	.547**	.497**	.625**	1			
9. MD	18.29	5.72	-.428**	-.395**	-.447**	-.407**	-.366**	-.333**	-.565**	-.502**	1		
10. PC	55.30	7.81	.546**	.471**	.516**	.496**	.525**	.539**	.630**	.726**	-.494**	1	
11. AT	43.51	6.43	.606**	.467**	.545**	.533**	.554**	.521**	.594**	.667**	-.497**	.673**	1
12. ST	72.45	37.87	.285**	-.046	-.125*	.392**	-.330**	-.548**	-.168**	.235**	.174**	.191**	-.289**

หมายเหตุ * $p < .05$, ** $p < .01$, (1) พฤติกรรมกระตือรือร้นในการทำงาน (VI) (2) พฤติกรรมการอุทิศตนในการทำงาน (DE) (3) พฤติกรรมการจัดจ่อใส่ใจในการทำงาน (AB) (4) การสนับสนุนทางสังคมจากหัวหน้าเพื่อนร่วมงาน/(SS) (5) ความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัว (WFC) (6) การรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร (POS) (7) จิตพลังจริยธรรม (PMS) (8) การประเมินแก่นแห่งตน (CSE) (9) จริยธรรมหลุด (MD) (10) ทุนทางจิตวิทยา (PC) (11) ทัศนคติต่อการทำงาน (AT) (12) ความเครียดในการทำงาน (ST)

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยเชิงเหตุของพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน

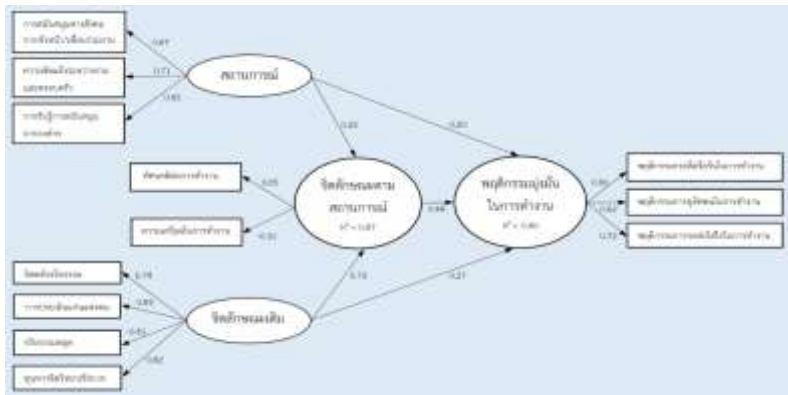
โมเดลการวัดของตัวแปรแฝงพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมกระตือรือร้นในการทำงาน เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดในกลุ่มนี้ (ค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่เป็นค่ามาตรฐาน เท่ากับ 0.83) รองลงมาคือ พฤติกรรมการจดจ่อใส่ใจในการทำงาน (ค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่เป็นค่ามาตรฐาน เท่ากับ 0.73) และ พฤติกรรมการอุทิศตนในการทำงาน เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักองค์ประกอบน้อยที่สุดในกลุ่มนี้ (ค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่เป็นค่ามาตรฐาน เท่ากับ 0.62)

เมื่อพิจารณาโมเดลการวิจัย (ภาพที่ 1 และ ตารางที่ 3) ปรากฏว่า กลุ่มตัวแปรแฝงพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานในช่วงซ่อมบำรุงอากาศยาน ได้รับอิทธิพลทางตรงจากกลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะตามสถานการณ์ กลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะเดิม และกลุ่มตัวแปรแฝงสถานการณ (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.44, 0.27 และ 0.20 ตามลำดับ) และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากกลุ่มตัวแปรแฝงสถานการณ และกลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะเดิมโดยผ่านกลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะตามสถานการณ์ โดยค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของสมการโครงสร้างตัวแปรภายในของกลุ่มตัวแปรแฝงพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร มีค่าเท่ากับ 0.80

กลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะตามสถานการณ์ได้รับอิทธิพลทางตรงจากกลุ่มตัวแปรแฝงสถานการณ และกลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะเดิม (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล เท่ากับ 0.22 และ 0.73 ตามลำดับ) โดยค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของสมการโครงสร้างตัวแปรภายในของกลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะตามสถานการณ์ มีค่าเท่ากับ 0.87

ภาพที่ 1

ผลการทดสอบความกลมกลืนของ โมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุด้านจิตลักษณะเดิม สถานการณ์ และจิตลักษณะตามสถานการณ์ที่มีต่อพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร ในกลุ่มรวม (N = 405 คน, ทุกค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล และค่าน้ำหนักองค์ประกอบ มีนัยสำคัญที่ระดับ .05)

ตารางที่ 3

อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมของจิตลักษณะเดิม สถานการณ์ และจิตลักษณะตามสถานการณ์ที่มีต่อพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร ในกลุ่มรวม (N = 405)

ตัวแปรเชิงสาเหตุ	ตัวแปรเชิงผลภายในโมเดล					
	จิตลักษณะตามสถานการณ์			พฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
จิตลักษณะตาม	-	-	-	0.430	-	0.430
สถานการณ์ b	-	-	-	0.017	-	0.017
S.E.	-	-	-	0.440	-	0.440
β						

ตัวแปรเชิงสาเหตุ	ตัวแปรเชิงผลภายในโมเดล					
	จิตลักษณะตามสถานการณ์			พฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
สถานการณ์ b	0.270	-	0.270	0.250	0.116	0.366
S.E.	0.017	-	0.017	0.013	0.006	0.019
β	0.221	-	0.221	0.209	0.097	0.306
จิตลักษณะเดิม b	0.809	-	0.809	0.300	0.348	0.648
S.E.	0.029	-	0.029	0.019	0.018	0.022
β	0.731	-	0.731	0.278	0.322	0.600
R ²	0.874			0.809		

การอภิปรายผลการศึกษาและสรุป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้คือเพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยเชิงเหตุทางด้านจิตลักษณะและสถานการณ์ที่มีต่อของพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร ในช่วงซ่อมบำรุงอากาศยาน ผลการวิจัยปรากฏผลที่สนับสนุนรูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Endler & Magnusson, 1976) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า จิตลักษณะเดิมและสถานการณ์มีทั้งอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมผ่านจิตลักษณะตามสถานการณ์ไปยังพฤติกรรม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลยังแสดงให้เห็นในรายละเอียดว่า อิทธิพลทางตรงต่อกลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะตามสถานการณ์นั้น กลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะเดิม มีอิทธิพลทางตรงต่อกลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะตามสถานการณ์มากกว่ากลุ่มตัวแปรแฝงสถานการณ์ และในเชิงของโมเดลการวัด กลุ่มตัวแปรแฝงพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร ปรากฏว่าพฤติกรรมกระตือรือร้นในการทำงาน มีค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลสูงสุด เป็นตัวแปรที่สำคัญที่สุดในกลุ่มพฤติกรรมนี้

ผลการทดสอบความกลมกลืนของโมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุ ด้านจิตลักษณะเดิมยังแสดงให้เห็นว่าตัวทำนายที่สำคัญลำดับแรกๆ ของพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน คือ (1) ทักษะคติต่อการทำงาน (Work attitudes) และ (2) การประเมินแก่นแห่งตน (Core self evaluation) โดยทักษะคติต่อการทำงานเป็นการเห็นทางบวกของการทำงาน (เช่น เรียนรู้และปรับปรุงทักษะการใช้เครื่องมือวัดใหม่ๆ ยินดีที่จะอาสาทำงานล่วงเวลาถ้ามีความจำเป็น) ไม่ใช่ทางลบ (เช่น รู้สึกอึดอัดที่ต้องมาทำงาน เปื่อหน่ายกับการอ่านคู่มือซ่อมบำรุงอยากเปลี่ยนงาน) การมีทักษะคติต่อการทำงานที่ดีจะช่วยเป็นแรงกระตุ้นให้ช่างซ่อมบำรุงอากาศยานมีจิตใจที่มุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร ส่วนการประเมินแก่นแห่งตน เป็นจิตลักษณะที่เกี่ยวกับการมีมีโนทัศน์แห่งตนที่สะท้อนใน 4 ด้านคือ ความเชื่ออำนาจในตน มีความภาคภูมิใจในตนเอง ประสิทธิภาพแห่งตนโดยทั่วไป และมีการควบคุมสภาวะทางอารมณ์ได้ (Judge et al., 1997) ซึ่งจากการวิจัยนี้ได้ผลสอดคล้องกันกับงานวิจัยที่ได้ประมวลเอกสารไว้เบื้องต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ช่างซ่อมบำรุงอากาศยานที่มีการประเมินแก่นแห่งตนมาก เป็นผู้ที่มีทักษะคติต่อการทำงานที่ดีมาก และมีพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารมากด้วย

นอกจากนี้แล้วผลการวิจัยเรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นว่า จิตลักษณะตามสถานการณ์ ซึ่งประกอบด้วย ทักษะคติต่อการทำงาน และความเครียดในการทำงาน มีอิทธิพลสูงที่สุดต่อพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน ($\beta = 0.44$) ส่วนในกลุ่มตัวแปรแฝงสถานการณ์นั้นปรากฏว่า ความขัดแย้งระหว่างงานและครอบครัว มีความสำคัญมากที่สุดในกลุ่ม นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในกลุ่มตัวแปรแฝงจิตลักษณะเดิม ปรากฏว่า การประเมินแก่นแห่งตน และทุนทางจิตวิทยา มีความสำคัญมากที่สุดและรองลงมาตามลำดับ

ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “โมเดลเชิงสาเหตุทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารในช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน”

เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณที่เกี่ยวกับการศึกษาพฤติกรรมในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ (Psycho-behavioral science) มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงเหตุทางจิตลักษณะและสถานการณ์ที่สำคัญของการมีพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยที่สำคัญ เพื่อเสนอแนะเป็นนโยบายและ/หรือแนวทางการพัฒนาให้แก่หน่วยงานขององค์กร โดยมีนโยบาย/มาตรการ 2 ประการที่ควรให้ความสนใจดังนี้

ประการแรก เนื่องจากผลการวิจัยพบว่า จิตลักษณะตามสถานการณ์มีทัศนคติต่อการทำงานที่เป็นตัวแปรสำคัญที่สุดต่อพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน นโยบายที่นำเสนอแบ่งเป็น นโยบายระยะสั้น (6 เดือน-1 ปี) จำนวน 2 ข้อ ซึ่งเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทัศนคติ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาประสิทธิภาพและเพิ่มพลังทางการคิดบวก ให้พนักงานมีทัศนคติที่ถูกต้องเหมาะสมต่องานและองค์กร ได้แก่ (1) ฝึกอบรมเสริมสร้างจิตพลังจริยธรรมและทัศนคติเชิงบวก (Ethics & Positive Mindset Workshop) เช่น ปลูกฝังการมองโลกในแง่บวก (Positive reframing) เมื่องานเกิดความยากลำบาก การปลูกฝังให้เข้าใจหลักคุณธรรม (Ethical values) ในงานซ่อมบำรุงที่ส่งผลโดยตรงต่อความปลอดภัยของผู้โดยสารเป็นสิ่งสำคัญ การฝึกกรณีศึกษา (Case study) การตัดสินใจเมื่อเผชิญกับสถานการณ์กดดัน เป็นต้น และ (2) เสริมสร้างวัฒนธรรม “เรียนรู้ร่วมกัน” (Culture of continuous learning) หัวหน้าจัด “Lunch & learn session” ทุกเดือน ให้ช่างนำเคสหรือเทคนิคใหม่มานำเสนอ (ไม่ใช่รูปแบบทางการ) จัด “Technical book club” ให้หัวหน้าเป็น Facilitator และหมุนเวียนหัวข้อทุกไตรมาส (เช่น หนังสือเรื่อง Reliability centered maintenance) ให้หัวหน้าตั้งงบประมาณ “Innovation fund” เล็กๆ (เช่น 10,000 บาท/ปี/ทีม) ให้ช่างทดลองนวัตกรรมการบำรุงรักษา เป็นต้น และ นโยบายระยะยาว (1-3 ปี) จำนวน 2 ข้อ ได้แก่ (1) ออกแบบ “ระบบยกย่องเชิงบวก (Positive recognition system) เช่น สร้างเกณฑ์การยกย่อง “Employee of the month” ด้านพฤติกรรมมุ่งมั่น เช่น Persistence (ทำงาน

แก้ปัญหาได้ภายในเวลาที่กำหนด) Dedication (ยอมสละเวลาส่วนตัวเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า) Conscientiousness (ตรวจสอบงานซ้ำสองครั้งก่อนส่งมอบ) โดยให้หัวหน้าเป็นผู้เสนอชื่อช่างเข้ารับรางวัล พร้อมเหตุผลเชิงคุณภาพ ประกาศผลผ่านช่องทางภายใน (Intranet/board) พร้อม Certificate หรือ Badge ติดตามผลเป็น “Case study” เพื่อนำไปแชร์ในรุ่นต่อไป และ (2) พัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการสนับสนุน (Supportive culture building) เช่น ดำเนินโครงการ “Buddy system” ให้ช่างใหม่จับคู่กับช่างอาวุโส เพื่อรับการดูแลทั้งงานและสภาพจิตใจ เป็นต้น โดยเฉพาะหัวหน้างานที่ใกล้ชิดกับพนักงานช่างซ่อมบำรุงอากาศยาน มีความสำคัญมากในการสร้างแรงกระตุ้น และการเพิ่มพลังการคิดเชิงบวกกับกลุ่มพนักงานทั้งตำแหน่งงานระดับต้น ตำแหน่งงานระดับกลาง และตำแหน่งงานระดับสูง ควรต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีในการมีทัศนคติต่อการทำงาน การร่วมแก้ปัญหาเชิงรุกโดยลงมือเป็นผู้นำทีมด้วยตนเองมิใช่เพียงการสั่งการ การให้คำปรึกษาต่างๆแก่พนักงาน ด้วยเหตุผล และความจริงใจ เป็นอีกแนวทางการสร้างทัศนคติเชิงบวก ย่อมสร้างความประทับใจต่อพนักงานและส่งผลให้บรรยากาศการทำงานราบรื่นและเสริมสร้างความมุ่งมั่นในการทำงาน

ประการที่สอง จากผลการวิจัยพบว่า จิตลักษณะเดิม มีการประเมินแก่ตนเองเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดต่อพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน ซึ่งเป็นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านคุณค่าแห่งตนแก่พนักงานช่างซ่อมบำรุง เพื่อส่งเสริมและให้เห็นถึงการประเมินตนเองด้านคุณค่าทั้ง 4 ด้านคือ ความเชื่ออำนาจในตน มีความภาคภูมิใจในตนเอง ประสิทธิภาพแห่งตนโดยทั่วไป และมีการควบคุมสภาวะทางอารมณ์ได้ นำเสนอแบ่งเป็น นโยบายระยะสั้น (6 เดือน–1 ปี) จำนวน 2 ข้อ ได้แก่ (1) แผนพัฒนาทักษะเชิงเทคนิคและความเชี่ยวชาญ เพื่อเพิ่มความมั่นใจ (Technical skill enhancement) เช่น มอบหมายให้ช่างเข้าร่วม “On-the-job training” กับผู้เชี่ยวชาญในโครงการเฉพาะ (เช่น ระบบ APU, Engine Type ใหม่ ฯลฯ) จัดให้มี “Logbook การฝึกทักษะ” ที่ช่างต้อง

บันทึกการเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ ผลลัพธ์ที่ได้ทุกสัปดาห์ ตั้ง KPI ด้านความเชี่ยวชาญ (เช่น ผ่านการทดสอบภายใน 6 เดือน) พร้อมรางวัลเล็กๆ เพื่อกระตุ้น เป็นต้น และ (2) โครงการสื่อสารองค์กรเชิงอารมณ์ (Emotional check-in routine) เช่น กำหนด “Daily 5-minutes huddle” ทุกเช้า ให้หัวหน้าถามไถ่สุขภาพ กาย-จิตใจ หัวหน้าติดตาม “Work-life balance” ของช่าง โดยตรวจดูว่ามี สัญญาณความเครียดหรือเปล่า มีช่องทาง “Anonymous feedback” (กล่อง รับความคิดเห็น) เพื่อให้ช่างกล้าที่จะบอกปัญหาที่ไม่กล้าพูดตรงๆ สำรวจปัญหา ด้านทรัพยากร เครื่องมือ หรือสภาพแวดล้อมการทำงานที่กระทบต่อ การปฏิบัติงาน เสนอแนวทางแก้ไขทันที (เช่น ขออุปกรณ์จากฝ่ายสนับสนุน ฯ) เป็นต้น และ นโยบายระยะยาว (1-3 ปี) จำนวน 2 ข้อ ได้แก่ (1) ปลุกฝังแนวคิด “4 หัวใจพลังบวก (PERMA)” ผ่านการเวิร์กช็อปประจำปี เช่น Positive emotions กิจกรรมบันทึก “เรื่องดีประจำวัน” (Gratitude journal) Engagement ให้ช่างหมุนเวียนงานในส่วนย่อย (Rotation) เพื่อสร้าง “Flow experience” Achievement ตั้ง “Badge system” เมื่อช่างบรรลุเป้าหมาย (เช่น ผ่านสอบ ช่อม Type ใหม่, ช่วยลดข้อบกพร่อง ฯลฯ) เป็นต้น และ (2) สร้างระบบ “Career development & recognition” ในฝ่ายช่าง เช่น กำหนด “Skill certification path” (เช่น Level 3-5) ในการช่อมแต่ละระบบเครื่องบิน เพื่อให้ช่างมี เป้าหมายชัดเจน จัดตั้ง “Maintenance academy” ภายในองค์กร ให้ช่างเข้าเรียน เนื้อหาเฉพาะทางและรับใบประกาศนียบัตร (Certificate) มีระบบ “Rotation program” ให้ช่างได้ลองทำงานกับแผนกอื่น (เช่น Planning, quality control) เพื่อเห็นภาพรวมการปฏิบัติงาน จัดให้มี “Annual maintenance award” ยกย่องผลงานด้านความปลอดภัย คุณภาพ และพฤติกรรมมุ่งมั่นในการทำงาน เป็นต้น

นอกจากนี้ การดำเนินนโยบายให้เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารที่มีส่วนพัฒนาบุคลากรควรปฏิบัติการเชิงรุก โดยส่งเสริมให้พนักงานที่มีพฤติกรรม มุ่งมั่นในการทำงานทำหน้าที่เป็นต้นแบบ เป็นสื่อกลางเผยแพร่วัฒนธรรมการ

ทำงานเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร สร้างความสัมพันธ์ในหน่วยงานด้วยวิธีการหลากหลายรูปแบบตามที่ได้นำเสนอ และให้ช่วยนำนโยบายส่งเสริมให้พนักงานในองค์กรสื่อสารกันมากขึ้น ย่อมส่งผลในการลดอัตราการลาออกรวมทั้งเป็นการอนุรักษ์พนักงานที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้อยู่ร่วมพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมหลากหลายหน่วยงานในอุตสาหกรรมการบิน เช่น ศึกษาช่างซ่อมบำรุงจากหลายประเภทขององค์กร เช่น สายการบินพาณิชย์, หน่วยงานทหาร, ศูนย์ฝึกซ่อมอากาศยาน หรือบริษัทให้บริการซ่อมบำรุง (MRO) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยด้านจิตลักษณะ ทักษะคติ และสถานการณ์ตามลักษณะองค์กรหรือระบบวัฒนธรรมความปลอดภัยที่แตกต่างกัน

2. ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed methods research) ผสานการวิจัยเชิงปริมาณกับการสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสังเกตในภาคสนาม เพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงแรงจูงใจ แรงกดดัน และบริบทที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของช่างซ่อมบำรุงในสถานการณ์จริง หรือ วิจัยเชิงทดลอง (Experimental or intervention research) ทดลองใช้โปรแกรมส่งเสริมทุนทางจิตวิทยาหรือโปรแกรมฝึกอบรมจริยธรรมความปลอดภัย แล้ววัดผลการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการทำงานเพื่อความปลอดภัย เพื่อพิสูจน์ประสิทธิภาพของมาตรการหรือแนวทางพัฒนาในเชิงปฏิบัติ

3. ศึกษาผลกระทบระยะยาว (Longitudinal study) เพื่อติดตามว่าจิตลักษณะหรือทัศนคติที่ดีส่งผลต่อพฤติกรรมความปลอดภัยอย่างต่อเนื่องหรือไม่ และมีการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลาอย่างไร เหมาะสำหรับการออกแบบแนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับองค์กร รวมถึงการศึกษาความแตกต่างทางวัฒนธรรมองค์กรหรือภูมิศาสตร์ เปรียบเทียบระหว่างองค์กรที่อยู่ในเขตเมืองกับ

ต่างจังหวัด หรือระหว่างประเทศ (ถ้าข้อมูลเอื้ออำนวย) เพื่อดูว่า บริบททางวัฒนธรรม มีผลต่อการแสดงออกของพฤติกรรมด้านความปลอดภัยหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะโชติ บัวหล้า. (2561). *ปัจจัยทางจิตลักษณะและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมุ่งมั่นในการเรียนของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่เป็นรุ่นแรกของครอบครัว* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์]. คลังปัญญา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. <https://repository.nida.ac.th/items/df8f65b3-429f-46bd-b024-5d6f37eb9e47>
- ขวัญทิพย์ มีสมภรณ์, ชีรวิษ บุนยโสภณ และ สุภัททา ปิณฑะแพทย์. (2565). การพัฒนารูปแบบศักยภาพช่างอากาศยานเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นหัวหน้างานในยุคดิจิทัล. *วารสารศิลปะการจัดการ*, 7(1), 70-91.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2538). *ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2541). รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) เพื่อการวิจัยสาเหตุของพฤติกรรมและการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์. *วารสารทันตภิบาล*. 10(2), 105-108.
- ดิษฐ์ ศุภสมุท. (2558). *ปัจจัยเชิงเหตุแบบบูรณาการทางด้านจิตลักษณะและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานของพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์]. คลังปัญญา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. <http://repository.nida.ac.th/handle/662723737/4446>

- ดุจเดือน พันธมนาวิน. (2558). ปัจจัยเชิงเหตุที่เกี่ยวข้องกับความพร้อมและศักยภาพของการเป็นนักวิจัยของบุคคลหลายประเภท: ระดับนักศึกษาระดับปริญญาตรี. ภายใต้งานวิจัยพหุสาขาเหตุของความพร้อมและศักยภาพของการเป็นนักวิจัยของนักศึกษาและนักวิชาการไทย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม.
- ดุจเดือน พันธมนาวิน. (2560). การวิจัยเพื่อพัฒนาและประเมินแบบวัดจริยธรรมหลุดในงานวิจัย. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, 23(2), 118-138. <https://so06.tci-haijo.org/index.php/BSRI/article/view/92377>
- ถวัลย์ เทียนทอง, ชีร์ฉนิกษ์ ศิริไวยหาร และ กันต์ฤทัย คลังพหล. (2564). การจัดการองค์การด้านการซ่อมบำรุงอากาศยานของอุตสาหกรรมการบินพาณิชย์ไทย. *วารสารชุมชนวิจัยและพัฒนาสังคม*, 15(3), 158-172.
- ธัญญลักษณ์ วีระสมบัติ. (2563). *ส่องอุตสาหกรรมหุ่นยนต์และอุตสาหกรรมซ่อมบำรุงอากาศยาน ยุคไทยแลนด์ 4.0 และความท้าทายในอาเซียน*. เรือนแก้ว.
- ไพรัช แก้วสกุล. (2564). การจัดการซ่อมบำรุงอากาศยาน (รวมเล่ม) Aircraft Maintenance Management. *Avia paws*. <https://aviation609.wordpress.com/>
- วัฒนา ศรีวิสัย และ กล้าหาญ ณ น่าน. (2564). ความเครียดและความเหนื่อยหน่ายในการทำงานที่มีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงานกรณีศึกษา: บริษัท ไฟน์ เมททัล เทคโนโลยีส์ จำกัด (มหาชน). *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 7(2), 34-42.
- สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย. (2560). *ประกาศสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย เรื่อง แผนฝึกอบรมการรักษาความปลอดภัยการบินพลเรือนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 (NCASTP)*. <https://www.caat.or.th/th/archives/29219>

สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย. (2564). รายงานสถิติการขนส่งทางอากาศ ไตรมาสที่ 4 ประจำปี 2564. <https://www.caat.or.th/th/archives/62873>

สำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทย. (2566). รายงานสภาวะอุตสาหกรรมการบินของประเทศไทย พ.ศ.2566. <https://www.caat.or.th/th/archives/82897>

Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Prentice-Hall.

Bakker, A. B., Schaufeli, W. B., Leiter, M. P., & Taris, T. W. (2010). Work engagement: An emerging concept in occupational health psychology. *Work & Stress*, 22(3), 187–200.

Bakker, A. B., & Leiter, M. P. (2010). *Work engagement: A handbook of essential theory and research*. Psychology press.

Bandura, A. (2002). Selective moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Moral Education*, 31(2), 101–119. <https://doi.org/10.1080/0305724022014322>

Bhanthumnavin, D. E. (2021). Development and validation of psycho-moral strength (PMS) scale for university lecturers. *NIDA Development Journal*, 61(1), 39-64.

Bono, J. E., & Judge, T. A. (2003). Core self-evaluations: A review of the trait and its role in job satisfaction and job performance. *European Journal of Personality*, 17(Suppl1), S5-S18. <https://doi.org/10.1002/per.481>

Csikszentmihalyi, M. (2003). *Good business: Leadership, flow and the making of meaning*. Viking.

- Dalkilic, S. (2017). Improving aircraft safety and reliability by aircraft maintenance technician training. *Engineering Failure Analysis, 82*, 687–694. <https://doi.org/10.1016/j.engfailanal.2017.06.008>
- Ding, H., Yu, E., & Li, Y. (2022). Core self-evaluation, perceived organizational support for strengths use and job performance: Testing a mediation model. *Current Psychology, 41*(8), 5143-5150.
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Eisenberger, R., Huntington, R., Hutchison, S., & Sowa, D. (1986). Perceived organizational support. *Journal of Applied Psychology, 71*(3), 500–507. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.71.3.500>
- Endler, N. S., & Magnusson, D. (1976). Toward an interactional psychology of personality. *Psychological Bulletin, 83*(5), 956–974. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.83.5.956>
- Fotiadis, A., Abdulrahman, K., & Spyridou, A. (2019). The mediating roles of psychological autonomy, competence and relatedness on work-life balance and well-being. *Frontiers in Psychology, 10*, 1267. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01267>
- Frone, M. R., Russell, M., & Cooper, M. L. (1992). Antecedents and outcomes of work–family conflict: Testing a model of the work–family interface. *Journal of Applied Psychology, 77*(1), 65–78. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.77.1.65>

- Gouldner, A. W. (1960). The norm of reciprocity: A preliminary statement. *American Sociological Review*, 25, 161-178.
<https://doi.org/10.2307/2092623>
- Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *The Academy of Management Review*, 10(1), 76–88. <https://doi.org/10.2307/258214>
- Guillaume, F. (2024). *Airbus SE: Report of the board of directors 2023*. Airbus. <https://www.airbus.com/sites/g/files/jlcbta136/files/2024-03/Airbus-Report-of-Board-of-Directors-2023.pdf>
- Hemingway, D. (2020). *Aviation maintenance technician decision-making* [Doctoral dissertation, Walden University]. Walden Dissertations and Doctoral Studies Collection.
<https://scholarworks.waldenu.edu/dissertations/8290>
- House, J. S., Kahn, R. L., McLeod, J. D., & Williams, D. (1985). Measures and concepts of social support. In S. Cohen, & S. L. Syme (Eds.), *Social support and health* (pp. 83-108). Academic Press.
- International Air Transport Association (IATA). (2025). *Global air passenger demand reaches record high in 2024*.
<https://www.iata.org/en/pressroom/2025-releases/2025-01-30-01/>
- Judge, T. A., Locke, E. A., & Durham, C. C. (1997). The dispositional causes of job satisfaction: A core evaluations approach. *Research in Organizational Behavior*, 19, 151–188.

- Judge, T. A., & Bono, J. E. (2001). Relationship of core self-evaluations traits-self-esteem, generalized self-efficacy, locus of control, and emotional stability-with job satisfaction and job performance: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology, 86*(1), 80–92.
<https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.1.80>
- Kellerman, G. R., & Seligman, M. (2023). *Tomorrowmind: Thriving at work with resilience, creativity, and connection—now and in an uncertain future*. Nicholas Brealey.
- Kinnison, H. A., & Siddiqui, T. (2013). Aviation maintenance management (2nd ed.). McGraw-Hill Education.
<https://commons.erau.edu/publication/1538>
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guildford Press.
- Lambert, S. J. (2000). Added benefits: The link between work-life benefits and organizational citizenship behavior. *The Academy of Management Journal, 43*(5), 801-815.
- Luthans, F., & Youssef, C. M. (2004). Human, social, and now positive psychological capital management: Investing in people for competitive advantage. *Organizational Dynamics, 33*(2), 143–160. <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2004.01.003>
- Na-Nan, K., Kanthong, S.N., & Khummueng, K. (2020). Development of an empowering leadership scale for salespeople: Validation and reliability. *Industrial & Commercial Training, 52*(3), 209-220. <https://doi.org/10.1108/ICT-02-2020-0025>

- Obrenovic, B., Jianguo D, Khudaykulov, A., & Khan, M.A.S. (2020). Work-family conflict impact on psychological safety and psychological well-being: A Job performance model. *Frontiers in Psychology, 11*, 475. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00475>
- Rhoades, L., & Eisenberger, R. (2002). Perceived organizational support: A review of the literature. *Journal of Applied Psychology, 87*(4), 698–714. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.87.4.698>
- Salancik, G. R. (1977). Commitment and the control of organizational behavior and belief. In B. M. Staw & G. R. Salancik (Eds.), *New directions in organizational behavior* (pp. 1–54). St. Clair Press.
- Schaufeli, W. B. (2018). Work engagement in Europe: Relations with national economy, governance and culture. *Organizational Dynamics, 47*(2), 99-106. <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2018.01.003>
- Schaufeli, W. B., Salanova, M., González-Romá, V., & Bakker, A. B. (2002). The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *Journal of Happiness Studies, 3*, 71–92. <https://doi.org/10.1023/A:1015630930326>
- Schaufeli, W., & Bakker, A. B. (2004). Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement. *Journal of Organizational Behavior, 25*, 293-315. <http://dx.doi.org/10.1002/job.248>

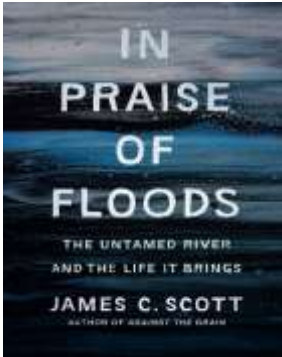
- Schaufeli, W. B., Bakker, A. B., & Salanova, M. (2006). The measurement of work engagement with a short questionnaire: A cross-national study. *Educational and Psychological Measurement, 66*(4), 701–716.
<https://doi.org/10.1177/0013164405282471>
- Seligman, M. E. (2011). *Flourish: A new understanding of happiness and well-being and how to achieve them*. Nicholas Brealey.
- Shirom, A. (2011). Vigor as a positive affect at work: Conceptualizing vigor, its relations with related constructs, and its antecedents and consequences. *Review of General Psychology, 15*(1), 50-64.
<https://doi.org/10.1037/a0021853>
- Silverman, J. L., Yang, M., Turner, S. M., Katz, A. M., Bell, D. B., Koenig, J. I., & Crawley, J. N. (2010). Low stress reactivity and neuroendocrine factors in the BTBR T+tf/J mouse model of autism. *Neuroscience, Neuroscience Journal, 171*(4), 1197-1208. <https://doi.org/10.1016/j.neuroscience.2010.09.059>
- Silverman, M. N., Heim, C. M., Nater, U. M., Marques, A. H., & Sternberg, E. M. (2010). Neuroendocrine and immune contributors to fatigue. *PM & R, 2*(5), 338-346.
<https://doi.org/10.1016/j.pmrj.2010.04.008>

- Simmons, B., & Nelson, D. (2007). Eustress at work: Extending the holistic stress model. In D. L. Nelson, C. L. Cooper Eds.) *Eustress at work: Extending the holistic stress model* (pp. 40-54). SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781446212752.n4>
- Vuong, B. N., & Tushar, H., & Hossain, S. F. A. (2023). The effect of social support on job performance through organizational commitment and innovative work behavior: Does innovative climate matter? *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 15(5), 832-854. <https://doi.org/10.1108/APJBA-06-2021-0256>
- World Health Organization. (2023). *Stress*. <http://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/stress>
- Yoo, K., & Lee, K. H. (2019). Core self-evaluation and work engagement: Moderated mediation model of career adaptability and job insecurity. *Frontiers in Psychology*, 10, 478464. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02093>

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

เทียนชัย สุริมาศ¹

Thianchai Surimas²

ชื่อหนังสือ: In Praise of Floods: The Untamed River and the Life It Brings

ผู้เขียน: James C. Scott

สำนักพิมพ์: Yale University Press

ปีที่พิมพ์: 2025

จำนวนหน้า: 248 หน้า

การสรรเสริญน้ำหลาก: แม่น้ำที่ไหลอย่างอิสระกับ ชีวิตที่มากับสายน้ำหลาก

หนังสือ In Praise of Floods: The Untamed River and the Life It Brings เป็นผลงานชิ้นสุดท้ายของเจมส์ ซี. สก็อตต์ (James C. Scott) ที่ถูกตีพิมพ์หลังจากที่สก็อตต์เสียชีวิตไปในปี 2025 สก็อตต์เป็นนักรัฐศาสตร์และนักมานุษยวิทยาที่เขียนหนังสือเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้หลายเล่ม เช่น Weapons of the Weak ที่นำเสนอเรื่องการต่อสู้ของผู้อ่อนแอผ่านการเมืองในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นงานเขียนที่มีการกล่าวถึงอย่างมากในแวดวงรัฐศาสตร์และการพัฒนา นอกจากนี้ ยังมีหนังสือเรื่อง Seeing Like a State รวมทั้ง The Art of Not Being Governed และ Against the Grain ที่นำเสนอผ่านความสัมพันธ์ของคน รัฐ การพัฒนา และภาคเกษตรกรรม หนังสือทั้งหมดข้างต้นล้วนอธิบาย

¹ ดร., อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ประเทศไทย E-mail: thian.su@tu.ac.th

² Dr., Lecturer of Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand.

ด้วยแนวคิดด้านการเมืองและรัฐศาสตร์ ผ่านการทำงานของรัฐบาล การควบคุมผู้คน และการพัฒนาในภูมิภาคอย่างลึกซึ้ง งานเขียนของสก็อตต์มีความโดดเด่นในการนำเสนอข้อมูลภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic fieldwork) และการตีความ (Interpretation) ที่เฉียบคม สำหรับหนังสือ *In Praise of Floods: The Untamed River and the Life It Brings* ยังคงนำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจทางการเมืองและการพัฒนาเช่นเดิม แต่หนังสือเล่มนี้มีความแตกต่างจากงานที่กล่าวมาข้างต้น เพราะสก็อตต์หันมาสำรวจและศึกษาชีวประวัติของแม่น้ำแทนการอธิบายผ่านความเป็นไปของผู้คน โดยเฉพาะแม่น้ำอิรวดี (Ayeyarwady) ในประเทศเมียนมา ผู้วิพากษ์เลือกหนังสือเล่มนี้เพื่อสะท้อนมุมมองอื่นในวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่โลกกำลังเผชิญ และวิพากษ์หนังสือเล่มนี้บนฐานความรู้และประสบการณ์ของผู้ที่ศึกษาเรื่องแม่น้ำและการพัฒนา มาตลอดเกือบสิบปีที่ผ่านมา

ในหนังสือเล่มนี้ สก็อตต์เสนอเหตุผลสำคัญว่าทำไมจึงควรศึกษาแม่น้ำ และพยายามเข้าใจแม่น้ำในฐานะที่มีชีวิต (River-as-alive) สก็อตต์เขียนข้อความสำคัญในบทนำและยกมาเขียนหลังปกด้วยว่า “แม่น้ำมีชีวิต ถือกำเนิดเปลี่ยนแปลง เคลื่อนย้ายช่องทางไหล สร้างเส้นทางใหม่เพื่อลู่ทะเล เคลื่อนตัว ทั้งอย่างช้าๆ และอย่างรุนแรง แม่น้ำอุดมด้วยสิ่งมีชีวิต และสามารถตายลงอย่าง กึ่งธรรมชาติ และบ่อยครั้งที่แม่น้ำถูกทำให้พิการหรือถูกทำให้ตาย” ข้อความนี้ นำเสนอชีวิตของแม่น้ำที่ผ่านเรื่องราวเหมือนกับชีวิตอื่น ดังนั้น ชีวประวัติของแม่น้ำหนึ่งสายไม่ต่างจากชีวประวัติของผู้คนที่อยู่อาศัยริมฝั่งหรือสรรพสิ่งที่อยู่รอบแม่น้ำ สก็อตต์ชี้ให้เห็นมุมมองใหม่ที่ชีวิตแม่น้ำมีความซับซ้อน และสัมพันธ์กับสรรพสิ่งอื่นอย่างลึกซึ้ง เป็นทั้งพื้นที่แห่งการเชื่อมต่อ พื้นที่การปะทะทางวัฒนธรรม และพื้นที่การแสดงอิทธิพลทางสังคมและการเมือง หนังสือเล่มนี้ ยังพยายามทำให้เห็นว่าแม่น้ำเป็นผู้กระทำการ (Actor) ที่สำคัญ ซึ่งแต่ละบทของหนังสือคลี่ให้เห็นการเป็นผู้กระทำการของแม่น้ำในฐานะที่สามารถกำหนด (Shape) รูปแบบสังคม การตั้งถิ่นฐาน กิจกรรมการเกษตร เรื่องเล่าและเรื่องราว

ความเชื่อและจิตวิญญาณ และการสร้างอารยธรรมของมนุษย์ แม่น้ำไม่ได้เป็นเพียงวัตถุหรือสิ่งของที่รอให้มนุษย์จัดการและกระทำ แม่น้ำจะเป็นอย่างนั้นในยุคที่มนุษย์พยายามควบคุมธรรมชาติ แต่หนังสือชี้ว่าแม่น้ำมีความสามารถในการกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมหรือกิจกรรมของมนุษย์ และสร้างความเข้าใจใหม่ว่าแม่น้ำเป็นการประกอบสร้างของสรรพสิ่งที่แตกต่างกันหลากหลาย ทำให้เกิดระบบที่สิ่งมีชีวิตทุกชีวิตต่างพึ่งพาเพื่อความอยู่รอด แนวคิดนี้ช่วยให้เห็นชีวิตของแม่น้ำที่เชื่อมร้อยและพึ่งพาสรรพสิ่งต่างๆ มีชีวิตและสัมพันธ์กับสรรพสิ่งอื่นนอกเช่นชีวิตมนุษย์เอง

เมื่อมองงานชิ้นนี้ของสก็อตต์ผ่านขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิของธรรมชาติ (Nature rights) ที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สำคัญหนึ่งในยุคปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าหนังสือช่วยให้เข้าใจแนวคิดมากขึ้นผ่านการเขียนและตัวอย่างในหนังสือ หนังสือเล่มนี้ยังช่วยให้เข้าใจกลุ่มที่เคลื่อนไหวแนวคิดสิทธิของแม่น้ำ (River rights movement) ซึ่งเป็นขบวนการที่ผลักดันให้แม่น้ำได้รับสถานะทางกฎหมาย ปกป้อง คุ้มครอง และเคารพ ก็มีรากฐานจากการยอมรับว่าแม่น้ำเป็นผู้มีชีวิต ที่หลายประเทศมีการให้สถานะทางกฎหมายหรือการคุ้มครองแม่น้ำ เช่นในกรณีของแม่น้ำวังกานุย (Whanganui) ในนิวซีแลนด์ ซึ่งได้รับสถานะเป็นบุคคลทางกฎหมาย ในปี 2017 และมีสิทธิได้รับการคุ้มครองผ่านตัวแทนทางกฎหมาย การรับรองสิทธิของแม่น้ำคือการท้าทายความคิดเห็นเห็นธรรมชาติเป็นสมบัติของรัฐหรือทุน หรือเป็นเพียงทรัพยากรธรรมชาติ (Resource) และยืนยันว่าลุ่มน้ำคือพื้นที่การอยู่ร่วมของสรรพชีวิตที่ไม่อาจถูกตัดสินโดยมนุษย์เพียงกลุ่มเดียว หนังสือเล่มนี้ช่วยอธิบายวิธีคิดเรื่องการทำให้แม่น้ำเป็นทรัพยากร (Resource-centric) ว่าเป็นความเข้าใจอันคับแคบที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric tunnel vision) ที่ทำให้แม่น้ำถูกทำให้เชื่อมต่อ และการทำเช่นนี้ก่อให้เกิดผลย้อนกลับ (iatrogenic effects) เช่น การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ความเสื่อมโทรมของพื้นที่ชุ่มน้ำ และความสามารถในการฟื้นตัวของแม่น้ำ สก็อตต์เสนอมุมมองต่อธรรมชาติ

(Nature) โดยเฉพาะแม่น้ำ ให้เปิดกว้างไปกว่าการเป็นทรัพยากรที่มนุษย์และ
ทุนสามารถขูดรีดเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจดำเนินไป ไปสู่วิธีคิดที่เห็นชีวิตอื่นที่เรา
ต้องอยู่ร่วมอย่างเคารพกัน

การมองแม่น้ำเป็นชีวิตมิใช่เพียงทรัพยากรเพื่อมนุษย์เป็นความท้าทาย
ต่อระบบการจัดการลุ่มน้ำในหลายประเทศและวิธีการจัดการน้ำแบบสมัยใหม่
(Modern water management) รวมถึงการจัดการน้ำในประเทศไทย ที่ยังคง
เผชิญแรงกดดันจากการพยายามสร้างเขื่อน การผันน้ำ การเปลี่ยนแปลง
ภูมิอากาศ การขยายตัวของเมือง และการขูดรีดทรัพยากรในยุคสมัยแห่งทุน
และมนุษย์สมัย ความต้องการน้ำในเกษตรเชิงเดี่ยวอย่างมหาศาล และวิธีการ
จัดการน้ำที่ละเลยชีวิตและความเป็นไปของแม่น้ำ และที่สำคัญหนังสือเล่มนี้
ยังช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดความยุติธรรมเชิงนิเวศ (Ecological justice) ที่มี
ความแตกต่างจากแนวคิดความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental
justice) อยู่พอสมควร โดยหนังสืออธิบายและวิเคราะห์มุมมองความเป็นธรรม
ทางนิเวศ ผ่านความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง และสิทธิของธรรมชาติผ่านชีวิตและ
ประวัติของแม่น้ำสายต่างๆ ด้วย

บทนำ: A Word about Rivers

บทนำมุ่งเสนอแนวคิดเรื่องแม่น้ำมีชีวิต แต่ละสายน้ำมีบุคลิกภาพที่
แตกต่าง และประวัติศาสตร์เฉพาะของตนเอง และสมเหตุสมผลอย่างยิ่งที่มนุษย์
ต้องศึกษาประวัติชีวิตของแม่น้ำหนึ่งๆ หรือที่เรียกว่าชีวประวัติทางนิเวศของ
แม่น้ำ ในบทนำนี้สกัดข้อเสนอให้มองแม่น้ำ ไม่ใช่เพียงการทำความเข้าใจด้วย
ระบบศาสตร์หรือความรู้ทฤษฎี แต่ทำความเข้าใจในฐานะเป็นสิ่งมีชีวิตที่มี
ชีวประวัติของตนเอง ที่เกิด เติบโต เคลื่อนไหว เปลี่ยนเส้นทาง สูญสลาย และ
ถูกทำร้ายโดยมนุษย์ นี่คือการก้าวข้ามมโนทัศน์การทำความเข้าใจแม่น้ำของรัฐ
วิศวกรรมที่เห็นแม่น้ำเป็นทรัพยากรให้ควบคุม มาเป็นมโนทัศน์ที่ยอมรับ
ความสามารถในการเป็นผู้กระทำ (Agency) ของแม่น้ำ และยอมรับแม่น้ำใน

ฐานะผู้กระทำ (Actor) แนวคิดชีวประวัติทางนิเวศชวนให้ผู้อ่านศึกษาแม่น้ำในฐานะสิ่งที่มีประวัติชีวิตเฉพาะ ไม่ต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น แม่น้ำแต่ละสายที่ถูกจัดการด้วยความรู้ทางอุทกวิทยาแบบเดียวกัน แท้จริงแล้วมีประวัติศาสตร์ (History) และบุคลิกภาพ (Personality) ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามต่อความรู้ที่ถูกศึกษาในชีวิตของแม่น้ำหนึ่งนั้น สามารถกลายเป็นความรู้สากลได้ และสามารถนำไปใช้กับบริบทอื่นได้หรือไม่ เพราะแต่ละลุ่มน้ำมีอัตลักษณ์เฉพาะตามภูมิศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาในแต่ละลุ่มน้ำ และความสัมพันธ์กับผู้คนในแต่ละยุคสมัย แม่น้ำคือเครือข่ายของชีวิตจำนวนมาก ทั้งพืชน้ำ พืชริมน้ำ ปลา หอย นกน้ำ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม และสัตว์นักล่าต่างๆ ที่พึ่งพาจังหวะน้ำหลากและน้ำลดในการดำรงอยู่ตามฤดูกาล ระบบแม่น้ำจึงรวมถึงลำน้ำสาขา พื้นที่ชุ่มน้ำ พุ่มน้ำหลาก และลำน้ำแยกที่ปากแม่น้ำทั้งหมด การเข้าใจแม่น้ำอย่างแท้จริงจำเป็นต้องมองแบบเป็นระบบของคร่อมว่า แม่น้ำ (Rivers) ให้มากกว่าน้ำ (Water) แต่เป็นพื้นที่ร้อยต่อแห่งชีวิตที่หล่อเลี้ยงความหลากหลายทางชีวภาพและโครงสร้างนิเวศของทั้งลุ่มน้ำและภูมิภาค ในบทหน้านี้ สก็อตต์พยายามใช้กิริยาของมนุษย์หรือพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงกับแม่น้ำ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงการวางวิจิตรต่อธรรมชาติและแม่น้ำของหนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นฐานในการเข้าใจในบทต่อไป

บทที่ 1: Time and Motion

“Everything, literally everything, moves” เป็นประโยคที่อธิบายความเป็นแม่น้ำอย่างชัดเจน ในบทนี้ สก็อตต์ชวนมองว่าธรรมชาติทั้งหมดอยู่ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ไม่มีสิ่งใดหยุดนิ่ง ทั้งภูเขา ดิน ต้นไม้ หรือแม้กระทั่งแม่น้ำ บทนี้ผู้เขียนเน้นย้ำว่าแม่น้ำกับน้ำที่เป็นวัตถุ (Material) หรือในทางวิทยาศาสตร์เรียกว่า H_2O นั้นไม่เหมือนกัน แม่น้ำต้องไหลเพราะการไหลคือการคงความเป็นแม่น้ำ และแม่น้ำซับซ้อนมาก เมื่อขยายแนวคิดนี้ไปสู่เรื่องการไหล สก็อตต์ชี้ให้เห็นว่าการทำให้น้ำอยู่นิ่งผ่านโครงสร้างการพัฒนาขนาดใหญ่ เช่น เขื่อน คันกั้นน้ำ ระบบชลประทานขนาดใหญ่ หรือแม้กระทั่ง

การพยายามปรับร่องน้ำหรือเปลี่ยนเส้นทางเดินน้ำด้วยโครงสร้างต่างๆ เป็นความพยายามของรัฐในการต่อต้านธรรมชาติที่มีพลวัตและเคลื่อนที่ของแม่น้ำ และท้ายที่สุดมักนำไปสู่หายนะทางนิเวศและการสูญหายไปของชีวิตอื่น การทำให้น้ำหยุดนิ่งจึงเป็นการฆ่าความเป็นแม่น้ำที่ต้องไหล หรือการมีชีวิตของแม่น้ำที่เชื่อมโยงกับสรรพสิ่งทุกชีวิตผ่านการไหล ดังนั้นการไหล (Flow) คือ ธรรมชาติของน้ำและการพยายามหยุดหรือทำให้หยุดและกัก (Store) คือการหยุดธรรมชาติของน้ำ วิธีคิดเรื่องการหยุดน้ำผ่านโครงสร้างทางวิศวกรรมขนาดใหญ่สะท้อนการมองโลกที่ขาดความเข้าใจแบบสัมพันธ์และพลวัต หนังสือเล่มนี้ชวนวางวิธีคิดต่อโลกว่าโลกมิใช่สิ่งคงที่ แต่เป็นผลของการกระทำร่วมกันของมนุษย์-ไม่ใช่มนุษย์ (Human and more-than-human) และในบทนี้แม่น้ำถูกมองเป็นการประกอบกันของสิ่งที่แตกต่างหลากหลาย (Assemblage) จนทำให้เกิดระบบหรือชีวิตขึ้นมา แม่น้ำเป็นความสัมพันธ์ของชีวิตที่สร้างซึ่งกันและกัน แนวคิดนี้วางรากฐานทางความคิดให้กับหนังสือเล่มนี้ ว่าแม่น้ำคือโลกที่เคลื่อนไหวและเชื่อมต่อกับชีวิต บทนี้ ผู้วิพากษ์เห็นว่าผู้เขียนสะท้อนมุมมองต่อแม่น้ำกับการไหลว่าเป็นหัวใจของการรักษาสมดุล หากวิเคราะห์ผ่านมุมมองอุทกสังคม (Hydrosocial perspectives) จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนอธิบายถึงวิธีการหยุดน้ำให้ไหล ด้วยการลดความซับซ้อนของแม่น้ำให้เป็นเพียงสสารทางวิทยาศาสตร์ที่ง่ายต่อการจัดการ คำนวณ และศึกษาด้วยมุมมองทางวิทยาศาสตร์ และตัดลดความซับซ้อนในของน้ำมิติสังคมออก ซึ่งน้ำกับสังคมการเมือง และวัฒนธรรม แท้จริงแล้วไม่เคยแยกขาดแต่เป็นส่วนหนึ่งของมันและกันโดยตลอด

บทที่ 2: Moving with the River

บทนี้ สก๊อตต์เสนอว่า ความพยายามเปลี่ยนการไหลอย่างอิสระสู่การหยุดนิ่งและควบคุมได้อย่างเบ็ดเสร็จส่งผลกระทบต่อมหาศาล เพราะในความเป็นจริงแม่น้ำคือระบบที่มีชีวิต เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา และในช่วงหนึ่ง ผู้เขียนอธิบายถึงการไหลของน้ำคือการเคลื่อนไหวของธรรมชาติ แม่น้ำ

และระบบที่เรียกว่าธรรมชาติและระบบนิเวศไม่ได้ตัดขาดออกจากกัน นอกจากนี้ ในบทนี้ยังอธิบายปรากฏการณ์ช่วงน้ำหลาก ว่าในฤดูกาลน้ำหลากของปี แม่น้ำมีความกว้างและยิ่งใหญ่ ความกว้างใหญ่ของแม่น้ำอาจเพิ่มขึ้นมากกว่าช่วงน้ำลดหลายสิบเท่า การเพิ่ม ลด และเคลื่อนที่นี้ทำให้เส้นแบ่งระหว่างแผ่นดินกับสายน้ำแทบไม่มีอยู่จริง แนวคิดนี้ท้าทายเรื่องแผนที่และผังเมืองที่ถูกขีดเส้นแยกอย่างชัดเจนว่าอาจไม่ใช่ความจริงเชิงนิเวศของแม่น้ำและผืนดินที่เปลี่ยนแปลง ผันแปร เชื่อม แยก และถูกกำกับด้วยความหลากหลายและการไหลของน้ำอยู่ตลอดเวลา การขีดเส้นแบ่งในแผนที่นี้ทำให้แม่น้ำกลายเป็นทรัพยากรที่รัฐสามารถควบคุมได้ง่าย และจัดสรรความเป็นเจ้าของได้อย่างเป็นระบบ รวมทั้งทำให้ศาสตร์บางศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญบางสาขา ถูกสถาปนาให้มีสิทธิในการจัดการน้ำและความรู้ของผู้เชี่ยวชาญมีอำนาจเหนือความรู้อื่น

สก็อตต์ อธิบายว่า ก่อนที่มนุษย์จะตั้งถิ่นฐานถาวร ทั้งมนุษย์ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ และพืชพันธุ์ต่างดำรงชีวิตร่วมกับจังหวะการเปลี่ยนแปลง ทั้งการไหลและการหลากของแม่น้ำ มนุษย์ไม่เพียงอาศัยอยู่ใกล้น้ำ แต่กิจกรรมของมนุษย์เคลื่อนที่และสัมพันธ์ไปกับจังหวะชีวิตของแม่น้ำ เช่น เมื่อน้ำหลาก สรรพสิ่งรอบแม่น้ำได้รับประโยชน์จากรอบน้ำหลากของแต่ละปีที่น่าตะกอน ธาตุอาหาร และความชุ่มชื้นมาสู่ระบบนิเวศ แต่เมื่อมนุษย์เริ่มสร้างชุมชนที่หยุดนิ่งและพยายามบังคับให้แม่น้ำหยุดนิ่งด้วยการสร้างเขื่อน คันกั้นน้ำ และโครงสร้างชลประทานขนาดใหญ่ ระบบนิเวศที่มีชีวิตและเชื่อมต่อกันด้วยการไหลจึงสูญเสียความมีชีวิต น้ำหลากซึ่งเป็นกลไกการฟื้นตัวของธรรมชาติถูกทำให้หยุดลงและความหลากหลายของชีวิตและสรรพชีวิตหายไป บทนี้ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ไม่ควรทำให้แม่น้ำหยุดนิ่ง แต่ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับการเคลื่อนไหวและจังหวะชีวิตของแม่น้ำ มองว่าน้ำไหลและน้ำหลากไม่ใช่สิ่งที่ต้องควบคุม หากเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่าการสร้างชีวิต การไหลและการหลากของแม่น้ำคือการสร้างชีวิต และมนุษย์จึงต้องเรียนรู้อยู่ร่วมกับแม่น้ำ ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ด้วยความอ่อนตนภายใต้ความไม่แน่นอนของธรรมชาตินี้

บทที่ 3: Agriculture and Rivers: A Long History

เนื้อหาในบทนี้สกัดวางกรอบความคิดผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การเกษตรกรรม ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์สามารถปรับปรุงและสร้างความรู้ทางเทคนิค การเพาะปลูก รวมทั้งสร้างความรู้ทางชลประทานที่สามารถควบคุมแม่น้ำและธรรมชาติได้ การวิเคราะห์ผ่านประวัติศาสตร์ของมนุษย์และความเชื่อพื้นฐานว่า มนุษย์คือผู้กระทำการฝ่ายเดียวอาจไม่ถูกต้อง สก็อตต์เสนอว่าไม่ใช่มนุษย์ เท่านั้นที่มีศักยภาพในการกระทำการ แต่เป็นพลังของแม่น้ำที่ไหล หลาก ท่วม และแห้งเหือดต่างหากที่ร่วมสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา ในบทนี้ยังมีการกล่าวถึง ตะกอนดินและการเกษตรอย่างน่าสนใจ สก็อตต์แสดงให้เห็นผ่านตัวอย่างแม่น้ำใหญ่หลายสาย และอธิบายอย่างละเอียดผ่านการกระทำของแม่น้ำอิรวดี ว่า *น้ำท่วมประจำปี คือ สถาปนิกที่แท้จริงของอารยธรรมการเกษตร* น้ำท่วมทำหน้าที่เสมือนเครื่องจักรธรรมชาติที่ปรับปรุงดิน สร้างตะกอน เพิ่มความชุ่มชื้น และจัดการศัตรูพืชโดยไม่ต้องมีความรู้ชลประทานหรือเทคโนโลยีรัฐสมัยใหม่ ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่าความสามารถของมนุษย์ หากพิจารณาแล้วนั้น คือ การเรียนรู้ที่จะเคลื่อนไหวและดำเนินกิจกรรมตามจังหวะของแม่น้ำ ส่วนที่น่าสนใจคือ สก็อตต์ ชี้ว่าความคิดเรื่องน้ำท่วมเป็นภัยพิบัติ เป็นมุมมองจากยุคสมัยรัฐราชการ หรือทุนนิยมสมัยใหม่ ไม่ใช่มุมมองของชุมชนลุ่มน้ำในอดีตแต่อย่างใด สก็อตต์ ชี้ให้เห็นว่ารัฐในยุคสมัยใหม่ผลักดันการสร้างเขื่อน คันกั้นน้ำ และการควบคุมน้ำ เพื่อสร้างความมั่นคง แต่กลับทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล ดินและตะกอนเสื่อม ความหลากหลายทางชีวภาพหาย และผลผลิตเกษตรยังย่ำแย่ลง

ข้อเสนอหนึ่งที่น่าสนใจของบทนี้ สก็อตต์วิเคราะห์ผ่านภาคเกษตรกรรม และอธิบายว่า น้ำหลากและน้ำท่วมคือฐานของการผลิตชีวิต มีชีวิตจำนวนมาก ที่มากกับความหลากหลายของสายน้ำ ปรากฏการณ์นี้ไม่ใช่สิ่งที่จะต้องจำกัดควบคุม และชวนให้คิดใหม่ผ่านการอธิบายเรื่องอารยธรรมและการเกษตรว่าไม่ได้มีเพียงรัฐ หรือวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเท่านั้นที่เป็นผู้กระทำการหรือมีศักยภาพในการกระทำกร แต่แม่น้ำที่หลากและอิสระ ปราศจากการควบคุม ก็มีความสำคัญ

อย่างมากในการกำกับรูปแบบสังคมและส่งผลกระทบต่อรูปแบบการผลิต การสร้างอารยธรรม สังคมเกษตรกรรม หรือการเคลื่อนย้ายของผู้คน หากมองย้อนกลับผ่านประวัติศาสตร์ของมนุษย์และการมองแม่น้ำในฐานะผู้กระทำการสำคัญ คำถามที่ว่าแม่น้ำทำอะไรกับสังคมมนุษย์ได้บ้าง เป็นมุมมองที่น่าสนใจมากกว่า การตั้งคำถามว่ามนุษย์สามารถควบคุมแม่น้ำได้อย่างไรบ้าง ซึ่งในบทนี้สก็อตต์นำเสนอความสามารถของแม่น้ำที่กระทำต่อสังคมมนุษย์และอารยธรรมต่างๆ ไว้อย่างดี

บทค้น: Interlude: An Introduction to the Ayeyarwady

บทนี้ประกอบด้วยเนื้อหาที่เขียนร่วมระหว่างสก็อตต์และนักวิจัยร่วมที่เป็นชาวเมียนมา ได้แก่ Maung Maung Oo และ Naing Tun Lin ซึ่งช่วยให้เข้าใจการให้ความหมายของแม่น้ำและปฏิบัติการต่อแม่น้ำผ่านมุมมองของคนของอิรวดี โดยบทค้นนี้ อธิบายถึงบริบทและความเป็นไปของแม่น้ำอิรวดีอย่างละเอียดเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจบริบทเฉพาะของแม่น้ำสายนี้ เนื้อหาส่วนใหญ่ของบทมุ่งเสนอคำบรรยายอย่างประณีตของสก็อตต์และนักวิจัยร่วมที่มีต่อลุ่มน้ำอิรวดี ผ่านการใช้แผนที่ เรื่องราว และรูปภาพประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตของแม่น้ำอิรวดีมากขึ้น บทค้นนี้ อธิบายชีวิตต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำอิรวดี ผ่านภูมิทัศน์ของแม่น้ำ ทั้งพื้นที่น้ำและพื้นที่ดิน และผ่านชีวิตสรรพสิ่งทั้งมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์อย่างหลากหลาย ทั้งวิญญาณ สัตว์น้ำ สัตว์ป่า พืชพรรณ ลำน้ำสาขา ฤดูกาล ตะกอนและเกาะแก่ง มนุษย์ ประเพณี วิถีปฏิบัติ และความทรงจำทางวัฒนธรรมของชุมชน เผยให้เห็นประวัติชีวิตของแม่น้ำสายหนึ่งและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง บทนี้มีความน่าสนใจเนื่องจากมีการเขียนถึงความเชื่อและโลก (Worlds) ของคนอิรวดีที่มีต่อแม่น้ำ โดยเฉพาะเรื่องวิญญาณ (Nats) ที่สะท้อนโลกทัศน์ของคนในพื้นที่ที่มีต่อแม่น้ำ และแน่นอนว่าสามารถสะท้อนและท้าทายวิธีคิดแบบทวินิยม (Dualism) ที่พยายามขีดเส้นแบ่งธรรมชาติกับวัฒนธรรม การอธิบายแม่น้ำผ่านโลกของคนท้องถิ่นช่วยให้คลี่คลายวิธีคิด

การตรึงแม่น้ำและธรรมชาติด้วยแนวคิดทวินิยม ซึ่งเป็นปัญหาในเชิงวิธีคิดในปัจจุบัน

บทที่ 4 Intervention

บทนี้มีจุดมุ่งหมายหลักในการชี้ให้เห็นว่า การแทรกแซงกายภาพของแม่น้ำหรือระบบลุ่มน้ำว่าจำเป็นต้องเข้าใจประวัติชีวิต บุคลิกภาพ และเคารพชีวิตของแม่น้ำอย่างลึกซึ้ง สก๊อตต์อธิบายว่าประวัติศาสตร์การปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ของมนุษย์ก่อนยุคอุตสาหกรรมกับการแทรกแซงชีวิตแม่น้ำของรัฐส่งผลกระทบต่อระบบลุ่มน้ำแต่ไม่มากนัก โดยสก๊อตต์ขยายความการแทรกแซงไปถึงความเสียหายต่อภูมิทัศน์แม่น้ำในยุคอุตสาหกรรม ธุรกิจเหมืองแร่ เหมืองทราย และกิจกรรมอื่นๆ กิจกรรมเหล่านี้ยังเป็นผลจากโครงสร้างอำนาจของรัฐที่ใช้เทคโนโลยีเข้าควบคุมและทำให้แม่น้ำเชิงซ้ำโดยไม่เข้าใจจังหวะชีวิตแม่น้ำ การแทรกแซงการไหลผ่านเขื่อนขนาดใหญ่ การผันน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้า การจัดรูปเพื่อการขนส่ง และคั่นกั้นน้ำแบบถาวร การขยายตัวของอุตสาหกรรม ละเมิดหลักการทางนิเวศของลุ่มน้ำและความเป็นแม่น้ำที่ต้องไหล การแทรกแซงนี้ทำให้การไหลของตะกอนหยุดลง วัฏจักรของชีวิตอื่นถูกรบกวน เช่น ฤดูกาลวางไข่ของปลา การเสื่อมโทรมของป่าชุ่มน้ำ และความอุดมสมบูรณ์ของแม่น้ำลดลงอย่างไม่สามารถฟื้นคืนได้ เป็นต้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อมนุษย์ในท้ายที่สุด บทนี้ยังชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ที่ใช้ควบคุมน้ำของรัฐมิได้มีเป้าหมายเพียงการจัดการทรัพยากร แต่เป็นการจัดระเบียบคนและพื้นที่ผ่านการจัดการน้ำ การควบคุมน้ำคือการควบคุมคนและพื้นที่ บทนี้จึงไม่เพียงวิพากษ์โครงสร้างวิศวกรรมน้ำ แต่ยังวิจารณ์จินตนาการของรัฐที่มองแม่น้ำเป็นโครงสร้างพื้นฐานและทุนของการพัฒนากระแสหลัก แทนที่จะเป็นระบบนิเวศที่มีชีวิต ซึ่งปัจจุบันปัญหาเรื่องสายน้ำปนเปื้อนสารพิษที่เป็นปัญหาทำลายของภูมิภาคเอง ก็เป็นผลมาจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมเหมือง ที่หากมองผ่านแนวคิดของสก๊อตต์แล้วก็คือการแทรกแซงระบบนิเวศของแม่น้ำในลักษณะหนึ่ง

บทนี้ ชวนให้ผู้อ่านคิดและทำความเข้าใจกระบวนการทำให้ระบบธรรมชาติที่มีความซับซ้อนสูง เช่น ระบบลุ่มน้ำ ให้มีความเรียบง่าย (Simplified) ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการลดทอนให้เรียบง่ายนี้ทำให้รัฐสามารถแทรกแซงควบคุม และบริหารจัดการได้ง่ายด้วย การลดความซับซ้อนของแม่น้ำเอื้อต่อการแทรกแซงในรูปแบบของวิศวกรรมแบบโครงสร้างแข็ง และขนาดใหญ่ที่มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตหรือรีดเค้นผลผลิตสูงสุดจากแม่น้ำในฐานะทุนการผลิตและเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลลัพธ์มักเกิดขึ้นและสำเร็จในระยะสั้น แต่ในระยะยาวนั้น โครงสร้างแข็งเหล่านี้ขัดขวางวงจรธรรมชาติทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ตัดการไหลของตะกอน และทำให้ความสามารถในการฟื้นตัวของลุ่มน้ำเสื่อมถอยลงในระยะยาว ซึ่งมนุษย์เองต้องพึ่งพาสิ่งเหล่านี้เช่นกัน ดังนั้น การแทรกแซงของรัฐจึงไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของแม่น้ำ แต่ทำให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตและการฟื้นตัวของแม่น้ำในระยะยาว การแทรกแซงให้น้ำหยุดไหลจึงเป็นกระบวนการลดทอนความมีชีวิตของแม่น้ำเช่นกัน

บทที่ 5: Nonhuman Species

บทนี้ถือเป็นบทสำคัญบทหนึ่งที่พยายามพาผู้อ่านก้าวข้ามวิถีคิดแบบการยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ด้วยการนำเสนอสิ่งมีชีวิตอื่นที่ไม่ใช่มนุษย์ (Nonhuman species) สรรพสิ่งผู้อยู่ร่วมโลกและแบ่งปันโลกร่วมกับมนุษย์ และใช้ชีวิตกับแม่น้ำเฉกเช่นมนุษย์ สก๊อตตีใช้วิธีการเชิงวรรณกรรมเพื่อถอดถอนความคิดแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentrism) ในการจัดการทรัพยากรน้ำและแม่น้ำที่มนุษย์สร้างการจัดการ ความรู้ทางวิศวกรรม และใช้อำนาจในการควบคุมแม่น้ำโดยยึดความต้องการของมนุษย์เป็นหลัก ส่งผลให้การตัดสินใจชีวิตของแม่น้ำขาดการพิจารณาถึงสรรพสิ่งอื่นๆ ทั้งสัตว์น้ำ พืชน้ำ ตะกอน เมล็ดพันธุ์ และจุลินทรีย์ ซึ่งรวมกันประกอบสร้าง พึ่งพา และทำให้แม่น้ำยังคงมีชีวิต บทนี้จึงทำให้ผู้อ่านตระหนักว่า ความเข้าใจแม่น้ำในฐานะศูนย์รวมชีวิต และการมีชีวิตของแม่น้ำไม่สามารถมองผ่านการยึดความต้องการ

ของมนุษย์ เพราะหากมองผ่านแว่นของมนุษย์ ย่อมเป็นความเข้าใจที่บกพร่องเชิงนิเวศอย่างสิ้นเชิง สก๊อตต์นำเสนอความสำคัญของแม่น้ำต่อสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์เพื่อโต้แย้งว่าความหลากหลายของชีวิตในแม่น้ำไม่ได้เป็นเพียงทรัพยากรหากเป็นผู้สร้างและเชื่อมต่อในระบบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ตั้งแต่การหมุนเวียนสารอาหาร การสร้างพื้นที่ชุ่มน้ำ การกำกับการเคลื่อนของธาตุอาหาร ไปจนถึงการช่วยปรับสมดุลของสัตว์น้ำและความอุดมสมบูรณ์ของตะกอน สิ่งมีชีวิต และสรรพสิ่งอื่นๆ ล้วนเป็นผู้ผลิตและผู้กำกับสุขภาวะของแม่น้ำเช่นกัน การตัดสินใจเชิงนโยบายที่ยกมนุษย์เป็นศูนย์กลางและสถาปนาให้มนุษย์เหนือกว่าสรรพสิ่งอื่น ไม่เพียงไร้มิติของความเป็นธรรมเชิงนิเวศ (Ecological justice) แต่ยังบ่อนทำลายฐานของชีวิตที่มนุษย์เองต้องพึ่งพา บทนี้จึงเป็นการเรียกร้องให้เห็นแม่น้ำในฐานะโลกของการอยู่ร่วมของหลายสายพันธุ์ (Multi-species) และชี้ว่า หากแม่น้ำถูกออกแบบโดยปราศจากเสียงของผู้ที่ดำรงชีวิตในแม่น้ำ ย่อมเป็นการออกแบบที่นำไปสู่หายนะทางนิเวศและสะท้อนความไม่เป็นธรรมทางนิเวศอย่างสิ้นเชิง

แม่น้ำไม่ได้มีความหมายเพียงแค่การเป็นทรัพยากร การให้ความหมายแม่น้ำเช่นนี้เป็นมุมมองที่จำกัดและเป็นวิกฤติทางวิถีคิด มุมมองดังกล่าวเป็นวิถีคิดที่คับแคบ เพราะแม่น้ำมีบทบาทมากกว่านั้นมาก และไม่อาจถูกเข้าใจได้อย่างสมบูรณ์หากยังยึดมนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของการตีความและผ่านความต้องการของมนุษย์ บทนี้ชวนให้ผู้อ่านเข้าใจแม่น้ำผ่านสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ และเห็นแม่น้ำในฐานะศูนย์รวมของสรรพชีวิต (*Assemblage of life forms*) มนุษย์ไม่ใช่ผู้ครอบครองหรือผู้มีสิทธิ์ตัดสินชะตาแม่น้ำแต่เพียงฝ่ายเดียว หากเป็นเพียงหนึ่งในชีวิตหนึ่ง (Being) ร่วมกับสรรพสิ่งอื่น การเปลี่ยนมุมมองจากการจัดการแม่น้ำเพื่อมนุษย์ควรเปลี่ยนสู่การเข้าใจแม่น้ำในฐานะพื้นที่แห่งการอยู่ร่วมของหลายสายพันธุ์ที่ต่างมีคุณค่าและสิทธิในการดำรงอยู่ร่วมกันเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทางนิเวศ

บทที่ 6: Iatrogenic Effects

บทส่งท้ายชี้ให้เห็นว่า ปัญหาต่างๆ ของแม่น้ำในปัจจุบันไม่ได้เกิดจากกระบวนการทางธรรมชาติ แต่เกิดจากความตั้งใจที่ผิดพลาดของมนุษย์ สก็อตต์อธิบายว่า ความพยายามในการควบคุมธรรมชาติ โดยเฉพาะการทำให้แม่น้ำเชิงซ้ำ หรืออาจหยุดนิ่ง ผ่านเขื่อน ระบบชลประทาน หรือการจัดการน้ำแบบวิศวกรรม เพื่อทำให้ธรรมชาติเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์มากที่สุด ส่งผลกระทบอย่างมากในปัจจุบัน สก็อตต์เรียกผลลัพธ์เหล่านี้ว่า ความเสียหายที่เกิดจากการแก้ปัญหา (iatrogenic) และแม้ว่ามนุษย์ไม่ได้ตั้งใจ แต่ความคิดที่มองว่าธรรมชาติอยู่เพื่อมนุษย์ คือสาเหตุสำคัญที่ทำให้โลกเสื่อมโทรมจนถึงขั้นวิกฤติเหมือนเช่นที่ประสบในปัจจุบัน ในบทนี้สก็อตต์อธิบายอาการของแม่น้ำที่เกิดขึ้นจากความหวังดีของมนุษย์ ที่สะท้อนผ่านความเสื่อมโทรมของพื้นที่ชุ่มน้ำ การสูญเสียพันธุ์ของปลาและพันธุ์พืช และปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ว่าปัญหาเหล่านี้เป็นการที่แม่น้ำต่อต้านการควบคุมและการจัดการ อันมาจากความหวังดีของมนุษย์ แม้การวิพากษ์มุมมองการมนุษย์เป็นศูนย์กลางจะไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับนักวิชาการสายสิ่งแวดล้อม แต่หนังสือเล่มนี้ช่วยทำให้เห็นวิธีการมองโลกที่มักถูกมองข้ามว่าธรรมชาติไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์ควบคุมได้ตามใจ โดยเฉพาะบทสุดท้ายนี้ ที่สะท้อนศักยภาพในการกระทำการของธรรมชาติ ในบทนี้ สก็อตต์เสนอถึงศักยภาพของการกระทำต่อต้าน (Resistant agency) ของแม่น้ำที่ไม่ปรับตัวหรือทำตามตามความต้องการมนุษย์เสมอไป เมื่อมนุษย์บังคับแม่น้ำให้หยุดนิ่งและเชิงซ้ำ

โดยสรุปแล้ว ผู้วิพากษ์เห็นว่าหนังสือ In Praise of Floods: The Untamed River and the Life It Brings ช่วยเปิดมุมมองและวิถีคิดต่อน้ำท่วมและน้ำหลาก เป็นหนังสือที่ไม่ได้บอกว่าต้องจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมอย่างไร แต่เสนอวิถีคิดที่น้ำท่วมและน้ำหลากสามารถเป็นอะไรบ้างและนำมาซึ่งอะไรบ้าง ในส่วนหนึ่งของหนังสืออ้างถึงคำสอนหนึ่งที่ว่า “No mud, no lotus” ที่เปรยว่าหากไม่มีโคลนตมก็ไม่มีบัว ซึ่งสก็อตต์นำมาขยายความต่อในบริบทของแม่น้ำว่า

“No flood, no river” ที่หมายความว่า น้ำท่วมและน้ำหลากนั้นเป็นส่วนหนึ่ง ในชีวิตของแม่น้ำ และน้ำต้องท่วมและหลากเพื่อให้ชีวิตของแม่น้ำ และสรรพสิ่ง อื่นดำรงอยู่ หนังสือเล่มนี้เปิดพื้นที่ให้เรามองแม่น้ำในฐานะ “ผู้มีชีวิต” และ “ผู้กระทำการ” มากกว่าการเป็นทรัพยากรที่รอการควบคุม ซึ่งถือเป็นการทำ ทายระบอบความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรแบบสมัยใหม่ที่มุ่งควบคุมธรรมชาติ เพื่อรองรับการพัฒนาและความต้องการของมนุษย์และทุน และวิถีคิดและ การวางตำแหน่งมนุษย์เป็นศูนย์กลาง ให้เข้าใจโลกและภววิทยาแบบที่ทุกอย่าง มีความสัมพันธ์กัน (Relational ontology)

ในแง่มุมมองการพัฒนาแล้ว หนังสือเสนอวิถีคิดที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจ การรื้อถอนรากฐานของการพัฒนากระแสหลัก ซึ่งมักตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า มนุษย์สามารถควบคุม ปรับแต่ง และทำให้ธรรมชาติเป็นทุนการผลิตที่กระทำได้ ผ่านโครงสร้างพื้นฐาน ความรู้ของผู้เชี่ยวชาญ สถาบันของรัฐ และเทคโนโลยี สมัยใหม่ หนังสือเล่มนี้ยังชวนตั้งคำถามเรื่องการวางตำแหน่งและความต้องการ ของมนุษย์ไว้สูงสุดในฐานะที่มีอำนาจในการเป็นผู้กระทำการหนึ่งเดียวแต่ ชี้ให้เห็นว่าแม่น้ำและธรรมชาติก็สามารถเป็นผู้กระทำการได้ และยังชี้ให้เห็นว่า การลดทอนแม่น้ำให้เหลือเพียงวัตถุทางวิศวกรรม ทรัพยากร และทุนทาง ธรรมชาติ ทำให้รัฐและผู้เชี่ยวชาญเพิกเฉยต่อความซับซ้อนทางนิเวศ สิทธิของ ธรรมชาติ จังหวะชีวิตของแม่น้ำ และซับซ้อนทางนิเวศของกลุ่มน้ำที่พึ่งพาและ สัมพันธ์กันของทุกสิ่ง ดังนั้นการจัดการน้ำท่วมและน้ำหลากแบบรวมศูนย์และ เน้นการควบคุมและขาดความเข้าใจกลุ่มน้ำและธรรมชาติ ว่าแท้จริงแล้วอาจเป็น กระบวนการผลิตภัยพิบัติที่มนุษย์สร้างเอง ดังที่เห็นในปัจจุบันนี้ สถานการณ์น้ำ ท่วมหลายพื้นที่ เช่น ในพื้นที่รับน้ำ โดยเป็นการจัดการน้ำที่มุ่งเน้นข้อมูลด้าน ปริมาณน้ำ แต่ขาดการบูรณาการมุมมองอื่น เช่น การใช้ที่ดิน การเสื่อมของ ระบบนิเวศ การหายไปของภูมิปัญญาการเพาะปลูก ความเป็นอยู่ของชุมชนใน พื้นที่เสียสละ และความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม

หนังสือเล่มนี้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจแม่น้ำว่าเป็นมากกว่าน้ำ (water) หรือ เป็นเพียงสสารทางวิทยาศาสตร์ (H₂O) แต่ซับซ้อน ดังนั้นการแทรกแซงใดโดย

ปราศจากความเข้าใจกลุ่มลึกลับต่อนิเวศลุ่มน้ำหรือความเข้าใจชีวิตและประวัติของ แม่น้ำอย่างลึกซึ้ง อาจส่งผลกระทบต่อมหาศาล หนังสือเล่มนี้ชวนคิดต่อว่ามนุษย์ สามารถควบคุมธรรมชาติได้หรือไม่ และมนุษย์มีอำนาจหรือมีศักยภาพ เหนือกว่าธรรมชาติหรือไม่ การที่มนุษย์พยายามจัดการสิ่งแวดล้อมหรือควบคุม แม่น้ำนั้น อาจทำให้ไม่คำนึงถึงการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติและสร้าง ความยืดหยุ่น (Resilience) ต่อการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ซึ่งการสร้าง ความยืดหยุ่นและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติเป็นอีกประเด็นสำคัญในเรื่องภัยพิบัติ เช่นกัน หากมองเรื่องการสร้างความยืดหยุ่นผ่านงานชิ้นนี้ของสก็อตต์ ทำให้ เข้าใจน้ำท่วมหรือน้ำหลากกว่าเป็นจังหวะชีวิตของแม่น้ำตามฤดูกาล น้ำท่วมน้ำ หลากและน้ำแห้งเป็นการเต้นจังหวะของแม่น้ำ (Flood pulse) ที่ทำให้ความ อุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นที่เป็นเสมือนวัฏจักรและเป็นจังหวะชีวิตของแม่น้ำ แม่น้ำมี ชีวิต มีบุคลิกในแต่ละฤดูกาลที่แตกต่าง และการหลากของน้ำก็เป็นโอกาสของ การเชื่อมต่อของหลายสรรพสิ่งทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต หรือมนุษย์และสิ่งที่ไม่ใช่ มนุษย์ หนังสือเล่มนี้ยังสะท้อนให้เห็นการโต้กลับและศักยภาพในการกระทำ การของแม่น้ำที่ต่อต้านและขัดขืนต่อการพยายามควบคุมและจัดการโดยมนุษย์ ยิ่งพยายามควบคุม การขัดขืนของแม่น้ำก็ยิ่งมากขึ้นตามไปด้วย

สุดท้ายนี้ แม่น้ำมีความซับซ้อนและการจัดการน้ำจำเป็นต้องทำ ความเข้าใจใหม่ว่าแม่น้ำมีชีวิตและควรได้รับการเคารพ และคุ้มครองจากการ แทรกแซงหรือการดำเนินการที่ทำลายความสามารถในการฟื้นตัวตามธรรมชาติ การแทรกแซงและการดำเนินการใดๆ ควรพิจารณาด้วยความลึกซึ้งและเข้าใจ นิเวศทั้งระบบ ลดการจัดการน้ำแบบรวมศูนย์และเบ็ดเสร็จโดยรัฐ และเปิดพื้นที่ ในกระบวนการออกแบนโยบายที่ให้สิทธิ เสี่ยง และอำนาจต่อรองแก่ทั้งแม่น้ำ และชุมชน วิธีคิดที่สก็อตต์เสนอจะเป็นก้าวสำคัญในการทำความเข้าใจ การพัฒนาที่สร้างความเป็นธรรมทางนิเวศ ความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม และเป็นธรรมต่อมนุษย์และสรรพสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ และเป็นก้าวที่มีความสำคัญ อย่างมากในยุควิกฤตสิ่งแวดล้อมที่โลกกำลังเผชิญอยู่

**หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์
ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**

1. เป็นบทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยด้านสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการสังคม และการบริหารสังคม (เช่น องค์ความรู้ด้านสวัสดิการแรงงาน การพัฒนาชุมชน การศึกษา สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ฝ่ายกายและฝ่ายจิต สังคมสงเคราะห์ ในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น) ที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน
2. เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ
3. ส่งต้นฉบับบทความมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ A4 ข้อความในบทความ พิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ขนาดตัวอักษร 15 รูปแบบตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านระบบ Submissions Online “<https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>”
4. ระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงานของผู้เขียนบทความ และ E-mail Address
5. ระบุชื่อบทความ ประเภทบทความวิชาการ หรือบทความวิจัยของนักศึกษาที่ตีพิมพ์เพื่อจบการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ให้ระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) เป็นชื่อแรก และระบุชื่อ-นามสกุลจริง (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ตำแหน่งวิชาการของอาจารย์ที่ปรึกษาหลักเป็นชื่อลำดับที่ 2
6. การจัดทำกรอ้างอิงทั้งในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิง ให้ใช้รูปแบบ APA (American Psychological Association)
7. บทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวโดยประมาณ 300 คำ โดยระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน คำสำคัญ เนื้อความ

8. หากเป็นงานแปลหรือเรียบเรียงจากภาษาต่างประเทศ ต้องมีหลักฐานการอนุญาตให้ตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์
9. เกณฑ์การพิจารณา มีดังนี้
 - 9.1 กองบรรณาธิการจะพิจารณาเบื้องต้น
 - 9.2 ผู้ทรงคุณวุฒิ (ผู้ประเมินบทความ) เป็นผู้พิจารณาเนื้อหาสาระ ตรวจสอบความถูกต้อง และคุณภาพทางวิชาการ
10. ลิขสิทธิ์บทความเป็นของผู้เขียนและสงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย การตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ในกรณีที่มีแหล่งเงินทุน จะต้องมีการอนุญาตให้ส่งบทความเป็นลายลักษณ์อักษรจากแหล่งเงินทุนด้วย
11. ผู้เขียนบทความซึ่งมิใช่เป็นบทความที่ส่งเพื่อให้จบตามหลักสูตรการศึกษา หากได้รับการตีพิมพ์จะเป็นการตีพิมพ์ในรูปแบบ Online บนเว็บไซต์วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม

การอ้างอิงเอกสาร

การอ้างอิงใช้การอ้างอิงแบบนามปี และการเขียนรายการอ้างอิงตามแบบของ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่าง
เพ็ญประภา ภัทรานุกรม. (2565). การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนและกลยุทธ์การสอนในหลักสูตรวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม*, 30(2), 145–168.

Acton, G. J., Irvin, B.L., & Hopkins, B. A. (1991). Theory-testing research: Building the science. *Advance in Nursing Science*, 14(1), 52-61. <https://doi.org/10.1097/00012272-199109000-00007>

Axinn, J., & Levin, H. (1997). *Social Welfare: A history of the American response to need* (4th ed.). Longman Publishers.

**ขั้นตอนการส่งบทความ
ของวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม**

ผู้เขียนจะต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การกรอกรายละเอียดแบบฟอร์ม

1.1 ผู้เขียนจะต้อง Download แบบฟอร์มเพื่อกรอกประวัติส่วนตัว

2) การส่งต้นฉบับ

2.1 ผู้เขียนจะต้องนำต้นฉบับตามข้อกำหนดรูปแบบวารสาร พร้อมไฟล์ Word Document ความยาวไม่เกิน 15 หน้า ใช้ขนาดตัวอักษร 15 รูปแบบตัวอักษร TH Sarabun New ผ่านมายังระบบ Submissions Online (<https://www.tci-thaijo.org/index.php/swjournal>)

2.2 กรณีส่ง E-Mail Address มายังกองบรรณาธิการ ทางกองบรรณาธิการ จะดำเนินการพิจารณาบทความของท่านก็ต่อเมื่อได้รับเอกสารต้นฉบับ ผ่านระบบ Submissions Online แล้วเท่านั้น

3) การพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ

บทความจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณอย่างน้อย 3 ท่าน ต่อ 1 เรื่อง (ระยะเวลา 15 วัน) และจะส่งผลการพิจารณาไปให้ผู้เขียนตามที่อยู่ติดต่อที่กรอกในแบบฟอร์มข้างต้น หรือผ่านระบบการจัดการวารสารออนไลน์ (ThaiJO)

ขั้นตอนการพิจารณาดังนี้

3.1 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยไม่ต้องปรับแก้ไข ผู้เขียนจะได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่

3.2 กรณีที่บทความผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วลงความเห็นที่ต้องปรับแก้ไข ตามคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนจึงจะจัดพิมพ์ผลงานได้ ท่านจะไม่ได้รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่จนกว่าจะส่งผลงานที่ปรับแก้ตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาให้พิจารณาใหม่ (แก้ไขภายใน 15 วัน)

3.3 กรณีที่บทความไม่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านจะไม่ได้
รับใบตอบรับการตีพิมพ์เผยแพร่ (ทางกองบรรณาธิการจะติดต่อท่านกลับตาม
เบอร์ติดต่อที่ให้ไว้ข้างต้น และจะไม่ส่งต้นฉบับคืนให้แก่ผู้เขียนบทความ)

แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์
ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม
(ส่งแนบมาพร้อมกับบทความ)

เรียน บรรณาธิการ

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....รหัสนักศึกษา.....

ตำแหน่งทางวิชาการ / สาขา / หมวดวิชา (โปรดระบุ).....

หน่วยงาน / สังกัด / คณะ

ขอส่ง บทความวิจัย (Research Article)

บทความวิชาการ (Academic Article)

ชื่อเรื่อง (ไทย).....

.....

ชื่อเรื่อง (อังกฤษ)

.....

ชื่อผู้เขียน คนที่ 1

ชื่อผู้เขียน คนที่ 2

ชื่อผู้เขียน คนที่ 3

ชื่อผู้เขียน คนที่ 4

(กรณีผู้เขียนหลายคนกองบรรณาธิการขอสงวนให้ใช้ชื่อผู้เขียนหลักเพียง
คนเดียวในบทความที่ได้รับการตีพิมพ์)

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก

.....

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร..... E-Mail.....

ข้าพเจ้ารับรองว่าบทความนี้

() เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

() เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

โดยบทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อนนับจากวันที่ข้าพเจ้าได้

ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ผู้เขียน.....

(.....)

วันที่.....

หมายเหตุ: โปรดระบุชื่อทุนวิจัย และหนังสือการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน (ถ้ามี)

.....

.....

.....

.....

วิธีการเขียนบทความ

บทความวิชาการที่จะตีพิมพ์ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคมมีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

1) ชื่อเรื่อง (Title) การกำหนดชื่อเรื่อง ต้องใช้ภาษาที่เป็นทางการ ชื่อเรื่องชัดเจน ตรงไปตรงมา และครอบคลุมประเด็นของเรื่องและมีความยาวไม่เกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องจะต้องสื่อถึงเนื้อหาของเรื่อง ซึ่งต้องมีลักษณะที่เจาะลึก ไม่กว้างเกินไป มีความใหม่และน่าสนใจ สอดคล้องกับเวลา สถานการณ์ และนโยบายของวารสาร

2) บทคัดย่อ (Abstract) ควรเขียนให้สั้น กระชับ เน้นประเด็นสำคัญของงานที่ต้องการนำเสนอจริงๆ มีความยาวโดยประมาณ 300 คำ บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวรวมกันทั้งสิ้น 1 หน้ากระดาษขนาด A4 โดยขึ้นด้วยบทคัดย่อภาษาไทยก่อนแล้วจึงตามด้วยบทคัดย่ออังกฤษ บทคัดย่อมักจะประกอบด้วยเนื้อหาสามส่วน คือ เกริ่นนำ สิ่งที่ทำ และสรุปผลสำคัญที่ได้ ซึ่งอ่านแล้วต้องเห็นภาพรวมทั้งหมดของงาน ควรมีคำสำคัญ (Keyword) อยู่ในย่อหน้าต่อจากบทคัดย่อเพื่อให้ระบบสืบค้นฐานข้อมูลตรวจพบ

3) บทนำหรือคำนำ (Introduction) ส่วนนี้จะเป็นส่วนที่ผู้เขียนตั้งใจให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในเรื่องนั้นๆ ซึ่งสามารถใช้วิธีการและเทคนิคต่างๆ ตามแต่ผู้เขียนจะเห็นสมควร เช่น อาจใช้ภาษาที่กระตุ้น จูงใจผู้อ่านหรือยกปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจขณะนั้นขึ้นมาอภิปราย หรือตั้งประเด็นคำถามหรือปัญหาที่ทำทลายความคิดของผู้อ่านหรืออาจจะกล่าวถึงประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากการอ่าน เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นส่วนที่ใช้จูงใจผู้อ่าน ส่วนนำเป็นส่วนที่ผู้เขียนสามารถกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการเขียนบทความนั้น หรือให้คำชี้แจงที่มาของการเขียนบทความนั้นๆ รวมทั้งขอบเขตของบทความนั้น เพื่อช่วยให้ผู้อ่านไม่คาดหวังเกินขอบเขตที่กำหนด

นอกจากนั้น ผู้เขียนอาจใช้ส่วนนำนี้ในการปูพื้นฐานในการอ่าน ที่ควรจะอ่านเรื่องนั้นให้แก่ผู้อ่านหรือให้กรอบแนวคิดที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจ เนื้อหาสาระที่น่าเสนอต่อไป

บทนำประกอบด้วย

(1) หลักการและเหตุผล (Rationale) หรือความเป็นมาของ ภูมิหลัง (Background) หรือความสำคัญของเรื่องที่เขียน (Justification) หัวข้อ นี้จะทำให้ผู้อ่านได้ทราบเป็นพื้นฐานไว้ก่อนว่าเรื่องที่เลือกมาเขียนมีความสำคัญ หรือมีความเป็นมาอย่างไรเหตุผลใดผู้เขียนจึงเลือกเรื่องดังกล่าวมาเขียน ในการเขียนบทนำในย่อหน้าแรกซึ่งถือว่าเป็นการเปิดตัวบทความทางวิชาการและ เป็นย่อหน้าที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน

(2) วัตถุประสงค์ (Objective) เป็นการเขียนว่าในการเขียนบทความ ในครั้งนี้ต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องอะไรบ้าง โดยจำนวนวัตถุประสงค์ในแต่ละ ข้อไม่ควรมีมากเกินไปและวัตถุประสงค์แต่ละหัวข้อจะต้องสอดคล้องกับเรื่องหรือ เนื้อหาของบทความ

(3) ขอบเขตของเรื่อง (Scope) ที่ผู้เขียนต้องการจะบอกกล่าวให้ ผู้อ่านทราบและเข้าใจตรงกันเพื่อเป็นกรอบในการอ่านโดยการเขียนขอบเขตนั้น อาจขึ้นอยู่กับปัจจัยในการเขียน ได้แก่ ความยาวของงานที่เขียน หากมีความยาว ไม่มากก็ควรกำหนดขอบเขตการเขียนให้แคบลงไม่เช่นนั้นผู้เขียนจะไม่สามารถ นำเสนอเรื่องได้ครบถ้วนสมบูรณ์และระยะเวลาที่ต้องรวบรวมข้อมูล การกำหนด เรื่องที่จะเขียนลึกซึ้ง สลับซับซ้อนหรือเป็นเรื่องเชิงเทคนิคอาจจะยากต่อ การรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงเนื้อเรื่อง ดังนั้นหากมีเวลาน้อยก็ควรพิจารณา เขียนเรื่องที่มีขอบเขตไม่กว้างหรือสลับซับซ้อนไม่มากนัก

(4) คำจำกัดความหรือนิยามต่างๆ (Definition of terms) ที่ผู้เขียน เห็นว่าควรระบุไว้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในกรณีที่คำเหล่านั้นผู้เขียนใช้ในความหมายที่แตกต่างจากความหมายทั่วไปหรือเป็นคำที่ผู้อ่านอาจจะไม่เข้าใจ

4) เนื้อเรื่อง (Body) การเขียนส่วนเนื้อเรื่องจะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ประกอบกัน กล่าวคือ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ (Sciences) นั้นเป็นหลักวิชาการที่ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงในการเขียน ได้แก่ กรอบแนวความคิด (Conceptual framework) ที่ผู้เขียนใช้ในการเขียนจะต้องแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของเหตุผลที่นำไปสู่ผล (Causal relationship) การอ้างอิงข้อมูลต่างๆ ในส่วนศิลป์ (Art) ได้แก่ ศิลป์ในการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอเรื่องที่เขียน การลำดับความ การบรรยาย วิธีการอ้างอิง สถิติและข้อมูลต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบเรื่องที่เขียน เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและประทับใจมากที่สุด

5) ส่วนสรุป รวมถึงข้อเสนอแนะสำหรับบทความวิจัย (Conclusion and Recommendation) บทความทางวิชาการที่ดีควรมีการสรุปประเด็นสำคัญๆ ของบทความนั้นๆ ซึ่งอาจทำในลักษณะที่เป็นการย่อ คือ การเลือกเก็บประเด็นสำคัญๆ ของบทความนั้นๆ มาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้นๆ ท้ายบท หรือ อาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้าย กระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป งานเขียนที่ดีควรมีการสรุปในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสมอ

6) ส่วนเอกสารอ้างอิง (References) เนื่องจากบทความวิชาการเป็นงานที่เขียนขึ้นบนพื้นฐานของวิชาการที่ได้มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยกันมาแล้ว และการวิเคราะห์วิจารณ์อาจมีการเชื่อมโยงกับผลงานของผู้อื่น จึงจำเป็นต้องมีการอ้างอิงเมื่อนำบทความหรือผลงานของผู้อื่นมาให้โดยการระบุให้ชัดเจนว่าเป็นงานของใคร ทำเมื่อใดและนำมาจากแหล่งใด เป็นการให้เกียรติเจ้าของงาน และประกาศให้ผู้นั้นรับรู้ ว่า ส่วนนั้นไม่ใช่ความคิดของผู้อื่น รวมทั้งเป็นการให้หลักฐานแก่ผู้อ่าน ให้ผู้อ่านสามารถไปสืบเสาะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม หรือติดตามตรวจสอบหลักฐานได้ การอ้างอิงควรจะเป็นการกระทำอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบแหล่งที่มาของความรู้ และช่วยให้ผู้อ่านมีโอกาสหาความรู้เพิ่มขึ้นและเป็นการแสดงว่าสิ่งที่นำมากล่าวมีหลักฐาน

ที่เชื่อถือได้ การอ้างอิงมากเกินไปจนอาจทำให้บทความไม่ง่ายต่อการอ่านได้
อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น พึงตระหนักอยู่เสมอว่าการนำหรือการคัดลอกงาน
ของผู้อื่น ต้องใช้รูปแบบการอ้างอิงที่ถูกต้องและเป็นการนำมาเพื่ออธิบาย
สนับสนุนเท่านั้น มิใช่คัดลอกมาเป็นเนื้อหาของตน

จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความ

วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กำหนดบทบาทหน้าที่ในการตีพิมพ์บทความตามมาตรฐานจริยธรรม ดังนี้

1. จริยธรรมของบรรณาธิการ (Editor)

- บรรณาธิการมีหน้าที่ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของวารสาร
- บรรณาธิการมีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและคุณภาพของบทความก่อนการตีพิมพ์ และจะไม่รับบทความที่พบว่ามีเนื้อหาซ้ำซ้อน (Duplications/Plagiarism) กับวารสารฉบับอื่น พร้อมทั้งรับรองคุณภาพของบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร
- บรรณาธิการต้องให้เสรีภาพแก่ผู้นิพนธ์บทความในการแสดงความคิดเห็นตามหลักวิชาการ และคงไว้ซึ่งความถูกต้องของผลงานทางวิชาการ
- บรรณาธิการต้องรักษาความลับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้มีส่วนได้เสียของการจัดทำวารสาร
- กรณีเกิดข้อผิดพลาด บรรณาธิการต้องทำการชี้แจงแก้ไข ถอนบทความ และขอภัยด้วยความเต็มใจ

2. จริยธรรมของผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewer)

- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความต้องมีความรู้ความชำนาญตามศาสตร์ของตนในการพิจารณาบทความ โดยปราศจากอคติหรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับผู้นิพนธ์บทความ
- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความต้องตรงต่อเวลา รักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความแก่บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ

3. จริยธรรมของผู้นิพนธ์ (Author)

- ผู้นิพนธ์ต้องไม่คัดลอกผลงานของคนอื่น ไม่นำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง โดยรับรองว่าผลงานที่ส่งมานั้นเป็นผลงานที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในแหล่งใดมาก่อน

- ผู้นิพนธ์ต้องคิดวิเคราะห์ คั่นคว้า เรียบเรียง และอ้างอิงข้อมูลโดยผู้เขียนเอง และไม่บิดเบือนข้อมูลหรือข้อเท็จจริงในบทความ

- ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในผลงานวิชาการจริง

- ผู้นิพนธ์ต้องเขียนบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในวารสาร

**ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ
ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม**

ภายในสถาบัน

ศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เทพ สันติกุล	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณวดี พูลพอกสิน	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.นราเขต ยิ้มสุข	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ อุ่ทองทรัพย์	วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐภูมิพัชร สโรบล	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Assistant Professor Dr. Mahesh Chougule	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ อยู่สำราญ	คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภายนอกสถาบัน

รองศาสตราจารย์ ดร.จรงค์ หงษ์งาม	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.ฐิยาพร กันตารณวัฒน์	คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและ เทคโนโลยี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญอนันต์ พันัยทรัพย์	คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
รองศาสตราจารย์ ดร.พนิต ภู์จันทา	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช บวรสมพงษ์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.พชชนันท์ นิรมิตรไชยนนท์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ มานพ คณะโต	คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ศิริสรวิริญ	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ อมรสิริพงศ์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชณุพงษ์ โพธิพิรุฬห์	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรเดช ฉายอรุณ	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสงอรุณ อิศระมาลัย	คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเมษย์ หนกหลัง	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.กัญจุมณี ลดาพงษ์พัฒนา	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
อาจารย์ ดร.กนกพร ต้นวัฒนะ	นักวิชาการอิสระ

อาจารย์ ดร.โชคชัย สุทธาเวช

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และ

สวัสดิการสังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ดร.เขมสรณ์ หนูขาว

นักวิชาการอิสระ

ดร.ยศวดี อยู่สุข

โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย

ดร.ศยามล เจริญรัตน์

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“Education is the movement from darkness to light”
การศึกษาคือการเคลื่อนที่จากความมืดสู่แสงสว่าง

— Allan Bloom

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม
JOURNAL OF SOCIAL WORK AND SOCIAL ADMINISTRATION

• ศูนย์ท่าพระจันทร์

2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ : 02-613-2500
โทรสาร : 02-224-9417

• ศูนย์รังสิต

99 หมู่ที่ 18 ต.พหลโยธิน
ต.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง
จ.ปทุมธานี 12121
โทรศัพท์ : 02-696-5512
โทรสาร : 02-696-5513

• ศูนย์ลำปาง

248 หมู่ 2 ต.ลำปาง-เชียงใหม่
ต.เปียงangk อ.ห้างฉัตร
จ.ลำปาง 52190
โทรศัพท์ : 054-268703 กด 3
โทรสาร : 054-268703 กด 5300